

FLORIDA CLASSICAL
LIBRARY OXONITE SIG

OXONITE
LIBRARY
SIG

OXONITE
LIBRARY
SIG

37

SCRIPTORUM CLASSICORUM
BIBLIOTHECA OXONIENSIS

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO
LONDINI ET NOVI EBORACI
APUD HUMPHREDUM MILFORD

SCRIPTORIUM CLASSICORUM

BIBLIOTHECA OXONIENSIS

OXFORD

PRINTED BY J. H. COOPER, STATIONER, 10, ST. MARTIN'S LANE

AND SOLD BY ALL BOOKSELLERS

IN GREAT BRITAIN

VELLEIVS PATERCVLVVS

LONDINI ET NOVI EBORACI

APUD HENRICUM FROWDE

VELLEI PATERCVLI

AD M. VINICIUM

LIBRI DVO

EX AMERBACHII PRAECIPVE APOGRAPHO

EDIDIT ET EMENDAVIT

R. ELLIS

LITTERARVM LATINARVM PROFESSOR PVBLICVS

APVD OXONIENSES

OXONII

E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

M DCCC XCVIII

PA

6798

A2

1908

OXONII

Excudebat Horatius Hart

Typographus academicus

FRANCISCO IOHANNI HAVERFIELD

VIRO IN HIS STUDIIS

EXERCITATISSIMO

HOC OPVSCVLVM

DICATVR

PROLEGOMENA

Vellei Paterculi primus mentionem fecit Priscianus Inst. Gramm. vi. 63 (i. p. 248 Hertz) *M. Velleius Paterculus libro I: nec minus clarus ea tempestate Miltiadis filius Cimon*. Ex hoc uno fragmento, quod in codice Murbacensi non erat, Vellei praenomen cognoscitur.

Rursus citatus est a scholiasta Lucani ix. 178 *Ter enim constat triumphasse Pompeium, ut Paterculus dicit scribens: huius uiri fastigium tantis actibus fortuna extulit, ut primum ex Africa, iterum ex Europa, tertium ex Hispania triumpharet, et quot partes terrae sunt, totidem faceret* (al. *facerent*) *monimenta uictoriae suae*. Haec extabant in Murbacensi ii. 40, ubi discrepant haec, *auctibus . . . primus . . . Asia* (non *Hispania*): quae omnia emendatiora sic quam in Lucani scholio tradita sunt. Lectitatum tamen fuisse opus Vellei non desunt quae testentur. Primus quantum scio Bernaysius perspexit multa mutuatum ex hoc Seruium Sulpicium, Christianum presbyterum (A.D. 365-425): horum numerum auxit Elimar Klebs in Philologi uolum. anni 1890, p. 285 sqq., ostenditque tam frequenter Vellei uerba coniunctionesque uerborum Sulpicium adhibuisse ut studiosus eius lector atque imitator iure dicendus sit. Post hos Manitius non pauca Eginhardum, qui Carolo Magno ab

PROLEGOMENA

Epistulis fuit eiusque conscripsit uitam, a Velleio sumpsisse imitanda demonstraui. Nono igitur saeculo post Christum natum extabat liber manuscriptus historiarum Vellei, qui Fuldaene an alibi fuerit exploratum non est.

Sexto decimo denique saeculo inuentus est codex *Murbacensis*, et quidem anno 1515. Sic enim de eo scripsit Beatus Rhenanus qui primus Velleium edidit anno 1520. *Equidem abhinc annos ut puto quinque cum primum hunc in Murbacensi bibliotheca reperissem, et uiderem tam prodigiose corruptum ut omnia restituere non foret humani ingenii, properanter ac infeliciter ab amico quodam descriptum, premendum plane censebam donec melioris nobis codicis fieret copia, quem acceperam haberi Mediolani inuentum olim a Georgio Merula.* Est autem Murbachium uicus Alsaciae, Gallorum et Heluetiorum in confinio: monasterium ibi fuit et bibliotheca Benedictinorum ab antiquo iam tempore, quamquam in catalogis duobus codicum manuscriptorum, qui saeculo xv in ea erant, editis nuper a Zarnckio (Philologi a. 1890, pp. 616 sqq.) nusquam memoria prodita est Vellei. Credo post scriptos demum catalogos Vellei codicem in lucem uenisse; fuisse enim in monasterii¹ bibliotheca, non in alia quapiam Murbacensi, etsi Rhenanus non sic testatus est in editione principe, eo fit uero simile, quod nec alterius ibi bibliothecae fama innotuit, nec, si ab huiusmodi bibliotheca prouenisset codex Vellei, non id diserte Rhenanus memoraturus fuit.

Codex Murbacensis qualis fuerit docuit nos Rhenanus in postscriptis quae ultimae paginae ed. Pr. adiecit. *Ausim iurare eum qui illum (Cod. Murbacensem) descripserat, ne*

¹ De monasterio Murbacensi librum satis grandem scripsit A. Gatrio, *Die Abtei Murbach in Elsass.* Strasburg i. Els. 1895.

PROLEGOMENA

*uerbum quidem intellexisse: adeo omnia erant confusa absque ullis punctis aut distinctionibus. Quod si tu scires quam ego laborarim in hiis fragmentis utcunque restituendis, credo fateberis te mihi non nihil debere. Neque enim quia tu multa absque offensione legis, idcirco codex planus erat: imo nihil erat non deprauatum: in singulis pene uerbis haerebatur. Fatebuntur me uera dicere, quicumque uetustum codicem inspexerint, qui in Murbacensi bibliotheca adhuc asseruatur. Eundem breui post 'semilacerum' dicit. Non igitur mirum si quinque annos Rhenanus (1515-1520) parandae editioni insumpsit: nimirum et mutilus codex et uerbis male distractis fuit et punctis uel distinctione caruit, ut credibile sit Rhenanum non nisi saepius perpenso siue ipso codice siue (quod magis reor) apographo eius uisum sibi esse ueram Paterculi sententiam enucleasse. Diligentius enim rem egisse patet ex ipsius testimonio quod supra attuli; cum enim exemplar codicis habuisset *ab amico* sed *properanter descriptum*, hoc non contentus statuit editionem premere donec melior proueniret codex quem Mediolani esse audisset. Qua spe deceptus, cum nec Mediolani talem nec a Merula repertum esse intellexisset, quinto tandem anno ed. principem Basileae uulgauit.*

Nondum edito libro notitia codicis peruenerat ad Auentinum (Iohannem Turmair), *Annalium Boiorum* scriptorem, fortasse ab Rhenano, cuius is condiscipulus Parisiis fuerat. Nam non solum inter auctores Chronicorum Auentinus Paterculum allegat (Praef. lib. 2 Ann. Rietzler T. ii. p. 2), sed ipsis uerbis Paterculi, quae mox Rhenanus editurus erat, Pannonici belli seriem, deinde Vari ac Romanarum legionum cladem narrauit (Rietzler, ii. pp. 125-127). Et fortasse ipse codicem uiderat, siue in Murbacensi bibliotheca, siue

PROLEGOMENA

ad se missum a monachis. Murbachii certe non semper codex detinebatur: Rhenanus enim eum Basileam mittendum curauerat eo anno quo principem editionem imprimebat. Nimirum apographo non contentus quod amicus *properanter* atque *infeliciter descripserat*, iterum codicem aut ipse contulit aut alii dedit conferendum¹, neque id solum, sed eos quoque *qui formulis castigandis praeerant in officina Frobeniana saepe monuit ut uetus exemplar* (h. e. ipsum codicem Murbacensem) *non minus quam exemplum* (h. e. apographon quod a Rhenano acceperant) *inspicerent*. Quod ii cum non facerent *magis curantes ut quam primum labore defungerentur quam ut liber bene haberet*, Burerus quidam, amanuensis sic enim dicitur² Rhenani, *uolumen typis excusum denuo cum uetusto* (h. e. Murbacensi codice) *contulit plus quam diligenter, cuius labor est emendationum ternio operi adiectus*.

Post Burerum nulla codicis Murbacensis notitia ad nos peruenit, uideturque eodem fato usus quo alii codices uetustissimi sed lectu difficiles penitus ex oculis hominum abrepti sunt. Exemplo sit archetypon illud, a Poggio repertum, *Astronomicon* Manili, *Siluarum* Stati; quod non minus deperditum dolemus quam hunc de quo agimus, Murbacensem Vellei codicem, mutilum eum quidem ac temporis iniuria pessime habitum, antiquum tamen, et si modo iterum possit renasci, -multum ex eruditore nostro saeculo accepturum lucis nouae.

¹ Epistula Rhenani ad Spalatinum edita a Fechtero *Die Amerbachische Abschrift des Velleius Paternulus*, Basel, 1844, p. 42 *Emisi nuper Vellaeum utcunque castigatum. In quo multum falsus sum, quod exemplar fidelissime descriptum arbitrabar, cum postrema sed nimium sera collatio librarii oscitantiam arguat.*

² In eadem Epistula ad Spalatinum.

PROLEGOMENA

Itaque ex ed. Princ. a. 1520, cum uariis lectionibus, quas Burerus ex Murbacensi enotauit addiditque tamquam supplementum appendicemque editioni Principi, pendebat tota crisis Velleiani operis usque ad annum 1834. Non quo alii non fuerint qui Murbacensis apographa uideantur habuisse; quorum duos nomino. Prior est Bernardinus Rutilius, iuris consultus 1504–1538. Hunc Fuluius Vrsinus (1529–1600), in *Notis ad Fragmenta Historicorum* anno 1595 editis, p. 415, testatus est in suo codice substituisse *meribus* pro *muneribus* Vell. ii. 48. 2 *perfectis muneribus theatri*. Hinc Vrsinus emendauit *moeniis* uel *moenibus* (p. 422). Quae coniectura licet necessaria non sit (*munera* enim *absumpta igni* dixit Velleius ii. 130. 1), e uero tamen fonte uidetur ductum illud *meribus*, fortasse ex ipso Murbacensi. Potuit enim uocabulum illic sic scriptum extare ut alii *muneribus*, alii *meribus* uideretur.

Alterius apographi mentio facta est a Montfaucono Bibliothec. Bibliothecarum ii. p. 1014 D, ubi inter libros Colbertinos in Regia Parisiensi numero signatus 6571 locum habet *Velleius Paterculus cum libro MSS* (sic) *collatus a Petro Pithoeo*. Sed hic liber Pithoei una cum 1600 aliis anno 1732 ex bibliotheca Colbertina translatus in Tabularium negotiorum exterorum (Dépôt des affaires étrangères) per turbas ciuiles saeculi xviii exeuntis periisse creditur ab Hasio, quem Seebodius rogauerat ut eum inuestigaret, uti testatus est Orellius in ed. Vellei Lipsiensi a. 1835, p. xi.

Orellio debetur quod unum adhuc manu scriptum superest codicis Murbacensis apographon; scriptum autem est anno 1516 a Bonifacio Amerbach. Hoc Orellius Basileae ex bibliotheca Academica, ubi delituerat, anno

PROLEGOMENA

1834 prolatum primus cum ed. Pr. contulit et insequente anno Lipsiae edidit.

Natus¹ est Amerbachius a. 1495 Basileae, minimus filiorum Ioannis Amerbachii eius qui Hieronymi scripta edidit. Puer apud Conradum Leontorium, Cisterciensem, adulescens (1507-1509) sub Hieron. Gebwiler Selestadiae educatus, mox in Basileam redux, studiorum ibi duces habuit eruditos uiros quos in domum suam pater adsumpserat, simul sibi, simul filiis praeceptores, *Matthaeum Hadrianum*, Hebraici sermonis peritum, Dominicanum *Ioannem Cuno*², Marci Musuri et Scipionis Crateromachi discipulum, linguae Latinae et Graecae pariter scientem; cum his (nam Basileae plerumque uixit Rhenanus, Cononis Graecus auditor, simul ut typographeo Frobeniano propius uteretur) *Beatum Rhenanum* (1485-1547), quem, utpote decem annis se maiorem, et *doctorem* suum appellat et eo familiarissimo atque intimo amico semper usus est. Mortuo Conone 1513 Amerbachius Friborgam se contulit, ibique in domo *Vlrici Zasii* sex annos iuri ciuili incubuit. Erasmus quoque norat et Glareanum, quorum hic opus suum *Laudes Helvetiae* ei dicauit, ille *tanti eius summae spei indolem fecit, ut et subinde laudibus ferret et inter eruditos primas eum occupaturum coniceret*³. Reuersus Basileam tum iuris professione, tum Graeca et Latina eruditione docti nomen meruit inter aequales, neque ante annum 1562 mortuus est.

Ex subscriptione quam in fine apographi sui addidit, scimus Amerbachium id confecisse *tertio Id. August. MDXVI.*

¹ Fechter, *Die Amerb. Abschrift des V. P.* p. 5.

² Cuno siue Cono uel Conon Norimbergensis duos amplius annos cum Amerbachiiis egit, mortuusque est Basileae mense Febuario a. 1513 (Fechter, p. 6).

³ Rhenanus in Epistula ap. Fechterum, p. 7.

PROLEGOMENA

Basileae in aedibus suis. Codex est chartaceus, forma longior quam latior, manu scriptus cuiusmodi non paucae sunt eius saeculi, praesertim Helueticae, forma litterarum neque admodum difficili neque tamen non plurima habente quae adsuetum codicibus medii aevi detineant incertumque habeant. fol. 2^a summo scriptum est *fragmentum primi libri Vellei Paterculi*, tum *quam timuerat hostis expetit* et quae secuntur (i. 9. 1—i. 18. 3). Imo folio est magna A initialis. fol. 5^a in fine libri I subscriptum est *Vellei Paterculi ad M. Vinitium liber primus expliciit*. 5^b scriptura caret. Summo fol. 6^a *Incipit liber secundus feliciter*: imo folio magna B initialis. Fol. 18^a imo magna C: fol. 30^a D. Fol. 36^a imo finem habet codex in uerbis *consiliaque omnium ciuium aut pia*. Sub his

Tertio Eid. Aug. MDXVI

Basileiae In edib. suis

Bo. Amerbacch

Θεσμὸν ἔρως οὐκ οἶδε βιημάχος¹

Ṽ

Fol. 36^b scriptura caret: post hoc aliud fol. non habens numerum, cuius in parte posteriore leguntur, sic tamen ut prius codicem inuertas,

Velleius Paterculus cum multis aliis manuscriptis

Chronicon ducum Turingensium²

Dialogus Iulii II et (?) Petri

Epitaphia Varia

Epigrammata

Glareanus de Heluet.

¹ Anth. P. v. 293. 1 Pauli Silentiarrii.

² Incerta sunt *ducum Turingensium*: sic tamen ea legit G. Parker inter ministros bibliothecae Bodleianae.

PROLEGOMENA

Epla Eman. Port. Regis

Iuliū (?) Maresidii ¹ (?) communicauit

i die Antonii a^o 1558

cū Catalogo librorum Erasmi

Reddidit

Hic notandum est quod ab apographo Amerbachiano abest fragmentum prius libri I, h. e. capitula octo quae in ed. Pr. Velleiani operis initium faciunt a uerbis *Tempestate distractus* usque ad uerba *Raptus uirginum Sabinarum*. Credo anno 1516 nondum inuentum fuisse fragmentum illud, uel dubitationem mouisse an Velleiani operis pars esset; hinc Amerbachio non in manus uenisse cum reliquo Murbacensi codice; at Rhenano annos post quattuor Velleium edenti suppetisse. Nam abesse ab Amerbachii apographo folia aliquot deperdita nihil est quod indicet: sed a quibus uerbis apographon incipit *Fragmentum primi libri Vellei Paterculi* ea in summa parte folii et quidem recti studiose posuit Amerbachius, tamquam id agens ut initium paginae faceret quod fuit historiae. Sunt qui putent, et in his Fechterus, Amerbachium non ipsum Murbacensem, sed exemplar eius ab alio factum, descripsisse: hinc omissa illa octo capita fuisse, cum ab eo exemplari abfuerint. Sed repugnat uniuersa species Amerbachiani apographi: quod si cum Rhenani ed. principe conferas, uideas omnia rudiora et ut ita dicam incorruptiora illic extare, uocabulis interdum non recte diuisis (scimus autem in Murbacensi non recte diuisa extitisse), orthographia ueram antiquitatem, non saeculum xvi, referente, distinctione clausularum incerta ac perplexa, qualem in Murbacensi Rhenanus se testatur inuenisse. Praeterea in Amerbachii apographo tantus grex est uariarum lectio-

¹ *Martiani* legit G. Parker.

PROLEGOMENA

num, ut appareat eum in describendo saepissime haesitasse quidnam potissimum eligeret; nimirum codicem exscribebat adeo non planum ut nulla in pagina non offensurus, nulla non haesitaturus esset, quae condicio est non exemplaris a scriba facti recentiore, sed uetusti codicis, in quo quaedam madore corrupta, quaedam aevo euanida, quaedam per inscitiam sermonis Latini turbata ac deprauata descenderint. Talis Amerbachii haesitatio potest ea quidem adolescentiae (erat annorum tantum 21) imputari; potuit tamen ex ipsa diligentia prouenire qua codicem describebat, cum nollet de dubiis certum se profiteri, statueretque non tam correctoris fungi officio quam interpretis qui quae in codice erant, omnia fideliter et pensiculate repraesentaret.

Itaque, ut expromam quod sentio, non credo Amerbachianum apographon quod nunc extat id esse de quo Rhenanus tamquam 'properanter atque infeliciter' scripto iniquius iudicium tulerit. Quid? non et alii erant quibus describendum Murbacensem Rhenanus delegaret? Multis ille cognitus, multis discipulis utebatur. Nec si conspirat tempus quo Amerbachius apographon confecit (aestas fuit a. 1516) cum uerbis Rhenani in Praefatione ad Saxoniae principem Fridericum scriptis sexto Idus Decembris a. 1520 *Equidem abhinc annos ut puto quinque cum primum hunc in Murbacensi bibliotheca reperissem, et uiderem tam prodigiose corruptum ut omnia restituere non foret humani ingenii, properanter ac infeliciter ab amico quodam descriptum, premendum plane censebam donec melioris nobis codicis fieret copia, quem acceperam haberi Mediolani inuentum olim a Georgio Merula. Verum dum frustra iam treis annos expectamus, interim doctissimus quisque mecum expostulat;* (nam ab aestate a. 1516 tres sunt anni ad aestatem a. 1519, neque diu post

PROLEGOMENA

prodiit Rhenani editio); idcirco statuendum erit aut Amerbachio Rhenanum munus imposuisse describendi codicis, aut Rhenano Amerbachium, non sibi potius, id apographon quo adhuc utimur, confecisse. Quid enim? iam anno 1515 inuento Murbachii codice, nonne continuo Rhenanus, neque post complures demum menses, id describendum ab amico curaturus erat? Quis autem spondeat Rhenano ex amicis adulescentem potissimum placuisse a quo id munus peteret?

Sed esto : finge Amerbachium, ut pote doctiorem ceteris cum id ei munus legatum esset ab amico, libenter suscepisse, negotiis tamen uel studiis impeditum, non statim post reperi- tum codicem, sed sex denique uel septem exactis mensibus, siue ipsum Murbacensem siue exemplar eius descripsisse. Etiam concedatur nos hodie in manibus habere illud ipsum apographon quod Rhenani iussu confectum, Rhenanus iniquiore iudicio damnauerit. Idcircone nobis iudicio eius subscribendum erit? An non illius apographi ea est species ob quam Rhenanus merito oblocuturus amico fuerit? Nam, ut dixi, si quis id primum inspexerit, distinctiones mirabitur neglegentissime positas, uerba male diuisa, inconstantiam nomina locorum hominumque modo magnis modo paruis litteris scribendi, multa incerta relicta quonam modo recte legerentur, multa deleta et in margine post correctam, denique chirographi genus deforme nec cum codicibus nec cum libris impressis, quales eo saeculo erant, comparandum. At idem apographon, si attentius consideretur, non incuriam describentis, sed diligentiam omnia scrutantis, nihil de suo interpolantis, ipsa uitia eius quod exprimebat repraesentantis, testificatum inuenietur. Hoc qui praestet, ipse Rhenanus erit : nam ex eius editione cum apo-

PROLEGOMENA

grapho Amerbachii comparata praecipue elucebit utri potius danda fides sit. Hoc igitur nunc demonstrandum erit, uetustatem incorruptae lectionis qualis in codice Murbacensi fuit ex Amerbachii apographo multo magis quam ex Rhenani ed. pr. repetendam esse; ed. Pr. (P) a Bureri lectionibus (B) ex ipso Murbacensi ductis saepenumero discrepare, Am. apographon (A) rarissime.

1. Verba in A distracta sunt, sicut in Murbacensi, haec: i. 11. 2 *acha eos* suprascr. *achaeos*, 12. 3 *acto (del.) ac togae*, 13. 2 *deuictae eas egentis* pro *deuictae a se gentis*, 14. 7 *iussa binis* corr. *ius Sabinis*, 17. 6 *naturali · terque* suprascr. *naturaliterq.*, ii. 2. 2 *desciuita* pro *desciuit a*, 3. 1 *sese querentur* corr. *se sequerentur*, 6. 5 *sedaturum* pro *se daturum*, ib. *aurore pensurum* corr. *auro repensurum*, 16. 1 *inste iuscato* pro *Insteius Cato*, 19. 1 *ex turbauit* pro *exturbauit*, 30. 5 *Sparta coraptis* pro *Spartaco raptis*, 31. 1 *magis erat uiturum* suprascr. *magistratu iturum*, 32. 3 *ut horoscus* pro *Otho Roscius*, 38. 5 *mox habita lis* pro *mox ab Attalis*, 44. 2 *secedendo* pro *se cedendo*, 67. 4 *interio cōs* pro *inter iocos*, 76. 4 *Saluidienis caelesta consilia* pro *Saluidieni scelesta consilia*, 86. 3 *uidisset ~~tum~~ quam* pro *uidisset umquam*, 95. 2 *perdomuere*. *Tantae pro perdomuerunt ante*.

2. Loci deprauati quos exactius A quam P seruauit.

i. 12. 7 *neque se Roma iam terrarum orbi superato securam superauit fores si mo quam stantis maneret Carthaginis A m.*

pr., quod statim sic correxit *sperauit—fore—mo usquam*: unde Baiter elicit *si moni(mē)tū usquam*. At in P est *si nomen usquam*, aperte interpolatum. ii. 14. 1 *immensa illa et incognita ~~que~~ qua dum* (suprascr. *quae eum*) *semper*

PROLEGOMENA

comitabatur cunctis in (suprascr. *cinctus*) *multitudine in area* (suprascr. *atrio*) *domus suae cultello percussus* A, unde quasi oculis ingeritur qualis fuerit is codex quem Am. transcribebat, uidelicet lectu ita difficilis ut maximam dubitationem ipsi mouerit, nobis incertum reliquerit quid Velleius uoluerit; nam quod P dat *quae eum s. comitabatur* non certius est quam sequens *atrio*, cum potuerit V. non minus bene scribere *quae tum eum s. comitabatur*, et, quod restituit Orellius, *area*. 31. 2 *usque ad quinquagesimum miliarium amari quod*¹ *C̄ pene totius orbis terrarum orbis imperium uni uiro deferebatur* A, at P *a mari quo senatus Cos. pene totius terrarum orbis*. Hinc colligas in archetypo fuisse *amari*, praepositione a casu suo non dirempta; *senatus* non sic plene scriptum, sed per unam litteram, quae obscurata parte sui *d* potius uideri posset; *consulto*² quod edidit Rhenanus, per *Cos* uel *C̄*: denique illud dubitationem mouisse Amerbachio *orbis terrarum* an *terrarum orbis* potius esset in archetypo. 55. 1 *Caesar in peruectus in Africam et quam Pompeiani obtinebant exercitus. Ibi* A, unde facili coniectura elicias *Caesar* ut *peruectus in Afr.* est, *quam Pompeiani obtinebant exercitus, ibi*. At P omissis *in, et* locum sic exhibet *Caesar peruectus in Afr. quam P. o. e. ibi*. Sed ex archetypo abfuisse *in, et* quis credat? Nimirum emendata sunt quae P dedit: uere emendata non dedit. 76. 4 *proximus a Cn. Pompeo ipsoque Caesare ex sequestri ordinis CONS. creatus*

¹ Non est *quos*, ut uisum est Fechtero: postrema littera, quam ille s legit, d est sed non solito more exarata; nam b quidem, cuius speciem quandam habere uisa est I. Schneidero, praeposito bibliothecae, uix poterit esse.

² In textu edidi *quo decreto*: sed plerique *quo senatus consulto* praetulerunt.

PROLEGOMENA

esse A, *equestri* Burerus, *equestris* P. Hic duo testantur ablativum, una P *equestris*. Cedimus duplici testimonio ; videlicet *ordinis* corruptum fuerat in archetypo ; fortasse *ordine* in *ordine* (est *o* compendium scripturae pro *-is*) mutatum fuerat. Quod autem A habet *sequestri*, Burerus *equestri*, credo ad Murbacensem propius A accedere ; s illud post *ex* sponte adcreuisse per soni similitudinem, *exsequestri*, quemadmodum *exsequi*, *exequi* saepissime inter se mutata extant, ita tamen ut *exs.* frequentetur magis in antiquissimis.

3. Loci in quibus A et B(urerus) contra P conspirant.

ii. 15. 1 *Fontemium* AB, *Fonteiium* P. 32. 1 *nimum iam liber aeret reip.* AB, *liber aere reip.* P. Hic archetypum *aeret* potius quam *aere* praestitisse iudico, quamvis in dubio sit quid in illo *-ret* lateat, possitque ex mera dittographia uenisse, cum *rei* male confusum. An excidit *f*, paulatim deinde ex *liberae fieri reip.* conflatum est *liber aeret*? 44. 2 *auctoritate Pompei uiri uiribus teneret Caesaris* A et Burerus, *uiribus* sine *uiri* P. Habuit igitur Murbacensis, qui Burero in manibus erat, illam geminationem *uiri uiribus*, ad sententiam ineptissime, ad nostram crisin utilissime : fit enim uero simile, ut Burerum, sic etiam Amerbachium, ineptum illud in Murbacensi legisse. 87. 1 *At Cleopatra frustratis custodibus inlata aspidem morsus* (altera s inducta) *sane eius expers muliebris metus spiritum reddidit* A, *inlata aspide in morsu* Burerus, *inlata aspide morsu* P. Rursus conspirant A et B contra P, sed quod *in* huic, *m* potius uisum est Amerbachio : itaque fuit in Murbacensi quod uel *in* uel *m* posset legi ; neque id recte a Rhenano omissum siue uerius expunctum est.

4. Loci uel uocabula quorum deprauatio, sicut extat in A, manifeste redit ad codicem qui per uetustatem obscuratus,

PROLEGOMENA

aut per formas litterarum compendiorumque scribendi difficilis esset.

Inter haec maxime notabile illud est quod Burerus ad p. 24. 39 ed. Pr. adnotauit 'a sic scribitur cc', testaturque idem 'in quibusdam aliis ueterum codicibus' inueniri. Id quam uerum sit nunc demum, editis per artem phototypicam tot ueterum MSS codicum imaginibus—Chatelaini opus eximium omnibus in promptu esse confido—cognouimus. Ex his constat *a* apertiore, quam dicunt, forma per *a*, quae non longe discrepat a *cc*, in MSS antiquioribus, praecipue saec. viii–xi, effectam fuisse (Thompson *Greek and Latin Palaeography* p. 258, Prou *Manuel de Paléographie* pp. 76, 80, 93, H. Schenkl zu *Grattius und anderen Lateinischen Dichtern* p. 415). Huius specimen luculentissimum edidit Prou tab. iv, p. 79. Hinc uidetur explicandum id quod Amerbachius dedit ii. 2. 1 *graacchus*, cum prius *gracchus* exarasset sed deleuisset incertus scripturae. Rursus sic¹ pro *hic a toga uirili adsuetus commilitio* factum est in AP *hicce toga* (*coga* A) *u. a. c.* Et hoc quidem loco ipse Burerus testatus est *hic a toga* se in Murbacensi legisse.

Confusae sunt *c*, *e* ii. 7. 3 ubi *sane tum* Amerbachius in *sanctum* correxit; rursus *u*, *o* ii. 19. 1 *contractu* A, pro *contracto*; ii. 45 fin. *effusa* A, Velleius *effusa*; *m*, *in*, *ni* i. 14. 7 *paestuni* suprascr. *paestum* A, i. 9. 2 *primores* A, *proniores* Velleius; *rm*, *nn* i. 15. 1 ubi *armis* prius scripsit Amerbachius, mox deleta eo *annis*.

n, *ri* ii. 45. 3 *interita* A, *intenta* Velleius; *n*, *ti* 75. 2 *expectatis* suprascr. *expectans* A, *exspectatis* Velleius; *n*, *r* 96. 3 *Pannoriorum* suprascr. *Pannonicorum* A, *Pannoniorum* Velleius; *d*, *b* ii. 2 fin. *adrogauit* A et Burerus, *abrogauit*

¹ Nam ex *hic a toga* factum est *hic ce toga*.

PROLEGOMENA

Velleius; ii. 20. 1 ^{ab} *ad exercitū* A : *ad exercitum* P, sed Burerus adnotauit Murbacensem sic habere ut dubium sibi esset utra esset uerior lectionum. Itaque ex ipso Murbacensi fluxit haesitatio illa Amerbachii: contra ex eo quod in P est nulla suspicio suboritur ambigue exaratum esse hoc in loco Murbacensem. Vtri igitur credimus? Amerbachio, ut opinor; Rhenano minor fides habenda erit.

i, t ii. 51. 1 *uirebatur* suprascr. *ut rebatur* A, *uirebatur* P, sed 'Alias ut rebatur' marg. P, *ut rebatur* Velleius.

u, ii ii. 84. 3 *Corinthiis* suprascr. *Corinthus* A, *Corinthus* Velleius.

His fortasse addendum erit quod interdum in A repperi, ut *et* per *g* compendiarie significetur, uelut i. 14. 2 *sgina* suprascr. *setina*, ii. 10. 2 *no&ur* pro *no(t)etur*. Illud compendium puto Amerbachium ex ipso Murbacensi sumpsisse; constat enim in uetustissimis id codicibus frequentissime, post saec. xii rarius prouenire¹.

5. Venio ad orthographiam, qua una re omnium certissime demonstratur praestantia Amerbachiani apographi. Vt primum allegem quod praecipuum est, absunt in uniuersum ab A pluralis nominatiui accusatiuique in *-eis* exeuntes, quae forma, Vellei aeuo iam obsolescens, rarissime inuenitur in codicibus qui ad nos scriptorum Tiberio uel Augusto aequalium antiquissimi descenderunt. At in P constanter fere sic scripti sunt: uidelicet credidit ea aetas (saec. xvi) sic potius scripsisse qui prima exempla horum ediderant.

Vide quae de hac re conguessit Neue, suppleuit Wagener *Formenlehre* i. pp. 245-258 ed. tertiae. Non uereor dicere

¹ Recurrit tamen in cod. Bodleiano Stati Siluarum (Barlow 23) saec. xv exeuntis.

PROLEGOMENA

ex hoc uno praelucere maxime fidem Amerbachii, derogari Rhenani: hic fucatam uetustatem simulauit, ille ueram repraesentauit.

Inter orthographiae exempla haec pono: *artus*, *artare* septies Velleius usurpauit; bis tantum sequiore orthographia *A arctata* ii. 10 fin., *artissimis* i. 17. 4, quinquies per *rt* *artati* i. 16. 2, ii. 86. 1, *artatum* i. 16 fin., *artissimam* ii. 100. 4, *arto* ii. 124. 1. At ineunte saec. xvi sequiorem formam per *rct* malebant: nimirum non horum futtili doctrinae Amerbachius obtemperauit, sed codicem suum uera ac uetera seruantem secutus est.

uocauit pro *uacauit* (sic certe legere mihi uisus sum) A i. 15. 1; potestque id uerum esse, quamquam ceteris in locis Velleianis per *a* elatum est: ostendit Munro ad Lucr. i. 520 *uocare* antiquioris esse latinitatis, *uacare* serioris, nec nisi post Domitiani aetatem in Inscriptionibus prouenire. In Manil. i. 13 *uacat* Gemblacensis, *uocat* reliqui codices Iacobi. Ex Ribbeckiana ed. Vergili intellego G. iii. 477 *uacantis* R, *uocantis* MP habere, at reliquis quattuor locis *uacare*, *uacet*, *uacat* (bis) M constanter; ut dubium relinquatur Tiberi aetate num adhuc *o* in codicibus MSS. nisi uno alteroue proueniat. ii. 18. 2 *interemi* (infin.), ii. 58. 2 *interemendum* A, contra morem saec. xvi. Iam *temptare* decies usurpauit Velleius; et sic septies per *mpt* scriptum in A inueni: ii. 54. 1 *temptassent*, ii. 49. 3 *tentari* corr., sed *temptari* m. pr., ii. 106. 2 *tentatum*. Itaque semper fere codici obsecutus est Am., non saeculo suo, qua iam *tentare* malebant. Praeterea ii. 114. 4 pro *reliquiis* A dat *reliquis*, solito more antiquitatis; de qua re dixerunt Mommsenus ad Mon. Ancyr. c. iii, Ribbeckius in Prolegom. Vergili iv.

Poteram plura adferre, sed haec ad propositum satis sunt.

PROLEGOMENA

Non enim temere uideor autumasse Amerbachiani apographi eam speciem esse ut in magna rerum strage supersit tamen unde Vellei dissoluta domus resurgat. Bentleio certe uix licet adstipulari, qui anno 1713 scribens, Paterculum cum Hesychio, utrumque ex uno codice pendentem, comparabat, docebatque tot in utroque libro inueniri uitia scribarum, ita sine remedio esse deprauationes, ut, cum per ducentos annos uiri doctissimi atque sagacissimi crisin in eis exercuissent, essent tamen etiam tum errorum congeries confusa uiderenturque futuri¹. At uero plurimum in Paterculo restituendo et ante Amerbachii receptum codicem Wopkensius, aequalis Bentlei, et Ruhnkenius profecerunt, et recepto iam codice Orellius, Kritzius, Maduicus, Halmius. Nec tamen infitior, id quod ex congestis in ed. Kritz. emendationibus Paterculi nimis est in propatulo, non pauca superesse quae ut non sint insanabilia, sanata certe a nullo hactenus fuerint. Hoc est cur Am. apographon (A) denuo excutiendum susceperim, omniaque inde enotarim quae ego et ante me Fechterus ab Orellio praetermissa uel iniuria Amerbachio adtributa intellexerimus.

¹ Remarks upon a late discourse of Free-thinking, section 32 'In profane authors (as they are called), whereof one manuscript only had the luck to be preserved, as Velleius Paterculus among the Latins, and Hesychius among the Greeks, the faults of the scribes are found so numerous, and the defects so beyond all redress, that notwithstanding the learnedest and acutest critics for two whole centuries, these books are still, and are like to continue, a mere heap of errors.'

A = Amerbachii apographon codicis Murbacensis nunc deperditi, scriptum anno 1516, nunc bibliothecae Academicæ Basileensis *A. N.* ii. 8.

P = ed. Princeps, impressa anno 1520.

B = Bureri lectiones ex ipso Murbacensi descriptae, et in fine ed. Principis adiectae.

VELLEI PATERCVLI

AD M. VINICIVM

LIBRI DVO

LIBER PRIMVS

. . . *Epeus* tempestate distractus a duce suo Nestore 1
Metapontum condidit. Teucer, non receptus a patre Tela-
mone ob segnitiam non uindictae fratris iniuriae, Cyprum
adpulsus cognominem patriae suae Salamina constituit.
5 Pyrrhus, Achillis filius, Epirum occupauit, Phidippus Ephy-
ram in Thesprotia. at rex regum Agamemnon tempestate 2
in Cretam insulam reiectus tris ibi urbis statuit, duas
a patriae nomine, unam a uictoriae memoria, Mycenae,
Tegeam, Pergamum. idem mox scelere patruelis fratris
10 Aegisthi, hereditarium exercentis in eum odium, et facinore
uxoris oppressus occiditur. regni potitur Aegisthus per 3
annos vii. hunc Orestes matremque socia consiliorum
omnium sorore Electra, uirilis animi femina, obtruncat.
factum eius a diis comprobatum spatio uitae et felicitate
15 imperii apparuit; quippe uixit annis xc, regnauit Lxx.
qui se etiam a Pyrrho Achillis filio uirtute uindicauit.

1 *Epeus* add. *Lipsius* 4 cognomine *P* 5 *Philippus P, em. Aldus*
nepos 7 tres *P* urbes *P* 9 *Tegaeam P* 10 et 11 *Aegisti . . .*
Aegistus P 12 'alias cum socia' *Rhenanus* 15 *xc. P* *Lxx. P*
16 quin *Wopkens*

nam quod pactae eius Menelai atque Helenae filiae Her-
 4 miones nuptias occupauerat, Delphis eum interfecit. per
 haec tempora Lydus et Tyrrhenus fratres cum regnarent
 in Lydia, sterilitate frugum compulsi sortiti sunt uter cum
 parte multitudinis patria decederet. sors Tyrrhenum con- 5
 tigit : peruectus in Italiam et loco et incolis et mari nobile
 ac perpetuum a se nomen dedit. post Orestis interitum filii
 eius Penthilus et Tisamenus regnauere triennio.

2 Tum fere anno octogesimo post Troiam captam, centesimo
 et uicesimo quam Hercules ad deos excesserat, Pelopis 10
 progenies, quae omni hoc tempore pulsus Heraclidis Pelo-
 ponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur.
 duces recuperandi imperi fuere Temenus, Cresphontes,
 Aristodemus, quorum abauus fuerat. eodem fere tempore
 Athenae sub regibus esse desierunt, quarum ultimus rex 15
 fuit Codrus, Melanthi filius, uir non praetereundus. quippe
 cum Lacedaemonii graui bello Atticos premerent respon-
 dissetque Pythius, quorum dux ab hoste esset occisus, eos
 futuros superiores, deposita ueste regia pastorem cultum
 induit, immixtusque castris hostium, de industria rixam con- 20
 2 ciens imprudenter interemptus est. Codrum cum morte
 aeterna gloria, Athenienses secuta uictoria est. quis eum
 non miretur, qui his artibus mortem quaesierit, quibus ab
 ignauis uita quaeri solet? huius filius Medon primus
 archon Athenis fuit. ab hoc posterius apud Atticos dicti 25
 Medontidae : sed hic insequentesque archontes usque
 ad Charopem, dum uiuerent, eum honorem usurpabant.
 Peloponnesii digredientes finibus Atticis Megara, mediam

1 ei Aldus 5 an Tyrrheno? 8 Penthelus P, em. Vrsinus
 13 imperii P Teminus P 14 abauus Scaliger : atauus P
 fere B : ferme P 20 de industria imprudenter rixam incies (rixam.
 ncies B) PB : rixam ciens Burer : r. iniiciens Rhenanus : r. conciens
 scripsi : imprudenter Acidalius transposuit ante interemptus : Orelli
 scribebat imp. de ind. r. ciens interemptus est 23 iis Orelli
 26 hic Susius : hii P 28 Peloponnesi P Megara Heinsius :
 Megaram P

LIBER I

Corintho Athenisque urbem, condidere. ea tempestate et 3
 Tyria classis, plurimum pollens mari, in ultimo Hispaniae
 tractu, [in] extremo nostri orbis termino, insulam circum-
 fusam Oceano, perexiguo a continenti diuisam freto, Gadis
 5 condidit. ab iisdem post paucos annos in Africa Vtica
 condita est. exclusi ab Heraclidis Orestis liberi iactatique
 cum uariis casibus tum saeuitia maris quinto decimo anno
 sedem cepere circa Lesbum insulam.

Tum Graecia maximis concussa est motibus. Achaei ex 3
 10 Laconica pulsati eas occupauere sedes, quas nunc obtinent :
 Pelasgi Athenas commigrauerunt, acerque belli iuuenis nomine
 Thessalus, natione Thesprotius, cum magna ciuium manu
 eam regionem armis occupauit, quae nunc ab eius nomine
 Thessalia appellatur, ante Myrmidonum uocitata ciuitas.
 15 quo nomine mirari conuenit eos, qui Iliaca componentes 2
 tempora de ea regione ut Thessalia commemorant. quod
 cum alii faciant, tragici frequentissime faciunt, quibus minime
 id concedendum est ; nihil enim ex persona poetae, sed
 omnia sub eorum, qui illo tempore uixerunt, † dixerunt.
 20 quod si quis a Thessalo Herculis filio eos appellatos Thes-
 salos dicet, reddenda erit ei ratio, cur numquam ante hunc
 insequentem Thessalum ea gens id nominis usurpauerit.
 paulo ante Aletes, sextus ab Hercule, Hippotis filius, Corin- 3
 thum, quae antea fuerat Ephyre, claustra Peloponnesi con-
 25 tinentem, in Isthmo condidit. neque est quod miremur
 ab Homero nominari Corinthum ; nam ex persona poetae
 et hanc urbem et quasdam Ionum colonias iis nominibus
 appellat, quibus uocabantur aetate eius, multo post Ilium
 captum conditae.

30 Athenienses in Euboea Chalcida et Eretriam colonis 4

3 in *del. Ruhnken* insulam *Iuntina* : insula *P* 4 Gadeis *P*
 10 sedes *P* 16 quod cum alii faciunt tum tragici frequentissime
Pluygers 19 uixere *Heins.* disserunt *Orelli* 23 sextus *P* :
 quintus *Lipsius* 30 Chalcida (Chalcide *nonnulla exempla*) Erethriam
P, et add. *Gelenius*

VELLEI PATERCVLI

occupauere, Lacedaemonii in Asia Magnesiam. nec multo
 post Chalcidenses orti, ut praediximus, Atticis Hippocle et
 Megasthene ducibus Cumas in Italia condiderunt. huius
 classis cursum esse directum alii columbae antecedentis
 uolatu ferunt, alii nocturno aeris sono, qualis Cerealibus
 2 sacris cieri solet. pars horum ciuium magno post interuallo
 Neapolim condidit. utriusque urbis eximia semper in
 Romanos fides facit eas nobilitate atque amoenitate sua
 dignissimas. sed illis diligentior ritus patrii mansit cus-
 todia, Cumanos Osca mutauit uicinia. uiris autem ueteres
 10 earum urbium hodieque magnitudo ostentat moenium.
 3 subsequenti tempore magna uis Graecae iuuentutis abun-
 dantia uirium sedis quaeritans in Asiam se effudit. nam
 et Iones duce Ione profecti Athenis nobilissimam partem
 regionis maritimae occupauere, quae hodieque appellatur
 15 Ionia, urbesque constituere Ephesum, Miletum, Colophona,
 Prienen, Lebedum, Myntem, Erythram, Clazomenas,
 Phocaeam, multasque in Aegaeo atque Icario occupauere
 insulas, Samum, Chium, Andrum, Tenum, Parum, Delum
 4 aliasque ignobilis. et mox Aeolii eadem profecti Graecia
 20 longissimisque acti erroribus non minus inlustris obtinue-
 runt locos clarasque urbis condiderunt, Zmyrnam, Cymen,
 Larissam, Myrinam, Mytilenenque et alias urbis, quae sunt
 in Lesbo insula.
 5 Clarissimum deinde Homeri inluxit ingenium, sine ex-
 25 emplo maximum, qui magnitudine operis et fulgore carminum
 2 solus appellari poeta meruit; in quo hoc maximum est,
 quod neque ante illum, quem ipse imitaretur, neque post

1 Asiam ac Nesiam <i>P, emend. Gelenius</i>	3 Megestene <i>P</i>
5 aeris <i>B: æris P</i>	6 non magno <i>Scriver</i>
aliis <i>P</i>	9 illis <i>Ruhnken:</i>
10 uires <i>P</i>	12 graecae <i>B: Graeciae P</i>
11 inlustres <i>P</i>	13 uirorum <i>Bur-</i>
12 graecae <i>B: Graeciae P</i>	14 sedes <i>P</i>
13 uirorum <i>Bur-</i>	15 Erythras <i>Kritz</i>
14 sedes <i>P</i>	16 Pharam <i>P</i>
15 Erythras <i>Kritz</i>	17 Aeoli <i>Lachmann ad Lucr. v. 85</i>
16 Pharam <i>P</i>	18 ex eadem <i>Maduig</i>
17 Aeoli <i>Lachmann ad Lucr. v. 85</i>	19 Zmyrnam <i>Halm ut ii. 69.</i>
18 ex eadem <i>Maduig</i>	20 Mytilenenque <i>P</i>
19 Zmyrnam <i>Halm ut ii. 69.</i>	21 Mytilenenque <i>P</i>
20 Mytilenenque <i>P</i>	22 Mytilenenque <i>P</i>
21 Mytilenenque <i>P</i>	23 Mytilenenque <i>P</i>
22 Mytilenenque <i>P</i>	24 Mytilenenque <i>P</i>
23 Mytilenenque <i>P</i>	25 Mytilenenque <i>P</i>
24 Mytilenenque <i>P</i>	26 Mytilenenque <i>P</i>
25 Mytilenenque <i>P</i>	27 Mytilenenque <i>P</i>
26 Mytilenenque <i>P</i>	28 Mytilenenque <i>P</i>
27 Mytilenenque <i>P</i>	29 Mytilenenque <i>P</i>
28 Mytilenenque <i>P</i>	30 Mytilenenque <i>P</i>
29 Mytilenenque <i>P</i>	31 Mytilenenque <i>P</i>
30 Mytilenenque <i>P</i>	32 Mytilenenque <i>P</i>
31 Mytilenenque <i>P</i>	33 Mytilenenque <i>P</i>
32 Mytilenenque <i>P</i>	34 Mytilenenque <i>P</i>
33 Mytilenenque <i>P</i>	35 Mytilenenque <i>P</i>
34 Mytilenenque <i>P</i>	36 Mytilenenque <i>P</i>
35 Mytilenenque <i>P</i>	37 Mytilenenque <i>P</i>
36 Mytilenenque <i>P</i>	38 Mytilenenque <i>P</i>
37 Mytilenenque <i>P</i>	39 Mytilenenque <i>P</i>
38 Mytilenenque <i>P</i>	40 Mytilenenque <i>P</i>
39 Mytilenenque <i>P</i>	41 Mytilenenque <i>P</i>
40 Mytilenenque <i>P</i>	42 Mytilenenque <i>P</i>
41 Mytilenenque <i>P</i>	43 Mytilenenque <i>P</i>
42 Mytilenenque <i>P</i>	44 Mytilenenque <i>P</i>
43 Mytilenenque <i>P</i>	45 Mytilenenque <i>P</i>
44 Mytilenenque <i>P</i>	46 Mytilenenque <i>P</i>
45 Mytilenenque <i>P</i>	47 Mytilenenque <i>P</i>
46 Mytilenenque <i>P</i>	48 Mytilenenque <i>P</i>
47 Mytilenenque <i>P</i>	49 Mytilenenque <i>P</i>
48 Mytilenenque <i>P</i>	50 Mytilenenque <i>P</i>
49 Mytilenenque <i>P</i>	51 Mytilenenque <i>P</i>
50 Mytilenenque <i>P</i>	52 Mytilenenque <i>P</i>
51 Mytilenenque <i>P</i>	53 Mytilenenque <i>P</i>
52 Mytilenenque <i>P</i>	54 Mytilenenque <i>P</i>
53 Mytilenenque <i>P</i>	55 Mytilenenque <i>P</i>
54 Mytilenenque <i>P</i>	56 Mytilenenque <i>P</i>
55 Mytilenenque <i>P</i>	57 Mytilenenque <i>P</i>
56 Mytilenenque <i>P</i>	58 Mytilenenque <i>P</i>
57 Mytilenenque <i>P</i>	59 Mytilenenque <i>P</i>
58 Mytilenenque <i>P</i>	60 Mytilenenque <i>P</i>
59 Mytilenenque <i>P</i>	61 Mytilenenque <i>P</i>
60 Mytilenenque <i>P</i>	62 Mytilenenque <i>P</i>
61 Mytilenenque <i>P</i>	63 Mytilenenque <i>P</i>
62 Mytilenenque <i>P</i>	64 Mytilenenque <i>P</i>
63 Mytilenenque <i>P</i>	65 Mytilenenque <i>P</i>
64 Mytilenenque <i>P</i>	66 Mytilenenque <i>P</i>
65 Mytilenenque <i>P</i>	67 Mytilenenque <i>P</i>
66 Mytilenenque <i>P</i>	68 Mytilenenque <i>P</i>
67 Mytilenenque <i>P</i>	69 Mytilenenque <i>P</i>
68 Mytilenenque <i>P</i>	70 Mytilenenque <i>P</i>
69 Mytilenenque <i>P</i>	71 Mytilenenque <i>P</i>
70 Mytilenenque <i>P</i>	72 Mytilenenque <i>P</i>
71 Mytilenenque <i>P</i>	73 Mytilenenque <i>P</i>
72 Mytilenenque <i>P</i>	74 Mytilenenque <i>P</i>
73 Mytilenenque <i>P</i>	75 Mytilenenque <i>P</i>
74 Mytilenenque <i>P</i>	76 Mytilenenque <i>P</i>
75 Mytilenenque <i>P</i>	77 Mytilenenque <i>P</i>
76 Mytilenenque <i>P</i>	78 Mytilenenque <i>P</i>
77 Mytilenenque <i>P</i>	79 Mytilenenque <i>P</i>
78 Mytilenenque <i>P</i>	80 Mytilenenque <i>P</i>
79 Mytilenenque <i>P</i>	81 Mytilenenque <i>P</i>
80 Mytilenenque <i>P</i>	82 Mytilenenque <i>P</i>
81 Mytilenenque <i>P</i>	83 Mytilenenque <i>P</i>
82 Mytilenenque <i>P</i>	84 Mytilenenque <i>P</i>
83 Mytilenenque <i>P</i>	85 Mytilenenque <i>P</i>
84 Mytilenenque <i>P</i>	86 Mytilenenque <i>P</i>
85 Mytilenenque <i>P</i>	87 Mytilenenque <i>P</i>
86 Mytilenenque <i>P</i>	88 Mytilenenque <i>P</i>
87 Mytilenenque <i>P</i>	89 Mytilenenque <i>P</i>
88 Mytilenenque <i>P</i>	90 Mytilenenque <i>P</i>
89 Mytilenenque <i>P</i>	91 Mytilenenque <i>P</i>
90 Mytilenenque <i>P</i>	92 Mytilenenque <i>P</i>
91 Mytilenenque <i>P</i>	93 Mytilenenque <i>P</i>
92 Mytilenenque <i>P</i>	94 Mytilenenque <i>P</i>
93 Mytilenenque <i>P</i>	95 Mytilenenque <i>P</i>
94 Mytilenenque <i>P</i>	96 Mytilenenque <i>P</i>
95 Mytilenenque <i>P</i>	97 Mytilenenque <i>P</i>
96 Mytilenenque <i>P</i>	98 Mytilenenque <i>P</i>
97 Mytilenenque <i>P</i>	99 Mytilenenque <i>P</i>
98 Mytilenenque <i>P</i>	100 Mytilenenque <i>P</i>
99 Mytilenenque <i>P</i>	101 Mytilenenque <i>P</i>
100 Mytilenenque <i>P</i>	102 Mytilenenque <i>P</i>
101 Mytilenenque <i>P</i>	103 Mytilenenque <i>P</i>
102 Mytilenenque <i>P</i>	104 Mytilenenque <i>P</i>
103 Mytilenenque <i>P</i>	105 Mytilenenque <i>P</i>
104 Mytilenenque <i>P</i>	106 Mytilenenque <i>P</i>
105 Mytilenenque <i>P</i>	107 Mytilenenque <i>P</i>
106 Mytilenenque <i>P</i>	108 Mytilenenque <i>P</i>
107 Mytilenenque <i>P</i>	109 Mytilenenque <i>P</i>
108 Mytilenenque <i>P</i>	110 Mytilenenque <i>P</i>
109 Mytilenenque <i>P</i>	111 Mytilenenque <i>P</i>
110 Mytilenenque <i>P</i>	112 Mytilenenque <i>P</i>
111 Mytilenenque <i>P</i>	113 Mytilenenque <i>P</i>
112 Mytilenenque <i>P</i>	114 Mytilenenque <i>P</i>
113 Mytilenenque <i>P</i>	115 Mytilenenque <i>P</i>
114 Mytilenenque <i>P</i>	116 Mytilenenque <i>P</i>
115 Mytilenenque <i>P</i>	117 Mytilenenque <i>P</i>
116 Mytilenenque <i>P</i>	118 Mytilenenque <i>P</i>
117 Mytilenenque <i>P</i>	119 Mytilenenque <i>P</i>
118 Mytilenenque <i>P</i>	120 Mytilenenque <i>P</i>
119 Mytilenenque <i>P</i>	121 Mytilenenque <i>P</i>
120 Mytilenenque <i>P</i>	122 Mytilenenque <i>P</i>
121 Mytilenenque <i>P</i>	123 Mytilenenque <i>P</i>
122 Mytilenenque <i>P</i>	124 Mytilenenque <i>P</i>
123 Mytilenenque <i>P</i>	125 Mytilenenque <i>P</i>
124 Mytilenenque <i>P</i>	126 Mytilenenque <i>P</i>
125 Mytilenenque <i>P</i>	127 Mytilenenque <i>P</i>
126 Mytilenenque <i>P</i>	128 Mytilenenque <i>P</i>
127 Mytilenenque <i>P</i>	129 Mytilenenque <i>P</i>
128 Mytilenenque <i>P</i>	130 Mytilenenque <i>P</i>
129 Mytilenenque <i>P</i>	131 Mytilenenque <i>P</i>
130 Mytilenenque <i>P</i>	132 Mytilenenque <i>P</i>
131 Mytilenenque <i>P</i>	133 Mytilenenque <i>P</i>
132 Mytilenenque <i>P</i>	134 Mytilenenque <i>P</i>
133 Mytilenenque <i>P</i>	135 Mytilenenque <i>P</i>
134 Mytilenenque <i>P</i>	136 Mytilenenque <i>P</i>
135 Mytilenenque <i>P</i>	137 Mytilenenque <i>P</i>
136 Mytilenenque <i>P</i>	138 Mytilenenque <i>P</i>
137 Mytilenenque <i>P</i>	139 Mytilenenque <i>P</i>
138 Mytilenenque <i>P</i>	140 Mytilenenque <i>P</i>
139 Mytilenenque <i>P</i>	141 Mytilenenque <i>P</i>
140 Mytilenenque <i>P</i>	142 Mytilenenque <i>P</i>
141 Mytilenenque <i>P</i>	143 Mytilenenque <i>P</i>
142 Mytilenenque <i>P</i>	144 Mytilenenque <i>P</i>
143 Mytilenenque <i>P</i>	145 Mytilenenque <i>P</i>
144 Mytilenenque <i>P</i>	146 Mytilenenque <i>P</i>
145 Mytilenenque <i>P</i>	147 Mytilenenque <i>P</i>
146 Mytilenenque <i>P</i>	148 Mytilenenque <i>P</i>
147 Mytilenenque <i>P</i>	149 Mytilenenque <i>P</i>
148 Mytilenenque <i>P</i>	150 Mytilenenque <i>P</i>
149 Mytilenenque <i>P</i>	151 Mytilenenque <i>P</i>
150 Mytilenenque <i>P</i>	152 Mytilenenque <i>P</i>
151 Mytilenenque <i>P</i>	153 Mytilenenque <i>P</i>
152 Mytilenenque <i>P</i>	154 Mytilenenque <i>P</i>
153 Mytilenenque <i>P</i>	155 Mytilenenque <i>P</i>
154 Mytilenenque <i>P</i>	156 Mytilenenque <i>P</i>
155 Mytilenenque <i>P</i>	157 Mytilenenque <i>P</i>
156 Mytilenenque <i>P</i>	158 Mytilenenque <i>P</i>
157 Mytilenenque <i>P</i>	159 Mytilenenque <i>P</i>
158 Mytilenenque <i>P</i>	160 Mytilenenque <i>P</i>
159 Mytilenenque <i>P</i>	161 Mytilenenque <i>P</i>
160 Mytilenenque <i>P</i>	162 Mytilenenque <i>P</i>
161 Mytilenenque <i>P</i>	163 Mytilenenque <i>P</i>
162 Mytilenenque <i>P</i>	164 Mytilenenque <i>P</i>
163 Mytilenenque <i>P</i>	165 Mytilenenque <i>P</i>
164 Mytilenenque <i>P</i>	166 Mytilenenque <i>P</i>
165 Mytilenenque <i>P</i>	167 Mytilenenque <i>P</i>
166 Mytilenenque <i>P</i>	168 Mytilenenque <i>P</i>
167 Mytilenenque <i>P</i>	169 Mytilenenque <i>P</i>
168 Mytilenenque <i>P</i>	170 Mytilenenque <i>P</i>
169 Mytilenenque <i>P</i>	171 Mytilenenque <i>P</i>
170 Mytilenenque <i>P</i>	172 Mytilenenque <i>P</i>
171 Mytilenenque <i>P</i>	173 Mytilenenque <i>P</i>
172 Mytilenenque <i>P</i>	174 Mytilenenque <i>P</i>
173 Mytilenenque <i>P</i>	175 Mytilenenque <i>P</i>
174 Mytilenenque <i>P</i>	176 Mytilenenque <i>P</i>
175 Mytilenenque <i>P</i>	177 Mytilenenque <i>P</i>
176 Mytilenenque <i>P</i>	178 Mytilenenque <i>P</i>
177 Mytilenenque <i>P</i>	179 Mytilenenque <i>P</i>
178 Mytilenenque <i>P</i>	180 Mytilenenque <i>P</i>
179 Mytilenenque <i>P</i>	181 Mytilenenque <i>P</i>
180 Mytilenenque <i>P</i>	182 Mytilenenque <i>P</i>
181 Mytilenenque <i>P</i>	183 Mytilenenque <i>P</i>
182 Mytilenenque <i>P</i>	184 Mytilenenque <i>P</i>
183 Mytilenenque <i>P</i>	185 Mytilenenque <i>P</i>
184 Mytilenenque <i>P</i>	186 Mytilenenque <i>P</i>
185 Mytilenenque <i>P</i>	187 Mytilenenque <i>P</i>
186 Mytilenenque <i>P</i>	188 Mytilenenque <i>P</i>
187 Mytilenenque <i>P</i>	189 Mytilenenque <i>P</i>
188 Mytilenenque <i>P</i>	190 Mytilenenque <i>P</i>
189 Mytilenenque <i>P</i>	191 Mytilenenque <i>P</i>
190 Mytilenenque <i>P</i>	192 Mytilenenque <i>P</i>
191 Mytilenenque <i>P</i>	193 Mytilenenque <i>P</i>
192 Mytilenenque <i>P</i>	194 Mytilenenque <i>P</i>
193 Mytilenenque <i>P</i>	195 Mytilenenque <i>P</i>
194 Mytilenenque <i>P</i>	196 Mytilenenque <i>P</i>
195 Mytilenenque <i>P</i>	197 Mytilenenque <i>P</i>
196 Mytilenenque <i>P</i>	198 Mytilenenque <i>P</i>
197 Mytilenenque <i>P</i>	199 Mytilenenque <i>P</i>
198 Mytilenenque <i>P</i>	200 Mytilenenque <i>P</i>
199 Mytilenenque <i>P</i>	201 Mytilenenque <i>P</i>
200 Mytilenenque <i>P</i>	202 Mytilenenque <i>P</i>
201 Mytilenenque <i>P</i>	203 Mytilenenque <i>P</i>
202 Mytilenenque <i>P</i>	204 Mytilenenque <i>P</i>
203 Mytilenenque <i>P</i>	205 Mytilenenque <i>P</i>
204 Mytilenenque <i>P</i>	206 Mytilenenque <i>P</i>
205 Mytilenenque <i>P</i>	207 Mytilenenque <i>P</i>
206 Mytilenenque <i>P</i>	208 Mytilenenque <i>P</i>
207 Mytilenenque <i>P</i>	209 Mytilenenque <i>P</i>
208 Mytilenenque <i>P</i>	210 Mytilenenque <i>P</i>
209 Mytilenenque <i>P</i>	211 Mytilenenque <i>P</i>
210 Mytilenenque <i>P</i>	212 Mytilenenque <i>P</i>
211 Mytilenenque <i>P</i>	213 Mytilenenque <i>P</i>
212 Mytilenenque <i>P</i>	214 Mytilenenque <i>P</i>
213 Mytilenenque <i>P</i>	215 Mytilenenque <i>P</i>
214 Mytilenenque <i>P</i>	216 Mytilenenque <i>P</i>
215 Mytilenenque <i>P</i>	217 Mytilenenque <i>P</i>
216 Mytilenenque <i>P</i>	218 Mytilenenque <i>P</i>
217 Mytilenenque <i>P</i>	219 Mytilenenque <i>P</i>
218 Mytilenenque <i>P</i>	220 Mytilenenque <i>P</i>
219 Mytilenenque <i>P</i>	221 Mytilenenque <i>P</i>
220 Mytilenenque <i>P</i>	222 Mytilenenque <i>P</i>
221 Mytilenenque <i>P</i>	223 Mytilenenque <i>P</i>
222 Mytilenenque <i>P</i>	224 Mytilenenque <i>P</i>
223 Mytilenenque <i>P</i>	225 Mytilenenque <i>P</i>
224 Mytilenenque <i>P</i>	226 Mytilenenque <i>P</i>
225 Mytilenenque <i>P</i>	227 Mytilenenque <i>P</i>
226 Mytilenenque <i>P</i>	228 Mytilenenque <i>P</i>
227 Mytilenenque <i>P</i>	229 Mytilenenque <i>P</i>
228 Mytilenenque <i>P</i>	230 Mytilenenque <i>P</i>
229 Mytilenenque <i>P</i>	231 Mytilenenque <i>P</i>
230 Mytilenenque <i>P</i>	232 Mytilenenque <i>P</i>
231 Mytilenenque <i>P</i>	233 Mytilenenque <i>P</i>
232 Mytilenenque <i>P</i>	234 Mytilenenque <i>P</i>
233 Mytilenenque <i>P</i>	235 Mytilenenque <i>P</i>
234 Mytilenenque <i>P</i>	236 Mytilenenque <i>P</i>
235 Mytilenenque <i>P</i>	237 Mytilenenque <i>P</i>
236 Mytilenenque <i>P</i>	238 Mytilenenque <i>P</i>
237 Mytilenenque <i>P</i>	239 Mytilenenque <i>P</i>
238 Mytilenenque <i>P</i>	240 Mytilenenque <i>P</i>
239 Mytilenenque <i>P</i>	241 Mytilenenque <i>P</i>
240 Mytilenenque <i>P</i>	242 Mytilenenque <i>P</i>
241 Mytilenenque <i>P</i>	243 Mytilenenque <i>P</i>
242 Mytilenenque <i>P</i>	244 Mytilenenque <i>P</i>
243 Mytilenenque <i>P</i>	245 Mytilenenque <i>P</i>
244 Mytilenenque <i>P</i>	246 Mytilenenque <i>P</i>
245 Mytilenenque <i>P</i>	247 Mytilenenque <i>P</i>
246 Mytilenenque <i>P</i>	248 Mytilenenque <i>P</i>
247 Mytilenenque <i>P</i>	249 Mytilenenque <i>P</i>
248 Mytilenenque <i>P</i>	250 Mytilenenque <i>P</i>
249 Mytilenenque <i>P</i>	251 Mytilenenque <i>P</i>
250 Mytilenenque <i>P</i>	252 Mytilenenque <i>P</i>
251 Mytilenenque <i>P</i>	253 Mytilenenque <i>P</i>
252 Mytilenenque <i>P</i>	254 Mytilenenque <i>P</i>
253 Mytilenenque <i>P</i>	255 Mytilenenque <i>P</i>
254 Mytilenenque <i>P</i>	256 Mytilenenque <i>P</i>
255 Mytilenenque <i>P</i>	257 Mytilenenque <i>P</i>
256 Mytilenenque <i>P</i>	258 Mytilenenque <i>P</i>
257 Mytilenenque <i>P</i>	259 Mytilenenque <i>P</i>
258 Mytilenenque <i>P</i>	260 Mytilenenque <i>P</i>
259 Mytilenenque <i>P</i>	261 Mytilenenque <i>P</i>
260 Mytilenenque <i>P</i>	262 Mytilenenque <i>P</i>
261 Mytilenenque <i>P</i>	263 Mytilenenque <i>P</i>
262 Mytilenenque <i>P</i>	264 Mytilenenque <i>P</i>
263 Mytilenenque <i>P</i>	265 Mytilenenque <i>P</i>
264 Mytilenenque <i>P</i>	266 Mytilenenque <i>P</i>
265 Mytilenenque <i>P</i>	267 Mytilenenque <i>P</i>
266 Mytilenenque <i>P</i>	268 Mytilenenque <i>P</i>
267 Mytilenenque <i>P</i>	269 Mytilenenque <i>P</i>
268 Mytilenenque <i>P</i>	270 Mytilenenque <i>P</i>
269 Mytilenenque <i>P</i>	271 Mytilenenque <i>P</i>
270 Mytilenenque <i>P</i>	272 Mytilenenque <i>P</i>
271 Mytilenenque <i>P</i>	273 Mytilenenque <i>P</i>
272 Mytilenenque <i>P</i>	274 Mytilenenque <i>P</i>
273 Mytilenenque <i>P</i>	275 Mytilenenque <i>P</i>
274 Mytilenenque <i>P</i>	276 Mytilenenque <i>P</i>
275 Mytilenenque <i>P</i>	277 Mytilenenque <i>P</i>
276 Mytilenenque <i>P</i>	278 Mytilenenque <i>P</i>
277 Mytilenenque <i>P</i>	279 Mytilenenque <i>P</i>
278 Mytilenenque <i>P</i>	280 Mytilenenque <i>P</i>
279 Mytilenenque <i>P</i>	281 Mytilenenque <i>P</i>
280 Mytilenenque <i>P</i>	282 Mytilenenque <i>P</i>

LIBER I

illum, qui eum imitari posset, inuentus est. neque quem-
quam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo
perfectissimum praeter Homerum et Archilochum reperie-
mus. hic longius a temporibus belli, quod composuit, 3
5 Troici, quam quidam rentur, abfuit; nam ferme ante annos
DCCCCL floruit, intra mille natus est. quo nomine non est
mirandum, quod saepe illud usurpat οἶοι νῦν βροτοί εἶσιν;
hoc enim ut hominum, ita saeculorum notatur differentia.
quem si quis caecum genitum putat, omnibus sensibus
10 orbis est.

Insequenti tempore imperium Asiaticum ab Assyriis, qui 6
id obtinuerant annis MLXX, translatum est ad Medos, abhinc
annos ferme DCCLXX. quippe Sardanapalum eorum regem 2
mollitiis fluentem et nimium felicem malo suo, tertio et
15 tricesimo loco ab Nino et Semiramide, qui Babylona con-
siderant, natum, ita ut semper successor regni paterni foret
filius, Arbaces Medus imperio uitaque priuauit. ea aetate 3
clarissimus Grai nominis Lycurgus Lacedaemonius, uir generis
regii, fuit seuerissimarum iustissimarumque legum auctor et
20 disciplinae conuenientissimae uiris, cuius quam diu Sparta
diligens fuit, excelsissime floruit. hoc tractu temporum 4
ante annos quinque et sexaginta quam urbs Romana con-
deretur, ab Elissa Tyria, quam quidam Dido autumant,
Carthago conditur. circa quod tempus Caranus, uir generis 5
25 regii, † sextus decimus ab Hercule, profectus Argis regnum
Macedoniae occupauit; a quo Magnus Alexander cum
fuerit septimus decimus, iure materni generis Achille auc-
tore, paterni Hercule gloriatus est. [Aemilius Sura de annis 6

1 possit *P*, em. *Aldus*   6 DCCCCL *P*   7 οἶοι . . . εἶσιν *suppleuit Vrsinus, om. P*   12 MCLXX *P*: MCCLXX *Berndt*   13 DCCLXX *P*: DCCCLXX
Lipsius   15 tricensimo *B*: trecentesimo *P*   17 Arbaces *G. Fabricius*: Pharnaces *P*   20 uiris *Lipsius*: uir *P*: uirtuti *Heinsius*: iis
Scriver   24 Taronus *P*, em. *Gelenius*   uir generis regii *del. Lipsius*
25 undecimus *Scaliger et Wesseling*   28 Aemilius Sura . . . anni
MDCCCXCXV haec inducenda esse primus uidit *P. Delbenius apud Aldum*

VELLEI PATERCVLI

populi Romani: Assyrii principes omnium gentium rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persae, deinde Macedones; exinde duobus regibus Philippo et Antiocho, qui a Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam deuictis summa imperi ad populum Romanum peruenit. inter hoc tempus et initium regis Nini Assyriorum, qui princeps rerum potitus, intersunt anni MDCCCXC.]

7 Huius temporis aequalis Hesiodus fuit, circa cxx annos distinctus ab Homeri aetate, uir perelegantis ingeni et mollissima dulcedine carminum memorabilis, oti quietisque cupidissimus, ut tempore tanto uiro, ita operis auctoritate proximus. qui uitauit, ne in id quod Homerus incideret, patriamque et parentes testatus est, sed patriam, quia multatus ab ea erat, contumeliosissime. dum in externis moror, incidi in rem domesticam maximique erroris et multum discrepantem auctorum opinionibus: nam quidam huius temporis tractu aiunt a Tuscis Capuam Nolaque conditam ante annos fere DCCCXXX. quibus equidem adsenserim: sed M. Cato quantum differt! qui dicat Capuam ab iisdem Tuscis conditam ac subinde Nola; stetisse autem Capuam, antequam a Romanis caperetur, annis circiter CCLX. quod si ita est, cum sint a Capua capta anni CCXL, ut condita est, anni sunt fere D. ego, pace diligentiae Catonis dixerim, uix crediderim tam mature tantam urbem creuisse, floruisse, concidisse, resurrexisse.

8 Clarissimum deinde omnium ludicrum certamen et ad excitandam corporis animique uirtutem efficacissimum Olympiorum initium habuit, auctorem Iphitum Elium. is eos ludos mercatumque instituit ante annos, quam tu,

3 quia P   5 imperii P   6 Nini *Rhenanus*: Nisi P   7 potitust
Mommsen   9 disiunctus *Pluygers*   ingenii P   10 ocii P   12 in-
ciderat P, *em. Gelenius*   Num q. u. id in quod H. inciderat?   15
maximique *Rhenanus*: maximeque P   18 DCCCXXX P   20 eisdem
P   21 CCLX P   22 CCXL P   23 D P   28 Olympicum
Acidalius   an Eleum?

LIBER I

M. Vinici, consulatum inires, DCCCXXIII. hoc sacrum 2
 eodem loco instituisse fertur abhinc annos ferme MCCL
 Atreus, cum Pelopi patri funebris ludos faceret, quo qui-
 dem in ludicro † omnisque generis certaminum Hercules
 5 uictor extitit. tum Athenis perpetui archontes esse de- 3
 sierunt, cum fuisset ultimus Alcmaeon, coeperuntque in
 denos annos creari: quae consuetudo in annos LXX mansit
 ac deinde annuis commissa est magistratibus res publica.
 ex iis, qui denis annis praefuerunt, primus fuit Charops,
 10 ultimus Eryxias, ex annuis primus Creon. sexta olymptade 4
 post duo et uiginti annos quam prima constituta fuerat,
 Romulus, Martis filius, ultus iniurias aui Romam urbem
 Parilibus in Palatio condidit. a quo tempore ad uos con-
 sules anni sunt † septingenti octoginta unus; id actum post
 15 Troiam captam annis ccccxxxvii. id gessit Romulus 5
 adiutus legionibus Latini aui sui; libenter enim iis, qui
 ita prodiderunt, accesserim, cum aliter firmare urbem
 nouam tam uicinis Veientibus aliisque Etruscis ac Sabinis
 cum inbelli et pastoralis manu uix potuerit, quamquam eam 6
 20 asylo facto inter duos locos auxit. hic centum homines
 electos appellatosque patres instar habuit consili publici.
 hanc originem nomen patriciorum habet. raptus uirginum
 Sabinarum . . .

[Nec minus clarus ea tempestate fuit Miltiadis filius
 25 Cimon.]

I DCCCXXIII P: DCCCIII Laurent: DCCCIV Lipsius: DCCCXIII Krause,
 'sed uelat Mommsen mutari numerum MCCCXXIII quia si adiciantur
 anni CCCCXXVII, quos posuit Clemens Alexandrinus, ipsi illi conficiuntur
 anni MCCL, quos deinde Velleius enumerat.' Haase ed. 2 p. vii.
 2 ∞ CCL P 3 patris P funebres P 4 omnis Gelenius: cuius-
 que Gurlitt 10 Eryxias Meursius: Erix P 14 D.CCCC.LXXX.L.
 P, em. Gelen. et Laurent 15 ccccxxxvii P 16 Latinis Lipsius
 his P, emend. Orelli 19 eam Heinsius: iam P 21 consilii P
 22 uerba raptus uirg. Sab. non esse Vellei, sed a librario margini
 ascripta mox in textum irrepsisse censebat Voss 24 [Nec . . . Cimon]
 non habet P, seruauit Priscianus VI. 63, i. p. 248 Hertz

VELLEI PATERCVLI

9 . . . quam timuerat hostis, expetit. nam biennio adeo
 uaria fortuna cum consulibus conflixerat, ut plerumque
 superior foret magnamque partem Graeciae in societatem
 2 suam perduceret. quin Rhodii quoque, fidelissimi antea
 Romanis, tum dubia fide speculati fortunam proniores 5
 regis partibus fuisse uisi sunt; et rex Eumenes in eo
 bello medius fuit animo, neque fratris initiis neque suae
 3 respondit consuetudini. tum senatus populusque Romanus
 L. Aemilium Paulum, qui et praetor et consul triumphauerat,
 uirum in tantum laudandum, in quantum intellegi uirtus 10
 potest, [consulem creauit,] filium eius Pauli, qui ad Cannas
 quam tergiuersanter perniciosam rei publicae pugnam
 4 inierat, tam fortiter in ea mortem obierat. is Persam in-
 genti proelio apud urbem nomine Pydnam in Macedonia
 fusum fugatumque castris exuit deletisque eius copiis desti- 15
 tutum omni spe coëgit e Macedonia profugere, quam ille
 linquens in insulam Samothraciam perfugit templique se
 religioni supplicem credidit. ad eum Cn. Octavius praetor,
 qui classi praeerat, peruenit et ratione magis quam ui per-
 5 suasit, ut se Romanorum fidei committeret. ita Paulus 20
 maximum nobilissimumque regem in triumpho duxit. quo
 anno et Octaui naualis praetoris et Anici regem Illyriorum
 Gentium ante currum † agentium triumphi fuere celebres.
 6 quam sit adsidua eminentis fortunae comes inuidia altissi-
 misque adhaereat, etiam hoc colligi potest, quod cum Anici 25
 Octauique triumphum nemo interpellaret, fuere, qui Pauli

1 *hic incipit A in summo fol. 2, praecedentibus his* 'fragmentum primi
 libri Vellei Paterculi' 3 foret *Acid. et Nouák*: fuerit *P*: fuit *BA*
 4 quin *Gelenius*: quibus *AP*: ex quibus *Herel* antea *BA*: ante *P*
 5 primores *A* 11 cons. creauit *om. A, interpolata habuit Orelli, ipse*
praeferens ei bello praefecit 13 mortem *P*: morte *BA* 'alias
 Perseum' *Rhenanus*: *Persen infra i. ii: i* 17 perfugit *Crusius*
 (*Probab. crit. p. 116*): profugit *AP* 18 *CN A* P.R. *A*
 22 Octaui *pr. A, deinde i addita Octauii* naualis P.R. *prius A, post*
correctum in P.R. naualis Anitii *A et sic infra*: Anicii *P* 23
 agentis *Gelenius, quod plerique receperunt*

LIBER I

impedire obniterentur. cuius tantum priores excessit uel
magnitudine regis Persei uel specie simulacrorum uel modo
pecuniae, ut, bis miliens centiens sestertium aerario con-
tulerit is et [omnium] ante actorum comparationem
5 amplitudine uicerit.

Per idem tempus, cum Antiochus Epiphanes, qui Athenis 10
Olympieum inchoauit, † cum regem Syriae †, Ptolemaeum
puerum Alexandriae obsideret, missus est ad eum legatus
M. Popilius Laenas, qui iuberet incepto desistere. manda- 2
10 *taque* ut exposuit regem deliberaturum se dicentem cir-
cumscripsit uirgula iussitque prius responsum reddere, quam
egrederetur finito harenae circulo. sic cogitationem regiam
Romana disiecit constantia oboeditumque imperio. Lucio 3
autem Paulo magnae uictoriae compoti quattuor filii fuere ;
15 ex iis duos natu maiores, unum P. Scipioni P. Africani
filio, nihil ex paterna maiestate praeter speciem nominis
uigoremque eloquentiae retinenti, in adoptionem dederat,
alterum Fabio Maximo. duos minores natu praetextatos, quo
tempore uictoriam adeptus est, habuit. is cum in contione 4
20 extra urbem more maiorum ante triumphi diem ordinem
actorum suorum commemoraret, deos immortalis precatus
est, ut, si quis eorum inuideret operibus ac fortunae suae,

1 adniterentur *Acidalius* inuidiose *malebat* *Scriner* num per
inuidiam? prioris *A* : prioreis *P* 3 bis milies centies S-H *P*
contulerit his et *AP*, corr. *Schoepfer et post eum Thomas* : bis milies
centies aerario contulerit HS ut *Mommson* 4 omnium om. *A* 6
Epyphanesq. qua Athenis (*sic*) *A sed prius* quathenis 7 Olympi-
cum *AP*, em. *Sylburg* tum *P* rex *Aldus* : rediens e Syria
Warburton : Syriae rex regem *Scriner* Ptolom. hic scribendum
censet Thomas cum sic scriptum sit in A ii. 45. 4, 53. 1 9 M.]
immo C. mandataque ut exposuit *Haase* : m. exp. ut (et *P*)
AP 12 cunctionationem *Acidalius* 13 oboeditumque *P* Lutio
A non bene cohaerent haec cum praecedentibus, et nonnulla excidis-
suspicor 14 magnae *AP* : Macedonicae *Ruhnken* compote *AP*,
em. *Gelenius* quatuor *P* 15 duos *P* : duo *A* 16 nominis
cui (*sic A*) 17 ~~retinentem~~ retinenti *A* (*sic*) 18 duos *AP* 19
domi habuit *Ruhnken* Istum in *A* 20 ante triumphum ~~triumphi~~
(*sic*) diem *A* : a. triumphi diem *P* in ordinem *A* 21 actorum s.
BA : suorum a. *P* imm. *P* : im. *A*

VELLEI PATERCVLI

- 5 in ipsum potius saeuiret quam in rem publicam. quae uox
ueluti oraculo emissa magna parte eum spoliauit sanguinis
sui : nam alterum ex suis, quos in familia retinuerat, liberis
ante paucos triumphi, alterum post pauciores amisit dies.
- 6 aspera circa haec tempora censura Fului Flacci et Postumii 5
Albini fuit : quippe Fului censoris frater, et quidem consors,
Cn. Fuluius senatu motus est ab iis censoribus.
- II Post uictum captumque Persen, qui quadriennio post in
libera custodia Albae decessit, Pseudophilippus a mendacio
simulatae originis appellatus, qui se Philippum regiaeque 10
stirpis ferebat, cum esset ultimae, armis occupata Macedo-
nia, adsumptis regni insignibus, breui temeritatis poenas
2 dedit : quippe Q. Metellus praetor, cui ex uirtute Macedo-
nici nomen inditum † erat, praeclara uictoria ipsum gentem-
que superauit, et inmani etiam Achaeos rebellare incipientis 15
3 fudit acie. hic est Metellus Macedonicus, qui porticus,
quae fuerunt circumdatae duabus aedibus sine inscriptione
positis, quae nunc Octauiae porticibus ambiuntur, fecerat,
quique hanc turmam statuarum equestrium, quae frontem
aedium spectant, hodieque maximum ornamentum eius 20
4 loci, ex Macedonia detulit. cuius turmae hanc causam
referunt, Magnum Alexandrum impetrasse a Lysippo, sin-
gulari talium auctore operum, ut eorum equitum, qui ex
ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant, expressa
similitudine figurarum faceret statuas et ipsius quoque iis 25
5 interponeret. hic idem primus omnium Romae aedem ex
marmore in iis ipsis monimentis molitus huius uel magni-

1 saeuiret *A* : saeuirent *P*
sema est ?

5 Posthumii *P*
nio *BA* : quadriennium *P*

adsumptis *coni. Burer* : adsumpti
temeritatis *A*

13 *PR. A*
inditurus erat (*sc. Pseudophilippus*)

destinatum erat *Thomas*

17 fuerunt *A* : fuere *P*

Salmasius et Freinsheim

huius *add. Ruhnken*

3 ex iis *Aldus, an liberis glos-*

6 ~~fueri~~ fuit *A*

8 quadriennio

9 *P. pseudo philippus A*

12 *AP: temeratis (sic) suprascr.*

14 erat *del. Gelenius* : est *Vossius* :

15 inani *A* : imm. *P*

22 imperasse *Lysippo . . . auctori*

24 Granium *A*

27 monum. *AP*

LIBER I

ficentiae uel luxuriae princeps fuit. uix ullius gentis aetatis 6
 ordinis hominem inueneris, cuius felicitatem fortunae Metelli
 compares. nam praeter excellentis triumphos honoresque
 amplissimos et principale in re publica fastigium extentum-
 5 que uitae spatium et acris innocentisque pro re publica cum
 inimicis contentiones quattuor filios sustulit, omnis adultae
 aetatis uidit, omnis reliquit superstites et honoratissimos.
 mortui eius lectum pro rostris sustulerunt quattuor filii, 7
 unus consularis et censorius, alter consularis, tertius consul,
 10 quartus candidatus consulatus, quem honorem adeptus est.
 hoc est nimirum magis feliciter de uita migrare quam mori.

Vniuersa deinde, ut praediximus, instincta in bellum 12
 Achaia, cuius pars magna, eiusdem Metelli Macedonici
 uirtute armisque fracta erat, maxime Corinthiis in arma
 15 cum grauibz etiam in Romanos contumeliis instigantibus.
 destinatus ei bello gerendo consul Mummius. et sub idem 2
 tempus, magis quia uolebant Romani, quidquid de Cartha-
 giniensibus diceretur, credere, quam quia credenda adfere-
 bantur, statuit senatus Carthaginem excindere. ita eodem 3
 20 tempore P. Scipio Aemilianus, uir auitis P. Africani pater-
 nisque L. Pauli uirtutibus simillimus, omnibus belli ac
 togae dotibus ingenique ac studiorum eminentissimus
 saeculi sui, qui nihil in uita nisi laudandum aut fecit aut
 dixit ac sensit, quem Paulo genitum, adoptatum a Scipione
 25 Africani filio diximus, aedilitatem petens consul creatus est.

2 ordinem ordinis A   4 extenuatumque AP: extentum Gelenius:
 extentatum Laurent   6 quattuor A: quatuor P omnes... omnes
 AP (non omnis)   8 quattuor AP: filii unus as consularis (sic) A
 filii AP   11 hoc est super uersum A   immigrare A: migrare
 P: emigrare Kreyssig et Lion   12 'uerba ut praediximus trans-
 ponenda sunt post pars magna. De uniuersa Achaia in bellum instincta
 nihil adhuc Velleius dixerat' Maduig   13 cuius pars . . . fracta
 Aldus: cum pars . . . tracta AP: fort. cum eius   14 Corinthis A
 16 L. add. Slanger   17 Carthaginiensibus B: Carthaginensibus
 AP   18 diceretur AB: dicebatur P 'ba ab alio quopiam additum
 uidetur, nam non est chirographum scribae ueteris exemp.' Burer
 19 excidere AP: excindere Halm   21 similimus A   belli
 aeto ac togae dotibus ingeniq. (sic) A

VELLEI PATERCVLI

- 4 bellum Carthagini iam ante biennium a prioribus consulibus
inlatum maiore ui intulit (cum ante in Hispania murali
corona, in Africa obsidionali donatus esset, in Hispania
uero etiam ex prouocatione, ipse modicus uirum, inmanis
5 magnitudinis hostem interemisset) eamque urbem magis 5
inuidia imperi quam ullius eius temporis noxiae inuisam
Romano nomini funditus sustulit fecitque suae uirtutis
monimentum, quod fuerat aui eius clementiae. Carthago
diruta est, cum stetisset annis †DCLXVI, abhinc annos
6 †CLXXVII Cn. Cornelio Lentulo L. Mummio consulibus. 10
hunc finem habuit Romani imperi Carthago aemula, cum
qua bellare maiores nostri coepere Claudio et Fulvio con-
sulibus ante annos †CCXCVI, quam tu, M. Vinici, consulatum
inires. ita per annos †CXV aut bellum inter eos populos
7 aut belli praeparatio aut infida pax fuit. neque se Roma 15
iam terrarum orbi superato securam sperauit fore, si moni-
mentum usquam stantis maneret Carthaginis: adeo odium
certaminibus ortum ultra metum durat et ne in uictis quidem
deponitur neque ante inuisum esse desinit quam esse desiit.
13 Ante triennium quam Carthago deleretur, M. Cato, per- 20
petuus diruendae eius auctor, L. Censorino M'. Manilio
consulibus mortem obiit. eodem anno, quo Carthago con-
cidit, †A. Mummius Corinthum post annos DCCCCLII, quam
2 ab Alete Hippotis filio erat condita, funditus eruit. uter-
que imperator deuictae a se gentis nomine honoratus, alter 25
Africanus, alter appellatus est Achaicus; nec quisquam ex

1 is bellum *Ruhnken* 4 imanis *A*: imm. *P* 6 et 11 imperii
AP 8 monim. *AB*: monum. *P* 9 DCLXVI *A*: DCLXVII *P*:
DCLXXII *Iani* 10 CLXXVII *B*: CCLXXVII *AP*: CLXXIII *Kritz* 13
CCXCVI *AP*: CCXCII *Laurent* quam tum in quam tu mutatum *A* 14
CXV *AP*: CXX *Iani* 15 infida ~~fam~~ pax (*sic*) *A* 16 orbi *A*: orbe
nitum
P monimentum *Bailler*: mo (*sic*) *A*: nomen *P* 17 quam su-
prascr. usquam *A* 19 neque ante aemulus inuisus *Nouák* 21
M'. Manilio *Aldus*: M. Manlio *AP* 23 A mummius *A*: a Mum-
mius *B*: A. Mummius *P*: L. Mummius *Rhenanus* 24 ab elete
(*sic*) *A*: a Belete *P* Hipponis *AP*, em. *Gelenius* seruit *A*
25 deuictae eas egentis *A* 26 apellatus *A* et sic fere semper

LIBER I

nouis hominibus prior Mummio cognomen uirtute partum
 uindicauit. diuersi imperatoribus mores, diuersa fuere 3
 studia: quippe Scipio tam elegans liberalium studiorum
 omnisque doctrinae et auctor et admirator fuit, ut Polybium
 5 Panaetiumque, praecellentis ingenio uiros, domi militiae-
 que secum habuerit. neque enim quisquam hoc Scipione
 elegantius interualla negotiorum otio dispunxit semperque
 aut belli aut pacis seruiit artibus: semper inter arma ac
 studia uersatus aut corpus periculis aut animum disciplinis
 10 exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut capta Corintho cum 4
 maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas
 in Italiam portandas locaret, iuberet praedici conducentibus,
 si eas perdidissent, nouas eos reddituros. non tamen puto 5
 dubites, Vinici, quin magis pro re publica fuerit manere
 15 adhuc rudem Corinthiorum intellectum quam in tantum ea
 intellegi, et quin hac prudentia illa imprudentia decori
 publico fuerit conuenientior.

Cum facilius cuiusque rei in unum contracta species 14
 quam diuisa temporibus oculis animisque inhaereat, statui
 20 priorem huius uoluminis posterioremque partem non inuili
 rerum notitia in artum contracta distinguere atque huic loco
 inserere, quae quoque tempore post Romam a Gallis
 captam deducta sit colonia iussu senatus; nam militarium
 et causae et auctores et ipsarum praefulgent nomina. huic
 25 rei per idem tempus ciuitatis propagatas auctumque
 Romanum nomen communione iuris haud intempestiue
 subtexturi uidemur. post septem annos quam Galli urbem 2
 ceperant, Sutrium deducta colonia est et post annum

1 par tum *A*: *num* paratum? 2 diuersis *A*: diuersi *P*: *fort.* diuer-
 sus imp. mos et d. f. studia 4 administrator *A* 5 praecel-
 lentis *A*: -teis *P* 8 & *A* 11 tab. *A* 16 intelligi *AP* imp. *AP*
 21 in artum *AP* 23 iussus *A* 24 causa *AP* 'ex uet. sic habuisse
 uidetur, causæ, apiculo illo quo fit diphthongus abraso' Burer et
 ipsarum ... nomina *AP*: ex ipsarum ... nomine Burmann 25
 ciuitates *AP*: ciuitatem propagatam Lipsius 28 ceperunt *P*:
 ceperunt *A*, *em.* Maduig Sutrium] Satricum Sigonius et Vrsinus

VELLEI PATERCVLI

Setia nouemque interiectis annis Nepe, deinde interpositis
 3 duobus et triginta Aricini † et in ciuitatem recepti. abhinc
 annos autem † cccl Sp. Postumio Veturio Caluino consulibus
 Campanis data est ciuitas partique Samnitium sine suffragio,
 et eodem anno Cales deducta colonia. interiecto deinde 5
 triennio Fundani et Formiani in ciuitatem recepti, eo ipso
 4 anno, quo Alexandria condita est. insequentibusque con-
 sulibus a Sp. Postumio Philone Publilio censoribus Acer-
 ranis data ciuitas. et post triennium Tarracinam deducta
 colonia interpositoque quadriennio Luceria ac deinde inter- 10
 iecto triennio Suessa Aurunca et Saticula, Interamnaque post
 5 biennium. decem deinde hoc munere anni uacauerunt:
 tunc Sora atque Alba deductae coloniae et Carseoli post
 6 biennium. at quintum Fabio Quinto, Decio Mure quartum
 consulibus, quo anno Pyrrhus regnare coepit, Sinuessam 15
 Minturnasque missi coloni, post quadriennium Venusiam;
 interiectoque biennio M'. Curio et Rufino Cornelio con-
 sulibus Sabinis sine suffragio data ciuitas: id actum ante
 7 annos ferme cccxx. at Cosa et Paestum abhinc annos
 ferme trecentos Fabio Dorsone et Claudio Canina consuli- 20
 bus. interiecto quinquennio Sempronio Sopho et Appio
 Caeci filio consulibus Ariminum et Beneuentum coloni
 8 missi et suffragi ferendi ius Sabinis datum. at initio primi
 belli Punici Firmum et Castrum colonis occupata, et post

setina
 1 ~~Setina~~ a nouemque (sic) A : Setina P : Setia Aldus 2 Ari-
 cini et A fort. Aricinei : excidisse nonnulla censebat Orelli ex Liu. 8. 14
 Aricini Nomentanique et Pedani eodem iure quo Lanuuii in ciui-
 tatem recepti 3 cccl AP : ccclx Laurent 5 interiecta A
 8 Asp. Postumio A : Publilio Duker : Publio AP 9 Tarracina Lip-
 sius
 12 ~~decem~~ ~~decem~~ A (sic) 13 tum Nouāk, h. e. post id tempus
 14 ad quintum Fabioque Decio Mure quarto cons (coss PB) APB :
 Perizonium sequor at Q. Fabio quintum, Decio Mure quartum consuli-
 bus Orelli et Kritz 15 Pyrrus A coepit in Suessam A 17 M. AP
 Rusino AP 19 cccxx BA : cccxxx P Cosa BA : Cossa P
 paestum ius Sabinis
 paestuni A 22 et add. Iam 23 suffragii AP iussa binis A

LIBER I

annum Aesernia postque † xxii annos Aefulum et Alsium
Fregenaeque † anno post biennium proximoque anno Tor-
quato Sempronioque consulibus Brundisium et post trien-
nium Spoletium, quo anno Floralium ludorum factum est
5 initium. postque biennium ducta Valentia et sub aduentum
in Italiam Hannibalis Cremona atque Placentia.

Deinde neque dum Hannibal in Italia moratur, neque 15
proximis post excessum eius annis uacauit Romanis colonias
condere, cum esset in bello conquirendus potius miles
10 quam dimittendus et post bellum uires refouendae magis
quam spargendae. Cn. autem Manlio Volsone et Fuluius 2
Nobiliore consulibus Bononia deducta colonia abhinc annos
ferme ccxvii, et post quadriennium Pisaurum ac Potentia,
interiectoque triennio Aquileia et Grauisca, et post quad-
15 riennium Luca. eodem temporum tractu, quamquam apud 3
quosdam ambigitur, Puteolos Salernumque et Buxentum
missi coloni, Auximum autem in Picenum abhinc annos
ferme † clxxxvii, ante triennium quam Cassius censor a
Lupercali in Palatium uersus theatrum facere instituit, cui
20 in demoliendo eximia ciuitatis seueritas et consul Scipio
restitere, quod ego inter clarissima publicae uoluntatis argu-
menta numerauerim. Cassio autem Longino et Sextio 4
Caluino, qui Sallues apud aquas, quae ab eo Sextiae appel-
lantur, deuicit, consulibus Fabrateria deducta est abhinc

1 xxii AP: xvii Aldus Aefulum A et sic Huebner in
Alsium
Hermæ i. 426: Aesulum P ~~alsium~~ A (sic) 2 Fregellaeque AP,
em. Sigonius anno post biennium AP: anno om. Gelenius: sed bien-
nium fortasse delendum erat 4 factum ex factus A 5 deducta
Gelenius 7 Italiā A 8 ~~annis~~ annis A uocauit A, ut mihi
uisum est 11 Gelenius ante Fuluius add. M. deleto et 14 Aquileia B: Aquilia P: Aquileia A Granista A 15 quamquam P:
quam A aput prius A 16 Falernumque AP corr. Gelenius ex
Liu. 34. 45. 1 17 in Piceno Bothe 18 clxxxvii AP: clxxxv
Burmān censoria A, sed i nigriore atramento, ut prius censor a fuerit
20 in eo moliendo Salmasius et Riguez Cepio AP, em. Aldus
22 Sexto Vrsinus 23 Sallues AB: Sallyes P

annos ferme †CLVII. et post annum Scolacium Miner-
uium, Tarentum Neptunia, Carthagoque in Africa prima, ut
5 praediximus, extra Italiam colonia condita est. de Dertona
ambigitur, Narbo autem Martius in Gallia Porcio Marcioque
consulibus abhinc annos circiter †CLIII deducta colonia est. 5
post †XXIII annos in Bagiennis Eporedia Mario sextum
Valerioque Flacco consulibus. neque facile memoriae man-
dauerim, quae nisi militaris post hoc tempus deducta sit.

16 Cum haec particula operis uelut formam propositi exces-
serit, quamquam intellego mihi in hac tam praecipiti festi- 10
natione, quae me rotae prouine gurgitis ac uerticis modo
nusquam patitur consistere, paene magis necessaria prae-
tereunda quam superuacua amplectenda, nequeo tamen
temperare mihi, quin rem saepe agitatam animo meo neque
2 ad liquidum ratione perductam signem stilo. quis enim 15
abunde mirari potest, quod eminentissima cuiusque profes-
sionis ingenia in eandem formam et in idem artati temporis
congruere spatium, et quemadmodum clausa capso alioque
saepto diuersi generis animalia nihilo minus separata alienis
in unum quodque corpus congregantur, ita cuiusque clari 20
operis capacia ingenia in similitudinem et temporum et
3 profectuum semet ipsa ab aliis separauerunt. una neque
multorum annorum spatio diuisa aetas per diuini spiritus

1 CLVII AP: CLII Lipsius: CLIII Krause Scolatium, Miner-
uium, Tarentum, Neptunia Pet A, nisi quod super mineruium scriptum
habet minerium; has duas esse (non IV) colonias docuit Mommsen Ber.
der sächs. G. d. W. philol. 1849 2 Carthago, quae Salm.
et Voss 3 extra aliam A dertona ex rertona corr. A 4
Portio Marcoque AP 5 CLIII AP: CXLVI Lipsius 6 XXIII
AP: XVIII Aldus Bagienni seporedi BA: Baciennis Eporedia
P Marios A: sextum Cludius: sexiens (-es) ABP 7 facili A
9 normam Halm 10 intelligo P in om. A 13 superuacua
P et ut mihi uisum est A: superuanea A, ut Fechtero, superuanea ut
Orellio uisum: superuacanea Orelli 17 in eam P: ineam A sed
in eam marg.: in eandem Rhenanus 18 congruere Heinsius:
congruens AP: congruerunt alii clauso A capso BA: capsula
P alioque Lipsius: alioque AP 19 septo P [ab] alienis
Heinsius 20 quodque Heinsius: quoque AP: quaeque Lipsius
21 similitudine Ruhnken 22 profectum A

LIBER I

uiros, Aeschylum Sophoclen Euripiden, inlustrauit tragoe-
diam; una priscam illam et ueterem sub Cratino Aristopha-
neque et Eupolide comoediam; ac nouam [comicam]
Menander aequalesque eius aetatis magis quam operis
5 Philemo ac Diphilus et inuenere intra paucissimos annos
neque imitandam reliquere. philosophorum quoque ingenia 4
Socratico ore defluentia omnium, quos paulo ante enume-
rauimus, quanto post Platonis Aristotelisque mortem florere
spatio? quid ante Isocraten, quid post eius auditores 5
10 eorumque discipulos, clarum in oratoribus fuit? adeo *id*
quidem artatum angustiis temporum, ut nemo memoria
dignus alter ab altero uideri nequiuert.

Neque hoc in Graecis quam in Romanis euenit magis. 17
nam nisi aspera ac rudia repetas et inuenti laudanda nomine,
15 in Accio circaque eum Romana tragoedia est; dulcesque
Latini leporis facetiae per Caecilium Terentiumque et
Afranum suppari aetate nituerunt. historicos etiam, ut 4
Liuium quoque priorum aetati adstruas, praeter Cato-
nem et quosdam ueteres et obscuros minus LXXX annis
20 circumdatum aeuum tulit, ut nec poetarum in antiquius
citeriusue processit ubertas. at oratio ac uis forensis per- 3
fectumque prosae eloquentiae decus, ut idem separetur
Cato (pace P. Crassi Scipionisque et Laeli et Gracchorum

1 Sophoclen Euripiden *A*: -clem -dem *P* tragoedias *AP*, *em.*
Burmam 2 unā *A* Aristophaneque et *Orelli*: Aristophane-
que *A*: Aristophane et *P* 3 Eupolideque *Gudeman*, *fort.* atque
Eupolide at *Aldus* comicam *AP*, quod uindicauit *Thomas*
num n. uiam com.?: comoediam *Gruner* 4 Menander *A*:
Menandrus *P* non *add.* *Maduig* post eius, post aetatis *Haase*
5 Philemo *A*: Philemon *P* 6 imitanda *AP*, *em.* *Acid.* relin-
quere *A* 7 paulo ante] 'in parte operis deperdita' *Iani* 8 quarto
A fluruere *A* 9 Isocratem *AP* 10 *id add.* *Haase*: adeo
quidem *AP* 12 ~~ab~~ alter ab altero *A* (sic) nequiuert *Aldus*:
nequiuert *AP* 15 circaque eorum *AP*, sed *Burer*: legitur alias
circaque quorum': circaque eum *coni.* *Burer*: fort. circaque eum
priorum 17 suppari aet. *Acidalius*: sub paritate *A*: sub
pari aetate *P* et ut *AP*: 'alias ut &' *Burer*: etiam ut *Voss*
18 astruas *P* 20 nec *P*: ne *A* 23 *Lelii A*: *Laelii P*

et Fanni et Serui Galbae dixerim) ita uniuersa sub principe
 operis sui erupit Tullio, ut delectari ante eum paucissimis,
 mirari uero neminem possis nisi aut ab illo uisum aut qui
 4 illum uiderit. hoc idem euenisse grammaticis, plastis, pic-
 toribus, scalptoribusque, ut quisque temporum institerit 5
 notis, reperiet, eminentiam cuiusque operis artissimis tem-
 5 porum claustris circumdatam. huius ergo recedentisque in
 saeculum ingeniorum similitudinis congregantisque se et in
 studium par et in emolumentum causas cum saepe requiro,
 numquam reperio quas esse ueras confidam, sed fortasse 10
 ueri similis, inter quas has maxime. aluntur aemulatione
 ingenia, et nunc inuidia, nunc admiratio imitationem accen-
 6 dit, naturaque quod summo studio petatum est, adscendit in
 summum, difficilisque in perfecto mora est, naturaliterque
 7 quod procedere non potest, recedit. et ut primo ad conse- 15
 quendos quos priores ducimus accendimur, ita ubi aut
 praeteriri aut aequari eos posse desperauimus, studium cum
 spe senescit, et quod adsequi non potest, sequi desinit et
 uelut occupatam relinquens materiam quaerit nouam, prae-
 teritoque eo, in quo eminere non possumus, aliquid, in quo 20

1 Fannii BA: Fauni P 5 scalptoribusq. uis quisq. BA:
 scalptoribus quisquis P: s. ut quisque Burer 6 reperiet eminentia
 BA: reperiet et eminentiam P 7 circumdatam PAB emi-
 nentia . . . circumdata Ruhnken recedentisque in saeculum i.
 f recentisq.
 similitudinis congregantisque se Thomas: ~~recedentis inq. saeculorum~~
 (sic) saeculum ingeniorum similitudines congregantesque se A: rece-
 dentis mq. seculū i. similitudines congregantesque se B: h. e. prae-
 cedentisque seculi i. similitudines congregantis et in s. p. et i. e. P:
 r. in suum quodque s. Maduig (quodque iam Sauppe): r. in unum
 quasi saeculum Perizonius 9 memolumentum B saepe
 Maduig: semper AP 11 similes AP alita aemulatione del.,
 suprascript. alit aemulo A: alit aemulatio P: aluntur aemulatione
 scripsi, cf. ii. 82. 4 12 inuidia et nunc A incitationem AP, em.
 Acidalius 13 matureque idem asc. AP 14 naturali. terque
 suprascript. naturaliterq. A 15 consenquendos A 16
 quo priores ducimur A 18 ~~se necit~~ suprascr. senescit A
 adsequi quis Scriver desinit & suprascr. desinit et A 20
 aliquid A: aliud Perizonius

LIBER I

nitamur, conquirimus, sequiturque ut frequens ac mobilis transitus maximum perfecti operis impedimentum sit.

Transit admiratio ab condicione temporum et ad urbium. ¹⁸
 una urbs Attica pluribus omnis eloquentiae quam uniuerſa
⁵ Graecia operibus usque floruit adeo ut corpora gentis illius
 separata sint in alias ciuitatis, ingenia uero solis Athenien-
 sium muris clausa existimes. neque hoc ego magis miratus ²
 sim quam neminem Argium Thebanum Lacedaemonium
 oratorem aut dum uixit auctoritate aut post mortem memoria
¹⁰ dignum existimatum. quae urbes et in imitamina talium ³
 studiorum fuere steriles, nisi Thebas unum os Pindari
 inluminaret: nam Alcmana Lacones falso sibi uindicant.

¹ in quod enitamur *Heinsius*   ³ ad conditionem *AP, em. Schegk*
⁴ omnis *Froelich, quod probauit Haupt, Herm. viii. 177: annis AP*
⁵ operibus usque *Popma: operibusque AP quod retinebat Haupt:*
 operibus floruit usque adeo *iam Acidalius: pluribus luminibus omnis*
 e. q. u. G. operibusque fl. *Boot*   ⁶ in alias alia *Haupt* ciuitates
AP   ⁷ hoc ego *A: ego hoc P*   ⁸ ~~sum~~ sim *A (sic)*
 theuanum *A*   ¹⁰ existimatumque *AB: e. quae P et om. P*
 in imitamina *scripsi: in Italia A: in Italia B: om. P: in alia Sauppe:*
 eximiae alias *Faehse, probante Haupt, Herm. viii. 177 Italiae hic locus*
non erat   ¹¹ nisi *BA: ni P unum] v. nū. A (sic)*   ¹² post uindi-
 cant *secuntur in A* VELLEI PATERCVLI AD M. VINITIVM
 LIBER PRIMVS EXPLIET fol. 5^a. Dein fol. 5^b, cuius charta alioqui
 caret scriptura, VELLEI PATERCVLI AD Q. VINICIVM LIBER
 SECVNDVS, mox in fol. 6^a INCIPIT LIBER SECVNDVS
 FELICITER *A*

VELLEI PATERCVLI

LIBER SECVNDVS

1 Potentiae Romanorum prior Scipio uiam aperuerat,
luxuriae posterior aperuit: quippe remoto Carthaginis metu
sublataque imperi aemula non gradu, sed praecipiti cursu
a uirtute descitum, ad uitia transcursum; uetus disciplina
deserta, noua inducta; in somnum a uigiliis, ab armis ad 5
2 uoluptates, a negotiis in otium conuersa ciuitas. tum Scipio
Nasica in Capitolio porticus, tum, quas praediximus, Me-
tellus, tum in circo Cn. Octavius multo amoenissimam
moliti sunt, publicamque magnificentiam secuta priuata
3 luxuria est. triste deinde et contumeliosum bellum in 10
Hispania duce latronum Viriatho secutum est: quod ita
uaria fortuna gestum est, ut saepius Romanorum gereretur
aduersa. sed interempto Viriatho fraude magis quam uir-
4 tute Seruili Caepionis Numantinum grauius exarsit. haec
urbs numquam plura quam decem *milia* propriae iuuentutis 15
armauit, sed uel ferocia ingeni uel inscitia nostrorum ducum
uel fortunae indulgentia cum alios duces, tum Pompeium
magni nominis uirum ad turpissima deduxit foedera (hic
primus e Pompeis consul fuit), nec minus turpia ac detesta-
5 bilia Mancinum Hostilium consulem. sed Pompeium 20
gratia inpunium habuit, Mancinum uerecundia (quippe
non recusando) perduxit huc, ut per fetialis nudus ac
postergum religatis manibus dederetur hostibus. quem illi

3 imperii AP

8 amenissimam A
x;

14 Cœp. AP

Haec
Habet

A
corr. Aldus
Moebius

15 numquam plura quam propriae A: numquam x. plura P,
16 ingenii AP inscitia AP: inscia B: inscientia

21 quippe non recusando *parenthesin fecit Thomas,*
interpolatum ratus est Novák: quicquam noxae recusandi *Maduig*
probabiliter 22 perduxit P: produxit A

A

23 postergum A

fœciales ex f&itiales

LIBER II

recipere se negauerunt, sicut quondam Caudini fecerant, dicentes publicam uiolationem fidei non debere unius lui sanguine.

Inmanem deditio Mancini ciuitatis mouit dissensionem. ²
⁵ quippe Tiberius Gracchus, Tiberi Gracchi clarissimi atque eminentissimi uiri filius, P. Africani ex filia nepos, quo quaestore et auctore id foedus ictum erat, nunc grauiter ²
 ferens aliquid a se factum infirmari, nunc similis uel iudici uel poenae metuens discrimen, tribunus pl. creatus, uir
¹⁰ alioqui uita innocentissimus, ingenio florentissimus, proposito sanctissimus, tantis denique adornatus uirtutibus, quantas perfecta et natura et industria mortalis condicio recipit, P. Mucio Scaevola L. Calpurnio consulibus abhinc annos CLXII desciiuit a bonis, pollicitusque toti Italiae ciuitatem, ³
¹⁵ simul etiam promulgatis agrariis legibus, omnibus + factum concupiscentibus, summa imis miscuit et in praeuptum atque anceps periculum adduxit rem publicam, Octauioque collegae pro bono publico stanti imperium abrogauit, triumuiros agris diuidendis coloniisque deducendis creauit se
²⁰ socerumque suum, consularem Appium, et Gaium fratrem admodum iuuenem.

Tum P. Scipio Nasica, eius qui optimus uir a senatu ³
 iudicatus erat, nepos, eius qui censor porticus in Capitolio fecerat, filius, pronepos autem Cn. Scipionis, celeberrimi
²⁵ uiri P. Africani patruis, is priuatusque et togatus, cum esset

¹ fecerunt *AP*, *em. Heinsius*
 Ti. Sempronius

⁵ Tib. P: Tempus *A*, quod uide-
 tur esse Graacchus (*sed post erasum gracchu*) Tibur

Gracci *A*   ⁶ quoquoquo *A* (*sic*)   ⁹ intuens *A*   ¹⁴ desciiuita
A (*sic*)   ¹⁵ factum *A*: statum *P*: statim *Gelenius*: *fort.* certiozem
 statum   *Sententiam Boecler explicauit ex Cic. Sest. 48. 103 Agrariam*
 Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo: fortunae constitui
 tenuiorum uidebantur, *et Vell. ii. 72. 5 nullum habentibus statum qui-*
 libet dux erat idoneus   ¹⁷ adque *A*   ¹⁸ publicos tanti *A*
 abr. *P*: adrogauit *BA*   **triumphet** (*e incerta*) triumuiro. sanis *A*
 (*sic*)   ¹⁹ colonisque *Lipsius*   ²⁰ et Gracchum (*Grachum A*)
 fratrem *AP*, *corr. Halm*   ²⁴ se(*oe A*)cerat *AP*: uouerat *Bentley*
²⁵ patruus *AP*: patruis *Aldus*, *cf. ii. 4. 1*

VELLEI PATERCVLI

- consobrinus Ti. Gracchi, patriam cognationi praeferens et quidquid publice salutare non esset, priuatim alienum existimans (ob eas uirtutes primus omnium absens pontifex maximus factus est), circumdata laeuo brachio togae lacinia ex superiore parte Capitoli summis gradibus insistens 5 hortatus est, qui saluam uellent rem publicam, se sequeren-
 2 tur. tum optimates, senatus atque equestris ordinis pars melior et maior, et intacta perniciosis consiliis plebs intruere in Gracchum stantem in area cum cateruis suis et concientem paene totius Italiae frequentiam. is fugiens decur- 10 rensque cliuo Capitolino, fragmine subselli ictus uitam, quam gloriosissime degere potuerat, inmatura morte finiuit.
 3 hoc initium in urbe Roma ciuilis sanguinis gladiatorumque inpunitatis fuit. inde ius ui obrutum potentiorque habitus prior, discordiaeque ciuium antea condicionibus sanari 15 solitae ferro diiudicatae bellaque non causis inita, sed prout
 4 eorum merces fuit. quod haud mirum est: non enim ibi consistunt exempla, unde coeperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem latissime euagandi sibi uiam faciunt, et ubi semel recto deerratum est, in praeceptis 20 peruenitur, nec quisquam sibi putat turpe, quod alii fuit fructuosum.
- 4 Interim, dum haec in Italia geruntur, Aristonicus, [qui] mortuo rege Attalo, a quo Asia populo Romano hereditate relicta erat, sicut relicta postea est a Nicomede Bithynia, 25 mentitus regiae stirpis originem armis eam occupauerat,

1 Ti.] T. AP   2 quidquid A   priuatim A   4 circumdata
 Aldus: cum data AP   5 superiori P: -ore BA   Capitolii AP
 se   tes
 6 sese querentur A (sic)   7 optima res A (sic)   atque equestris
 et
 P: atque equestris A: atque etiam eq. Laurent   8 perniciosus
 A   9 Gracchum A   11 subselli AP   12 imm. AP   14
 imp. AP   15 ante a P   17 haut A   19 euagandi sibi
 A   21 sibi om. P, sed fuisse in Murbacensi testatur Burer   23
 qui AP, del. Gelenius, retinebat Bentley et post eum Kritz et Halm tam-
 quam negligentius scriptum   24 hereditati AP, em. Aldus   26
 occuparat Bentley

LIBER II

is uictus a M. Perpenna ductusque in triumpho, sed a
M'. Aquilio, capite poenas dedit, cum initio belli Crassum
Mucianum, uirum iuris scientissimum, decedentem ex Asia
proconsulem interemisset. et P. Scipio Africanus Aemilia-
5 nus, qui Carthaginem deleuerat, post tot acceptas circa
Numantiam cladis creatus iterum consul missusque in
Hispaniam fortunae uirtutique expertae in Africa respondit
in Hispania, et intra annum ac tris mensis, quam eo
uenerat, circumdatam operibus Numantiam excisamque
10 aequauit solo. nec quisquam ullius gentis hominum ante 3
eum clariore urbium excidio nomen suum perpetuae com-
mendauit memoriae: quippe excisa Carthagine ac Numantia
ab alterius nos metu, alterius uindicauit contumeliis. hic, 4
eum interrogante tribuno Carbone, quid de Ti. Gracchi
15 caede sentiret, respondit, si is occupandae rei publicae
animum habuisset, iure caesum. et cum omnis contio
acclamasset, hostium, inquit, armatorum totiens clamore
non territus, qui possum uestro moueri, quorum nouerca
est Italia? reuersus in urbem intra breue tempus, M'. 5
20 Aquilio C. Sempronio consulibus abhinc annos †CL, post
duos consulatus duosque triumphos et bis excisos terrores
rei publicae mane in lectulo repertus est mortuus, ita ut
quaedam elisarum faucium in ceruice reperirentur notae.
de tanti uiri morte nulla habita est quaestio eiusque corpus 6
25 uelato capite elatum est, cuius opera super totum terrarum
orbem Roma extulerat caput. seu fatalem, ut plures, seu
conflatam insidiis, ut aliqui prodidere memoriae, mortem
obiit, uitam certe dignissimam egit, quae nullius ad id
temporis praeterquam auito fulgore uinceretur. decessit

1 *Perperna Burmann* set a *A*: sed *P*: sed sub *Bentley* 2 *M'*.
Aldus: *M. AP* 3 alia *suprascr.* italia *A* 4 at *Voss* 6 clades
AP 8 ^{ac} & tris (*prius tres*) *A* (*sic*) menses *AP* 11 clariore
Burer: clariori *AP*: sed ut in *A* *prius scriptum fuerit* clariorum, quod
mihi praefendum uidetur 13 hic cum *A* 14 *Tib A*: *T. P*
17 adcl. *AP* 19 *M. AP* 20 *COS. A* CL *AP*: CLX *Laurent*:
CLVII *Krits* 21 bis *P*: his *A*

VELLEI PATERCVLI

anno ferme LVI: de quo si quis ambiget, recurrat ad priorem consulatum eius, in quem creatus est anno † xxxvi: ita dubitare desinet.

- 5 Ante tempus excisae Numantiae praeclara in Hispania militia D. Bruti fuit, qui penetratis omnibus Hispaniae gentibus ingenti ui hominum urbiumque potitus numero, 5
aditis quae uix audita erant, Gallaeci cognomen meruit. et ante eum paucis annis tam seuerum † illius Q. Macedonici [in his] gentibus imperium fuit, ut, cum urbem Contrebiā nomine in Hispania oppugnaret, pulsas praecipiti loco 10
quinque cohortis legionarias eodem protinus subire iuberet: 3
facientibusque omnibus in procinctu testamenta, uelut ad certam mortem eundum foret, non deterritus proposito † perseuerantia ducis, quem moriturum miserat militem uictorem recepit: tantum effecit mixtus timori pudor spesque 15
desperatione quaesita. hic uirtute ac seueritate facti, at Fabius Aemilianus Pauli exemplo disciplinae in Hispania fuit clarissimus.
- 6 Decem deinde interpositis annis, qui Ti. Gracchum, idem Gaium fratrem eius occupauit furor, tam uirtutibus eius 20
omnibus quam huic errori similem, ingenio etiam eloquentiaque longe praestantiozem. qui cum summa quiete animi ciuitatis princeps esse posset, uel uindicandae fraternae mortis gratia uel praemuniendae regalis potentiae eiusdem

I LXVI *marg. A* 2 creatus] *euectus Krause* annos *A*:
annos natus *Orelli* xxxvi. *AP*: xxxviii *Puteanus et Kritz* 5 D.
Aldus: A. *AP* 6 ui] ibi *Kreyssig* numero *suspectum Lipsio*

7 Galleci *AP* ^{cog} nomen *A* 8 illius *suspectum* Q. P: q̄ *A*
9 in his *om. A* 10 in Hispania *del. Heinsius* obpugnaret in opp.
an opp. in obp. correctum fuerit in A non dispexi 11 cohortes *A* et
sic 20. 4 12 uelud *A* 13 deterritū *pr. A*: deterrita *Burmān*
et Alsters: deterrita a G. A. *Koch* 14 pers. ducis *AP*, tamquam
glossema eiciebat Davies, post tantum effecit transponebat *Kritz*, post
foret *Thomas*. *Mihi uidentur quaedam excidisse, uelut* p. usus summi
ducis 15 rēpēt *A* pudori timor *A* 17 disciplina
Puteanus 19 T. *AP* 20 Gaium] C. *AP* 24 uel uel
praemunidae *A* prouintiae *A*

LIBER II

exempli tribunatum ingressus, longe maiora et acriora repetens dabat ciuitatem omnibus Italicis, extendebat eam paene usque Alpīs, diuidebat agros, uetabat quemquam 3 ciuem plus quingentis iugeribus habere, quod aliquando 5 lege Licinia cautum erat, noua constituēbat portoria, nouis coloniis replebat prouincias, iudicia a senatu transferebat ad equites, frumentum plebi dari instituerat; nihil inmotum, nihil tranquillum, nihil quietum, *nihil* denique in eodem statu relinquebat; quin alterum etiam continuauit tribuna- 10 tum. Hunc L. Opimius consul, qui praetor Fregellas 4 exciderat, persecutus armis unaque Fuluium Flaccum, consularem ac triumphalem uirum, aequē praua cupientem, quem C. Gracchus in locum Tiberi fratris triumuirum nominauerat, eundem socium regalis adsumpserat potentiae, 15 morte adfecit. id unum nefarie ab Opimio proditum, quod 5 capitis non dicam Gracchi, sed ciuis Romani pretium se daturum idque auro repensurum proposuit. Flaccus in 6 Auentino armatos ad pugnam ciens cum filio maiore iugulatus est; Gracchus profugiens, cum iam comprehenderetur 20 ab iis, quos Opimius miserat, ceruicem Euporo seruo praebuit, qui non segnius se ipse interemit, quam domino succurrerat. quo die singularis Pomponi equitis Romani in Gracchum fides fuit, qui more Coclitis sustentatis in ponte hostibus eius, gladio se transfixit. ut Ti. Gracchi antea corpus, 7 25 ita Gai mira crudelitate uictorum in Tiberim deiectum est.

1 repetens *AP*: petens *Ruhnken* 3 usque [ad] *Novák* 6 prouincias *A* 7 æq. *A* dare *Aldus*, sed uide *Wölfflin* ad b. *Afric.*
 51. 2 instituebat *Herel* imm. *AP* 8 nihil (ante denique) add. *Haase* praecedente *Orellio*: nihil quietum denique et in eodem st. relinquebat *Boot*: fort. neque in e. statu 10 COS. qui P. R. *A* et in marg. PRAET 11 persequutus *P* 13 tiberi *A*: Tiberii *P* 14 eum *AP*: eumque *Gelenius*: eoque *Heinsius* et *Bentley*: scripsi eundem 15 adficit *AP*, em. *Herel* 16 praetium sedaturum *A*
 re
 17 aurore pensurum *A* (sic) 18 armatos *Gelenius*: armatus *AP*: ad *AP*: armatus ac p. ciens *Krĩa* 22 equitis. R. *A* 24 eius del. *Heinsius* se [ipse] *Novák* tibi del., dein suprascr. Tib. *A*
 25 gaimira suprascr. Gai mira *A*: Gaii mira *P*

VELLEI PATERCVLI

7 Hunc Ti. Gracchi liberi, P. Scipionis Africani nepotes,
 uiua adhuc matre Cornelia, Africani filia, uiri optimis
 ingeniis male usi, uitae mortisque habuere exitum: qui si
 ciuilem dignitatis concupissent modum, quidquid tumultuando
 adipisci gestierunt, quietis obtulisset res publica. 5
 2 huic atrocitati adiectum scelus unicum. quippe iuuenis
 specie excellens necdum duodeuicesimum transgressus an-
 num immunisque delictorum paternorum, Fului Flacci
 filius, quem pater legatum de condicionibus miserat, ab
 Opimio interemptus est. quem cum haruspex Tuscus ami- 10
 cus flentem in uincula duci uidisset, quin tu hoc potius,
 inquit, facis? protinusque inliso capite in postem lapideum
 3 ianuae carceris effusoque cerebro exspirauit. crudelesque
 mox quaestiones in amicos clientisque Gracchorum habitae
 sunt. sed Opimium, uirum alioqui sanctum et grauem, 15
 damnatum postea iudicio publico memoria istius saeuitiae
 4 nulla ciuilis prosecuta est misericordia. eadem Rupilius
 Popiliusque, qui consules asperrime in Tiberi Gracchi
 amicos saeuierant, postea iudiciorum publicorum merito
 oppressit inuidia. rei tantae parum ad notitiam pertinens 20
 5 interponetur. hic est Opimius, a quo consule celeberrimum
 Opimiani uini nomen; quod iam nullum esse
 spatio annorum colligi potest, cum ab eo sint ad te,
 6 M. Vinici, consulem anni †CLI. factum Opimi, quo
 inimicitiarum quaesita erat ultio, minor secuta auctoritas, 25

Scip.
 1 Ti.] C. AP P. Africani A (sic) 2 Africani filia *uncis*
includebat Bentley secutus Heinsium 4 dignitates A quidquid
 A: quicquid P 8 immunisq. A imm. P 12 postem Aldus:
 pontem AP 13 exp. P crudelisque A, crudelis aequae Heinsius
prob. Bentley 14 clientesque AP 15 alioquin A, sed ii. 2. 2 et
 33. 4 alioqui sane tum *suprascr.* sanctum A 16 istius Cludius:
 ipsius AP seuetiae A 17 persecuta AP, em. Cludius Rutilius
 AP, em. Aldus 18 Tiberii P 20 id post parum add. Bentley
 21 interponatur Heinsius et Bentley 22 uini marg. A: uicini A:
 uici P 23 sint BA: om. P 24 CLI AP: CL Aldus: CLII Laurent
 Opimi AP quod AP: quo Heinsius et Bentley

LIBER II

et uisa ultio priuato odio magis quam publicae uindictae data.

Subinde Porcio Marcioque consulibus deducta colonia Narbo Martius.

5 Mandetur deinde memoriae seueritas iudiciorum. quippe 8
C. Cato consularis, M. Catonis nepos, Africani sororis filius,
repetundarum ex Macedonia damnatus est, cum lis eius
HS. quattuor milibus aestimaretur: adeo illi uiri magis
uoluntatem peccandi intuebantur quam modum, factaque
10 ad consilium dirigebant et quid, non in quantum admissum
foret, aestimabant. circa eadem tempora M. C. Metelli 2
fratres uno die triumphauerunt. non minus clarum ex-
emplum et adhuc unicum Fului Flacci, eius qui Capuam
ceperat, filiorum, sed alterius in adoptionem dati, in collegio
15 consulatus fuit; adoptiuus in Acidini Manli familiam datus.
nam censura Metellorum patruelium, non germanorum
fratrum fuit, quod solis contigerat Scipionibus. tum Cimbri 3
et Teutoni transcendere Rhenum, multis mox nostris suisque
cladibus nobiles. per eadem tempora clarus eius Minuci,
20 qui porticus, quae hodieque celebres sunt, molitus est, ex
Scordiscis triumphus fuit.

Eodem tractu temporum nituerunt oratores Scipio Aemi- 9
lianus Laeliusque, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius,
Carbo Papirius; nec praetereundus Metellus Numidicus

1 ultio *del. Bentley et Wopkens. Hic tamen lectionem traditam tuitus*
est Tull. Lect. § 148 3 Portio AP Martioque P 5 me-
moriam esae ueritas A prius 6 COS (COS P) Cato consularis
AP: *em. Aldus* 7 lis eius (li sei us prius A) IIII aestim. AP:
lis ei HS IIII aest. *Scaliger et Salmasius*: 1. eius sestertium quat-
tuor milibus *Kritz et Halm* 11 M. C. Voss.: M. AP: duo Aldus
14 coeperat A 15 consulatus Krause: COS A: COS P mace-
deani *corr. in macidoani, dein hoc eraso suprascr. macidiani A ut uisus*
sum legere: in Acidiani P: in Acidini *Sigonius et Aldus* filiam A
16 censura *Gelenius*: census AP 18 transcendere A 19
nobilis A: immo nobilem Minici P: Manici A 20 excordiscis
A 22 tractu t. AB: temporum t. P

VELLEI PATERCVLI

et Scaurus, et ante omnis L. Crassus et M. Antonius :
 2 quorum aetati ingeniisque successere C. Caesar Strabo,
 P. Sulpicius ; nam Q. Mucius iuris scientia quam proprio
 3 eloquentiae nomine celebrior fuit. clara etiam per idem
 aevi spatium fuere ingenia in togatis Afrani, in tragoediis 5
 Pacuui atque Acci, usque in Graecorum [ingeniorum] com-
 parationem euectis, magnumque inter hos ipsos facientis
 operi suo locum, adeo quidem, ut in illis limae, in hoc
 4 paene plus uideatur fuisse sanguinis, celebre et Lucili
 nomen fuit, qui sub P. Africano Numantino bello eques 10
 militauerat. quo quidem tempore iuuenes adhuc Iugurtha
 ac Marius sub eodem Africano militantes in iisdem castris
 5 didicere, quae postea in contrariis facerent. historiarum
 auctor iam tum Sisenna erat iuuenis, sed opus belli ciuilis
 Sullanique post aliquot annos ab eo seniore editum est. 15
 6 uetustior Sisenna fuit Caelius, aequalis Sisennae Rutilius
 Claudiusque Quadrigarius et Valerius Antias. sane non
 ignoremus eadem aetate fuisse Pomponium sensibus cele-
 brem, uerbis rudem et nouitate inuenti a se operis com-
 mendabilem.

10 Prosequamur nota seueritatem censorum Cassi Longini
 Caepionisque, qui abhinc annos † CLVII Lepidum Aemilium
 augurem, quod sex milibus HS. aedis conduxisset, adesse
 iusserunt. at nunc si quis tanti habitet, uix ut senator

1 L. BA : om. P 3 nam Q. Aldus : namq. AP propriae
 AP : proprie Lipsius : proprio Heinsius et Bentley 5 trogoediis A
 6 pacuui AP adque acciusq. A ingeniorum om. in textu, add.

in marg. A 7 euectis B : eius aetatis P : etatis A : euecti
 Gelenius : euecta Heinsius Enni Heinsius post locum, Orelli post
 magnumque inerebat 9 paen~~e~~ suprascr. e A uulgo post sanguinis
 interpungunt. Maduig facientis ad Lucili primus referebat, quem sequor
 10 Publico A nūmantino A 11 iuuenis AP, em. Burmann
 13 de dicere que A historiarum] Milesiarum O. Iahn Herm. ii. 234
 14 tū iam tum A (sic) ciuilis] socialis Ruhnken 15 aliquod A
 16 Coelius A aequales Kreyssig 18 sens. celerem Warburton
 19 et] sed Lipsius 21 nota Maduig : notam AP Cassi AP
 22 caepionisq. uerf (sic) A CLVII AP : CLIII Kritze Aelium AP,
 em. Aldus 23 HS. add. Krause aedes AP 24 Ad A

LIBER II

agnoscitur: adeo natura a rectis in uitia, *a* uitii in praua,
 a prauis in praecipitia peruenitur. eodem tractu temporum
 et Domiti ex Aruernis et Fabi ex Allobrogibus uictoria
 fuit nobilis; Fabio Pauli nepoti ex uictoria cognomen
 5 Allobrogico inditum. notetur Domitiae familiae peculiaris
 quaedam et ut clarissima, ita artata numero felicitas.
 VII ante hunc nobilissimae simplicitatis iuuenem, Cn.
 Domitium, fuere, † singulis omnino parentibus geniti, sed
 omnes ad consulatum sacerdotiaque, ad triumphantum
 10 paene omnes peruenerunt insignia.

Bellum deinde Iugurthinum gestum est per Q. Metellum
 nulli secundum saeculi sui. huius legatus fuit C. Marius,
 quem praediximus, natus equestri loco, hirtus atque horridus
 uitaque sanctus, quantum bello optimus, tantum pace pessi-
 15 mus, inmodicus gloriae, insatiabilis, inpotens, semperque
 inquietus. hic per publicanos aliosque in Africa negotiantis
 criminatus Metelli lentitudinem, trahentis iam in tertium
 annum bellum, et naturalem nobilitatis superbiam moran-
 dique in imperiis cupiditatem effecit ut, cum commeatu
 20 petito Romam uenisset, consul crearetur bellicae paene
 patrati a Metello, qui bis Iugurtham acie fuderat, summa
 committeretur sibi. Metelli tamen et triumphus fuit claris-
 simus et meritum *eius fidei* uirtutisque cognomen Numidici

1 natura *A*: mature *P*, cf. i. 17. 6   *a* add. *P* om. *A*   *Sterk* sic
transponebat a rectis in praua, a prauis in uitia, a uitii in p. p.
 3 Domitii *AP*   Fabii *A*   4 Fauio *A*   5 no&ur (noetur) *A*
 filiâ *A*   peculiaris *suprascr.* peculiaris *A*   6 artata *A*   foel. *A*
 7 VII *Aldus et Sigonius*: cf. *Suet. Ner.* 1: uti *AP h. e.* VTI   8 singulis
AP: singuli *Lips. et Madvig Aduers.* ii. 301 not.: Cn. Domitii fuere
 singuli omnes p. g. *Pluygers*   9 triumphantum *scripsi*: trium-
 phantem *A*: triumphum autem *P*   11 per Q. *Ruhnken*: perque *P*:
 perque (sic) *A*   13 equestri *AP*: agresti *Voss*: equestri cum
Pluygersio retinui   15 infatigabilis *Cludius* semque *A*   18
 immorandique *Heinsius et Bentley* iam *Rhenanus in marg.* *P*
 'alias immorandique'   21 in acie *A*, 'dicebatur et acie fundere
 (uincere etc.) et in acie; illud tamen est multo frequentius' *Halm*   23
 meritum et (om. *P*) uirtutisque *AP*: m. eius fidei *Thomas*: uirtuti
 quoque *Heinsius*, num ex uirtutibus quoque?

VELLEI PATERCVLI

3 inditum. ut paulo ante Domitiae familiae, ita Caeciliae
notanda claritudo est. quippe intra XII ferme annos huius
temporis consules fuere Metelli aut censores aut trium-
pharunt amplius duodeciens, ut appareat, quemadmodum
urbium imperiorumque, ita gentium nunc florere fortunam, 5
nunc senescere, nunc interire.

12 At C. Marius L. Sullam iam tunc ut praecautibus fati-
copulatum sibi quaestorem habuit et per eum missum ad
regem Bocchum Iugurtha rege abhinc annos ferme CXXXVIII
potitus est ; designatusque iterum consul in urbem reuersus 10
secundi consulatus initio Kal. Ianuariis eum in triumpho
2 duxit. effusa, ut praediximus, inmanis uis Germanarum
gentium, quibus nomen Cimbris ac Teutonis erat, cum
Caepionem Manliumque consules et ante Carbonem Sila-
numque fudissent fugassentque in Galliis et exuissent 15
exercitu, Scaurumque Aurelium consularem et alios cele-
berrimi nominis uiros trucidassent, populus Romanus non
aliud repellendis tantis hostibus magis idoneum impera-
torem quam Marium est ratus. tum multiplicati consulatus
3 eius. tertius in apparatu belli consumptus ; quo anno Cn. 20
Domitius tribunus pl. legem tulit, ut sacerdotes, quos antea
4 collegae sufficiebant, populus crearet. quarto trans Alpis
circa Aquas Sextias cum Teutonis conflixit, amplius CL
milia hostium priore ac postero die ab eo trucidati gensque
5 excisa Teutonum. quinto citra Alpis in campis, quibus 25
nomen erat Raudiis, ipse consul et proconsul Q. Lutatius
Catulus fortunatissimo decertauere proelio ; caesa aut capta

1 Ceciliae AP 4 duodecies *Burmam* : XII. A : XII. P 9
CXXXVIII *Aldus* 10 *est post* reuersus A 12 Germanorum AP,
em. Ruhnken 14 Silanumque A : Syllanumque P 15 Gallis A
ex emissent *suprascr.* exuissent A 16 exercitus caurumque A
consularem *Aldus* : COS. AP 18 repellendi stantis A 19
~~marii~~ marium A (*sic*) 20 *est post* consumptus A 22 con-
legae AP 22 et 25 Alpis A : Alpeis P 23 CL AP 24 truci-
dati *Kritz* : trucidatis AP : trucidata *Ruhnken* 26 erat raudis est
A : *fort.* Raudiis est COS et procosque A *sed Q. est in P*

LIBER II

amplius c *milia* hominum. hac uictoria uidetur meruisse
 Marius, ne eius nati rem publicam paeniteret, ac mala bonis
 repensasse. sextus consulatus ueluti praemium ei meri- 6
 torum datus. non tamen huius consulatus fraudetur gloria,
 5 quo Seruili Glaucia Saturninique Apulei furorem con-
 tinuatis honoribus rem publicam lacerantium et gladiis quo-
 que et caede comitia discutientium, consul armis compescuit
 hominesque exitiabiles in Hostilia curia morte multauit.

Deinde interiectis paucis annis tribunatum iniit M. Liuius 13
 10 Drusus, uir nobilissimus, eloquentissimus, sanctissimus,
 meliore in omnia ingenio animoque quam fortuna usus.
 qui cum senatui priscum restituere cuperet decus et iudicia 2
 ab equitibus ad eum transferre ordinem (quippe eam pote-
 statem nacti equites Gracchanis legibus cum in multos
 15 clarissimos atque innocentissimos uiros saeuissent, tum P.
 Rutilium, uirum non saeculi sui, sed omnis aevi optimum,
 interrogatum lege repetundarum maximo cum gemitu ciui-
 tatis damnauerant), in iis ipsis, quae pro senatu moliebatur,
 senatum habuit aduersarium non intellegendem, si qua de
 20 plebis commodis ab eo agerentur, ueluti inescandae in-
 liciendaeque multitudinis causa fieri, ut minoribus perceptis
 maiora permitteret. denique ea fortuna Drusi fuit, ut 3
 malefacta collegarum quamuis optime ab ipso cogitatis
 senatus probaret magis, et honorem, qui ab eo deferebatur,
 25 sperneret, iniurias, quae ab aliis intendebantur, aequo animo
 reciperet, et huius summae gloriae inuideret, illorum modi-
 cam ferret.

1 c AP: cc Puteanus et Lipsius   2 mala bonis Boecler: bona
 malis AP: bonis mala Cludius   3 ~~praemiorum~~ praemium (sic) A
 5 Appulei Kreyssig   7 consularibus armis Acidalius   cōpe-
 scuii A   8 exitiabiles *suprascr.* exitiales A   mulctauit A: mul-
 tauit P   19 intelligentem AP   20 inescande inliciendeque A
 21 praeceptis et permitterent Heinsius (et Bentley): fort. remitteret
 23 quamuis A: quam eius P: eius quam Ruhnken: quam quaeuis
 Froehlich   cogitatis scripsi: cogitata AP   24 deferrebatur A
 25 aliis AP: illis Ruhnken   26 modicam AP: inmodicam Halm
 27 efferret Alsters

VELLEI PATERCVLI

14 Tum conuersus Drusi animus, quando bene incepta male cedebant, ad dandam ciuitatem Italiae: quod cum moliens reuertisset e foro, immensa illa et incondita, quae eum semper comitabatur, cinctus multitudine in area domus suae cultello percussus, qui adfixus lateri eius relictus est, 5
 2 intra paucas horas decessit. sed cum ultimum redderet spiritum, intuens circumstantium maerentiumque frequentiam, effudit uocem conuenientissimam conscientiae suae: ecquandone, inquit, propinqui amicique, similem mei ciuem 3
 3 habebit res publica? hunc finem clarissimus iuuenis uitae 10 habuit: cuius morum minime omittatur argumentum. cum aedificaret domum in Palatio in eo loco, ubi est quae quondam Ciceronis, mox Censorini fuit, nunc Statili Sisennae est, promitteretque ei architectus, ita se eam aedificaturum, ut liber a conspectu immunisque ab omnibus arbitris esset 15
 neque quisquam in eam despicere posset, tu uero, inquit, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut, quidquid agam, ab omnibus perspici possit. [In legibus Gracchi inter perniciosissima numerarim, quod extra Italiam colonias posuit. id maiores, cum uiderent tanto potentiores Tyro 20
 Carthaginem, Massiliam Phocaea, Syracusas Corintho, Cyzicum ac Byzantium Mileto, genitali solo, diligenter uitauerant

1 quando ($\overline{q\bar{n}}$ A) AP, cf. 52. 6 incepta A: coepta P 2 cadebant Lipsius 3 imm. AP incognita AP, em. Acidalius quae quae eum cinctus eum P: ~~que~~ qua & um A (sic) 4 ~~eunetis in~~ A (sic) area *suprascr.* atrio A: atrio P 5 percussus ~~est~~ A (sic) 8 ~~o~~scientiae A (sic) 9 ecquandó ne P: et $\overline{q\bar{n}}$ ne A 12 domum BA: templum P 15 libera a AP, em. Fröhlich immunisque & ab omnibus hominibus esset A et sic, om. & P: i. ab o. arbitris e. B: ab omnium luminibus Price ad Apulei Apologiam p. 106 sed et quod habet A potest esse etiam (et) 16 disp. A possit AP: posset Miller 17 si quid artis in te est prius A fortasse recte comp. AP quidquid A: quicquid P 18 Verba In legibus Gracchi . . . condita est hic leguntur in AP: ea Cludius transponebat ut finem facerent c. 7 post uindictae data. Retinui ordinem qui est in AP cum fragmentum possint esse perditae digressionis in qua Drusi incepta cum Gracchorum comparata sunt 19 numerarim A: numerauerim P 21 Phocheā A 22 Byzantium A

LIBER II

et ciuis Romanos ad censendum ex prouinciis in Italiam reuocauerant. prima autem extra Italiam colonia Carthago condita est.]

Mors Drusi iam pridem tumescens bellum excitauit 15
 5 Italicum ; quippe L. Caesare et P. Rutilio consulibus
 abhinc annis cxx, uniuersa Italia, cum id malum ab
 Asculanis ortum esset (quippe Seruilius praetorem Fonteiumque legatum occiderant) ac deinde a Marsis exceptum
 in omnis penetrasset regiones, arma aduersus Romanos
 10 cepit. quorum ut fortuna atrox, ita causa fuit iustissima : 2
 petebant enim eam ciuitatem, cuius imperium armis tuebantur : per omnis annos atque omnia bella duplici numero
 se militum equitumque fungi neque in eius ciuitatis ius recipi, quae per eos in id ipsum peruenisset fastigium, per
 15 quod homines eiusdem et gentis et sanguinis ut externos alienosque fastidire posset. id bellum amplius ccc milia 3
 iuuentutis Italicae abstulit. clarissimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello Cn. Pompeius, Cn. Pompei Magni pater, C. Marius, de quo praediximus, L. Sulla anno ante
 20 praetura functus, Q. Metellus, Numidici filius, qui meritum cognomen Pii consecutus erat : quippe expulsum ciuitate 4
 a L. Saturnino tribuno pl., quod solus in leges eius iurare noluerat, pietate sua, auctoritate senatus, consensu rei publicae restituit patrem. nec triumphis honoribusque
 25 quam aut causa exili aut exilio aut reditu clarior fuit Numidicus.

Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces Silo Popae- 16

1 et A : ut P C. R. AP 2 reuocauerint AP : reuocauerant
Acidalius : ut et . . . reuocauerint *Thomas* 5 P.] Pompeio AP
 6 annos P : 'annis A, ut item AP 2. 65. 2 abhinc annis, *alias semper*
abhinc annos' *Halm* uniuersa Italia cum id malum A : cum id
 malum in uniuersa Italia P 7 quippe AP Seruius AP, em.
Aldus Fontemiumque BA 8 ac deinde a Marsis P et A,
sed hic suprascriptum, cum prius fuisset et marsis 9 omnis A
 13 aeq. A 16 ccc. AP, om. milia 18 Pompeii AP 20
 functusq. Metellus A 22 a A : om. P TR. P. L. A 23
 reip. AP : P. R. *Puleanus* 25 exilii AP 27 popedius A

VELLEI PATERCVLI

dus, Herius Asinius, Insteius Cato, C. Pontidius, Telesinus
 2 Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilus. neque ego
 uerecundia domestici sanguinis gloriae quidquam, dum
 uerum refero, subtraham: quippe multum Minati Magi,
 atai mei, Aeculanensis,tribuendum est memoriae, qui 5
 nepos Deci Magi, Campanorum principis, celeberrimi et
 fidelissimi uiri, tantam hoc bello Romanis fidem praestitit,
 ut cum legione, quam ipse in Hirpinis conscripserat, Her-
 culaneum simul cum T. Didio caperet, Pompeios cum
 3 L. Sulla oppugnaret †Cosamque occuparet: cuius de 10
 uirtutibus cum alii, tum maxime dilucideque Q. Hortensius
 in annalibus suis rettulit. cuius illi pietati plenam populus
 Romanus gratiam rettulit ipsum uiritim ciuitate donando,
 duos filios eius creando praetores, cum seni adhuc crea-
 4 rentur. tam uaria atque atrox fortuna Italici belli fuit, 15
 ut per biennium continuo duo Romani consules, Rutilius
 ac deinde Cato Porcius, ab hostibus occiderentur, exercitus
 populi Romani multis in locis funderentur, utque ad saga
 iretur diuque in eo habitu maneretur. caput imperi sui
 Corfinium legerant quod appellarent Italicam. paulatim 20
 deinde recipiendo in ciuitatem, qui arma aut non ceperant
 aut deposuerant maturius, uires refectae sunt, Pompeio
 Sullaque et Mario fluentem procumbentemque rem populi
 Romani restituentibus.

17 Finito ex maxima parte, nisi quae Nolani belli manebant 25

1 inste iuscato A: T. Vettius Cato *Vrsinus* 2 mutilius AP:
 Mutilus *Raphelengius* 3 domestici sanguinis gloriae AP quic-
 quam AP 4 uerum P: uero A: uera *Orelli* Minatii Magii AP
 5 atauini A, *suprascr.* atai mei Asculanensis AP, *em.* Cellarius et
Cluuer 6 Decii Magii AP 10 Cosamque AP: Compsam
Voss 11 dilucide Q. P: dilucideq. que A: maxime dilucide
Lipsius 12 retulit AP illi A: ille P: *fort.* insigni pietatis
Kritz 13 rett. P: ret. A: reddidit *Perizonius*: uocabuli gemi-
nationem tuitus est Wopkens Tull. Lect. § 189 ciuitatem A 16
 continuum *Gelenius* 19 imperii AP 20 legerant quod appellarent
 B: legerantq. apellarent A: legerantq3 (*om.* appellarent) P Italicam
 A: Italicani P: Italicum B: *fort.* quam appellarent Italicam: appel-
 larunt *Burer* 23 ~~mario~~ A (*sic*) rem P. R. BA: remp. P

LIBER II

reliquiae, Italico bello, quo quidem Romani uictis ad-
 flictisque ipsi exarmati quam integri uniuersis ciuitatem
 dare maluerunt, consulatum inierunt Q. Pompeius et L.
 Cornelius Sulla, uir qui neque ad finem uictoriae satis
 5 laudari neque post uictoriam abunde uituperari potest.
 hic natus familia nobili, sextus a Cornelio Rufino, qui 2
 bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cum familiae
 eius claritudo intermissa esset, diu ita se gessit, ut nullam
 petendi consulatum cogitationem habere uideretur: deinde 3
 10 post praeturam inlustratus bello Italico et ante in Gallia
 legatione sub Mario, qua eminentissimos duces hostium
 fuderat, ex successu animum sumpsit petensque consula-
 tum paene omnium ciuium suffragiis factus est; sed eum
 honorem undequinquagesimo aetatis suae anno adsecu-
 15 tus est.

Per ea tempora Mithridates, Ponticus rex, uir neque 18
 silendus neque dicendus sine cura, bello acerrimus, uirtute
 eximius, aliquando fortuna, semper animo maximus, con-
 siliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal, occupata
 20 Asia necatisque in ea omnibus ciuibus Romanis, quos 2
 quidem eadem die atque hora redditis ciuitatibus litteris
 ingenti cum pollicitatione praemiorum interemi iusserat,
 quo tempore neque fortitudine aduersus Mithridatem neque 3
 fide in Romanos quisquam Rhodiis par fuit (horum fidem
 25 Mytilenaeorum perfidia inluminauit, qui M'. Aquilium alios-
 que Mithridati uinctos tradiderunt, quibus libertas in unius
 Theophanis gratiam postea a Pompeio restituta est), cum

2 exanimati *Mommsen* integri *Heinsius*: integris *AP*: ipsi
 exarmatis quam integri uniuersis *Cobet* integri non euersis *leep*
 3 inieruntque *A*: inierunt *Cn. P* *Q. B* 6 nobilis *A* 9 con-
 sulatus *Novák probabiliter* 11 legato ne *A* qua *Gelenius*: quae
AP 13 creatus *del. et suprascr.* factus *A* 18 post aliquando
A habet scriptum id quod ambigo num compendium sit uocabuli alicuius
 (1 simul) an duae litterae erasae, ut puto sl. 21 literis ciuitatibus
 literis *A* (sic) 22 interemi *A* 24 horum fidem in *A* 25 M.
AP, em. Ruhnken 27 gratia *A*

VELLEI PATERCVLI

terribilis Italiae quoque uideretur imminere, sorte obuēnit
 4 Sullae Asia prouincia. [is] egressus urbe cum circa Nola
 moraretur (quippe ea urbs pertinacissime arma retinebat
 exercituque Romano obsidebatur, uelut paeniteret eius fidei,
 quam omnium sanctissimam bello praestiterat Punico), P. 5
 5 Sulpicius tribunus pl., disertus, acer, opibus gratia amicitii
 uigore ingeni atque animi celeberrimus, cum antea rectis-
 sima uoluntate apud populum maximam quaesisset digni-
 tatem, quasi pigeret eum uirtutum suarum et bene consulta
 6 ei male cederent, subito prauus et praeceps C. Mario post 10
 LXX annum omnia imperia et omnis prouincias concupi-
 scienti addixit se legemque ad populum tulit, qua Sullae
 imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithri-
 daticum, aliasque leges perniciosas et exitiabiles neque
 tolerandas liberae ciuitati tulit. quin etiam Q. Pompei 15
 consulis filium eundemque Sullae generum per emissarios
 factionis suae interfecit.

19 Tum Sulla contracto exercitu ad urbem rediit eamque
 armis occupauit, XII auctores nouarum pessimarumque
 rerum, inter quos Marium cum filio et P. Sulpicio, urbe 20
 exturbauit ac lege lata exules fecit. Sulpicium [etiam]
 adsecuti equites in Laurentinis paludibus iugulauere, caput-
 que eius erectum et ostentatum pro rostris uelut omen
 2 imminētis proscriptionis fuit. Marius post sextum consu-
 latum annosque LXX nudus ac limo obrutus, oculis tan- 25
 tummodo ac naribus eminentibus, extractus arundineti

1 imin. *A*: imm. *P* 2 prouincia *A* Is *P*: om. *A* 4 pēni-
 teret *A*: poen. *P* 7 ingenii *AP* 8 apud *A*: apud *P*
 maxumam *A* 12 se post Puteanum Heinsius et Bentley post concu-
 piscenti, *Halm* post praeceps, ego post addixit addidimus: ~~dedi~~
 addixit *A* (sic): *Kritz* imp. et o. prouincias tamquam accusatiuos
 rettulit ad addixit Syllae imperium *A*, qui formam Sulla non
 habet nisi 19. 2, 24. 1, 28. 2, 41. 2 15 etiamq. Pompei *A*: e.
 Q. Pompeii *P* 20 Sulpitio, 21 Sulpitium *AP* 21 ex turbauit *A*
 etiam e geminatione litt. -itium ortum putabant *Orelli* et *Cornelissen*
 23 omen *A* sed eraso quod nunc legi non potest 24 inm. *A* 25 anno-
 que LXX. *AP*: annosque LXX *Vrsinus*: annumque LXX *Voss*

circa paludem Maricae, in quam se fugiens consecrantis
Sullae equites abdiderat, iniecto in collum loro in car-
cerem Minturnensium iussu duumviri perductus est. ad 3
quem interficiendum missus cum gladio servus publicus
5 natione Germanus, qui forte ab imperatore eo bello
Cimbrico captus erat, ut agnovit Marium, magno eiulatu
expromens indignationem casus tanti viri abiecto gladio
profugit e carcere. tum ciues, ab hoste misereri paulo 4
ante principis viri docti, instructum eum viatico conla-
10 taque ueste in nauem imposuerunt. at ille adsecutus
circa Aenariam filium cursum in Africam direxit inopemque
vitam in tugurio ruinarum Carthaginiensium toleravit, cum
Marius aspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter
alteri possent esse solacio.

15 Hoc primum anno sanguine consulis Romani militis 20
imbutae manus sunt; quippe Q. Pompeius, collega Sullae,
ad exercitum Cn. Pompei proconsulis seditione, sed quam
dux creauerat, interfectus est. non erat Mario Sulpicioque 2
Cinna temperator. itaque cum ita ciuitas Italiae data
20 esset, ut in octo tribus contribuerentur noui ciues, ne
potentia eorum et multitudo veterum ciuium dignitatem
frangeret plusque possent recepti in beneficium quam auc-
tores beneficii, Cinna in omnibus tribubus eos se distribu-
turum pollicitus est: quo nomine ingentem totius Italiae 3

1 consentantis A   2 carce A, fine uocabuli abscisso   3 ii. uiri P
11 uiri A: duumvirum Lipsius   5 ab] sub Burmann   imperatore A
6 magno BA: cum magno P   7 expromens Acidalius et Maduig
Aduers. ii. 301: expromenti BP: exprimenti A: m. eiulatu expri-
mente indign. Kritz   10 imp. AP   11 Taenariam P: tænaría'
suprascr. Tenariā A: Aenariā Gelenius   12 Carthaginiensium A
14 solatio AP   16 sunt BA: om. P   Q. add. Heinsius   Sylla A
17 ad exercitū A: ad exercitum P   Burer dubitauit utrum potius
legendum esset ad an ab   seditione BP: seditioni suprascr. sedi-
tionis A   18 ante non Haase signum lacunae posuit   Sulpitioque A
et margo P: Sulpitio P   19 temperator suprascr. temperator A
21 potentiae A nisi fallor   22 possint A

frequentiam in urbem acciuerat. e qua pulsus collegae
 optimatumque uiribus cum in Campaniam tenderet, ex
 auctoritate senatus consulatus ei abrogatus est suffectusque
 in eius locum L. Cornelius Merula flamen dialis. haec
 4 iniuria homine quam exemplo dignior fuit. tum Cinna 5
 corruptis primo centurionibus ac tribunis, mox etiam spe
 largitionis militibus, ab eo exercitu, qui circa Nola erat,
 receptus est. is cum uniuersus in uerba eius iurasset,
 retinens insignia consulatus patriae bellum intulit, fretus
 ingenti numero nouorum ciuium, e quorum delectu ccc 10
 amplius cohortes conscripserat ac triginta legionum instar
 5 impleuerat. opus erat partibus auctoritate, cuius augendae
 gratia C. Marius cum filio de exilio reuocauit quique cum
 iis pulsi erant.

21 Dum bellum autem infert patriae Cinna, Cn. Pompeius, 15
 Magni pater, cuius praeclara opera bello Marsico praecipue
 circa Picenum agrum, ut praescripsimus, usa erat res publica,
 quique Asculum ceperat, circa quam urbem, cum in multis
 aliis regionibus exercitus dispersi forent, LXXV milia ciuium
 2 Romanorum, amplius LX Italicorum una die conflixerant, 20
 frustratus spe continuandi consulatus ita se dubium medium-
 que partibus praestitit, ut omnia ex proprio usu ageret tem-
 poribusque insidiari uideretur, et huc atque illuc, unde spes
 maior adfulsisset potentiae, sese exercitumque deflecteret.
 3 sed ad ultimum magno atrocique proelio cum Cinna con- 25

5 homine inquam ^m A (sic) 6 primo P: pria A: fort. pretio
 7 largitionis A 10 ccc. P 11 ^{con}descripserat A (sic) 12 aucto-
 ritate gratia cuius augendae (augenda A) C. Marius AP: cuius
 augendae gratia Maduig et G. A. Koch: cuius augendae causales
 genitiuos faciebant Ruhnken et Kritz 17 prestripsimus A: prae-
 diximus Ruhnken: supra scripsimus Friebel tres. p. res. p. A (sic)
 19 LXXV scripsi: quinque et LXX. A: quinque et LXX. P milia
 om. AP 20 LX. A: LX. P 21 COS. sulta se A 22 ut
 om. A: fort. omnia ut 24 adfuisset AP, em. Aldus poten-
 tiaae sese Halm: potentia esse A: potentiae se P

LIBER II

flixit: cuius commissi patratique sub ipsis moenibus focis-
 que urbis Romanae pugnantisque spectantibusque quam
 fuerit euentus exitiabilis, uix uerbis exprimi potest. post 4
 hoc cum utrumque exercitum uelut parum bello exhaustum
 5 laceraret pestilentia, Cn. Pompeius decessit. cuius interitus
 uoluptas amissorum aut gladio aut morbo ciuium paene
 damno repensata est, populusque Romanus quam uiuo
 iracundiam debuerat, in corpus mortui contulit. seu duae 5
 seu tres Pompeiorum fuere familiae, primus eius nominis
 10 ante annos fere CLXVII Q. Pompeius cum Cn. Seruilio
 consul fuit. Cinna et Marius haud incruentis utrimque 6
 certaminibus editis urbem occupauerunt, sed prior ingressus
 Cinna de recipiendo Mario legem tulit.

Mox C. Marius pestifero ciuibus suis reditu intrauit 22
 15 moenia. nihil illa uictoria fuisset crudelius, nisi mox
 Sullana esset secuta; neque licentia gladiatorum in mediocria 2
 saeuitum, sed excelsissimi quoque atque eminentissimi
 ciuitatis uiri uariis suppliciorum generibus adfecti. in iis
 consul Octavius, uir lenissimi animi, iussu Cinnae inter-
 20 fectus est. Merula autem, qui se sub aduentum Cinnae
 consulatu abdicauerat, incisis uenis superfusoque altaribus
 sanguine, quos saepe pro salute rei publicae flamen dialis
 precatus erat deos, eos in execrationem Cinnae partiumque
 eius tum precatus optime de re publica meritum spiritum
 25 reddidit. M. Antonius, princeps ciuitatis atque eloquentiae, 3
 gladiis militum, quos ipsos facundia sua moratus erat, iussu

1 paratique *A* focisque *Voss*: sociisque *AP*: fossisque *Heinsius*
et Bentley: oculisque *Lipsius*: tectisque *Cornelissen* 3 uerbis *P*:
 bis *A* 5 ante decessit *supplebat Sauppe* de caelo tactus uel fulmine
 ictus 9 seu tres *P*: se ut res *A* 10 CLXVII *BA*: CLXVIII *P*:
 CLXXII *Laurent* Q. *Gelenius*: quem *A*: quam *P* 11 utrinque *AP*
 14 C. CN. *A*: CN. *P* 16 in mediocri *A*: immediocri *B*: in medio-
 creis *P*: in mediocris *Acidalius*: in mediocria *Popma* 17 excel-
 sissimae quoque a. eminentissimae *AP*, em. *Heinsius* 20 Cinnae
 COS. *AP* 23 execr. *AP* partium quae *A* 24 an tunc?
 praetatus *A* 25 Anthonius *A*

- 4 Mari Cinnaeque confossus est. Q. Catulus, et aliarum
uirtutum et belli Cimbrici gloria, quae illi cum Mario com-
munis fuerat, celeberrimus, cum ad mortem conquireretur,
conclussit se loco nuper calce harenaque perpolito inlatoque
igni, qui uim odoris excitaret, simul exitiali hausto spiritu, 5
simul incluso suo, mortem magis uoto quam arbitrio inimi-
5 corum obiit. omnia erant praecipitia in re publica, nec
tamen adhuc quisquam inueniebatur, qui bona ciuis Romani
aut donare auderet aut petere sustineret. postea id quoque
accessit, ut saeuitiae causam auaritia praeberet et modus 10
culpa ex pecuniae modo constitueretur et qui fuisset
locuples, fieret is nocens, sui quisque periculi merces foret,
nec quidquam uideretur turpe, quod esset quaestuosum.
- 23 Secundum deinde consulatum Cinna et septimum Marius
in priorum dedecus iniit, cuius initio morbo oppressus 15
decessit, uir in bello hostibus, in otio ciuibus infestissimus
2 quietisque inpatientissimus. in huius locum suffectus
Valerius Flaccus, turpissimae legis auctor, qua creditoribus
quadrantem solui iusserat, cuius facti merita eum poena
3 intra biennium consecuta est. dominante in Italia Cinna 20
maior pars nobilitatis ad Sullam in Achaïam ac deinde
post in Asiam perfugit. Sulla interim cum Mithridatis
praefectis circa Athenas Boeotiamque et Macedoniam ita
dimicauit, ut et Athenas reciperet et plurimo circa multi-
plicis Piraei portus munitiones labore expleto amplius cc 25
4 milia hostium interficeret nec minus multa caperet. si
quis hoc rebellandi tempus, quo Athenae oppugnatae
a Sulla sunt, imputat Atheniensibus, nimirum ueri uetus-
tatisque ignarus est: adeo enim certa Atheniensium in

1 Mari <i>P</i> : Marii <i>A</i>	$\bar{Q}$. <i>A</i>	5 sil' <i>A</i> bis	8 erat <i>del.</i>
ante inueniebatur <i>A</i>	10 preberet <i>A</i>	12 is nocens <i>Halm</i> :	
innocens <i>AP</i> : nocens <i>Gelenius</i>	suique <i>Acidalius</i>	13 quicquam	
<i>AP</i>	14 $\overline{COS.}$ <i>A</i>	Cinnae <i>A</i>	17 imp. <i>AP</i>
<i>del. Novák</i>	23 Boetiamque <i>A</i>	25 Pirei <i>AP</i>	cc. (<i>om. milia</i>)
<i>AP</i>	28 imp. <i>A</i> : imp. <i>P</i>		

LIBER II

Romanos fides fuit, ut semper et in omni re, quidquid sincera fide gereretur, id Romani Attica fieri praedicarent. ceterum tum oppressi Mithridatis armis homines miser- 5 rimae condicionis cum ab inimicis tenerentur, oppugna- 5 bantur ab amicis et animos extra moenia, corpora necessitati seruiantes intra muros habebant. transgressus deinde in 6 Asiam Sulla parentem ad omnia supplicemque Mithridaten inuenit, quem multatum pecunia ac parte nauium, Asia omnibusque aliis prouinciis, quas armis occupauerat, de- 10 dere coegit, captiuos recepit, in perfugas noxiosque animadu- uertit, paternis, id est Ponticis finibus contentum esse iussit.

C. Flavius Fimbria, qui praefectus equitum ante aduentum 24 Sullae Valerium Flaccum consularem uirum interfecerat exercituque occupato imperator appellatus † fonte Mithri- 15 daten pepulerat proelio, sub aduentu Sullae se ipse interemit, adulescens, quae pessime ausus erat, fortiter exsecutus. eodem anno P. Laenas tribunus pl. Sex. Luci- 2 lium, qui [in] priore anno tribunus pl. fuerat, saxo Tarpeio deiecit, et cum collegae eius, quibus diem dixerat, metu ad 20 Sullam perfugissent, aqua ignique iis interdixit. tum Sulla 3 compositis transmarinis rebus, cum ad eum primum omnium Romanorum legati Parthorum uenissent, et in iis quidam magi ex notis corporis respondissent caelestem eius uitam

1 quicq. *P*   2 sincera *AP*   ~~ageretur~~ gereretur *A*   3 tum
BA: cum *P*   4 *malim* cum ab inimicis tenerentur, oppugnarentur
ab amicis, animos *etc.*   5 necessitate seruientis *A*   6 in Asia *AP*
7 ad *Ruhnken*: ante *AP*: ante omnia *Wopkens* 'confestim' *interpr. est*
supl. *A*   Mithridatem *A*: -datē *P*   8 multa tum *AP*   10 perfugam
AP   11 esse contentum *A*   ~~iubet~~ iussit *A* (*sic*)   13 flacum *A nisi*
fallor   14 ap. *A*   forti *Puteanus*: sponte *Halm*   Mithri-
datem *A*   16 pessimae *A*   17 exec. *AP*   *P. AP*: Popillius
Aldus   Sex *A*: Sext. *P*   18 qui in priore *AP*   19 metu
Burer: motu *AP*: noctu *Vrsinus*   20 perfugissent *Baiter*: prof.
AP   21 comp. *P*: cōp. *A*   22 in is *A*   23 uitam et memoriam

^m
P: in uita inq. memoriam *A* prius, deinde inq. mutatum est in in&
(*sic*): *scripsi* uitam memoriamque. *coni. Laurent* inuictamque: *Orelli*
uitam atque: *Cornelissen* c. et diuinam eius m. f.

- memoriamque futuram, reuectus in Italiam haud plura quam
xxx armatorum milia aduersum cc amplius hostium exposuit
4 Brundisii. uix quidquam in Sullae operibus clarius duxerim,
quam quod cum per triennium Cinnanae Marianaque
partes Italiam obsiderent, neque inlaturum se bellum iis
dissimulauit nec quod erat in manibus omisit, existimauitque
ante frangendum bello hostem quam ulciscendum ciuem,
repulsoque externo metu, ubi quod alienum esset uicisset,
5 † superaret quod erat domesticum. ante aduentum L. Sullae
Cinna seditione orta ab exercitu interemptus est, uir dignior
qui arbitrio uictorum moreretur quam iracundia militum.
de quo uere dici potest, ausum *esse* eum quae nemo auderet
bonus, perfecisse quae a nullo nisi fortissimo perfici possent,
et fuisse eum in consultando temerarium, in exsequendo
uirum. Carbo nullo suffecto collega solus toto anno consul
fuit.
- 25 Putares Sullam uenisse in Italiam non belli uindicem,
sed pacis auctorem: tanta cum quiete exercitum per Cal-
briam Apuliamque cum singulari cura frugum, agrorum,
hominum, urbium perduxit in Campaniam temptauitque
iustus legibus et aequis condicionibus bellum componere;
sed iis, quibus et pessima et inmodica cupiditas erat, non
2 poterat pax placere. crescebat interim in dies Sullae exercitus
confluentibus ad eum optimo quoque et sanissimo. felici

2 xxx A: xxx P cc A: cc. P 3 Brundusii AP quicquam
AP 7 bellum hostem A unde bello addidi 9 superaret AP:
in anacoluthon incidisse V. putabat Kritz, Halm neglegentius scripsisse:
mihi superaret imperatiuus uidetur esse inlatus more Thucydideo ut
structuram uariaret: ut superaret Hand 12 ausum P: ausus
sequente f quae post deleta est A: ausum esse Orelli poteratque ausu
effe in id abire quod extat in A amissa priore e, posteriore ante eum
absorpta 13 perfecisset A nisi] si A posset A 14
eundem Orelli exeq. AP 15 uirum AP: prouidum Cornelissen
20 tentauitque P 22 sed ~~et~~ iis A (sic): num I is? res ante
pessima add. Ruhnken: spes Bernays 23 crescebat del., dein
suprascr. crescebat A 24 et A, om. P, sed Burer testatur habuisse
Murbacensem et sanissimo

LIBER II

deinde euentu circa Capuam Scipionem Norbanumque consules superat, quorum Norbanus acie uictus, Scipio ab exercitu suo desertus ac proditus inuiolatus a Sulla dimissus est. adeo enim Sulla dissimilis fuit bellator ac uictor, ut dum 3
5 uincit † ac iustissimo † lenior, post uictoriam audito fuerit crudelior. nam et consulem, ut praediximus, exarmatum Quintumque Sertorium, pro quanti mox belli facem! et multos alios, potitus eorum, dimisit incolumis, credo ut in eodem homine duplicis ac diuersissimi animi conspiceretur exemplum. post uictoriam † qua demendes † montem 4
Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla gratis Dianae, cuius numini regio illa sacrata est, soluit; aquas salubritate in medendis corporibus nobilis agrosque omnis addixit deae. huius gratae religionis memoriam et inscriptio
15 templi adfixa posti hodieque et tabula testatur aerea intra aedem.

1 ~~dein~~ denique (sic) *A h. e. deinde eraso, correctum in denique*: deinde
B: denique P euentu c. C. euentu *A unde correxi*: c. C. euentu
P Narbonumque . . . Narbonus P: *sed Norbanus . . . Norbanum BA*
consules A: COS. P: 'tu fac COSS.' Burer 5 ac AP: acie
Burmman, quod nimis languet: adhuc *Scrinier*: dum uincit, . . . ac
iustissimo lenior *Krause, excidit fortasse* mitis: mansuetissimo *Cornelissen*:
iustissimo *Novák ratus est pro neutro positum esse, h. e. quam iustissimum fuit*
6 et *Gelenius*: ut AP COS A: COS. P
pred. A exarmat(r A)umque Sertorium AP: exarm. Quintum-
que S. *Heinsius et Perizonius*: exarm. atque S. *Voss* 7 proh P
8 incolumes AP credo *del., dein suprascr.* Credo A 9
~~animis~~ animi A (sic) 10 post *Gelenius*: posuit AP qua de-
mendes ABP: qua descendens *Gelenius quod Sauppe et Orelli defendunt*
quasi uictoriam pro proelio secundo dixerit V.: quia descendens
Ruhnken: namque ascendens *Halm: fort.* quia de meridie sub uel
qua die ingrediens 11 ti fata ABP gratis BA: gratus P
12 numini P: nomini BA rægio A salubritatem A: salubritate
in B: salubritate P 13 medendis A: medendisque BP nobiles
AP addixit *Gelenius*: adduxit ABP 14 memoriam *Lipsius*:
memoria ABP 15 adfixæ positi A tabula AP: crabula B:
et tabula *Gelenius* Num Huius g. rel. memoriam uetus inscr. t.
a. posti hodieque tabula (*ablat.*) testatur aer. i. ae. intra aedem.
Deinde *Gelenius*: Interea deinde B: inter edeinde *del., dein suprascr.*
edem de A: intra aedem (*om. deinde*) P

VELLEI PATERCVLI

- 26 Deinde consules Carbo tertium et C. Marius, septiens
 consulis filius, annos natus XXVI, uir animi magis quam
 aevi paterni, multa fortiterque molitus neque usquam
 inferior nominis titulis, apud Sacriportum pulsus a Sulla
 acie Praeneste, quod ante natura munitum praesidiis firma- 5
 2 uerat, se exercitumque contulit. ne quid usquam malis
 publicis deesset, in qua ciuitate semper uirtutibus certatum
 erat, certabatur sceleribus, optimusque sibi uidebatur, qui
 fuerat pessimus. quippe dum ad Sacriportum dimicatur,
 Damasippus praetor Domitium . . ., Scaeuolam etiam, ponti- 10
 ficem maximum et diuini humanique iuris auctorem cele-
 berrimum, et C. Carbonem praetorium, consulis fratrem, et
 Antistium aedilicium uelut fauentis Sullae partibus in curia
 3 Hostilia trucidauit. non perdat nobilissimi facti gloriam
 Calpurnia, Bestiae filia, uxor Antisti, quae iugulato, ut 15
 praediximus, uiro gladio se ipsa transfixit. quantum huius
 gloriae famaeque accessit nunc uirtute feminae! *nec* propria
 latet.
- 27 At Pontius Telesinus, dux Samnitium, uir animi bellicque
 fortissimus penitusque Romano nomini infestissimus, con- 20
 tractis circiter XL *milibus* fortissimae pertinacissimaeque in

1 *Cos.* A: COSS. P C. Marius septiens (-ies P) *CONS.* (COS.
 P) AP 3 aevi AP 'quippe qui adulescens interemptus patrem aetate
 non aequauerit' Milkau p. 95 et sic iam Laurent et Scriver p. 45: fati
 Heinsius: ingeni Orelli: magis saeui quam p. Bernays 4 nomine
 stilis A ut mihi uisum est: st'lis ut Fechtero: sulis ut Orellio: nomine
 consulis P: nomine suo. Is Orelli: nominis titulis scripsi 5 ante]
 arte et Haase, et sic Bentley in ed. Heins. 6 unquam AP, em.
 Puteanus 7 publicis P et A in quo quod publice scriptum
 tradidit Orelli, deceptus est compendio: sic adsumptis 32. 4 10
 Domitium consularem, Scaeuolam Mucium (om. etiam) Ruhnken
 16 ipsa A: ipsam P 17 ~~familia~~ famæque A (sic) feminae
 nec propria Thomas ualde probabiliter: eminent patria AP: nunc
 uirtute feminae propria patet Haupt 19 animi AP: 'alias domi'
 Rhenanus: animi acerrimus Scriver: animi fortissimus bellicque peritus
 Haase. Sed penitus est 'intima mente' ut ostendit G. A. Koch
 Quaestt. Vell. p. 11 20 romano ex romanorum A 21 XL.
 A: XL. P: LX Lipsius

LIBER II

retinendis armis iuuentutis, Carbone ac Mario consulibus
 abhinc annos † XI Kal. Nouembribus ita ad portam Collinam
 cum Sulla dimicauit, ut ad summum discrimen et eum et
 rem publicam perduceret, quae non maius periculum adiit 2
 5 Hannibalis intra tertium miliarium conspicata castra, quam
 eo die, quo circumuolans ordines exercitus sui Telesinus
 dictitansque adesse Romanis ultimum diem uociferabatur
 eruendam delendamque urbem, adiciens numquam defu-
 turos raptores Italicae libertatis lupos, nisi silua, in quam
 10 refugere solerent, esset excisa. post primam demum horam 3
 noctis et Romana acies respirauit et hostium cessit. Tele-
 sinus postera die semianimis repertus est, uictoris magis
 quam morientis uultum praeferens, cuius abscisum caput
 ferro figi gestarique circa Praeneste Sulla iussit. tum demum 4
 15 desperatis rebus suis C. Marius adulescens per cuniculos,
 qui miro opere fabricati in diuersas agrorum partis fuerunt,
 conatus erumpere, cum foramine e terra emersisset, a dis-
 positis in id ipsum interemptus est. sunt qui sua manu, 5
 sunt qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre
 20 Telesini una obsesso et erumpente occubuisse prodiderunt.
 utcumque cecidit, hodieque tanta patris imagine non
 obscuratur † ciuis memoria. de quo iuvene quid existi-
 mauerit Sulla, in promptu est; occiso enim demum eo
 Felicis nomen adsumpsit, quod quidem usurpasset ius-
 25 tissime, si eundem et uincendi et uiuendi finem habuisset.

1 COS A: COSS. P   2 XI BA: XL. P: CXI Aldus: CIX Kritze
 ante diem vi Kal. Nou. Mommsen   3 cum A   5 hanibalis A
 castra conspicata P: conspicata castra A, ita tamen ut super con-
 spicata adderet β, super castra α, ordine uerborum sic transposito
 6 eo B: eodem AP   8 adiic(t A)iens AP   10 solent AP:
 'alias solerent' Burer   13 orientis A   cultum AP   uoltum Ge-
 lenius   abscisum A: abscissum P   14 ferro figi Maduig: ferri
 AP, quod redundantiae adscripsit Georges de elocut. V. P. p. 4   gæ-
 starique A   16 ferunt Gelemus   17 foramina et terra A:
 fort. foramine terrae: f. ex terra Halm   19 fratre AP   20
 Telesini Duker: Telesino AP: cum minore Telesino Lipsius   pro-
 diderint P   22 ciuis BA: eius P   24 quod P: quo BA

6 oppugnationi autem Praenestis ac Mari praefuerat Ofella
 Lucretius, qui cum ante Marianarum fuisset partium † praetor,
 ad Sullam transfugerat. felicitatem diei, quo Samnitium
 Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetua ludorum
 circensium honorauit memoria, qui sub eius nomine Sullanae 5
 Victoriae celebrantur.

28 Paulo ante quam Sulla ad Sacriportum dimicaret, magni-
 ficis proeliis partium eius uiri hostium exercitum fuderant,
 duo Seruili apud Clusium, Metellus Pius apud Fauentiam,
 2 M. Lucullus circa Fidentiam. uidebantur finita belli ciuilis 10
 mala, cum Sullae crudelitate aucta sunt. quippe dictator
 creatus (cuius honoris usurpatio per annos cxx intermissa ;
 nam proximus post annum quam Hannibal Italia exces-
 serat, uti appareat populum Romanum usum dictatoris haud
 metu desiderasse tali quo timuisset potestatem) imperio, 15
 quo priores ad uindicandam maximis periculis patriam usi
 erant, eo *in* inmodicae crudelitatis licentiam usus est.
 3 primus ille, et utinam ultimus, exemplum proscriptionis
 inuenit, ut in qua ciuitate petulantis conuici iudicium

1 oppugnationis *AP* praefuera *B* Affella *B*: Afella *A*: Asella
P: Ofella *margo Murbacensis teste Burer* 2 antea *A* (*sic*) Maria-
 narum *P*: marinarum *BA* praetor *AP*: proditor *Voss*: fautor
Scrinier 5 qui sub eius *AB et margo P*: quibus eius *P*
 Syllanae *A del. Heinsius et Haase* 9 Seruili apud (-d *P*) Plusium
AP Pius] plus *A* 10 Fidentiam *AP* bellis *A sed s erasa*
 11 Sullae *hic A* crudelitatem *A* aucta *bis A sed altero eraso*
 12 cxx *A*: cxx. *P* 13 fuit post exc. add. *Cludius* 14 adp.

AP haud] aut metu desideras tulio cotimuis se (Tulio Co timuisse *P*)
 potestatem *AP*, quae correxi: haud ita desiderasse uti extimuisse *p.*
Gronov Obs. ii. 23: haut ita in metu desiderasse, ut in otio
 timuisse *p. Ruhnken, et sic Sauppe, sed omisso* in: ut in metu deside-
 rasse ita in otio timuisse *p. Halm*: ut in metu desiderasse, ita nullo
 eo timuisse *Novák* 15 tali quo uel ac ego imperio prores (proh
 res *P*) ad uindicandam (-dum *P*) maximi periculi spolia musierant
AP, em. Gelenius et Ruhnken, sed ut remp. ex poliam elicerent, pro
quo cum Scrinero patriam malui: ad uindicandum *m. p.* populum
 u. e. *Laurent* 17 eo inmodicae (imm. *P*) crud. licentia *AP*,
em. Cludius: eo ad i. *Burmman*: fort. in eo i. c. licentia u. e.
 18 prostr. *A*

LIBER II

† historiæ ex alto † redditur, in ea iugulati ciuis Romani publice constitueretur auctoramentum, plurimumque haberet, qui plurimos interemisset, neque occisi hostis quam ciuis uberius foret præmium, fieretque quisque merces mortis suæ. nec tantum in eos, qui contra arma tulerant, 4 sed in multos insontis sæuitum. adiectum etiam, ut bona proscriptorum uenirent exclusique paternis opibus liberi etiam petendorum honorum iure prohiberentur simulque, quod indignissimum est, senatorum filii et onera ordinis 10 sustinerent et iura perderent.

Sub aduentum in Italiam L. Sullæ Cn. Pompeius, eius 29 Cn. Pompei filius, quem magnificentissimas res in consulatu gessisse bello Marsico prædiximus, XXIII annos natus, abhinc annos CXIII priuatis ut opibus, ita consiliis magna ausus magnificeque conata exsecutus, ad uindicandam restituendamque 15 dignitatem patriæ firmum ex agro Piceno, qui totus paternis eius clientelis refertus erat, contraxit exercitum: cuius uiri 2 magnitudo multorum uoluminum instar exigit, sed operis modus paucis eam narrari iubet. fuit hic genitus matre 20 Lucilia stirpis senatoriæ, forma excellens, non ea, qua flos commendatur ætatis, sed ex dignitate constantiaque in illam conueniente amplitudinem quæ fortunam eius ad ultimum uitæ comitata est diem, innocentia eximius, sanc- 3 titate præcipuus, eloquentia medius, potentiæ, quæ honoris

1 historiæ *P*: historiæ *AB*: histrioni *Gelenius*: histrioniarum *Popma*: fort. histrioni iniuriarum (iniuriarum iam *Pithoeus*), uel histrioni extraordinarium ex alto *AP*: exoleto *Gelenius*: ex albo *Pithoeus*, *Lipsius*, *Mommсен*: exacto *Ruhnken* Romani publice *Puteanus*: R. publicæ *A*: Reip. *P* 5 tantum *Vrsinus*: tamen *AP* 9 filii *A* 12 Pompeii *P* consulatu *BA*: senatu *P* 13 XXIII *A*: XXIII. *P* 14 CXIII *A*: CXIII. *P*: CX *Kritz* 15 exec. *AP* 16 piceno del. dein suprascr. piceno *A* 19 eam *Halm*: eum *AP* 21 ex *AP* constantiaque *P*: cōstientiaq. suprascr. cōstantiaq. *A* 22 conueniente *Laurent*: conueniens *AP*: constantiaque quæ i. i. conueniens *Aldus et Wopkens* quæ fortunam *Laurent*: fortunamque *AP*, uide *Maduig Aduers.* ii. p. 302 eius *AP* 23 ultimum *BA*: ultimam *P*

VELLEI PATERCVLI

causa ad eum deferretur, non ui ab eo occuparetur, cupidis-
simus, dux bello peritissimus, ciuis in toga, nisi ubi uere-
retur ne quem haberet parem, modestissimus, amicitiarum
tenax, in offensis exorabilis, in reconcilianda gratia fidelis-
simus, in accipienda satisfactione facillimus, potentia sua
4 numquam aut raro ad inpotentiam usus, paene omnium
uitiorum expers, nisi numeraretur inter maxima [in] ciuitate
libera dominaque gentium indignari, cum omnis ciuis iure
haberet paris, quemquam aequalem dignitate conspiceret.
5 hic a toga uirili adsuetus commilitio prudentissimi ducis, 10
parentis sui, bonum et capax recta discendi ingenium singu-
lari rerum militarium prudentia excoluerat ita ut a Sertorio
Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur ualidius.
30 Tum M. Perpenna praetorius, e proscriptis, gentis clarioris
quam animi, Sertorium inter cenam Oscae interemit Roma- 15
nisque certam uictoriam, partibus suis excidium, sibi tur-
2 pissimam mortem pessimo auctorauit facinore. Metellus
et Pompeius ex Hispaniis triumphauerunt; sed Pompeius,
hoc quoque triumpho adhuc eques Romanus, ante diem
3 quam consulatum iniret, curru urbem inuectus est. quem 20
uirum quis non miretur per tot extraordinaria imperia in
summum fastigium euectum iniquo tulisse animo, C. Caesaris
absentis in altero consulatu petendo senatum populumque

1 ui *Mommsen*: ut *AP* 2 ~~ciuis is~~ ciuis (*sic*) *A*: ciuis *P* 3 nec
quem *A* 4 reconsilianda *A* 5 facillimus *A* 6 imp. *AP* penę *A*
7 uotorum *AP*, *em. Aldus* in ciuitate *B*: in ciuitatem *A*, in
et in linea infra notatis: ciuitate *P* 8 omnes ciues *A* 9 par
esquenquam (*sic*) *A* 10 hicce ~~to~~ toga (*sic*) *A*: hicce toga *P*:
hic a toga *B* adsumptus *Ruhnken* 12 prudentiae celeriora
et a (ceta *suprascr.* & *A*) *PA*: prudentia celerior ita ut a *potius*
legendum censebat Burer: prudentia excoluerat (coluerat *Gruner*)
Ruhnken 13 timetur ualidus *A* 14 ~~gentib~~ gentis *A* (*sic*) 15
Etoscae *AP*, *em. Puteanus*: et hospitium Oscae *Thomas* Romanos-
que *A* 16 turpissimam ~~turpem~~ (*suprascr.* mortem) pessimū
(olim pessimo) auctorauit f. *A* (*sic*) 17 maturauit *Cornelissen*
18 et *om. A* Hispaniis *BA*: Hispanis *P* 21 quis nominetur
A: num ominetur? 22 uectum *AP*, *em. Heinsius* animo *P*:
iniquo *A* 23 *absentis add. Krause*

LIBER II

Romanum rationem habere : adeo familiare est hominibus
omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere, et inuidiam rerum
non ad causam, sed ad uoluntatem personasque dirigere.
hoc consulatu Pompeius tribuniciam potestatem restituit, 4
5 cuius Sulla imaginem † in iure reliquerat. dum Sertorianum 5
bellum in Hispania geritur, LXIII fugitiui e ludo gladiatorio
Capua profugientes duce Spartaco, raptis ex ea urbe gladiis,
primo Vesuuium montem petiere, mox in dies crescente
multitudine grauibz uariisque casibus adfecere Italiam.
10 quorum numerus in tantum aduleuit, ut qua ultimo dimi- 6
cauere acie, hominum † XL milia DCCC se Romano exercitui
opposuerint. huius patrati gloria penes M. Crassum fuit,
mox † rei publicae omnium † principem.

Conuerterat Cn. Pompei persona totum in se terrarum 31
15 orbem et per omnia maior ciue habebatur. qui cum consul
perquam laudabiliter iurasset se in nullam prouinciam ex eo
magistratu iturum idque seruasset, post biennium A. Gabi- 2
nius tribunus legem tulit, ut cum belli more, non latroci-
norum, orbem classibus iam, non furtiuis expeditionibus,
20 piratae terrent quasdamque etiam Italiae urbis diripuis-
sent, Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur esset-
que ei imperium aequum in omnibus prouinciis cum
proconsulibus usque ad quinquagesimum miliarium a mari.

4 potestatem *Gelenius* : P. AP 5 sine re *Gelenius* 6 LXXIII
Lipsius, cf. Liu. Epit. 95 7 sparta coraptis A : & del., dein ex A
8 in dies cr. A : cr. in dies P 9 adfæc. A 10 creuit
del., dein aduleuit A quo ultima A : qua ultimo P 11 XLCCCC
hominum AP : mutauit a in 10, cf. Cic. de Rep. 2. 20. 36 : XL ac CC milia
Laurent, quo significarentur 240,000. Quidni 40,200? h. e. quadraginta
milia ac ducenti : xc milia *Voss* exercitu A 13 omnium P :
omni A : Romani nominis *Ruhnken* : reip. per omnia *Kreyssig et Lau-*
rent : omnium confessione *Bergk, cf. 43. 3, num omnium consensu ? cf.*
32. 1, an amplissimum? 15 maior ciue *Heinsius* : maiore ui AP :
fort. ciui 17 magis erat uiturum del., dein suprascr. magistratu
iturum A 18 ut cum ut (sic) A 20 tererent del., dein terre-
rent A etiam om. A urbes A 21 mittendos del. ante oppr.
A 22 eeuum del., dein suprascr. equum A 23 amari A

- 3 quo decreto paene totius terrarum orbis imperium uni
uero deferebatur; sed tamen idem hoc ante biennium in
4 M. Antoni praetura decretum erat. sed interdum persona
ut exemplo nocet, ita inuidiam auget aut leuat: in Antonio
homines aequo animo passi erant; raro enim inuidetur 5
eorum honoribus, quorum uis non timetur: contra in
iis homines extraordinaria reformidant, qui ea suo arbitrio
aut deposituri aut retenturi uidentur et modum in uolun-
tate habent. dissuadebant optimates, sed consilia impetu
uicta sunt. 10
- 32 Digna est memoria Q. Catuli cum auctoritas tum uere-
cundia. qui cum dissuadens legem in contione dixisset
esse quidem praeclarum uirum Cn. Pompeium, sed nimium
iam liberae fieri rei publicae neque omnia in uno reponenda
adiecissetque: ‘si quid huic acciderit, quem in eius locum 15
substituitis?’ succlamauit uniuersa contio, te, Q. Catule.
tum ille uictus consensu omnium et tam honorifico ciuitatis
2 testimonio e contione discessit. hic hominis uerecundiam,
populi iustitiam mirari libet, huius, quod non ultra con-
tendit, plebis, quod dissuadentem et aduersarium uoluntatis 20
3 suae uirum testimonio fraudare noluit. per idem tempus
Cotta iudicandi munus, quod C. Gracchus ereptum senatui ad
equites, Sulla ab illis ad senatum transtulerat, aequaliter in
utrumque ordinem partitus est; Otho Roscius lege sua

1 quos C̄ A: quo senatus COS. P: quo decreto *scripsi*: quo
scito *Schegk* pene A ~~orbis~~ terrarum orbis A 2 septennium
Krause 3 Antoni AP ita *del. ante* interdum A 4 leua A
7 extraord.] imperia *add. Mommsen* re formidant A 9
~~habebant~~ habent A (sic) 11 Digna^{ae}. A 14 liber aeret
B, itemque A, sed ut litterae nigriore atramento postea sint refictae:
liber aere P: liberae fieri *scripsi* 16 substituⁱtis A: sub-
stituitis P: *fort.* substitutum itis subcl. AP contio A:
concio P teq. A: te Q. P 18 contione A: conc. P 21
uero testimonium A, unde *correx*i: uero testimonio P 23
transtulerant P & qualr A (sic) in A: inter P 24 Otho
Roscius *Puteanus*: ut Horoscus AP: ‘alias & Horoscus’ *Burer*

LIBER II

equitibus in theatro loca restituit. at Cn. Pompeius multis 4
et praeclaris uiris in id bellum adsumptis discriptoque paene
in omnis recessus maris praesidio nauium, breui ineksu-
perabili manu terrarum orbem liberauit praedonesque per
5 multa ac multis locis uictos circa Ciliciam classe adgressus
fudit ac fugauit; et quo maturius bellum tam late diffusum 5
conficeret, reliquias eorum contractas in urbibus remotoque
mari loco [in] certa sede constituit. sunt qui hoc carpant,
sed quamquam in auctore satis rationis est, tamen ratio
10 quemlibet magnum auctorem faceret; data enim facultate
sine rapto uiuendi rapinis arcuit.

Cum esset in fine bellum piraticum et L. Lucullus, qui 33
ante septem annos ex consulatu sortitus Asiam Mithridati
oppositus erat magnasque et memorabilis res ibi gesserat,
15 Mithridaten saepe multis locis fuderat, egregia Cyzicum
liberarat uictoria, Tigranen, regum maximum, in Armenia
uicerat ultimamque bello manum paene magis noluerat
imponere quam non potuerat, qui alioqui per omnia lauda-
bilis et bello paene inuictus pecuniae pelliciebatur cupidine,
20 idem bellum adhuc administraret, Manilius tribunus pl.,
semper uenalis et alienae minister potentiae, legem tulit, ut

1 æquit. *A* loco *del.*, *dein* *suprascr.* loca *A* mītis
del., *dein* *suprascr.* multis *A* 2 uiris *bis*, *altero* *deleto* *A* dis-
cripto quae *A*: descriptoque *P* paene *Haase*: nae ue *A*, *om.* *P*
3 presidio *A* inexpl. *P* 4 malo *Herel* per multa
a multis *AP*: 'alias ac multis' *Burer* 5 uictis *A* Cilitiam
A 6 quo *P*: quod *A* 8 a mari *Gelenius* in *delendum* *puto*
9 sed cum in auctore satis ratio est tum ratio *Cobet* tñ *del.*, *dein*
suprascr. tñ *A*: tum *P* 11 arguit *A* 12 et] cum
et *AP* 13 ex *COS.* *P*: ex *COS.* *A*: ex consulatu *Voss*: ex
consule *Heinsius* 14 et *A*: ac *P* memorabiles *AP* 15
Mithridaten *P*: Mithridatem *A* egregiaq. *del.*, *dein* egregia *A*
16 Tigranen *P*: Tigrannem *A* regem *Kritz* 17 pene *A*
18 num quique? 19 pellebatur *A*: expellebatur *P*: 'sc. belli
administratione' *Wopkens*: pelliciebatur *Warburton* nescio quo errore
pro pelliciebatur, quod nuper con. *Maduig*: polluebatur *Bernays*:
tenebatur *Scriver* 20 Manibu *del.*, *dein* Manilius *A* 21 im-
potentiae *Warburton*

- bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium administraretur.
 2 accepta ea *est* magnisque certatum inter imperatores iurgiis,
 cum Pompeius Lucullo infamiam pecuniae, Lucullus Pom-
 peio interminatam cupiditatem obiceret imperi neuterque
 3 ab eo. quo arguebatur mentitus argui posset. nam neque 5
 Pompeius, ut primum ad rem publicam adgressus est,
 quemquam † animo parem tulit, et in quibus rebus primus
 esse debebat, solus esse cupiebat (neque eo uiro quisquam
 aut alia omnia minus aut gloriam magis concupiit, in appe-
 tendis honoribus inmodicus, in gerendis uerecundissimus, 10
 ut qui eos ut libentissime iniret, ita finiret aequo animo,
 4 et quod cupisset, arbitrio suo sumeret, alieno deponeret) et
 Lucullus, summus alioqui uir, profusae huius in aedificiis
 conuictibusque et apparatibus luxuriae primus auctor fuit,
 quem ob iniectas moles mari et receptum suffossis montibus 15
 in terras mare haud infacete Magnus Pompeius Xerxen
 togatum uocare adsueuerat.
 34 Per id tempus a Q. Metello Creta insula in populi
 Romanī potestatem redacta est, quae ducibus Panare et
 Lasthene xxiiii milibus iuuenum coactis, uelocitate per- 20
 nicibus, armorum laborumque patientissimis, sagittarum usu
 celeberrimis, per triennium Romanos exercitus fatigauerat.
 2 ne ab huius quidem usura gloriae temperauit animum Cn.
 Pompeius, quin uictoriae partem conaretur uindicare. sed

2 acceptae & del., dein accepta ea A: accepta ea P: accepta ea est
 scripsi

4 obiceret imperii AP neuterque B: ne uterque P,
 sed Rhenanus in marg. adnotauit 'melius si leg. nec': nee uterque
 A (sic)

5 ab eo quod arguebatur AP: ab eo quo arguebatur
 Gelenius: ab eo qui arguebatur Maduig

6 ad BA: om. P

7 animo P: aio (animo) potius quam aid (aliquid) A: fort. in aliquid:
 omnino Acidalius: aequo animo Lipsius

9 adp. AP

11 et qui

Lipsius probante Maduig ii. 303 et Novák

12 sumeret Acidalius:

sumere AP

16 infacete A: infectae P, sed Rhenanus in marg.
 adnotauit 'puto le. infacete uel infestue'

Xersen AP

18 a

Q. P: aq. A

20 Lasthane A

21 laboruq. A

22 Romanus A

23 ne add. Gelenius

usurae gloria AP, em. Rhenanus

24 quin

Gelenius: qui AP

LIBER II

et Luculli et Metelli triumphum cum ipsorum singularis
uirtus, tum etiam inuidia Pompei apud optimum quemque
fecit fauorabilem. per haec tempora M. Cicero, qui omnia 3
incrementa sua sibi debuit, uir nouitatis nobilissimae et ut
5 uita clarus, ita ingenio maximus, qui effecit, ne quorum
arma uiceramus, eorum ingenio uinceremur, consul Sergi
Catilinae Lentulique et Cethegi et aliorum utriusque ordinis
uirorum coniurationem singulari uirtute, constantia, uigilia,
curaque aperuit. Catilina metu consularis imperi urbe 4
10 pulsus est; Lentulus consularis et praetor iterum Cethe-
gusque et alii clari nominis uiri auctore senatu, iussu con-
sulis in carcere necati sunt.

Ille senatus dies, quo haec acta sunt, uirtutem M. Catonis 35
iam multis in rebus conspicuam atque praenitentem in
15 altissimo culmine locauit. hic genitus proauo M. Catone, 2
principe illo familiae Porciae, homo Virtuti simillimus et
per omnia ingenio diis quam hominibus propior, qui num-
quam recte fecit, ut facere uideretur, sed quia aliter facere
non potuerat, cuique id solum uisum est rationem habere,
20 quod haberet iustitiae, omnibus humanis uitiis immunis
semper fortunam in sua potestate habuit. hic tribunus 3
pl. designatus et adhuc admodum adulescens, cum alii
suaderent, ut per municipia Lentulus coniuratique custodi-

2 aput o. quenque A   5 ut ne A (sic)   6 CÖS. A: COS. P
7 utriusque P: utrius BA   9 aperuit Gelenius: eripuit AP, eruit
Lipsius, 'ut est in Linii Per. 102: ea coniuratio industria M. Tullii
Ciceronis eruta est' Halm   consularis BA: om. P   imperii A:
imperi PB   11 cösulis A   14 penitentem (praeinit.) A
15 culmine (sic Haase) locauit Maduig: luminauit AP: lumine col-
locauit Burmann   16 homo P: non AB   similimus A
et P: sed AB   Negatiuam post Kreyssigium et Martinum tutatus
est Thomas conferens 22. 2, 126. 1: sed recte perspexerat Burer hō nō
confusa esse: sed (set) praecedens littera s progenerauit   19 poterat
Gelenius   20 iustitiae AP, sc. rationem: iustitiam Gelenius
immunis A: imm. P   21 TR. PL. AB: Trib. Pleb. P   22
et Voss: est BA, om. P

rentur, paene inter ultimos interrogatus sententiam, tanta
 ui animi atque ingeni inuectus est in coniurationem, eo
 ardore oris orationem omnium lenitatem suadentium socie-
 4 tate consili suspectam fecit, sic impendentia ex ruinis in-
 cendiisque urbis et commutatione status publici pericula 5
 exposuit, ita consulis uirtutem amplificauit, ut uniuersus
 senatus in eius sententiam transiret animaduertendumque
 in eos, quos praediximus, censeret maiorque pars ordinis
 5 eius Catonem prosequerentur domum. at Catilina non
 segnius conata obiit, quam sceleris conandi consilia inierat : 10
 quippe fortissime dimicans, quem debuerat supplicio spiritum
 reddidit.

36 Consulatus Ciceronis non mediocre adiecit decus natus eo
 anno diuus Augustus abhinc annos †LXXXII, omnibus omnium
 2 gentium uiris magnitudine sua inducturus caliginem. iam 15
 paene superuacaneum uideri potest eminentium ingeniorum
 notare tempora. quis enim ignorat diremptos gradibus
 aetatis floruisse hoc tempore Ciceronem, Hortensium, † sane-
 que Crassum, † Catonem, Sulpicium, moxque Brutum, Ca-
 lidium, Caelium, Caluum et proximum Ciceroni Caesarem 20
 eorumque uelut alumnos Coruini ac Pollionem Asinium,
 aemulumque Thucydidis Sallustium, auctoresque carminum
 Varronem ac Lucretium neque ullo in suscepti operis sui

1 pene *A* 2 ingenii *AP* eo *Lipsius* : et *AP* 3 sua-
 dentium *bis*, *eraso posteriore, A* 4 *inp. A* 5 *cōm. A* 6
 consulis *Gelenius* : consilis *B* : consilii *AP* 9 Ciceronem *Hottinger*
 non segnius *om. in textu, add. in marg. A* 10 conata *Acidalius* :
 nota *B* : uota *AP* intererat *A* 11 q. deb. supp. spir. reddidit
scripsi : quem sp. supplitio debuerat reddidit *A* : quem sp. sup-
 plicio debuerat supplicio reddidit *P* 13 de eius *del., dein*
suprascr. decus *A* 14 LXXXXII *Aldus* 17 dirēptos *A* : direptos *B*
 18 saneque *AP* : antequē *ed. Bipont* : Antonium *Aldus* : fort. ante
 hosque uel hosque ante : uerba saneque Crassum Catonem Sulpicium
interpolata iudicauit Novák cum iam 9. 2 Crassi Sulpicique iniecta sit
mentio nec probabiliter inter aequalis omissus sit Antonius 19
 Catonem *AP* : Cottam *Aldus* 22 Salustium *AP*, sed mox Sall.
A 23 suscepti *Lipsius* : suspecti *AP* : insuspecti *A. Palmer uix*
probabiliter

LIBER II

conamine minorem Catullum. paene stulta est inhaerentium 3
oculis ingeniorum enumeratio, inter quae maxime nostri
aeui eminent princeps carminum Vergilius Rabiriusque et
consecutus Sallustium Liuius Tibullusque et Naso, perfectis-
5 simi in forma operis sui ; nam uiuorum ut magna admiratio,
ita censura difficilis est.

Dum haec in urbe Italiaque geruntur, Cn. Pompeius 37
memorabile aduersus Mithridaten, qui post Luculli pro-
fectionem magnas noui exercitus uireis reparauerat, bellum
10 gessit. at rex fusus fugatusque et omnibus exutus copiis 2
Armeniam Tigranenque socerum petit, regem eius temporis,
nisi qua Luculli armis erat infractus, potentissimum. simul 3
itaque duos persecutus Pompeius intrauit Armeniam. prior
filius Tigranis, sed discors patri, peruenit ad Pompeium ;
15 mox ipse supplex et praesens se regnumque ditioni eius 4
permisit, praefatus neminem alium neque Romanum neque
ullius gentis uirum futurum fuisse, cuius se societati commis-
surus foret, quam Cn. Pompeium ; proin omnem sibi uel
aduersam uel secundam, cuius auctor ille esset, fortunam
20 tolerabilem futuram : non esse turpe ab eo uinci, quem
uincere esset nefas, neque inhoneste aliquem summitti huic,
quem fortuna super omnis extulisset. seruatus regi honos 5
imperi, sed multato ingenti pecunia, quae omnis, sicuti

1 conamine *scripsi* : carmine *AP* : neque ullo in suscepto car-
minis sui opere *Halm* : neque ullo nisi succincti operis uolumine
m. C. L. Traube : neque ulla in suscepti operis sui parte se minorem
ego olim Catullum *A* : Catulum *P* inherentium *A* 2
interq. *del.*, *dein suprascr.* inter quae *A* 3 princeps *BA* : prin-
cipes *P* Verg. *AP* 4 Sallustium *A* 7 c. 37 *Haase* censebat
loco suo motum esse et reiciendum post 39 ; absurde enim id diuelli
a 40, et ita diuulsum interponi inter duo episodica quae inter se con-
iuncta fuisse non minus consentaneum sit quam i. 14-18 9
uireis *AP* quod retinui cum ad Murbacensem reuocari debeat utpote
sic lectum ab Amerbachio uiris *Halm* 10 at *BA* : Ac *P* 11
socerum *AP* : generum *Aldus* : socer generum *Heinsius* petit
Gelenius 12 qua *Gruter* : quia *AP* 15 ~~eius~~ ditioni eius
A (sic) 18 proin *A* : proinde *P* 21 huic *A* : om. *P*, sed
Rhenanus adn. 'alias neq; ei' 22 omnes *A* : omneis *P* 23
imperi *AP*

Pompeio moris erat, redacta in quaestoris potestatem ac publicis descripta litteris. Syria aliaeque, quas occupauerat, prouinciae ereptae, et aliae restitutae populo Romano, aliae tum primum in eius potestatem redactae, ut Syria, quae tum primum facta est stipendiaria. finis imperi regi terminatus Armenia.

- 38 Haud absurdum uidetur propositi operis regulae paucis percurrere, quae cuiusque ductu gens ac natio redacta in formulam prouinciae stipendiaria facta sit, facilius ut quae 2 partibus notauimus, simul uniuersa conspici possint. primus 10 in Siciliam traiecit exercitum consul Claudius, sed prouinciam eam post annos ferme LII captis Syracusis fecit Marcellus Claudius. primus Africam Regulus nono ferme anno primi Punici belli . . . ; sed post † ccciii annos P. Scipio Aemilianus eruta Carthagine abhinc annos † clxxxii Africam in 15 formulam redegit prouinciae. Sardinia inter primum et secundum bellum Punicum ductu T. Manli consulis certum 3 recepit imperi iugum. inmane bellicae ciuitatis argumentum, quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio consule, tertio Augusto principe certae pacis argumentum Ianus 20 4 geminus clausus dedit. in Hispanias primi omnium duxere

1 redacta ad quaestorem *Ruhnken* 2 quas *P*: quae *A* occupauerant *AP*, em. *Gelenius* 3 et *AP*: ei *Ruhnken* 5 regii *Hein-*

sus: regi *AP* 9 prouintie *A* stipendia (*sic*) pacta sit *A* sed in marg. alias ria facta: stipendia pacta sit *P* notauimus facilius ut quae (que *A*) partibus *AP*, sed *Rhenanus adn.* 'alias notabimus ut facilius et partibus' *Acidalius corr.* ut quae partibus notabimus, facilius et sic *Haase, nisi quod retinuit* notauimus: facilius ut (*sic iam Voss*), quae partibus notauimus *Bothe et Thomas* 11

COS A: *COS. P* set *Sauppe*: sed *Mommsen*: et *AP* 12 *LXI del., dein LII A* Marcellius *A* 13 primus in Africam *Gelenius* 14 aggressus est *suppleuit Halm* sed *P*: se *A* ccciii *AP*: cviii *Bipont.*: cvii *Laurent* 15 *Annos* ab hinc annos *A* (*sic*) clxxxii *AP*: clxxxii *Kritz* 18 imperi *A*: imperii *P* 19 semel *P* in *A* littera secunda mihi potius c^o uisa est, sc^o l': iterum inspicienti e neglegentius facta habita est sel' 20 tertio *A*: iii *P*: ter *Wilhelm secundum Mon. Ancyr.* 2, 5 *Momms. et Suet. Aug.* 22 Ianus geminus *P*: Ianus *Geminus A*: ianuis *Geminus B*

LIBER II

exercitus Cn. et P. Scipiones initio secundi belli Punici
abhinc annos ccl; inde uarie possessa et saepe amissa
partibus, uniuersa ductu Augusti facta stipendiaria est.
Macedoniam Paulus, Mummius Achaïam, Fuluius Nobilior 5
subegit Aetoliam, Asiam L. Scipio, Africani frater, eripuit
Antiocho, sed beneficio senatus populique Romani mox ab
Attalis possessam [regibus] M. Perpenna capto Aristonico
fecit tributariam. Cypros deuicta nullius adsignanda gloriae 6
est; quippe senatus consulto, ministerio Catonis, regis
morte, quam ille conscientia acciuerat, facta prouincia est.
Creta Metelli ductu longissimae libertatis fine multata est.
Syria Pontusque Cn. Pompei uirtutis monumenta sunt.

Gallias primum a Domitio et Fabio, nepote Pauli, qui 39
Allobrogicus uocatus est, intratas cum exercitu, magna mox
clade nostra, saepe et adfectauimus et omisimus. sed
fulgentissimum C. Caesaris opus in his conspicitur; quippe
eius ductu auspiciisque infractae paene idem, quod totus
terrarum orbis, † ignauum conferunt stipendium. ab eodem 2
facta . . . Numidicus. Ciliciam perdomuit Isauricus et post

1 initio *P*: in otio *suprascr.* initio. Beat *A*, ut dubitem sitne ex
coniectura Beati Rhenani initio an ille sic legerit quod erat in Murbacensi
2 sepe *A* omissa *Bergk* 6 ab Attalis *Gelenius*: habita lis *AP*
7 regibus *P*: om. *A* 8 Cyprus (Cypros *Halm*) d. nullius ads.
gloriae est (gloriaest) *Laurent*: Cypro deuicta nullis adsignanda gloria
est *AP* 9 plebiscito *Cuias* 11 finem *A* est *A* et *Acida-*
lius: Et *P* 12 monum. *AP* 13 primus *A* a add.
Aldus et add. *Gelenius* Fabioque *Vrsinus* 15 amisimus *AP*,
em. Heinsius 16 his *A* quod tutatus est *Thomas, de Vell. uolum.*
condic. p. 14: iis *P* 17 auspitiisque infractae *A* pene *AP*:
plane uel plene *Burmman* 18 ignauum *AP*: in aerarium *Aldus*,
quod recepit *Halm*: signatum *Popma*: ingratum *Laurent* stipen-
dium Ab eodem facta Numidicus Cilitiam perdomuit uisa uicisset
post bellum Antiochinum. Vulso Manlius gallo græciā *A*, et *P*
nisi quod post stipendium plene interpunxit, addito ante uisa asterisco.
Orelli locum sic scripsit stipendium. Stipendiaria ab eodem facta
Numidia. Ciliciam perdomuit Isauricus et post bellum Antiochinum
Volso Manlius Gallograeciam: in quibus et iam Rhenanus coni. in marg.,
Isauricus Sigonio debetur 19 facta [Numidia prouincia, e qua iam olim
cognomen uirtute partum detulerat Metellus] Numidicus suppleuit
Haase Isauricus et Sigonius: uisa uicisset *AP*

VELLEI PATERCVLI

bellum Antiochinum Vulso Manlius Gallograeciam. Bi-
 thynia, ut praediximus, testamento Nicomedis relicta here-
 ditaria. Diuus Augustus praeter Hispanias aliasque gentis,
 quarum titulis forum eius praenitet, paene idem facta
 Aegypto stipendiaria, quantum pater eius Galliis, in aerarium 5
 3 reditus contulit. at Ti. Caesar quam certam Hispanis *is*
 parendi confessionem extorserat, parem Illyriis Delmatisque
 extorsit. Raetiam autem et Vindelicos ac Noricos Panno-
 niamque et Scordiscos nouas imperio nostro subiunxit
 prouincias. ut has armis, ita auctoritate Cappadociam 10
 populo Romano fecit stipendiariam. sed reuertamur ad
 ordinem.

40 Secuta deinde Cn. Pompei militia, gloriae laborisne
 maioris incertum est. penetratae cum uictoria Media,
 Albani, † Hiberi; ac deinde flexum agmen ad eas nationes, 15
 quae dextra atque intima Ponti incolunt, Colchos Henio-
 chosque et Achaeos, et oppressus auspiciis Pompei, insidiis
 fili Pharnacis Mithridates, ultimus omnium iuris sui regum
 2 praeter Parthicos. tum uictor omnium quas adierat gentium
 Pompeius suoque et ciuium uoto maior et per omnia 20
 fortunam hominis egressus reuertitur in Italiam. cuius
 reditum fauorabilem opinio fecerat; quippe plerique non
 sine exercitu uenturum in urbem adfirmarant et libertati
 3 publicae statuturum arbitrio suo modum. quo magis hoc
 homines timuerant, eo gratior ciuilis tanti imperatoris 25

1 Bythiniam *A* 3 gentis *mutatum in gentes A* 5 Galli
ABP: Galliis *Halm*: Gallia *Gelenius* 6 redditus *BA* at *AP*:
 ad *B* Ti. *Vrsinus*: T. *ABP* is *addidi* 7 parem *ABP*:
 parens *Vrsinus et Lipsius*; sed *post* quam certam *requiritur id quod*
habent tres testes ABP parem 8 extorsit *BA*: *om. P* Raetiam
A: Rhetiam *P* Vindicos *del., dein suprascr.* Vindelicos *A* ac
 Noricos *P*: et Nor. *A* 9 et Cordiscos *AP*: Scordiscos *Gelenius*
 10 Capad. *A* 15 Albania, Hiberia *Burmman*: fortasse Albani.
 Hiberia. *Valde dubito num Albanorum regio Albania uocanda fuerit*:
 Hideri *A* 16 adque *A* Enioch. *A* 17 Acheos *A* 18
 fili *AP* Pharnacis *A*: Pharnaces *P* 21 reuertit' (reuertitur)
A: reuertit *P* 23 adfirmabant *AP, em. Mommsen*

LIBER II

reditus fuit : omni quippe Brundisii dimisso exercitu nihil
 praeter nomen imperatoris retinens cum priuato comitatu,
 quem semper illi uacare moris fuit, in urbem rediit magni-
 ficentissimumque de tot regibus per biduum egit triumphum,
 5 longeque maiorem omni ante se inlata pecunia in aerarium,
 praeterquam a Paulo, ex manubiis intulit. absente Cn. 4
 Pompeio T. Ampius et T. Labienus tribuni pl. legem
 tulerunt, ut is ludis circensibus corona aurea et omni cultu
 triumphantium uteretur, scaenicis autem praetexta corona-
 10 que aurea. id ille non plus quam semel, et hoc sane
 nimium fuit, usurpare sustinuit. huius uiri fastigium tantis
 auctibus fortuna extulit, ut primum ex Africa, iterum ex
 Europa, tertio ex Asia triumpharet et, quot partes orbis
 terrarum sunt, totidem faceret monimenta uictoriae suae.
 15 numquam eminentia inuidia carent. itaque et Lucullus, 5
 memor † tamen acceptae iniuriae, et Metellus Creticus non
 iniuste querens (quippe ornamentum triumphi eius captiuos
 duces Pompeius subduxerat) et cum iis pars optimatium
 refragabatur, ne aut promissa ciuitatibus a Pompeio aut
 20 bene meritis praemia ad arbitrium eius persoluerentur.

Secutus deinde est consul C. Caesar, qui scribenti manum 41

1 Brundisii AP   3 illi uacare *Rhenanus* : illa fatare moris
 (fata remoris A) PA : illi astare *Doederlein et Halm*, probante G. A.
Koch   5 pecuniam *Kreyssig*   6 praeter quam AP   7
 L. Tampus *Vrsinus* Labienus benius A (sic)   8 tulerunt AP:
 tulerant *Acidalius*   is *Vrsinus* : si AP: fort. uti is uel is ut   8 et 10
 aurea AP: laurea *Lipsius bis*, at uide *Borghesi Oeuvres* i, 452   9
 uteretur om. A   scenicis A   pretexta A   11-14 huius . . .
 uictoriae suae.] *Hic locus extat ap. scholiasten Lucani* 9. 178 quem
edidit Weber iii. p. 695 ubi discrepant haec actibus . . . ut primum . . .
 tertio ex Hispania . . . partes terrae . . . monimenta   12 primus AP
 13 quod (*refectum in* quot) partes orbis terrarum sint sunt A (sic) :
 terrarum orbis P   14 monum. AP   16 ante memor in A
deletum est et Metellus : *scripserim* et Met. Creticus, memor tamen
 acceptae iniuriae non iniuste querens, quippe &c. : tamen AP, quod
misere languet de Lucullo : tandem *Orelli* : ante *Laurent* et Metellus
 Cr. AP: Craeticus del., dein Creticus A (sic)   17 quaerens A
 18 duos *suprascr.* duces sed duos non eraso A : ducus P : duces corr.
Rhenanus   21 COS A : Consulatus P   C. Caesar/ qui, deinde
 is ante qui add. supra lineam A : C. Caesaris P, correxi ex A

VELLEI PATERCVLI

inicit et quamlibet festinantem in se morari cogit. hic nobilissima Iuliorum genitus familia et, quod inter omnis † antiquissimos constabat, ab Anchise ac Venere deducens genus, forma omnium ciuium excellentissimus, uigore animi acerrimus, munificentia effusissimus, animo super 5 humanam et naturam et fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum Magno illi Alexandro, sed sobrio neque iracundo simillimus, qui denique semper et cibo et somno in uitam, non in uoluptatem uteretur, cum fuisset C. Mario sanguine coniunctis- 10 simus atque idem Cinnae gener, cuius filiam ut repudiaret nullo metu compelli potuit, cum M. Piso consularis Anniam, quae Cinnae uxor fuerat, in Sullae dimisisset gratiam, habuissetque fere XVIII annos eo tempore, quo Sulla rerum potitus est, magis ministris Sullae adiutoribusque partium 15 quam ipso conquirentibus eum ad necem mutata ueste dissimilemque fortunae suae indutus habitum nocte urbe elapsus est. idem postea admodum iuuenis, cum a piratis captus esset, ita se per omne spatium, quo ab his retentus est, apud eos gessit, ut pariter iis terrori uenerationique 20 esset, neque umquam aut die aut nocte (cur enim quod uel maximum est, si narrari uerbis speciosis non potest, omitatur?) aut excalcearetur aut discingeretur, in hoc scilicet, ne si quando aliquid ex solito uariaret, suspectus iis, qui oculis tantummodo eum custodiebant, foret. 25

1 inicit AP quamlibet A: quemlibet P: 'alias quamlibet' Burer
3 antiquissimos AP: inter omnis constabat antiquissima Lipsius:
antiquitatis peritos Orelli: antiquitatis studiosos uel curiosos Halm:
peritissimos Scriver: scientissimos ego (79. 1): quos... antiquissimos
constat Gudeman: 'Velleius intelligi uidetur uoluisse "auctores" uel
"scriptores"' Thomas 5 munificentiae AP, em. Gelenius 8 simili-
limus A 9 et somno et cibo P Vide Comm. Crit. 13
Sullae A, non Syllae 19 se per B: semper AP his AP
20 his AP horrore del., dein terrori A 21 aut nocte aut
die P 22 spetiosis uerbis A, sed β super spet., a super uerbis
additis, quo ordo inuertendus significaretur 23 ex c. A 24 hiis
A: his P

LIBER II

Longum est narrare, quid et quotiens ausus sit, quanto 42
 opere conata eius qui obtinebat Asiam magistratus populi
 Romani metu suo destituerit: illud referatur documentum
 tanti mox euasuri uiri. quae nox eam diem secuta est, qua 2
5 publica ciuitatum pecunia redemptus est, ita tamen, ut
 cogeret ante obsides a piratis ciuitatibus dari, contracta
 classe et priuatus et tumultuaria inuectus in eum locum, in
 quo ipsi praedones erant, partem classis fugauit, partem
 mersit, aliquot nauis multosque mortalis cepit; laetusque 3
10 nocturnae expeditionis triumpho ad suos reuersus est,
 mandatisque custodiae quos ceperat, in Bithyniam perrexit
 ad proconsulem Iuncum (idem enim Asiam eamque obtine-
 bat) petens, ut auctor fieret sumendi de captiuis supplici:
 quod cum ille se facturum negasset uenditurumque captiuos
15 dixisset (quippe sequebatur inuidia inertiam), incredibili
 celeritate reuectus ad mare, priusquam de ea re ulli pro-
 consulis redderentur epistulae, omnis, quos ceperat, suffixit
 cruci.

Idem mox ad sacerdotium ineundum (quippe absens 43
20 pontifex factus erat in Cottae consularis locum, cum paene
 puer a Mario Cinnaque flamen dialis creatus uictoria Sullae,
 qui omnia ab iis acta fecerat inrita, amisisset id sacerdotium)

1 qui . . . ausus sit tanto opere conata . . . destituere *Wilhelm*
 3 metu *Gelenius*: motu *AP* destituere *AP*, corr. *Rhenanus*
 4 sequa *A* quam *A* 5 ciuitatum *P* est *BA*: om. *P*
 7 et priuatus et contr. cl. tumultuaria *Scrinier*: et priuatus et del.
F. Rühl: priuatim et tumultuarie *Cludius* quod uix necessarium ubi
 del., dein suprascr. in quo *A* 9 mortales *AP* 11 custodia
 equos *A* Bythin. *A* 12 Iunium cum *AP*, h. e. Iunium *Vide*
Nipperdei Opusc. pp. 326 et 448 idem enim Asiam eam quam obt.
AP: id. en. Asiam obtinebat *Nipperdei*: scripsi cum *Lipsio* eamque
 h. e. *Bithyniam*: tamquam obt. *G. A. Koch* 13 supplicii *AP*
 14 negauit negasset *A* (sic) 15 inuidiam inertia *Haase probabiliter*
 17 redderentur *B*: redderetur *AP* epla *A*: epistula *B*: epistola
P: 'opinor legendum epistulae' *Buer* omnes *AP* 20
 cum addidit *Lipsius* 22 omnia ab iis ~~facta-accepta~~ acta fecerat
 irrita *A* (sic): num omnia quae ab iis acta acceperat f. irrita? id
Gelenius: ad *AP*

festinans in Italiam, ne conspiceretur a praedonibus omnia
tunc obtinentibus maria et merito iam infestis sibi, quattuor
scalmorum nauem una cum duobus amicis decemque seruis
2 ingressus effusissimum Adriatici maris traiecit sinum. quo
quidem in cursu conspectis, ut putabat, piratarum nauibus 5
cum exuisset uestem adligassetque pugionem ad femur alter-
utri se fortunae parans, mox intellexit frustratum esse uisum
suum arborumque ex longinquo ordinem antemnarum prae-
3 buisse imaginem. reliqua eius acta in urbe, nobilissima-
que Dolabellae accusatio et maior ciuitatis in ea fauor, 10
quam reis praestari solet, contentionesque ciuiles cum Q.
Catulo atque aliis eminentissimis uiris celeberrimae, et ante
praeturam uictus *in* maximi pontificatus petitione Q. Catulus,
4 omnium confessione senatus princeps, et restituta in aedili-
tate aduersante quidem nobilitate monimenta C. Mari, 15
simulque reuocati ad ius dignitatis proscriptorum liberi, et
praetura quaesturaque mirabili uirtute atque industria obita
in Hispania (cum esset quaestor sub Vetere Antistio, auo
huius Veteris consularis ac pontificis, duorum consularium
et sacerdotum patris, uiri in tantum boni, in quantum 20
humana simplicitas intellegi potest), quo notiora sunt, minus
egent stilo.

44 Hoc igitur consule inter eum et Cn. Pompeium et
M. Crassum inita potentiae societas, quae urbi orbique
terrarum nec minus diuerso quoque tempore ipsis exitiabilis 25
2 fuit. hoc consilium sequendi Pompeius causam habuerat,
ut tandem acta in transmarinis prouinciis, quibus, ut prae-
diximus, multi obtrectabant, per Caesarem confirmarentur

2 iam] tam AP   4 effusissimam A   7 se frustratum
A (sic)   9 nobilissimaq. ~~quor~~ A (sic)   10 Dolobellae AP:
nobilissima Cn. Dolabellae Haase   ea AP: eo Heinsius: reo
Alsters   11 praestare A   Q. P: q. A   13 in add. Halm
Q. P: q. *suprascr.* Q. A   15 quidem] eidem Bentley   17 obita.
in Hispania. A (sic): obitae Heinsius   19 atque P   23 con-
sulo *suprascr.* e A   25 quoique Acidalius: cuique Halm   27
praedixi A

LIBER II

consulem, Caesar autem, quod animaduvertebat se cedendo Pompei gloriae aucturum suam et inuidia communis potentiae in illum relegata confirmaturum vires suas, Crassus, ut quem principatum solus adsequi non poterat, auctoritate Pompei, uiribus teneret Caesaris. adfinitas etiam inter 3
Caesarem Pompeiumque contracta nuptiis, quippe *Iuliam*,
filiam C. Caesaris, Cn. Magnus duxit uxorem. in hoc con- 4
sulatu Caesar legem tulit, ut ager Campanus plebei diuideretur, suasore legis Pompeio : ita circiter xx milia ciuium
10 eo deducta et ius urbis restitutum post annos circiter CLII
quam bello Punico ab Romanis Capua in formam prae-
fecturae redacta erat. Bibulus, collega Caesaris, cum 5
actiones eius magis uellet impedire quam posset, maiore
parte anni domi se tenuit : quo facto dum augere uult
15 inuidiam collegae, auxit potentiam. tum Caesari decretae
in quinquennium Galliae.

Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, 45
audax, quique dicendi neque faciendi ullum nisi quem
uellet nosset modum, malorum propositorum exsecutor acer-
20 rimus, infamis etiam sororis stupro et actus incesti reus ob
initum inter religiosissima populi Romani sacra adulterium,
cum grauis inimicitias cum M. Cicerone exerceret (quid
enim inter tam dissimilis amicum esse poterat?) et a patri-
bus ad plebem transisset, legem in tribunatu tulit, qui ciuem
25 Romanum non damnatum interemisset, ei aqua et igni
interdiceretur : cuius uerbis etsi non nominabatur Cicero,
tamen solus petebatur. ita uir optime meritis de re publica 2

1 consulem *A* COS. *P* secedendo *A* 4 quem *AB* : qui *P*
5 uiribus *P* : uiri uiribus *AB* 6 *Iuliam* add. *Orelli* 8 ut *P* :
aut *A* 9 xx ciuium *A* : xx. ciuium *P* 10 urbis *Heinsius* et
Maduig : ab his *AP* : a ii uiris *G. A. Koch* CLII. *A* : CLII. *P*
12 erat om. *A* 14 uult *AP* 18 qui neque *Vascosanus* : sed
anastrophē negatiuā Velleio uindicauit G. A. Koch ill del., dein
ullum *A* 19 exsecutor *AP* 22 graues *AP* 23 dissimiles *AP*
25 non addidi : damnatum *AP* : indemnatum *Puteanus* ei *Gelenius* :
et *AP* : ut ei *Scriver* : fort. ei ut 26 quibus uerbis *Burmān probabiliter*

VELLEI PATERCVLI

conseruatae patriae pretium calamitatem exili tulit. non
 caruerunt suspicione oppressi Ciceronis Caesar et Pompeius.
 hoc sibi contraxisse uidebatur Cicero, quod inter xx uiros
 3 diuidendo agro Campano esse noluisset. idem intra bien-
 nium sera Cn. Pompei cura, uerum ut coepit intenta, 5
 uotisque Italiae ac decretis senatus, uirtute atque actione
 Anni Milonis tribuni pl. dignitati patriaeque restitutus est.
 neque post Numidici exilium ac reditum quisquam aut
 expulsus inuidiosius aut receptus est laetius: cuius domus
 quam infeste a Clodio disiecta erat, tam speciose a senatu 10
 4 restituta est. idem P. Clodius in †senatu sub honorificen-
 tissimo ministeri titulo M. Catonem a re publica relegauit:
 quippe legem tulit, ut is quaestor cum iure praetorio, ad-
 iecto etiam quaestore, mitteretur in insulam Cyprum ad
 spoliandum regno Ptolemaeum, omnibus morum uitis eam 15
 5 contumeliam meritum. sed ille sub aduentum Catonis uitae
 suae uim intulit. unde pecuniam longe sperata maiorem
 Cato Romam rettulit: cuius integritatem laudari nefas est,
 insolentia paene argui potest, quod una cum consulibus
 ac senatu effusa ciuitate obuiam, cum per Tiberim subiret 20
 nauibus, non ante iis egressus est, quam ad eum locum
 peruenit, ubi erat exponenda pecunia.
 46 Cum deinde inmanis res uix multis uoluminibus expli-

1 calamitate AP, em. Gelenius exilii AP 2 suspit. A
 4 uidendo A 5 ut coepit Gelenius: et cupit AP intenta
 Wopkens: interita AP 6 ac P, secunda littera incerta in A
 sanatus A 7 Anni AP TR. PL. A dignitate A 8 ac

scripsi: aut AP 10 ~~q̄ uis quā infestae~~ quam infeste A (sic): unde
 suspicor in Murbacensi fuisse quamuis suprascr. quam: fort. quam ui
 quamque infeste 11 in senatu AP: in tribunatu Heinsius
 12 ministerii AP: Kritzius dubitanter secutus sum 13 iuræ A
 14 quaestor emitteretur AP, em. Gelenius 15 Ptolomæum A
 17 ante intulit erasum est in A inti, credo ex male intellecto intulit

19 est potest A (sic) consulibus A: COSS. P 20 effusa A
 21 iis] is AP 23 inmanis mutatum in -nes A

LIBER II

candas C. Caesar in Gallia ageret nec contentus plurimis
 ac felicissimis uictoriis innumerabilibusque caesis et captis
 hostium milibus etiam in Britanniam traiecisset exercitum,
 alterum paene imperio nostro ac suo quaerens orbem, uetus
 5 par consulum, Cn. Pompeius et M. Crassus, alterum iniere
 consulatum, qui neque petitus honeste ab iis neque prob-
 abiliter gestus est. Caesari lege, quam Pompeius ad po- 2
 pulum tulit, prorogatae in idem spatium temporis prouinciae,
 Crasso bellum Parthicum iam animo molienti Syria decreta :
 10 qui uir cetera sanctissimus immunisque uoluptatibus neque
 in pecunia neque in gloria concupiscenda aut modum norat
 aut capiebat terminum. hunc proficiscentem in Syriam 3
 diris cum ominibus tribuni pl. frustra retinere conati : quo-
 rum exsecrationes si in ipsum tantummodo ualuissent, utile
 15 imperatoris damnum saluo exercitu fuisset rei publicae.
 transgressum Euphraten Crassum petentemque Seleuciam 4
 circumfusus inmanibus copiis equitum rex Orodes una cum
 parte maiore Romani exercitus interemit. reliquias legionum
 C. Cassius, atrocissimi mox auctor faginis, tum quaestor,
 20 conseruauit Syriamque adeo in populi Romani potestate 5
 retinuit, ut transgressos in eam Parthos felici rerum euentu
 fugaret ac funderet.

Per haec insequentiaque et quae praediximus tempora 47
 amplius cccc milia hostium a C. Caesare caesa sunt, plura
 25 capta ; pugnatum saepe directa acie, saepe [in] agminibus,

2 et BA : ac P   4 querens A   uetus par Vrsinus : uictus
 pars AP   6 hiis A : his P   legē quam P : leges quas A
 8 prouinciae om. A   9 iam Heinsius : in AP, om. Cludius   12
 terim A   13 ominibus A : omnibus P : diris immanibus G. A
 Koch : Mommsen sic scribebat Hunc . . . diris cum omnibus t. p. f. r.
 con. essent, transgressum . . . Orodes interemit   TR. PL.
 A   14 execr. AP   uile Lipsius   16 Seleutiam A
 17 circumfusus Vascosanus : circumfusus AP : circumfusus Gelenius, cf.
 112. 4   24 cccc hostium A : cccc. hostium P   AC A : a C.
 P   25 sepe . . . saepe A   de recta A : directa P   in del.
 Lipsius

saepe eruptionibus, bis penetrata Britannia, nouem denique
aestatibus uix ulla non iustissimus triumphus emeritus.
circa Alesiam uero tantae res gestae, quantas audere uix
2 hominis, perficere paene nullius nisi dei fuerit. † septimo
ferme anno Caesar morabatur in Galliis, cum medium iam 5
ex inuidia potentiae cum illa aegre cohaerentis inter Cn.
Pompeium et C. Caesarem concordiae pignus Iulia, uxor
Magni, decessit: atque omnia inter destinatos tanto dis-
criminari duces dirimente fortuna filius quoque paruus Pompei,
3 Iulia natus, intra breue spatium obiit. tum in gladios 10
caedisque ciuium furente ambitu, cuius neque finis reperie-
batur nec modus, tertius consulatus soli Cn. Pompeio etiam
aduersantium antea dignitati eius iudicio delatus est, cuius
ille honoris gloria uelut reconciliatis sibi optimatibus maxime
a C. Caesare alienatus est; sed eius consulatus omnem uim 15
4 in coërcitionem ambitus exercuit. quo tempore P. Clodius
a Milone candidato consulatus exemplo inutiliter facto *sed*
salutari rei publicae circa Bouillas contracta ex occurso
rixa iugulatus est. Milonem reum non magis inuidia facti
5 quam Pompei damnauit uoluntas; quem quidem M. Cato 20
palam lata absoluit sententia: qui si maturius tulisset, non
defuissent qui sequerentur exemplum probarentque eum
ciuem occisum, quo nemo perniciosior rei publicae neque
bonis inimicior uiixerat.

48 Intra breue deinde spatium belli ciuilis exarserunt initia, 25
cum iustissimus quisque et a Caesare et a Pompeio uellet

3 gestae A: om. P, sed fuisse in Murbacensi testatur Burer 4 id
del., dein suprascr. nī A sit fuerit fuerit A (sic) septimo (sic) AP:
quarto Laurent, corruptum VII ex IIII ratus 5 Gallis A 6 ex
inuidia Ponti et Camiliae (ac C. P) coherentis (cohaer. P) AP: poten-
tiae male cohaer. Lipsius cum illa aegre scripsi 14 ueluti
P 16 coërcitionem B: coertionem AP: coërcitione Cludius
exercuit AP 17 exemplo inutiliter facto salutari AP, quod
tuitus est G. A. Koch: ex. inutili, facto sal. Gelenius: ex. inutili sed
facto sal. Vrsinus: ex. inutili, ceterum f. salutari Heinsius: ex. inuti-
liter, facto salutariter Halm 19 raum legere mihi uisus sum in A
23 pernit. A

LIBER II

dimitti exercitus; quippe Pompeius in secundo consulatu
 Hispanias sibi decerni uoluerat easque per triennium absens
 ipse ac praesidens urbi per Afranium et Petreium, consu-
 larem ac praetorium, legatos suos, administrabat et iis, qui
 5 a Caesare dimittendos exercitus contendebant, *adsentabatur*,
 iis, qui ab ipso quoque, aduersabatur. qui si ante biennium, 2
 quam ad arma itum est, perfectis muneribus theatri et
 aliorum operum, quae ei circumdedit, grauissima temptatus
 uoletudine decessisset in Campania (quo quidem tempore
 10 uniuersa Italia uota pro salute eius primi omnium ciuium
 suscepit), defuisset fortunae destruendi eius locus et, quam
 apud superos habuerat magnitudinem, inlibatam detulisset
 ad inferos. bello autem ciuili et tot, quae deinde per 3
 continuos xx annos consecuta sunt, malis non alius maiorem
 15 flagrantioremq; quam C. Curio tribunus pl. subiecit facem,
 uir nobilis, eloquens, audax, suae alienaeque et fortunae et
 pudicitiae prodigus, homo ingeniosissime nequam et facun-
 dus malo publico, cuius animo [uoluptatibus uel libidinibus] 4
 neque opes ullae neque cupiditates sufficere possent. hic
 20 primo pro Pompei partibus, id est, ut tunc habebatur, pro
 re publica, mox simulatione contra Pompeium et Caesarem,
 sed animo pro Caesare stetit. id gratis an accepto centiens
 sestertio fecerit, ut accepimus, in medio relinquemus. ad 5
 ultimum saluberrimas † et coalescentis condiciones pacis,

2 in *del.* ante Hispanias *A*   3 Afrannium *P*: Africanum *B*:
 Africanum *A*   5 *adsentabatur P*: om. *A* 'Puto suppletum esse
 a Rhenano' Orelli: assentiebatur *Vascosanus et Lipsius*   6 is *A*
 ab ipso quoque *BA*: dimittendos ab ipsoque *P*   7 meribus legisse
Bernardinum Rutilium 'in suo codice' testatus est *Vrsinus Fragm. Hist.*
p. 415, unde ipse ad 130. i coniecit moenibus. Sed et illic usurpauit
V. munera Pompei   8 tentatus *P*   10 primo *AP*, em. *Vasco-*
sanus, et sic Perizonius Animadu. Hist. p. 346   11 eius destruendi
 eius *A* (*sic*)   12 aput *A*   14 xx *A*: xx. *P*   15 TR. PL.
A   16 uir] Vñ *A* prius   18 cuius *Gelenius*: huius *AP* uolupt.
 uel libid. glossa uidetur esse, nisi forte excidit participium obruto uel aliud
 eiusmodi, cf. *Novák p. 66*   22 Caesare restitit *AP*, geminatis litteris re
 23 sexcenties *Lipsius ex App. B. C. ii. 26, Val. Max. ix. 1. 6*: sextertio
A: S-H *P*   24 et *del. Gelenius*: fortasse etiam *h. e.* etiamnum

quas et Caesar iustissimo animo postulabat et Pompeius
aequo recipiebat, discussit ac rupit, unice cauente Cicerone
concordiae publicae. harum praeteritarumque rerum ordo
cum iustis aliorum uoluminibus promatur, tum, uti spero,
6 nostris explicabitur. nunc proposito operi sua forma red- 5
datur, si prius gratulatus ero Q. Catulo, duobus Lucullis
Metelloque et Hortensio, qui, cum sine inuidia in re publica
floruisent eminuissentque sine periculo, quieta aut certe
non praecipitata fatali ante initium bellorum ciuiliu morte
functi sunt.

10

49 Lentulo et Marcello consulibus post urbem conditam
annis † DCCIII, et annos LXXVIII ante, quam tu, M. Vinici,
2 consulatum inires, bellum ciuile exarsit. alterius ducis
causa melior uidebatur, alterius erat firmior: hic omnia
speciosa, illic ualentia: Pompeium senatus auctoritas, 15
Caesarem militum armauit fiducia. consules senatus-
que causae, non Pompeio summam imperi detulerunt.
3 nihil relictum a Caesare, quod seruandae pacis causa
temptari posset, nihil receptum a Pompeianis, cum alter
consulum iusto esset ferocior, Lentulus uero salua re publica 20
saluus esse non posset, M. autem Cato moriendum ante,
quam ullam condicionem † ciuis accipiendam rei publicae
contenderet, uir antiquus et grauis Pompei partes laudaret
magis, prudens sequeretur Caesaris et illa gloriosa, illa

2 kauente A : fauente Maduig 4 iustius AP, em. Gelenius, cf.
119. I 9 praecipitata ciuitate Ruhnken : praecipiti ciuitate Maduig
11 COSS. P : CN. A 12 annis AP : a. cc. III AB : ACCIII P, cor-
rexerit Gelenius 15 spet. A 17 non AP : nomine Gronou
ad Stat. S. iii. 3. p. 336 ed. Hand. Sed cf. Lucan v. 14 non Magni
partes, sed Magnum in partibus esse 19 temptari A prius,
post tentari, quod habet et P altero AP 20 COS. A : COS.
P : cum alter consulum Halm 21 saluus del., dein suprascr.
cum saluus A 22 conditionem (sic) A omisit in textu, add. in
marg. ciuis AP : cuiusuis Ruhnken : num cum ciue? 23
post contenderet uulgo Cuperum secuti plene interpungunt: mihi
uidetur clausula uir . . . duceret artius cum praecedentibus cohaerere
quam ut ab iis distrahatur 24 illa . . . illa A : illa . . . haec P
gloriosa AP : gloriosiora Cuper

LIBER II

terribiliora duceret. ut deinde spretis omnibus quae Caesar 4
 postulauerat, tantummodo contentus una legione titulum
 ne retineret prouinciae, priuatusque in urbem ueniret et se
 in petitione consulatus suffragiis populi Romani com-
 5 mitteret decreuere, ratus bellandum Caesar cum exercitu
Rubiconem transiit. Cn. Pompeius consulesque et maior
 pars senatus relictæ urbe ac deinde Italia transmisere
 Dyrrachium.

At Caesar Domitio legionibusque, Corfini quae una cum 50
 10 eo fuerant, potitus, duce aliisque, qui conuenerant abire ad
 Pompeium, sine dilatione dimissis, persecutus Brundisium
 ita ut appareret malle integris rebus et condicionibus finire
 bellum quam opprimere fugientis, cum transgressos repperisset
 consules, in urbem reuertitur redditaque ratione consiliorum 2
 15 suorum in senatu et in contione ac miserrimae necessitu-
dinis, cum alienis armis ad arma compulsus esset, Hispanias
petere decreuit. festinationem itineris eius aliquamdiu 3
 morata Massilia est, fide melior quam consilio prudentior,
 intempestiue principalium armorum arbitria captans, quibus
 20 hi se debent interponere, qui non parentem coercere possunt.
 exercitus deinde, qui sub Afranio consulari ac Petreio 4

2 cum una legione ne (om. P) titulum retinere p. AP. Vide
 Comm. Crit.

3 priuatusque AP: priuatus Gelenius: priuatus ut
 Mommsen: que . . . et 'particulas inter se respondentes agnoscere par
 est' Thomas p. 12: sed dubito uenire AP: correxi 4 com-
 mittere AP, corr. Gelenius 5 decreuere AP, sed Burer adnotauit
 'ex. uet. sic habet ut legendum existimem decreuerat.' Itaque paren-
 thesin fecerat ille tantummodo . . . decreuerat, ex hoc autem infinitiuos
 uenire . . . committere pendere fecerat 8 Dyrrachium A, et sic 51. 1

9 legionibusque Corfini quae P: legionibusque Corfini A: legioni-
 busque quae Corf. Baiter 10 conuenerant scripsi: uenerant
 AP: uoluerant Gelenius 11 Brundisium AP 13 fugientis A
 reper. AP 14 consules A reuertitur A ut 40. 2, 42. 3: reuertit

et
 P 15 in (? ut) senatu in contione A, ut omissum a m. pr.
 fuerit et 17 aliquādiu inortā morata Massiliā A (sic) sed
 utrisque ~ inductis: aliquandiu P 20 hisce A 21 Afri-
 cano 'erasis i et c' Burer: Africano AP: Afranio Burer coni.
 Præteio A

VELLEI PATERCVLI

praetorio fuerat, ipsius aduentus uigore ac fulgore occupatus se Caesari tradidit; utrumque legatorum et quisquis cuiusque ordinis sequi eos uoluerat, remisit ad Pompeium.

- 51 Proximo anno dum Dyrrachium ac uicina ei urbi regio castris Pompei retinetur, qui accitis ex omnibus transmarinis 5 prouinciis legionibus, equitum ac peditum auxiliis, regumque et tetrarcharum simulque dynastarum copiis inmanem exercitum confecerat et mare praesidiis classium, ut rebatur, saepserat, quo minus Caesar legiones posset transmittere, 2 sua et celeritate et fortuna C. Caesar usus nihil in mora 10 habuit, quo minus et cum uellet ipse exercitusque classibus perueniret, et primo paene castris Pompei sua iungeret, mox etiam obsidione munimentisque eum complecteretur. sed 3 inopia obsidentibus quam obsessis erat grauior. tum Balbus Cornelius excedente humanam fidem temeritate ingressus 15 castra hostium saepiusque cum Lentulo collocutus consule, dubitante quanti se uenderet, illis incrementis fecit uiam, quibus non Hispaniensis natus, sed Hispanus, in triumphum et pontificatum adsurgeret fieretque ex priuato consularis. uariatum deinde proeliis, sed uno longe magis Pompeianis 20 prospero, quo grauius impulsus sunt Caesaris milites.
- 52 Tum Caesar cum exercitu fatalem uictoriae suae Thes- 2 saliam petiit. Pompeius, longe diuersa aliis suadentibus, quorum plerique hortabantur, ut in Italiam transmitteret

1 aduentu *AP*: aduentus *Gelenius* 2 utrumque *scripsi*: uterque *AP* 3 remisit *AP* 4 cum *AP*: dum *scripsi* Dyrrachium *A* uicina *P*: uicinia *AB* 5 Pompeio (*sic*) fuisse in *Murbacensi*, puncto deletili suprascripto, testatur *Burer*: Pompei *A*: Pompeio *P* cum obtineretur *Heinsius*: sed retinetur est in *ABP* et suprascr. ex *A* 7 et add. *Gelenius* tetrarcharum *AB* simul *A*: simulque *PB* 8 praesidii dis *A* uirebatur *P* et *A*, sed hic suprascripto ut rebatur, quod *Rhenanus* coni. 9 saepserat *A* 11 et quo *Acidalius*: eo quo *Halm* (eo iam *Voss*) 14 obsessis erat *P*: obsesserat *A* 16 conl. *AP* consule *A*: COS. *P* 18 Hispaniensis *Lipsius*: Hispaniae Asiae *AP*: Hispaniae prosopiae *Thomas*. *Burer* adnotauit 'mihi legendum uidetur non Hispaniae suae natus': non Romanus in Hispania natus *Novák*

LIBER II

(neque hercules quidquam partibus illis salubrius fuit), alii,
 ut bellum traheret, quod dignatione partium in dies ipsis
 magis prosperum fieret, usus impetu suo hostem secutus est.
 aciem Pharsalicam et illum cruentissimum Romano nomini 3
 5 diem tantumque utriusque exercitus profusum sanguinis et
 collisa inter se duo rei publicae capita effossumque alterum
 Romani imperi lumen, tot talisque Pompeianarum partium
 caesos uiros non recipit enarranda hic scripturae modus.
 illud notandum est: ut primum C. Caesar inclinatam uidit 4
 10 Pompeianorum aciem, neque prius neque antiquius quidquam
 habuit, quam *ut* incolumis partis, ut militari uerbo ex
 consuetudine utar, dimitteret. pro dii immortales, quod 5
 huius uoluntatis erga Brutum suae postea uir tam mitis
 pretium tulit! nihil *in* illa uictoria mirabilius, magnificentius, 6
 15 clarius fuit, quam quod neminem nisi acie consumptum
 ciuem patria desiderauit: sed munus misericordiae corruptit
 pertinacia, cum libentius uitam uictor iam daret, quam uicti
 acciperent.

Pompeius profugiens cum duobus Lentulis consularibus 53
 20 Sextoque filio et Fauonio praetorio, quos comites ei fortuna
 adgregauerat, aliis, ut Parthos, aliis, ut Africam peteret,

1 illius *Burmam* 2 quod dignationi partium (partem *B*) in dies
 (in die *B*) ipse (*corr. ex ipsis A, ipsis P, ipsiis B*) magis prosperum
 fieret *ABP*: 'ego legendum ipsi puto, ut ad *Pomp. referatur*' *Burer*
uulgo edunt q. dignatione partium in dies ipsis m. pr. fieret. *Scri-*
bendum suspicor ipsiusque uel ipsique, *dein pro* fieret *id quod con-*
Cludius foret 4 Romano *P*: Romani *BA*: Romani nominis *con-*
Burer 6 conlisa *Gelenius*: consilio *AP* 7 talesque *AP*
 8 recepit *an recipit A dubito* enarranda *P*: enarrandae *A, fortasse*
recte 11 ut *add. Gelenius* incolumis partis *scripsi*: in omnes
 (-neis *P*) partes *AP, quo seruato Kritz suppleuit ex Suet. Caes. 75,*
App. ii. 80, Flor. iv. 2. 50 qui proclamarent ut ciuibz parceretur
 uerbo *A*: et uerbo *P* ex *Lipsius*: et *AP* 12 post dimitteret
add. caduceatores Wilhelm Proh *A* imm. *AP* 13 suae om. *A*
 post eam *AP, em. Rhenanus* 14 precium *A* in illa . . . quam quod
Haase: illa . . . quando *AP* 16 corrumpit *AP, em. Rhenanus*
 17 pertinacia *A* uitā (*corr. in uitam*) uictoriā daret dare *A (sic)*:
 uictoriam dare *P*: uitam uictor iam daret *Burer*

VELLEI PATERCVLI

in qua fidelissimum partium suarum haberet regem Iubam, suadentibus, Aegyptum petere proposuit memor beneficiorum, quae in patrem eius Ptolemaei, qui tum puero quam
2 iuueni propior regnabat Alexandriae, contulerat. sed quis in aduersis beneficiorum seruat memoriam? aut quis ullam 5 calamitosis deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem? missi itaque ab rege, qui uenientem Cn. Pompeium (is iam a Mytilenis Corneliam uxorem receptam in nauem fugae comitem habere coeperat) consilio Theodoti et Achilli exciperent hortarenturque, ut ex oneraria in eam 10 nauem, quae obuiam processerat, transcenderet: quod cum fecisset, princeps Romani nominis imperio arbitrioque Aegyptii mancipii C. Caesare P. Seruilio consulibus iugulatus
3 est. hic post tres consulatus et totidem triumphos domitumque terrarum orbem sanctissimi atque praestantissimi 15 uiri in id eucti, super quod adscendi non potest, duode-sexagesimum annum agentis pridie natalem ipsius uitae fuit exitus, in tantum in illo uiro a se discordante fortuna, ut cui modo ad uictoriam terra defuerat, deesset ad sepulturam.
4 quid aliud quam nimium occupatos dixerim, quos in aetate 20 et tanti et paene nostri saeculi uiri fefellit quinquennium? cum a C. Atilio et Q. Seruilio consulibus tam facilis esset annorum digestio. quod adieci, non ut arguerem, sed ne arguerer.

54 Non fuit tamen maior in Caesarem, quam in Pompeium 25 fuerat, regis eorumque quorum is auctoritate regebatur fides. quippe cum uenientem eum temptassent insidiis ac

1 in quo AP, corr. Gelenius   3 Ptolemaei AP   4 prior
suprascr. prior A, excidit p (pro)   quis ~~ullam~~ in A (sic)   9 cepe-
rat P   10 Achili B: Achi A: Achillae P   11 obuiam om. A
13 Aegyptii A   mancipii AP, quod non ausus sum mutare in
mancipi   COS A: COSS P   15 atque A: ac P   16 uiri om. A
asc. AP   duo de sexagesimum A   20 aetatem AP, em. Rhenanus
21 pene A   seculi A   22 AC Atilio A   et P, om. A   facilis
Gelenius: felix (foelix A) AP: simplex Haase   25 tamen maior Burer:
non maior AB: maior P: superfuit ex tñ pars tantum posterior (ñ)
26 auctoritatem (sic) A   27 temptassent A: tentassent P

LIBER II

deinde bello lacessere auderent, utrique summo imperatori,
 alteri superstiti, meritas poenas luere suppliciiis. nusquam ²
erat Pompeius corpore, adhuc ubique uiuebat nomine.
 quippe ingens partium eius fauor bellum excitauerat Afri-
 5 cum, quod ciebat rex Iuba et Scipio, uir consularis, ante
 biennium quam exstingueretur Pompeius, lectus ab eo socer, ³
 eorumque copias auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate
 itinerum locorumque inopia perductis ad eos legionibus:
 qui uir cum summum ei a militibus deferretur imperium,
 10 honoratori parere maluit.

Admonet promissae breuitatis fides, quanto omnia trans- ⁵⁵
 cursu dicenda sint. sequens fortunam suam Caesar ut
 peruectus in Africam est, quam occiso Curione, Iulianarum
 duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus, ibi primo
 15 uaria fortuna, mox pugnauit sua, inclinataeque hostium
 copiae: nec dissimilis ibi aduersus uictos quam in priores ²
clementia Caesaris fuit. uictorem Africani belli Caesarem
 grauius excepit Hispaniense (nam uictus ab eo Pharnaces
 uix quidquam gloriae eius adstruxit), quod Cn. Pompeius,
 20 Magni filius, adulescens impetus ad bella maximi, ingens
 ac terribile conflauerat, undique ad eum adhuc paterni
 nominis magnitudinem sequentium ex toto orbe terrarum
 auxiliis confluentibus. sua Caesarem in Hispaniam comi- ³
 tata fortuna est, sed nullum umquam atrocius periculosius-
 25 que ab eo initum proelium, adeo ut plus quam dubio Marte
 descenderet equo consistensque ante recedentem suorum

1 summo imperatori *Cludius*: summo imperatorum *AP*: summorum
Mommsen 2 ante alteri *Lipsius* *supplebat* alteri mortuo, *Orelli*
 mortuo alteri 3 uiuebat *Lipsius*: iubae *suprascr.* uiuo *A*: Iubae
P: uocabulum *del. Scriver*: fort. uiuos 6 ext. *AP* socer *BA*: sacer
P 8 locorumque] aquarumque *Raphelengius* 9 a militibus *BA*:
 ambitus *P* 10 parere *Burer*: parare *P*: parari *A*: pareri *Orelli*
 11 quando *A* 12 sunt *A* ut peruectus *scripsi*, cf. 50. 2 in per-
 uectus *A*: peruectus *P* 13 est *Orelli*: et *A*: om. *P* *Vide Comm. Crit.*
 15 fortuna, mox p. sua *Acidalius et Lipsius*: fortunam expugnauit uia
AP 17 Africi *Novák*, cf. 54. 2, 55. 2, 129. 4 C. Caesarem *P*
 23 comitata ~~est~~ fortuna est *A* (*sic*): num c. est fortuna?

aciem, increpata prius fortuna, quod se in eum seruasset exitum, denuntiaret militibus uestigio se non recessurum : proinde uiderent, quem et quo loco imperatorem deserturi
4 forent. uerecundia magis quam uirtute acies restituta, et a duce quam a milite fortius. Cn. Pompeius grauis uulnere 5 inuentus inter solitudines auias interemptus est ; Labienum Varumque acies abstulit.

56 Caesar omnium uictor regressus in urbem, quod humanam excedat fidem, omnibus, qui contra se arma tulerant, ignouit, magnificentissimisque gladiatorii muneris, naumachiae et 10 equitum peditumque, simul elephantorum certaminis spectaculis epulique per multos dies dati celebratione repleuit
2 eam. quinque egit triumphos : Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit. pecunia ex manubiis 15
3 lata paulo amplius sexiens miliens sestertium. neque illi tanto uiro et tam clementer omnibus [uictoriis suis] uso plus quinque mensium principalis quies contigit. quippe cum mense Octobri in urbem reuertisset, idibus Martiis, coniurationis auctoribus Bruto et Cassio, quorum alterum 20 promittendo consulatum non obligauerat, contra differendo Cassium offenderat, adiectis etiam consiliariis caedis familiarissimis omnium et fortuna partium eius in summum euectis fastigium, D. Bruto et C. Trebonio aliisque clari nominis
4 uiris, interemptus est. cui magnam inuidiam conciliarat 25

i
1 increpata A   4 restituta et a Orelli (restitutae et iam Ruhn-
ken) : restitutae C. A. B : restitutae sunt a AP : restitutae sunt a duce
quam a milite potius Mommsen : restituta et certatum a. d. q. a. m.
fortius Scriver   5 grauis om. A : sed graui sinistro margine additum
10 magnificentissimisque A et sic legendum praecepit Burer : que om. P
14 Afri A   15 Hespaniensis uisum est potius in A   16 sexies
milies P : sextertium A : S-H P : sexagies Hotoman   17 tanto
uiro om. A   uictoribus suis uso B, quod Gelenius in uictoriis suis
mutauit : uictoribus suis om. AP : ' Patet duo uocabula [uictoribus suis]
uel inter uersus fuisse scripta, uel signis additis margini apposita ' Kritze :
ea delet G. A. Koch   20 coniurationis P : coniurationib. A   23
reuectis AP   24 Tribonio P : Tribonio (non Tribonio) A

LIBER II

M. Antonius, omnibus audendis paratissimus, consulatus collega, imponendo capiti eius Lupercalibus sedentis pro rostris insigne regium, quod ab eo ita repulsum erat, ut non offensus uideretur.

5 Laudandum experientia consilium est Pansae atque Hirti, 57
qui semper praedixerant Caesari, ut principatum armis
quaesitum armis teneret: ille dictitans mori se quam timeri
malle, dum clementiam, quam praestiterat, exspectat, incautus
ab ingratis occupatus est, cum quidem plurima ei praesagia
10 atque indicia dii immortales futuri obtulissent periculi. nam 2
et haruspices praemonuerant, ut diligentissime iduum Mar-
tiarum caueret diem, et uxor Calpurnia territa nocturno
uisu, ut ea die domi subsisteret, orabat, et libelli coniura-
tionem nuntiantes dati neque protinus ab eo lecti erant.
15 sed profecto ineluctabilis fatorum uis, cuiuscumque fortu- 3
nam mutare constituit, consilia corrumpit.

Quo anno id ita patrauere facinus, Brutus et Cassius 58
praetores erant, D. Brutus consul designatus: hi una cum 2
coniurationis globo, stipati gladiatorum D. Bruti manu,
20 Capitolium occupauere. tum consul Antonius (quem cum
simul interemendum censuisset Cassius testamentumque
Caesaris abolendum, Brutus repugnauerat dictitans nihil
amplius ciuibus praeter tyranni—ita enim appellari Caesarem

1 paratissimos consulatos *A*: sed consulatos super lineam 2 inp.
A 3 ita . . . offensus *Rhenanus*: id . . . offensum *AP* 5 Hirtii *AP*
7 timeri ex timere *A*: timeri *P*: timere malebat *G. A. Koch* quod
responderet uerbis *Plutarchi* *Caes.* 57 βέλτιόν ἐστιν ἅπαρ ἀποθανεῖν ἢ αἰεὶ
προσδοκᾶν et *Suet. Caes.* 86 insidias undique imminentis subire semel
satiuss esse quam cauere semper 8 exp. *AP* 9 plurima ei *Orelli*:
plurimi *B*, et *A m. sec.* ut mihi uisum est: plurima *P* *A* quid habuerit a
m. prima uix dignoscas 10 imm. *AP* 11 diligentissimae *A* 13
orarat *Halm* cō iu rationem *A* 14 nunciantis *A* ab eo neque
protinus *P*: dilati ab eo n. p. l. *Heinsius prob. Benth.* 15 cuiuscum-
que *Gelenius*: cuius cum (quom *P*) *ABP* 16 ante constituit deletum
est in *A* uoluit 17 id ita scripsi: id id *A*: id *P*: illud *Lion* *M. ante*
Brutus add. Heinsius prob. Benth. *Cassius Stanger*; *C. Cassius AP*
18 cōs *A*: *COS. P* 20 tum *Haase*: cum *P*: *CVM A* cōs *A*:
COS. P 21 interem. *A m. pr.* ut mihi uisum est: interim. *P*
23 apellari *A*

VELLEI PATERCVLI

facto eius expediebat—petendum esse sanguinem) conuocato
 3 senatu, cum iam Dolabella, quem substituturus sibi Caesar
 designauerat consulem, fascis atque insignia corripuisset
 consulis, uelut pacis auctor liberos suos obsides in Capi-
 tolium misit fidemque descendendi tuto interfectorebus 5
 4 Caesaris dedit. et illud decreti Atheniensium celeberrimi
 exemplum, relatum a Cicerone, obliuionis praeteritarum
 rerum decreto patrum comprobatum est.

59 Caesaris deinde testamentum apertum est, quo C. Octa-
uium, nepotem sororis suae Iuliae, adoptabat. de cuius 10
 2 origine, etiam si praeueniet, pauca dicenda sunt. fuit C.
 Octavius ut non patricia, ita admodum speciosa equestri
 genitus familia, grauis, sanctus, innocens, diues. hic praetor
 inter nobilissimos uiros creatus primo loco, cum ei dignatio
 Iulia genitam Atiam conciliasset uxorem, ex eo honore 15
 sortitus Macedoniam appellatusque in ea imperator, dece-
 dens ad petitionem consulatus obiit praetextato relicto filio.
 3 quem C. Caesar, maior eius auunculus, educatum apud
 Philippum uitricum dilexit ut suum, natumque annos xviii
 Hispaniensis militiae adsecutum se postea comitem habuit, 20
 numquam aut alio usum hospitio quam suo aut alio uectum
 4 uehiculo, pontificatusque sacerdotio puerum honorauit. et
 patris bellis ciuilibus ad erudiendam liberalibus disciplinis
 singularis indolem iuuenis Apolloniam eum in studia
 miserat, mox belli Getici ac deinde Parthici habiturus 25
 commilitonem. cui ut est nuntiatum de caede auunculi,

1 esse om. in textu, super uersum add. A   2 Dolabella P quam
 substituturus A   3 COS. P fasces AP   4 consulis A: COS. P
 6 Caesaris om. in textu, super uersum add. A   11 praeueniet scripsi:
 praeuenit et AP: praenitet Heinsius prob. Benth.: per se nitet Burmann
 12 patritia A   spetiose A   13 praeter A   15 iuliā Ati
 genitam Atiam A: Iulia g. Acciam P   16 in eam AP, em. Gelenius
 19 xvii Oudendorp   21 nunquam A   23 patris Aldus: paratis
 AP: peractis Gelenius   ad erudiendum s. indolis iuuenem
 Vascosanus et sic Bentley   erudiendam A: erudiendum P
 25 Getici A: Gethici P   26 nuntiatum A

LIBER II

cum protinus ex uicinis legionibus centuriones suam suorum- 5
que militum operam ei pollicerentur neque eam spernendam
Saluidienus et Agrippa dicerent, ille festinans peruenire in
urbem omnem ordinationem et necis et testamenti Brundisii
5 comperit. cui aduentanti Romam inmanis amicorum occurrit 6
frequentia, et cum intraret urbem, solis orbis super caput eius
curuatus aequaliter rotundatusque in † colorem arcus uelut
coronam tanti mox uiri capiti imponens conspectus est.

Non placebat Atiae matri Philippoque uitrice adiri † nomen 60
10 inuidiosae fortunae Caesaris, sed adserebant salutaria rei
publicae terrarumque orbis fata conditorem conseruatorem-
que Romani nominis. spreuit itaque caelestis animus 2
humana consilia et cum periculo potius summa quam tuto
humilia proposuit sequi maluitque auunculo et Caesari de
15 se quam uitrice credere, dictitans nefas esse, quo nomine
Caesari dignus esset uisus, sibimet ipsum indignum uideri.
hunc protinus Antonius consul superbe excepit (neque is 3
erat contemptus, sed metus) uixque admisso in Pompeianos
hortos loquendi secum tempus dedit, mox etiam uelut
20 insidiis eius petitus sceleste insimulare coepit, in quo
turpiter deprensa eius uanitas est. aperte deinde Antoni 4
ac Dolabellae consulum ad nefandam dominationem erupit
furor. sestertium septiens miliens, depositum a C. Caesare
ad aedem Opis, occupatum ab Antonio, actorum eiusdem

1 suam *Gelenius*: suas *AP* 2 pollicentur *BA*: pollicerentur
P, credo, ex emend. *Rhenani* 4 ordinem ac rationem *Muncker*
Brundisii AP 6 et cum intraret urbem *om. in textu, add. in*
marg. A 7 rutilatus *G. A. Koch*: radiatus *Wilhelm* in morem
arcus Bothe: in circulum *arcus Halm*: cf. *Sen. Nat. Qu i. 2. 1* me-
moriae proditum est, quo die urbem diuus Augustus Apollonia reuersus
intrauit, circa solem uisum coloris uarii circulum, qualis esse in
arcu solet: uersicolorem arcum *Herel* 8 in *p. A* 10 inuidio-
sum *Scriver* 12 spræuit *A* 15 cedere *AP*, em. *Gelenius* 16

sibimet *Vrsinus et Bentley*: semet *AP* indignum uideri *A Retinui*
ordinem qui fuit ante scriptas β a litteras, quibus inuertendum eum esse
significauit Amerbach uideri indignum *P* 17 COS *A*: COS. *P*
excipit *AP*, em. *Cludius* 21 deprehensa *AP* Antonii *AP*
23 sestertium septiens *A*: S-H septies *P* milies *AP*

insertis falsis ciuitatibus *immunitatibusque* corrupti commentarii atque omnia pretio temperata, uendente rem
5 publicam consule. idem prouinciam D. Bruto designato consuli decretam Galliam occupare statuit, Dolabella transmarinas decreuit sibi ; interque naturaliter dissimillimos ac 5 diuersa uolentis crescebat odium, eoque C. Caesar iuuenis cotidianis Antoni petebatur insidiis.

61 Torpebat oppressa dominatione Antoni ciuitas : indignatio et dolor omnibus, uis ad resistendum nulli aderat, cum C. Caesar XVIII annum ingressus, mira ausus ac summa 10
2 consecutus, priuato consilio maiorem senatu pro re publica animum habuit primumque a Calatia, mox a Casilino ueteranos exciuit paternos : quorum exemplum secuti alii breui in formam iusti coiere exercitus. mox cum Antonius occurrisset exercitui, quem ex transmarinis prouinciis Brundisium 15 uenire iusserat, legio Martia et quarta cognita et senatus uoluntate et tanti iuuenis indole sublati signis ad Caesarem se contulerunt. eum senatus honoratum equestri statua,
3 quae hodieque in rostris posita aetatem eius scriptura indicat (qui honor non alii per ccc annos quam L. Sullae 20 et Cn. Pompeio et C. Caesari contigerat), pro praetore una cum consulibus designatis Hirtio et Pansa bellum cum
4 Antonio gerere iussit. *id* ab eo annum agente uicesimum

1 ciuitatibusque AP: ciuitatibus immunitatibusque *scripsi*. Iam Perizonius putauerat immunitatibus uel simile quid ante ciuitatibusque excidisse corrupti commentarii Ruhnken : corruptis commentariis AP: insertis falsis uitiatisque corrupti commentarii Cludius 2 temerata Heinsius prob. Benth. : emptitata Cornelissen 3 consule A: COS. P 4 COS. AP occuparet A Dolabella AP 5 dissimillimos A 7 et 8 Antonii AP 8 Torquebatur Warburton 10 XVIII A: XVIII. P 12 Galatia AP: Calatia Gelenius: cf. Cic. Att. xvi. 8 init. ueteranos quiui Calatiae et Casilini sunt perduxit ad suam sententiam 13 breui BA: in breui P 14 in formam i. coiere P, ex Rhenani emendatione, ut uidetur in forma i. coire BA 15 Brundisium AP 16 Martio A 18 senatum A aequistri A 19 in del. ante striptura (sic) A 20 ccc A: ccc. P 21 Cn.] C. A pro praetore Sigonius ad Liu. Epit. 118: pro P. R. AP 23 id add. Gelenius

LIBER II

fortissime circa Mutinam administratum est et D. Brutus obsidione liberatus. Antonius turpi ac nuda fuga coactus deserere Italiam, consulum autem alter in acie, alter post paucos dies ex uulnere mortem obiit.

5 Omnia ante quam fugaretur Antonius honorifice a senatu 62
in Caesarem exercitumque eius decreta sunt maxime auctore
Cicerone ; sed ut recessit metus, erupit uoluntas protinusque
Pompeianis partibus rediit animus. Bruto Cassioque pro-
uinciae, quas iam ipsi sine ullo senatus consulto occupaue- 2
10 rant, decretae, laudati quicumque se iis exercitus tradidis-
sent, omnia transmarina imperia eorum commissa arbitrio.
quippe M. Brutus et C. Cassius, nunc metuentes arma 3
Antoni, nunc ad augendam eius inuidiam simulantes se
metuere, testati edictis libenter se uel in perpetuo exilio
15 uicturos, dum rei publicae constaret concordia, nec ullam
belli ciuilis praebituros materiam, plurimum sibi honoris
esse in conscientia facti sui, profecti urbe atque Italia,
intento tac pari animo sine auctoritate publica prouincias
exercitusque occupauerant et, ubicumque ipsi essent, prae-
20 texentes esse rem publicam, pecunias etiam, quae ex trans-
marinis prouinciis Romam ab quaestoribus deportabantur,
a uolentibus acceperant. quae omnia senatus decretis com- 4
pressa et comprobata sunt et D. Bruto, quod alieno
beneficio uiueret, decretus triumphus, Pansae atque Hirti
25 corpora publica sepultura honorata, Caesaris adeo nulla 5
habita mentio, ut legati, qui ad exercitum eius missi erant,
iuberentur summoto eo milites alloqui. non fuit tam
ingratus exercitus, quam fuerat senatus : nam cum eam
iniuriam dissimulando Caesar ferret, negauere milites sine

1 est et *P* : esset *A*   4 uulnere *AP*   10 se hiis se *A* : his
se *P* : se iis et *Orelli* : an his sese !   11 cōmissa *A*   imperio *A*,
unde *Halm* con. omnia transmarina eorum c. imperio   13 Antonii *AP*
15 reip. *Gelenius* : resp. *AP*   18 ac pari *AP*, *malim* nec dispari
22 auolantibus *A*   23 D.] Decio *A*   24 Hirtii *AP*   27
adloqui *AP*   29 Caesar *Gelenius* : Caesari *AP* : Caesar ipse *Halm*

6 imperatore suo ulla se audituros mandata. hoc est illud tempus, quo Cicero insito amore Pompeianarum partium Caesarem laudandum et tollendum censebat, cum aliud diceret, aliud intellegi uellet.

63 Interim Antonius fuga transgressus Alpīs, primo per 5 colloquia repulsus a M. Lepido, qui pontifex maximus in C. Caesaris locum furto creatus decreta sibi Hispania adhuc in Gallia morabatur, mox saepius in conspectum ueniens militum (cum et Lepido omnes imperatores forent meliores et multis Antonius, dum erat sobrius), per auersa 10 castrorum proruto uallo a militibus receptus est: qui titulo imperi cedebat Lepido, cum summa uirium penes eum 2 foret. sub Antoni ingressum in castra Iuuentius Laterensis, uir uita ac morte consentaneus, cum acerrime suasisset Lepido, ne se cum Antonio hoste iudicato iungeret, inritus 15 3 consili gladio se ipse transfixit. Plancus deinde dubia, id est sua fide, diu quarum esset partium secum luctatus ac sibi difficile consentiens, et nunc adiutor D. Bruti designati consulis, collegae sui, senatuique se litteris uenditans, mox eiusdem proditor, Asinius autem Pollio firmus proposito et 20 Iulianis partibus fidus, Pompeianis aduersus, uterque exercitus tradidere Antonio.

64 D. Brutus desertus primo a Planco, postea etiam insidiis eiusdem petitus, paulatim relinquire eum exercitu fugiens in hospitibus cuiusdam nobilis uiri, nomine Cameli, domo ab 25 iis, quos miserat Antonius, iugulatus est iustissimasque 2 optime de se merito uiro C. Caesari poenas dedit, cuius

3 aliut . . . aliut *A*   4 intelligi *AP*   5 Alpes *AP*   6 conl. *AP*   qui pont. max. *om. A*   8 sepius *A*   9 Læpido *A*   10 auersam *AP*: partem *Aldus*, portam *Vrsinus* *suppleuit*: auersa *Gelenius*, quod defendit *Kritz ex Liu. v. 29. 5, Plin. H. N. vi. 18*   11 proruto *Gelenius*: proruta *AP*   a *add. Heinsius*   12 imperii *AP*   14 accerrime *A*   16 consilii *AP*   19 consulis *A*: COS. *P*   se *supra uersum A*   23 priō *A*   postea *A*: post *P*   25 hospitibus *A*   Camilli *Cludius ex App. b. civ. 3, 98*   ab his *AP*

LIBER II

cum primus omnium amicorum fuisset, interfector fuit et
 fortunae, ex qua fructum tulerat, inuidiam in auctorem
 relegabat censebatque aequum, quae acceperat a Caesare,
 retinere, Caesarem, qui illa dederat, perisse. haec sunt
 5 tempora, quibus M. Tullius continuis actionibus aeternas 3
 Antoni memoriae inussit notas, sed hic fulgentissimo et
 caelesti ore, at tribunus Cannutius canina rabie lacerabat
 Antonium. utrique uindicta libertatis morte stetit; sed 4
 tribuni sanguine commissa proscripção, Ciceronis uelut
 10 satiatio Antonio paene finita. Lepidus deinde a senatu
 hostis iudicatus est, ut ante fuerat Antonius.

Tum inter eum Caesaremque et Antonium commercia 65
 epistularum et condicionum facta mentio, cum Antonius † et
 subinde Caesarem admoneret, quam inimicae ipsi Pompei-
 15 anae partes forent et in quod iam emersissent fastigium et
 quanto Ciceronis studio Brutus Cassiusque attollerentur,
 denuntiaretque se cum Bruto Cassioque, qui iam decem et
 septem legionum potentes erant, iuncturum uires suas, si
 Caesar eius adspernaretur concordiam, diceretque plus
 20 Caesarem patris quam se amici ultioni debere. tunc inita 2
 potentiae societas et hortantibus orantibusque exercitibus

1 post cum deletum est in A fuisset primis P: in primis Heinsius
 4 quia illa AP perisse uel perire Rhenanus: perist (per isthaec) A:
 peris (peris. Haec) P: perire. Sed haec Halm 5 Tullius A 6
 Antonii AP ~~notas~~ inussit notas A (sic) et scelestiore A 7 At A
 canina Ruhnken: continna A: continua P 9 prostriptio Ciceronis
 A, sed β super proscr. α super Cicer. additis uelut Puteanus: uel
 AP, quod frustra defendit Scriner: ut Halm 10 pene A: poena P:
 paene etiam Bentley 12 quæ pro que A commertia A 13 con-
 ditionum A 'post epistularum excidisse arbitror inita' Novák
 iacta AP: 'mihi uidetur leg. facta mentio' Burer Ant. subinde C.
 admoneret, et quam Bipont: et a legitimo ordine deflexum putabat
 Kritz, qualia saepe inueniuntur apud Thucydidem 18 vii A iunc-
 turam A 19 asp. AP: adiceretque Herel 20 ultione amici A,
 sed β super ult. α super amici additis. In A prius fuisse ultioni
 non adseuerarim, quamquam Orellio sic uisum est: amici ultione P
 debere. tunc (uel tum) Burer: debere. tūc suprascr. deberetur
 A: debere* tur P: debere igitur Rhenanus, sed Velleium igitur in
 principio enuntiati non ponere Novák et ante eum Kreyssig ostenderunt

VELLEI PATERCVLI

- inter Antonium etiam et Caesarem facta adfinitas, cum esset priuigna Antoni desponsata Caesari. consulatumque iniit Caesar pridie quam uiginti annos impleret decimo Kal. Octobris cum collega Q. Pedio post urbem conditam abhinc annis † DCCVIII, ante LXXII, quam tu, M. Vinici, consulatum inires. 5
- 3 uidit hic annus Ventidium, per quam urbem inter captiuos Picentium in triumpho ductus erat, in ea consularem praetextam iungentem praetoria. idem hic postea triumphauit.
- 66 Furente deinde Antonio simulque Lepido, quorum uterque, ut praediximus, hostes iudicati erant, cum ambo mallent 10 † sibi nuntiari, quid passi essent, quam quid meruissent, repugnante Caesare, sed frustra aduersus duos, instauratum
- 2 Sullani exempli malum, proscriptio. nihil tam indignum illo tempore fuit, quam quod aut Caesar aliquem proscribere coactus est aut ab ullo Cicero proscriptus est. abscisaque 15 scelere Antoni uox publica est, cum eius salutem nemo defendisset, qui per tot annos et publicam ciuitatis et
- 3 priuatam ciuium defenderat. nihil tamen egisti, M. Antoni, (cogit enim excedere propositi formam operis erumpens animo ac pectore indignatio), nihil, inquam, egisti mercedem 20 caelestissimi oris et clarissimi capitis abscisi numerando auctoramentoque funebri ad conseruatoris quondam rei publicae tantique consulis iritando necem. rapuisti tum Ciceroni
- 4 lucem sollicitam et aetatem senilem et uitam miseriorem

2 desponsata *A* : desponsa *P*, quod malebat Novák 3 x. KAL. *A*
 4 Octobres *AP* collega. *Pedio A* abhinc debebat *Kritz* 5 DCCVIII
Gelenius : a cc viii *A* : accviii *P* LXXII. *A* : LXXII *P* 6 ante Ventidium erasum est in *A* M. : *P*. Ventidium *Halm* 8 praetoriae *Gelenius*, ut 92. 4 10 cum *BA* : quom *P* 11 nuntiare *Vahlen Herm.* xvii. 273 : imputari *Haase*, quod *Kritz* recepit meruissent *A* : emeruissent *P* : demeruissent *Rhenanus* 12 aduersus duos om. *A* 15 bullo *P* : bell del., dein bullo *A* : ab ullo *Rhenanus* abscissaque *A* 16 Antonii. Vox *A* publica audita est *A* : publica est *P* : fortasse non iam (uel nusquam) audita est Cf. *Corn. Seueri ap. Sen. Suasor.* vi. p. 37 *Bursian* Publica uox saeuis aeternum ommutuit armis quae de Cicerone dicta sunt 21 scelestissimi del., dein suprascr. caelestissimi *A* abscissi *A* 24 ante miseriorem deletum est in *A* mes ///, sed mes in mis correctum ante quam deletum esset. Fuerat fortasse maestior

LIBER II

te principe quam sub te triumuiro mortem, famam uero
gloriamque factorum atque dictorum adeo non abstu-
listi, ut auxeris. uiuit uiuetque per omnem saeculorum ;
memoriam, dumque hoc uel forte uel prouidentia uel ut-
5 cumque constitutum rerum naturae corpus, quod ille paene
solus Romanorum animo uidit, ingenio complexus est,
eloquentia inluminauit, manebit incolume, comitem aevi sui
laudem Ciceronis trahet omnisque posteritas illius in te
scripta mirabitur, tuum in eum factum execrabitur citiusque
10 e mundo genus hominum quam * * * cedit.

Huius totius temporis fortunam ne deflere quidem quis- 67
quam satis digne potuit, adeo nemo exprimere uerbis potest.
id tamen notandum est, fuisse in proscriptos uxorū fidem 2
summam, libertorum mediam, seruorum aliquam, filiorum
15 nullam : adeo difficilis est hominibus utcumque conceptae
spei mora. ne quid ulli sanctum relinqueretur, uelut in 3
dotem inuitamentumque sceleris Antonius L. Caesarem
auunculum, Lepidus Paulum fratrem proscripserant ; nec
Planco gratia defuit ad impetrandum, ut frater eius Plancus
20 Plotius proscriberetur. eoque inter iocos militaris, qui 4
currum Lepidi Plancique secuti erant, inter execrationem
ciuium usurpabant hunc uersum :

De germanis, non de Gallis duo triumphant consules.

Suo praeteritum loco referatur ; neque enim persona 68
25 umbram actae rei capit. dum in acie Pharsalica † Africaque
de summa rerum Caesar dimicat, M. Caelius, uir eloquio
animoque Curioni simillimus, sed in utroque perfectior nec

1 tribuno *del.*, dein triumuiro *A* (sic) 5 nature *A* 9 tuum *P* :
tum *A* execr. *AP* citius quem (que in *P*) mundo *AP* : citiusque e m.
Laurent : citiusque m. *Kritz* 10 quam cedit *AP*, excidit Ciceronis me-
moria uel aliud quid huiusmodi 11 ne nonnulla exemplaria *P* : nec *BA*
et alia, credo prius impressa, exempl. *P* 13 in om. *A* 14 mediam *Λ*
Kritz (sic) *A*, tamquam aliquid omissum esset 16 uelut *Gelenius* : uel
AP : ut *Halm* 20 interio *COŚ* militaris *A* 21 execr. *AP* uerba
inter execr. ciuium spuria habet *Novák* 22 ci uium uium *A* (sic) 23
GERMANIS *A* 25 acriter *Haupt* speciose sed cf. 98. 1 dum haec in
Pannonia Germaniaque geruntur num Phariaque ? 27 simillimus *A*

minus ingeniose nequam, cum † in modica quidem seruari
 2 posset (quippe peior illi res familiaris quam mens erat), in
 praetura nouarum tabularum auctor extitit nequique senatus
 * et auctoritate consulum deterreri; accito etiam Milone
 Annio, qui non impetrato reditu Iulianis partibus infestus 5
 erat, in urbe seditionem, in agris haud occulte bellicum
 tumultum mouens, primo summotus a re publica, mox
 consularibus armis auctore senatu circa Thurios oppressus
 3 est. incepto pari similis fortuna Milonis fuit, qui Compsam
 in Hirpinis oppugnans ictusque lapide tum P. Clodio, tum 10
 patriae, quam armis petebat, poenas dedit, uir iniquus et
 4 ultra fortem temerarius. quatenus autem aliquid ex omissis
 peto, notetur inmodica et intempestiua libertate usos
 aduersus C. Caesarem Marullum Epidium Flauumque
 Caesetium tribunos pl., dum arguunt in eo regni uoluntatem, 15
 5 paene uim dominationis expertos. in hoc tamen saepe
 lacessiti principis ira excessit, ut censoria potius contentus
 nota quam animaduersione dictatoria summoueret eos a re
 publica testareturque esse sibi miserrimum, quod aut natura
 sua ei excedendum foret aut minuenda dignitas. sed ad 20
 ordinem reuertendum est.

69 Iam et Dolabella in Asia C. Trebonium consularem, cui
 succedebat, fraude deceptum Zmyrnae occiderat, uirum

1 cum imodica (in modica P) quidem seruari posset AP: ne modica
 quidem re Aldus: ne modico quidem seruari p. Voss: ne modica
 quidem seruare p. Froehlich: ne m. q. soluere p. Laurent: ne in
 modica quidem fide seruari p. Maduig: fortasse ne m. q. soluere ac s. p.
 3 senatus et auctoritate consulū (COSS. P) AP: scripsi senatus
 decretis: s. et consulis a. Cludius 5 impetrato P: imperator A
 6 in agris haud occulte Mommsen haud magis occulte AP: at in
 agris o. Lipsius 8 Turios AP 9 in add. Maduig: in coepto
 Voss 10 Irpinis AP tum P. AP: cum P. Orelli 12
 fortem B et sic A ut mihi uisum est: sortem P 13 repeto Heinsius
 imodica A 15 caese etiam AP: Caesetium B TR. PL. A
 duum A 16 pæne uim domitianis A tamen AP: tantum
 Kritz 17 excessit AP: exarsit Wopkens contemptus BA
 23 succensebat Ruhnken Zmyrnae A: Smyrnae P

LIBER II

aduersus merita Caesaris ingratiſſimum participemque
 caedis eius, a quo ipſe in conſulare prouectus faſtigium
 fuerat; et C. Caſſius acceptis a Statio Murco et Criſpo 2
 Marcio, praetoriis uiris imperatoribusque, praeualidis in
 5 Syria legionibus, incluſum Dolabellam, qui praeoccupata
 Aſia in Syriam peruenerat, Laodiciae expugnata ea urbe
obire fecerat (ita tamen, ut ad ictum ſerui ſui Dolabella non
 ſegniter ceruicem daret) et decem legiones in eo tractu ſui
 iuris fecerat; et M. Brutus C. Antonio, fratri M. Antoni, 3
 10 in Macedonia Vatinioque circa Dyrrachium uolentis legiones
 extorſerat (ſed Antonium bello laceſſierat, Vatinium dig-
 natione obruerat, cum et Brutus cuilibet ducum praeferendus
 uideretur et Vatinius nulli homini non eſſet poſtferendus, in 4
 quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingeni
 15 adeo ut animus eius digniſſimo domicilio incluſus uideretur)
 eratque ſeptem legionibus ualidus. at lege Pedia, quam 5
 conſul Pedius collega Caesaris tulerat, omnibus, qui Caes-
 sarem patrem interfecerant, aqua ignique †damnatis inter-
 dictum erat: quo tempore Capito, patruus meus, uir ordinis
 20 ſenatorii, Agrippae ſubſcripſit in C. Caſſium. dumque ea 6
 in Italia geruntur, acri atque properrimo bello Caſſius
 Rhodum, rem inmanis operis, ceperat, Brutus Lycios
 deuicerat, et inde in Macedoniam exercitus traiecerant,
 cum per omnia repugnans naturae ſuae Caſſius etiam Bruti

3 Statio *Vrsinus*: Staio *P*: Caio (*sic*) *A* 4 Martio *A* impera-
 toribus qui *AP*, *em. Bonhomme* 6 Laodicia *BA*: Laodiceam *P*,
em. Voss expugnat *BA*: expugnata *P* 7 obire fecerat *ſcripſi*:
 fecerat *AP*, quod uocabulum *del. G. A. Koch*: interfecerat uel con-
 fecerat *Rhenanus*: ad mortem egerat *Berndt*: mori coegerat *Novák*
 ad ictum *Rhenanus*: adiectum *AP* 9 Antonii *AP* 10 Atinioque *A*
 uolentis *BA*: uoluentis *P*: uolenti *Vrsinus* 11 Vatinius *AP*
 13 nulli *nōi* (nomini *P*) non *AP*: nulli homini non *Aldus qui etiam*
 nulli non. 'Tradita lectio ad hoc uidetur ducere; nulli *no[n ho]*mini
 non, *ſuperfluo altero non, arbitror poſteriore, quod iam delere par eſt*
Thomas, itaque praetulit nulli non homini eſſet *p.* 14 corporis *BA*:
om. P ingenii *AP* 15 uideretur *AP* 16 at *Lipsius*: et
AP: ſed *Kreyſſig* 18 damnatis 'non *deſiderares ſi abeſſet*' *Kritz*
 21 adque *A*

VELLEI PATERCVLI

clementiam uinceret. neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata sit aut ueluti fatigata maturius destituerit quam Brutum et Cassium.

- 70 Tum Caesar et Antonius traiecerunt exercitus in Macedoniam et apud urbem Philippos cum M. Bruto Cassioque 5 acie concurrerunt. cornu, cui Brutus praeerat, impulsis hostibus castra Caesaris cepit (nam ipse Caesar, etiamsi infirmissimus ualetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, ne in castris remaneret, manifesta denuntiatione quietis territo), id autem, in quo Cassius 10 fuerat, fugatum ac male mulcatum in altiora se receperat
2 loca. tum Cassius ex sua fortuna euentum collegae aestimans, cum dimisisset euocatum iussissetque nuntiare sibi, quae esset multitudo ac uis hominum, quae ad se tenderet, tardius eo nuntiante, cum in uicino esset agmen cursu ad 15 eum tendentium neque puluere facies aut signa denotari possent, existimans hostes esse, qui inruerent, lacerna caput circumdedit extantamque ceruicem interritus liberto prae-
3 buit. deciderat Cassi caput, cum euocatus aduenit nuntians Brutum esse uictorem. qui cum imperatorem pro- 20 stratum uideret, sequar, inquit, eum, quem mea occidit
4 tarditas, et ita in gladium incubuit. post paucos deinde dies Brutus confluxit cum hostibus et uictus acie cum in tumultum nocte ex fuga se recepisset, impetrauit a Stratone Aegaeae, familiari suo, ut manum morituro commodaret 25
5 sibi; reiectoque laeue super caput brachio, cum mucronem gladii eius dextera tenens sinistrae admouisset mamillae ad

6 *ip. A*: imp. *P*   9 manifesta *Heinsius*: manifeste *AP*: manifestae *Vascosanus et Orelli*   11 mulcatum *A*: multatum *P*: mulcatum
Vrsinus   se add. *Gelenius*   13 nunciare *P*: nunciari *A ut Cludius ex coni. scripserat*   14 tenderet *A, sed - post eraso*   17
inr. *A*   18 prebuit *A*   19 Cassii *AP*   22 incubuit *P*: occubuit
A ut ex coni. scripserat amicus Vossii   24 tumultum *Gelenius*:
tumultum *AP*   imperauit Astratone Aegaeatae *A*   26 sibi que *A*
sed deleto que   27 mamillae *A recte, cf. Lachm. ad Lucret. i. 360*:
māmilla *P*

LIBER II

eum ipsum locum, qua cor emicat, impellens se in uulnus uno ictu transfixus exspirauit protenus.

Messalla, fulgentissimus iuuenis, proximus in illis castris 71
 Bruti Cassique auctoritati, cum essent qui eum ducem
 5 poscerent, seruari beneficio Caesaris maluit quam dubiam
 spem armorum temptare amplius; nec aut Caesari quidquam
 ex uictoriis suis fuit laetius quam seruasse Coruinum aut
 maius exemplum hominis grati ac pii, quam Coruinus in
 Caesarem fuit. non aliud bellum cruentius caede clarissi-
 10 morum uirorum fuit. tum Catonis filius cecidit; eadem 2
 Lucillum Hortensiumque, eminentissimorum ciuium filios,
 fortuna abstulit; nam Varro ad ludibrium moriturus Antoni 3
 digna illo ac uera de exitu eius magna cum libertate omina-
 tus est. Drusus Liuius, Iuliae Augustae pater, et Varus
 15 Quintilius, ne temptata quidem hostis misericordia, alter se
 ipse in tabernaculo interemit, Varus autem liberti, quem id
 facere coegerat, manu, cum se insignibus honorum uelasset,
 iugulatus est.

Hunc exitum M. Bruti partium septimum et tricesimum 72
 20 annum agentis fortuna esse uoluit, incorrupto animo eius in
 diem, quae illi omnis uirtutes unius temeritate facti abstulit.
 fuit autem dux Cassius melior, quanto uir Brutus: e quibus 2
 Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres
 Cassium; in altero maior uis, in altero uirtus: qui si
 25 uicissent, quantum rei publicae interfuit Caesarem potius

^{us}
 2 transfixit *A* (sic) expirauit. Protenus (Protinus *P*) *AP*: exp.
 protinus *Scheffer* 4 Cassique *AP* autoritate *A* 6 temptare.
 Amplius *A*: tentare *P* 10 cecidit *A* 12 M. Varro *Gudeman*
 lubrium *del.*, *dein suprascr.* ludibrium *A* Antonii *AP* 14 Liuiae
 Augustae *Aldus* 15 temptata *A*: tentata *P* 19 septimum & xxx
A: septimum & xxx. *P* 20 fortunae *A* incorrupto *Toll*: cor-
 rupto *AP*, quod *G. A. Koch* retinuit, tamquam dies significetur, cui
 corruptio animi tamquam fato destinata fuerit. Sed dubito aio *del.*,
dein suprascr. aio *A* 21 omnes *AP* facti *Rhenanus*: fecit *AP*

- habere quam Antonium principem, tantum retulisset habere
3 Brutum quam Cassium. Cn. Domitius, pater L. Domiti
nuper a nobis uisi, eminentissimae ac nobilissimae simplici-
tatis uiri, auus huius Cn. Domiti, clarissimi iuuenis,
occupatis nauibus cum magno sequentium consilia sua 5
comitatu fugae fortunaeque se commisit, semet ipso con-
4 tentus duce partium. Staius Murcus, qui classi et custodiae
maris praefuerat, cum omni commissa sibi parte exercitus
nauiumque Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui ex
5 Hispania reuertens Siciliam armis occupauerat, petiit. ad 10
quem et e Brutianis castris et ex Italia aliisque terrarum
partibus, quos praesenti periculo fortuna subduxerat, pro-
scripti confluebant: quippe nullum habentibus statum
quilibet dux erat idoneus, cum fortuna non electionem
daret, perfugium ostenderet, exitialemque tempestatem 15
fugientibus statio pro portu foret.
- 73 Hic adulescens erat studiis rudis, sermone barbarus,
impetu strenuus, manu promptus, cogitatu celer, fide
patri dissimillimus, libertorum suorum libertus seruorumque
2 seruus, speciosis inuidens, ut pareret humillimis: quem 20
senatus paene totus adhuc e Pompeianis constans partibus
post Antoni a Mutina fugam eodem illo tempore, quo Bruto
Cassioque transmarinas prouincias decreuerat, reuocatum ex
Hispania, ubi aduersus eum clarissimum bellum Pollio
Asinius praetorius gesserat, in paterna bona restituerat et 25
3 orae maritimae praefecerat. is tum, ut praediximus, occu-
pata Sicilia seruitia fugituiosque in numerum exercitus sui

1 relit *del.*, *dein* retulisset *A* 2 et 4 Domiti *AP* 3 uisi
super rasuram in A 7 Staius *Vrsinus*: Status *A*: Staius *P*
murus del., *dein* murcus *A* 8 preerat *del.*, *dein* praefuerat *A* exer-
citus *Gelenius*: exercitu *AP* 9 Sex *A* 10 petiit *Gelenius*:
petit *AP* ad quem et e *P*: adque me *T* e *B*: atque me *T* e *A*
13 statim *Lipsius uix probabiliter, cf. Novák p. 97* 17 rudis is
sermone *A* Num in sermone? 18 strenuus *A* cogitatu *Scheffer*:
cogitatur *AP*: cogitatione *Rhenanus*: cogitando *Halm* 20
humillimis *A* 22 antonii *A* mutinam *B, em. Burer*: Antonianam
AP 26 istum *AP*

LIBER II

recipiens magnum modum legionum effecerat perque Menam
et Menecraten paternos libertos, praefectos classium, latro-
ciniis ac praedationibus infestato mari ad se exercitumque
tuendum rapto utebatur, cum eum non depuderet uindi-
5 catum armis ac ductu patris sui mare infestare piraticis
sceleribus.

Fractis Brutianis Cassianisque partibus Antonius trans- 74
marinas obiturus prouincias substitit. Caesar in Italiam se
recepit eamque longe quam sperauerat tumultuosiore
10 repperit. quippe L. Antonius consul, uitorum fratris sui 2
consors, sed uirtutum, quae interdum in illo erant, experts,
modo apud ueteranos criminatus Caesarem, modo eos, qui
iussa diuisione praediorum nominatisque colonis agros
amiserant, ad arma conciens magnum exercitum conflauerat.
15 ex altera parte uxor Antoni Fulua, nihil muliebri praeter 3
corpus gerens, omnia armis tumultuque miscebat. haec
belli sedem Praeneste ceperat; Antonius pulsus undique
uiribus Caesaris Perusiam se contulerat: Plancus, Antonia-
narum adiutor partium, spem magis ostenderat auxilii, quam
20 opem ferebat Antonio. usus Caesar uirtute et fortuna sua 4
Perusiam expugnauit. Antonium inuiolatum dimisit, in
Perusinos magis ira militum quam uoluntate saeuitum ducis:
urbs incensa, cuius initium incendi princeps eius loci fecit
Macedonicus, qui subiecto rebus ac penatibus suis igni
25 transfixum se gladio flammae intulit.

Per eadem tempora exarserat in Campania bellum, quod 75
professus eorum, qui perdiderant agros, patrocinium ciebat

de

1 per quem *A*   4 puderet *A*   5 ductum   6 celetibus *Ruhn-*
ken   10 repperit *A*: reperit *P*   COS *A*: COS. *P*   13 iussa
Heinsius: iuste *AP*: instituta *Ruhnken*   coloniis *Heinsius*   15
Antonii *P*   16 tumultuque *A*   17 bellis *AP* coep. *A*   19 spem
del., dein spe *A*: spem *P*: 'ex. uetust. uidetur habere spe magis osten-
derat' *Burer* auxilii *AP*   21 demisit *A*   23 incendii *AP* foecit
A   26 bellum in Campania bellum *A* (sic)   27 ex compendio quod
est in *A* uix dicas perdiderant an prodiderant significarit *Amerbachius*

VELLEI PATERCVLI

Ti. Claudius Nero praetorius et pontifex, Ti. Caesaris pater,
 magni uir animi + doctissimique ingeni : id quoque aduentu
 2 Caesaris sepultum atque discussum est. quis fortunae
 mutationes, quis dubios rerum humanarum casus satis
 mirari queat? quis non diuersa praesentibus contrariaque 5
 3 expectatis aut speret aut timeat? Liuia, nobilissimi et for-
 tissimi uiri Drusi Claudiani filia, genere, probitate, forma
 Romanarum eminentissima, quam postea coniugem Augusti
 uidimus, quam transgressi ad deos sacerdotem ac filiam,
 tum fugiens mox futuri sui Caesaris arma ac manus bimum 10
 hunc Tiberium Caesarem, uindicem Romani imperi futu-
 rumque eiusdem Caesaris filium, gestans sinu, per auia
 itinerum uitatis militum gladiis uno comitante, quo facilius
 occultaretur fuga, peruenit ad mare et cum uiro Nerone
 peruecta in Siciliam est. 15
 76 Quod alieno testimonium redderem, eo non fraudabo
 auum meum. quippe C. Velleius, honoratissimo inter illos
 CCCLX iudices loco a Cn. Pompeio lectus, eiusdem Marcique
 Bruti ac Ti. Neronis praefectus fabrum, uir nulli secundus,
 in Campania digressu Neronis a Neapoli, cuius ob singu- 20
 larem cum eo amicitiam partium adiutor fuerat, grauis iam
 aetate et corpore comes cum esse non posset, gladio se ipse
 2 transfixit. inuiolatam excedere Italia Caesar passus est
 Fuluiam Plancumque, muliebris fugae comitem : nam Pollio

1 Ti.] T. *AP* bis   2 uir *P* : uiri *BA*   doctissimique *AP* :
 rectissimique *Maduig* : num lectissimi?   ingenii *AP*   6 expectatis

suprascr. expectans *A*   7 Calidiani *ABP*, *em. Burer*   10 arma
A : arma* nus *P* : ' *exemp. uet. sic habet ut legendum existimem* Caesaris
 arma, cuius bimum hunc Tiberium Caesarem &c.' *Burer* : minus
 bimum *Voss* : Caesaris manus *Ruhnken* : Caesaris arma ac manus *scripsi* :
 acma

fuerat arma nus   11 Tiberim *A*   imperii *AP*   12 sinu per
P : si nuper *A*   14 fuga *cum* peruenit *iungebat* *G. A. Koch*   16
 eo *Gelenius* : meo *A* : in eo *P*   17 *Post illos erasum est in A loco*
 19 Ti. Neronis *Aldus* : Tironis *A* : Tyronis *P*   22 comes cum
scripsi : comes *B* : cum *AP* : cum comes *Aldus*   se ipse gladio *A*,
additis B super se ipse, *a super* gladio   23 est *add. Cludius*

LIBER II

Asinius cum septem legionibus, diu retenta in potestate
 Antoni Venetia, magnis speciosisque rebus circa Altinum
 aliasque eius regionis urbis editis, Antonium petens, uagum
 adhuc Domitium, quem digressum e Brutianis castris post
 5 caedem eius praediximus et propriae classis factum ducem,
 consiliis suis †electum ac fide data iunxit Antonio: quo 3
 facto, quisquis aequum se praestiterit, sciat non minus a
 Pollione in Antonium quam ab Antonio in Pollionem esse
 collatum. aduentus deinde in Italiam Antoni praeparatus-
 10 que contra eum Caesaris habuit belli metum, sed pax circa
 Brundisium composita. per quae tempora Rufi Saluidieni 4
 scelesti consilia patefacta sunt: qui natus obscurissimis
 initiis parum habebat summa accepisse et proximus a Cn.
 Pompeio ipsoque Caesare equestri ordinis consul creatus
 15 esse, nisi in id adscendisset, e quo infra se et Caesarem
 uideret et rem publicam.

Tum expostulante consensu populi, quem grauis urebat 77
 infesto mari annona, cum Pompeio quoque circa Misenum
 pax inita, qui haud absurde, cum in naui Caesaremque et
 20 Antonium cena exciperet, dixit in carinis suis se cenam
 dare, referens hoc dictum ad loci nomen, in quo paterna
 domus ab Antonio possidebatur. in hoc pacis foedere 2
 placuit Siciliam Achaïamque Pompeio concedere, in quo
 tamen animus inquietus manere non potuit. id unum tan-
 25 tummodo salutare aduentu suo patriae tulit, quod omnibus

2 Antonii AP   3 urbes AP   5 proprie A: propriae B
 6 inlectum Gelenius: an pellectum?   8 Polione A   Polionem
 A   9 conl. AP   praeparatusque AP: paratusque Gelenius:
 apparatusque Kritz et ante eum Sylburg   10 contra eum Caes.
 BA: Caes. circa eum P   11 Brundisium P   perque A Rufi
 A: Rufi P   saluidienis caelesta A   13 summam AP, em. Acidalius
 14 ex equestri (sequestri A: equestri P) ordinis BAP: ex equestri
 ordine Gelenius: equestri ordinis Heinsius: fort. ex equite equestri
 ordinis consul   CONS. A   15 in id Puteanus: in is BA: simul P
 asc. AP   e quo P: equo BA   17 urgebat Acidalius   19 ab-
 surde Rhenanus: absurdo AP: an absurdo ioco?   20 cena A:
 cœna P   25 patrie A   attulit P

VELLEI PATERCVLI

proscriptis aliisque, qui ad eum ex diuersis causis fugerant,
³ reditum salutemque pactus est: quae res et alios clarissimos
uiros et Neronem Claudium et M. Silanum Sentiumque
Saturninum et Arruntium ac Titium restituit rei publicae.
Stadium autem Murcum, qui aduentu suo classisque cele-⁵
berrimae uires eius duplicauerat, insimulatum falsis crimi-
nationibus, quia talem uirum collegam officii Mena et
Menecrates fastidierant, Pompeius in Sicilia interfecerat.
⁷⁸ Hoc tractu temporum Octauiam, sororem Caesaris,
M. Antonius duxit uxorem. † redierat Pompeius in Si-¹⁰
ciliam, Antonius in transmarinas prouincias, quas magnis
momentis Labienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos,
perducto eorum exercitu in Syriam interfectoque legato
Antoni concusserat: qui uirtute et ductu Ventidi una cum
Parthorum copiis celeberrimoque iuuenum Pacoro, regis¹⁵
² filio, exstinctus est. † interim Caesar per haec tempora, ne
res disciplinae inimicissima, otium, corrumpere militem,
crebris in Illyrico Delmatiaque expeditionibus patientia
³ periculorum bellicae experientia durabat exercitum. eadem
tempestate Caluinus Domitius, cum ex consulatu obtineret²⁰
Hispaniam, grauissimi comparandique antiquis exempli
auctor fuit: quippe primi pili centurionem nomine Vibillum
ob turpem ex acie fugam fusti percussit.

³ Silanum *BA*: Syllanum *P* Sentiumque *P*: Sentium q. *A*:
Sentium Q. *B* ⁴ Arruntium *Orelli*: Atruntium (-cium *BA*) *BAP*
⁵ Stadium *AP*: Stadium *Vrsinus* celeberrime *A* ⁸ Menecrates
Gelenius: Menocrates *A*: Menocres *P*: Menotrades *B*: Menocrates
marg. P ¹⁰ redierat *om. A* ¹² momentis *AP*, quod uindicauit
G. A. Koch: molimentis *Ruhnken* ¹³ perducto *Arntzen ad Aurel.*
Vict. de uir. ill. 11: producto *AP* ¹⁴ Antonii *AP* Post concusserat
erasum est in *A* et ductu uen Ventidi diuina cum *A* ¹⁶ ext. *AP*
per haec tempora interim Caesar per haec tempora *A* (*sic*): interim
per haec t. *P* Videtur interim primo additum tamquam glossa
quae explicaret per haec tempora postea in textum inrepsisse, ita tamen
ut in *Murbacensi* ordo uerborum incertus fieret ²² fuit auctor fuit
A (*sic*) primipili *AP* Vibillum *BA*: Iubillum *P* ²³ opturpem
A fusti *AB* et ed. *pr. (P)* aliquot exemplaria: fuste ed. *pr.* pleraque
exemplaria, si quidem et in *Hauerfeldiano* quo usus sum et *Bodleiano* et
duobus *Turicensibus* et *Meieriano* et *Berolinensi* sic scriptum est

LIBER II

Crescente in dies et classe et fama Pompei Caesar molem 79
belli eius suscipere statuit. aedificandis nauibus contra-
hendoque militi ac remigi naualibusque adsuescendo cer-
taminibus atque exercitationibus praefectus est M. Agrippa,
5 uirtutis nobilissimae, labore, uigilia, periculo inuictus paren-
dique, sed uni, scientissimus, aliis sane imperandi cupidus
et per omnia extra dilationes positus consultisque facta
coniungens. hic in Auerno ac Lucrino lacu speciosissima 2
classe fabricata cotidianis exercitationibus militem remigem-
10 que ad summam et militaris et maritimae rei perduxit
scientiam. hac classi Caesar, cum prius despondente ei
Nerone, cui ante nupta fuerat Liuia, auspiciis rei publicae
ominibus duxisset eam uxorem, Pompeio Siciliaeque bellum
intulit. sed uirum humana ope inuictum grauiter eo 3
15 tempore fortuna concussit: quippe longe maiorem partem
classis circa Veliam Palinurique promontorium adorta uis
Africi lacerauit ac distulit. ea patrando bello mora fuit,
quod postea dubia et interdum ancipiti fortuna gestum est.
nam et classis eodem loco uexata est tempestate, et ut 4
20 nauali primo proelio apud Mylas ductu Agrippae pugnatum
prosperè, ita inopinato classis aduentu grauis sub ipsius
Caesaris oculis circa Tauromenium accepta clades; neque
ab ipso periculum abfuit. legiones, quae cum Cornificio
erant, legato Caesaris, expositae in terram paene a Pompeio
25 oppressae sunt. sed ancipitis fortuna temporis matura 5
uirtute correctæ: explicatis quippe utriusque partis classibus
paene omnibus exutus nauibus Pompeius Asiam fuga petiuit

3 milite ac remige *AP*: militi ac remigi *Gelenius*: num militem ac
remigem? cf. 79. 2 4 adque *A* exercita del., dein exercitationi-
bus *A* prefectus *A* 5 uirtuti *A* 8 coniuges *A* 11 classe *Ge-*
lenius & merone del., dein *suprascr.* ei Nerone *A* 12 Liuia *A*: Liuiam
P 13 hominibus *A* 20 apud *Milas A* 21 Pompeianae uel
inimicae uel aduersae add. *Heinsius* 24 legatae *A* in terra *AP*:
in terram malebat *Alsters* pene pæne *A*: num pæne plene? an
pæne pæne sic dictum est ut modo modo ut significantur naues proxime
abfuisse ab exilio 25 mature *Ruhnken* 27 Asiā fugam *A*

iussuque M. Antoni, cuius opem petierat, dum inter ducem et supplicem tumultuatur et nunc dignitatem retinet, nunc
6 uitam precatur, a Titio iugulatus est: cui in tantum durauit hoc facinore contractum odium, ut mox ludos in theatro Pompei faciens exsecratione populi spectaculo, quod prae- 5 bebat, pelleretur.

80 Acciuerat gerens contra Pompeium bellum ex Africa Caesar Lepidum cum duodecim semiplenis legionibus. hic uir omnium uanissimus neque ulla uirtute tam longam fortunae indulgentiam meritis exercitum Pompei, quia 10 propior fuerat, sequentem non ipsius, sed Caesaris auctoritatem ac fidem, sibi iunxerat inflatusque amplius xx legionum numero in id furoris processerat, ut inutilis in aliena uictoria comes, quam diu moratus erat, dissidendo in consiliis Caesari et semper diuersa his, quae aliis placebant, dicendo, 15 totam uictoriam ut suam interpretaretur, audebatque denuntiare Caesari, excederet Sicilia. non ab Scipionibus aliisque ueteribus Romanorum ducum quidquam ausum patratumque fortius quam tunc a Caesare. quippe cum inermis et lacer- natus esset, praeter nomen nihil trahens, ingressus castra 20 Lepidi, euitatis, quae iussu hominis prauissimi [tela] in eum acta erant, cum lacerna eius perforata esset lancea, aquilam 4 legionis rapere ausus est. scires, quid interesset inter duces: armati inermem secuti sunt decimoque anno quam ad indignissimam uita sua potentiam peruenerat, Lepidus 25

1 Antonii *AP* 5 execr. *AP* quod *om. A* 8 Læpidum cum *xii A* 13 in aliena uictoria *Burer*: in alienae uictoriae *AB*: alienae uictoriae *P* 14 quamdiu *A* 15 Caesari *Acidalius*: diss. cons. Caesaris *Halm*: Caesaris *AP*, quod si retinebitur, erit, quoties Caesar deliberabat cum consilio suo his quæ *P*: his q. *A*: iis *Orelli* 16 totam *BA*: tutam *P* interpretaretur audebatque *Gelenius*: interpretabatur audebatque *AP*: interpretaretur auderetque *Ruhnken*. An *parenthesin faciunt illa* in id furoris processerat . . . dicendo, ut respondeant inter se iunxerat, interpretabatur? 17 aliisue *Orelli* 20 preter *A* 21 tela *P*: *om. A* 22 acta *AP*: iacta *Gelenius* Post lancea erasum est in *A q* 25 indignissimam *Ruhnken*, quod *Thomas suppleuit adiecto* illam: in dissimil(*ll P*)imam *AP*

LIBER II

et a militibus et a fortuna desertus pulloque uelatus amiculo
inter ultimam confluentium ad Caesarem turbam latens geni-
bus eius aduolutus est. uita rerumque suarum dominium
concessa ei sunt, spoliata, quam tueri non poterat, dignitas.

5 Subita deinde exercitus seditio, qui plerumque contem- 81
platus frequentiam suam a disciplina desciscit et, quod
cogere se putat posse, rogare non sustinet, partim seueritate,
partim liberalitate discussa principis, speciosumque per idem 2
tempus adiectum supplementum Campanae coloniae * * *
10 eius relictī erant publici : pro his longe uberiores redditus
duodeciens sestertii in Creta insula redditī et aqua pro-
missa, quae hodieque singulare et salubritatis † instar et
amoenitatis ornamentum est. insigne coronae classicae, 3
quo nemo umquam Romanorum donatus erat, hoc bello
15 Agrippa singulari uirtute meruit. uictor deinde Caesar
reuersus in urbem contractas emptionibus complures domos
per procuratores, quo laxior fieret ipsius, publicis se usibus 4
destinare professus est, templumque Apollinis et circa
porticus facturum promisit, quod ab eo singulari exstructum
20 munificentia est.

Qua aestate Caesar tam prospere † Libium in Sicilia Bñ 82
fortuna in Caesare et [in] re publica militauit ad Orientem.

4 tueri *P*: intueri *BA*: ui tueri *Doederlein* 5 *Secuta Boxhorn*
8 spætiōsumq. *A* idem *A*: id *P* 9 coloniae] lacunam
posuit Krilz quam expleri iubet ex Dionis C. 49. 14 οὕτω μὲν οὖν τότε
τοὺς στρατιώτας κατέστησε· καὶ τὸ μὲν ἀργύριον αὐτοῖς αὐτίκα, τὴν δὲ
χώραν οὐ πολλῶ ὕστερον ἔδωκε. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐξήρκεσεν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ
ἐτι τότε οὖσα, προσεξεπρίατο ἄλλην τε καὶ παρὰ τῶν Καμπανῶν τῶν ἐν
τῇ Καπύῃ οἰκούντων συχνήν· καὶ γὰρ ἐποίκων ἡ πόλις πολλῶν ἑδείτο
etc., unde L. v. Ian (Philol. iii. p. 339) supplebat emptis partim qui
diuiderentur agris, cum non sufficerent qui in deductione coloniae
eius r. e. publici: *Halm ex coniectura* ueteranis in agros deductis qui
coloniae eius relictī erant publici 10 uberiores *AP*: fortasse uberioris
11 duodeties sestertii in Craeta *A*: S-H *P*, uide *Comm. Crit.* 12
instrumentum *Cludius*, uix probabiliter 13 insigne. Coronæ *A*
15 meruerit *A*: num meruerat? 17 laxior *suprascr.* laxius *A*
19 extr. *AP* 21 Libium *AP*: *Lepidum Rhenanus* bene *P*:
paene Schegk 22 et in rep. *A*: et Rep. *P*, uide *Comm. Crit.*

VELLEI PATERCVLI

quippe Antonius cum XIII legionibus egressus Armeniam ac
 deinde Mediam et per eas regiones Parthos petens habuit
 2 regem eorum obuium : primoque duas legiones cum omnibus
 impedimentis tormentisque et Statiano legato amisit, mox
 saepius ipse cum summo totius exercitus discrimine ea adiit 5
 pericula, a quibus seruari se posse desperauerat, amissaque
 non minus quarta parte militum captiui cuiusdam, sed
 Romani, consilio ac fide seruatus *est*, qui clade Crassiani
 exercitus captus, cum fortunam non animum mutasset, accessit
 nocte ad stationem Romanam praedixitque, ne destinatum 10
 iter peterent, sed diuerso siluestrique [loco] peruaderent.
 3 hoc M. Antonio † acto illis legionibus saluti fuit : de quibus
 tamen totoque exercitu haud minus pars quarta, ut prae-
 diximus, militum, calonum seruitiique desiderata tertia
 est ; impedimentorum uix ulla superfuit. hanc tamen 15
 Antonius fugam suam, quia uiuos exierat, uictoriam uocabat.
 qui tertia aestate reuersus in Armeniam regem eius Artas-
 uasden fraude deceptum catenis, sed, ne quid honori deesset,
 4 aureis uinxit. crescente deinde et amoris in Cleopatram
 incendio et uitiorum, quae semper facultatibus licentiaque 20
 et adsentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriae
 inferre constituit, cum ante nouum se Liberum Patrem
 appellari iussisset, cum redimitus hederis crocotaque uelatus
 aurea et thyrsus tenens cothurnisque succinctus curru uelut
 Liber Pater uectus esset Alexandriae. 25

83 Inter hunc apparatus belli Plancus, non iudicio recta

I XIII. AP egressus AP: ingressus Gelenius 5 sepius A
 6 a add. Kreyssig: e quibus Heinsius 8 est add. Orelli 9
 fortunā P: fortuna BA 10 predestinatum A 11 siluestrique
~~loco~~ peruaderent ~~loco~~ A (sic): siluestrique peruaderent P 12 acto
 AP: octo Aldus: ac tot Lipsius, sed uix satis placet pleonasmus ille tot
 illis 13 haud bis, priore deleta A 14 seruitiique AP, quod
 non ausus sum cum Kritzio per unam i scribere, cum significetur ser-
 uorum, non seruitutis desiderata ultimam litteram a an ae habuerit,
 per lituram non potui discernere, fort. desiderata est tertia 16 uiuos
 A: uiuus P 23 appellari A crocota Ruhnken: corona AP,
 quod Sauppe uindicauit ex Ouid. Pont. iv. 14. 55 24 coturnisque A

LIBER II

legendi neque amore rei publicae aut Caesaris, quippe haec
semper impugnabat, sed morbo proditor, cum fuisset humil-
limus adsentator reginae et infra seruos cliens, cum Antoni
librarius, cum obscenissimarum rerum et auctor et minister,
5 cum in omnia et [in] omnibus uenalis, cum caeruleatus et 2
nudus caputque redimitus arundine et caudam trahens,
genibus innixus Glaucum saltasset in conuiuio, refrigeratus
ab Antonio ob manifestarum rapinarum indicia transfugit ad
Caesarem: et idem postea clementiam uictoris pro sua
10 uirtute interpretabatur, dictitans id probatum a Caesare, cui
ille ignouerat; hunc autem mox auunculum Titius imitatus
est. haud absurde Coponius, uir e praetoriis grauissimus, 3
pater * Sili socer, cum recens transfuga multa ac nefanda
Plancus absenti Antonio in senatu obiceret, multa, inquit,
15 mehercules fecit Antonius pridie quam tu illum relinqueres.

Caesare deinde et Messala Coruino consulibus debellatum 84
apud Actium, ubi longe ante quam dimicaretur, exploratis-
sima Iulianarum partium fuit uictoria. uigebat in hac parte
miles atque imperator, *in* illa marcebant omnia: hinc
20 remiges firmissimi, illinc inopia adfectissimi: nauium haec
magnitudo modica nec celeritati aduersa, illa specie et *
terribilior: hinc ad Antonium nemo, illinc ad Caesarem
cotidie aliquis transfugiebat; denique in ore atque oculis

2 impugnarat *Burmān* 3 Antoni *AP* 4 obscoenissimarum *P*
5 in *delebat Lipsius* ceruleatus *AP* 8 inditia *A* 11 mox
autem (aut *A*) hunc mox a. *BA*: hunc mox a. *P*, uidetur mox sic
exaratum fuisse in Murb. ut ambigeretur ubi collocandum esset auun-
culum *AP*: uanilocum *Cornelissen*: fort. ac tamen hunc mox a.
M. Titius Lipsius 12 C. Coponius *Kreyssig* uir E (-E. *B*)
praetorius *AB*: uir praetorius *P*: uir e praetoriis *Schegk* 13 pater
... sili *scripsi*: Patersilii *A*: pater, Silii *P*: P. Silii *Gelenius* 14
obiceret *A*: obiiceret *P* 16 *COS A*: *COSS P* 18 uigebat
A (sic) 19 illam arcebant *BA*: illam *P*: in illa m. *Vascosanus*
20 remiges *Lipsius*: reges *AP* 21 modica nec *Heinsius*: modica
ne *A*: modicāne *B*: modicāne *P* celeritati *Heinsius*: celeritate
ABP specie et *AP*: lacunam posui 22 huc *del.*, dein hinc *A* 23
~~aliquis~~ aliquid *A* (sic), sed *deleti uocabuli ultima littera uix dispici poterat*:
aliquid *B*: aliqui *P* transfugiebant *P* adque *A*

VELLEI PATERCVLI

Antoniana classis per M. Agrippam Leucas expugnata, Patrae captae, Corinthus occupata, bis ante ultimum dis-
 2 crimen classis hostium superata. rex Amyntas meliora et
 utiliora secutus; nam Deillius exempli sui tenax ut a Dola-
 bella * * * ad Caesarem; uirque clarissimus Cn. Domitius, 5
 qui solus Antonianarum partium numquam reginam nisi
 nomine salutauit, maximo et praecipiti periculo transmisit
 ad Caesarem.

85 Aduenit deinde maximi discriminis dies, quo Caesar
 Antoniusque productis classibus pro salute alter, in ruinam 10
 2 alter terrarum orbis dimicauere. / dextrum nauium Iulia-
 narum cornu M. Lurio commissum, laeuum Arruntio,
 Agrippae omne classici certaminis arbitrium; Caesar ei
 parti destinatus, in quam a fortuna uocaretur, ubique aderat.
 classis Antoni regimen Publicolae Sosioque commissum. 15
 at in terra locatum exercitum Taurus Caesaris, Antoni
 3 regebat Canidius. / ubi initum certamen est, omnia in altera
 parte fuere, dux, remiges, milites, in altera nihil praeter
 milites. prima occupat fugam Cleopatra: Antonius fugientis
 reginae quam pugnantis militis sui comes esse maluit, et 20
 imperator, qui in desertores saeuire debuerat, desertor exer-
 4 citus sui factus est. illis etiam detracto capite in longum
 fortissime pugnandi durauit constantia et desperata uictoria
 in mortem dimicabatur. Caesar, quos ferro poterat inter-

2 Corinthiis *suprascr.* Corinthus *A* 3 Amyntas *Gelenius*: Myntas
AP meliora *P*: melior *A* 4 Deillius *scripsi* secutus *Lipsium*:
 de illius *AP*: Dellius *uulg. et Kritz* exemplis uitae naxuta *AP*,
corr. Lipsius 5 lacunam supplent ex *Sen. Suasor.* i. 7 (p. 4 *Bursian*)
 bellissimam tamen rem. Deillius (*sic cod. Bruxellensis*) dixit quem
 Messala Coruinus desultorem bellorum ciuiliu uocat, quia ab Dola-
 bella ad Cassium transiturus salutem sibi pactus est, si Dolabellam
 occidisset: a Cassio deinde transiit ad Antonium, nouissime ab
 Antonio transfugit ad Caesarem. Verba rex Amyntas . . . transmisit
 ad Caesarem *Haase transponebat ante illa* denique in ore . . . superata
 7 pericula *A* 12 Lurio *Vrsinus*: Lario *AP* Adruntio *AP*
 15 Antonii *AP*, et sic 16 Pulico Laesosioque *AP* 22
 detracto *Vasosanus*: detrectato *AP*

LIBER II

emere, uerbis mulcere cupiens clamitansque et ostendens fugisse Antonium, quaerebat, pro quo et cum quo pugnarent. at illi cum diu pro absente dimicassent duce, aegre sum-
missis armis cessere uictoriam, citiusque uitam ueniamque
5 Caesar promisit, quam illis ut eam precarentur persuasum est; fuitque in confesso milites optimi imperatoris, imperatorem fugacissimi militis functum *uice*, ut dubites, suone an
Cleopatrae arbitrio uictoriam temperaturus fuerit, qui fugam ad eius arbitrium direxerit fugae. idem locatus in terra
10 fecit exercitus, cum se Canidius praecipiti fuga rapuisset ad Antonium.

Quid ille dies terrarum orbi praestiterit, ex quo in quem
statum peruenerit fortuna publica, quis in hoc transcurso
tam artati operis exprimere audeat? uictoria uero fuit
15 clementissima, nec quisquam interemptus est, paucissimi summoti, qui deprecari quidem pro se non sustinerent. ex qua lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumuiratus sui aut in campis Philippiis, si sic licuisset, uictoriae suae
facturus fuerit *modum*. at Sosium L. Arrunti prisca graui-
tate celeberrimi fides, mox diu cum clementia luctatus
20 sua Caesar, seruauit incolumem. non praetereatur Asini
Pollionis factum et dictum memorabile: namque cum se post Brundisinam pacem continuisset in Italia neque aut uidisset umquam reginam aut post eneruatam amore eius

6 fuit qui in confessio *A* imperatore *A* 7 uice *add. Orelli* ut dubites suone *Burer*: uidebites ne *A*: uidebit e suo *P*: dubitesne *Orelli*: uix dubites suo an *Cl. Berndt*: num ne dubites suo an *Cleop.* arbitrio 8 fuerit *Voss* ad eius fugam arbitrium direxit fugam *A*: ad eius arbitrium direxit fugam *P*, *correx* ex *A*: direxerit *Halm*: direxit *AP* 9 in terra *suprascr.* interea *A* 16 summoti *Baiter*, cf. 68. 1: et hi *AP*: eiecti *Halm*: exacti *ego olim* 17 in *del.*, *dein suprascr.* initio *A* 18 si sic *P*: sic *A*: si *Burer* 19 *modum add. Rhenanus* at Sosium L. Arruntii *Puteanus*: ad solium (folium *P*) alarunt in prisca *AP*: uiri prisca *Orelli* 20 odium... eluctatus *Maduig* 21 Asinii *AP* 22 namque *BA*: nam *P* 23
un
Brundusinam *P* 24 ~~um~~ quam *A* (*sic*)

Antoni animum partibus eius se miscuisset, rogante Caesare, ut secum ad bellum proficisceretur Actiacum : mea, inquit, in Antonium maiora merita sunt, illius in me beneficia notiora ; itaque discrimine uestro me subtraham et ero praeda uictoris.

87 Proximo deinde anno persecutus reginam Antoniumque Alexandriam, ultimam bellis ciuilibus imposuit manum. Antonius se ipse non segniter interemit, adeo ut multa desideriae crimina morte redimeret. at Cleopatra frustratis custodibus inlata aspidē, in mōsu sanieque eius, expers muliebris 10
2 metus spiritum reddidit. fuitque et fortuna et clementia Caesaris dignum, quod nemo ex iis, qui contra eum arma tulerant, ab eo iussuue eius interemptus est. D. Brutum Antoni interemit crudelitas. Sextum Pompeium ab eodem uictum idem Antonius, cum dignitatis quoque seruandae 15
3 dedisset fidem, etiam spiritu priuauit. Brutus et Cassius ante, quam uictorum experirentur animum, uoluntaria morte obierunt. Antoni Cleopatraeque quis fuerit exitus narra- uimus. Canidius timidius decessit, quam professioni eius, qua semper usus erat, congruebat. ultimus autem ex inter- 20
fectoribus Caesaris Parmensis Cassius morte poenas dedit, ut dederat Trebonius primus.

88 Dum ultimam bello Actiaco Alexandrinoque Caesar

1 Antonii AP miscuisset BA : immiscuisset P 2 Actia cum A
4 discrimine AP, ut Verg. Aen. vi. 465, 698 : discrimini Acidalius
6 deinde BA : om. P 7 Alexandream BA 9 redemerit Halm
10 aspidem A : aspidē in B : aspidē P morsus A (sic)
sane eius ABP : sanieque eius Io. Is. Pontanus : et sanie eius Burmann : num morsus sanie eius ? mulieris A 12 his AP
13 iussu ue A, sed interposito (quod dubito an s fuerit ; certe solito minor est, tametsi contra Orellium Fechter sic legerit iussusue est add. Orelli
14 Antonii AP ab AB : ob P : ab eo deuictum Acidalius (?) : ab eodem uictum interpolatum ratus est Novák 15 seruandae om. A
16 post etiam erasum est in A pr: nimirum scripturus fuerat Amerbach priuauit spiritu, melius credo ad sonum atque emphasisin 18
Cleopatrae quae A fuerit ex fuisset A : fuisset P 19 ei Cludius
22 primus add. Aldus sed post dederat 23 Actiacoq A (sic)

LIBER II

imponit manum, M. Lepidus, iuuenis forma quam mente
 melior, Lepidi eius, qui triumphum fuerat rei publicae con-
 stituendae, filius, Iunia Bruti sorore natus, interficiendi,
 simul in urbem reuertisset, Caesaris consilia inierat. *erat* 2
 5 tunc urbis custodiis praepositus C. Maecenas equestri, sed
 splendido genere natus, uir, ubi res uigiliam exigeret, sane
 exsomnia, prouidens atque agendi sciens, simul uero aliquid
 ex negotio remitti posset, otio ac mollitiis paene ultra
 feminam fluens, non minus Agrippa Caesari carus, sed
 10 minus honoratus—quippe uixit angusti clauis † paene con-
 tentus—, nec minora consequi potuit, sed non tam con-
 cupiuit. hic speculatus est per summam quietem ac 3
 dissimulationem praecipitis consilia iuuenis et mira celeritate
 nullaque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppresso
 15 Lepido inmane noui ac resurrecturi belli civilis restinxit
 initium; et ille quidem male consultorum poenas exsoluit.
 aequetur praedictae iam Antistiae Seruilia Lepidi uxor, quae
 uiuo igni deuorato praematura morte inmortalem nominis
 sui pensauit memoriam.
 20 Caesar autem reuersus in Italiam atque urbem occursum 89
 quo, quo fauore omnium hominum, aetatium, ordinum
 exceptus sit, quae magnificentia triumphorum eius, quae

4 erat add. Maduig   5 Mecenae A   equestris et AP   6
 exi exigeret A (sic)   7 ex omnis P: ex ^{ois} A   prudens A   8
 pene A   10 Augusti A   paene A: pene P: fine Heinsius: specie
Zumpt: angusticlauius (?-a) plene *Salmasius*: num poenico?   11
 nec minora AP, h. e. et non minora: fortasse nec maiora non conse-
 qui potuit, sicut fere *Rhenanus*: nec minus maiora *Tittler et Gudeman*
 15 Inmane A   16 incendium Herl   exsoluit A: exsoluit P   17
 pred. A   Antistiae AP: *Calpurniam dicit uxorem Antisti*, cf. ii. 26. 2:
Antistii Voss sc. uxori: *Antisti et Rhenanus et Orelli*   18 prae-
 maturam mortem AP, sed *Burer* 'exemp. uetustum sic habet ut potius
 legendum existimem praematura morte inmortalem nominis sui pen-
 sauit memoriam' ut 115. 5   inmortalem memoriam A: immortalis
 memoria P   20 occursum quo ego: occursum AP: quo occursum
Lipsius: *Kritzio* occursum fauore hominum est fauore qui declaratur
 occursum hominum. Vide Comm. Crit.

VELLEI PATERCVLI

fuerit munerum, ne in operis quidem iusti materia, nedum
 2 huius tam recisi digne exprimi potest. nihil deinde optare
 a diis homines, nihil dii hominibus praestare possunt, nihil
 uoto concipi, nihil felicitate consummari, quod non Augustus
 post reditum in urbem rei publicae populoque Romano 5
 3 terrarumque orbi repraesentauerit. finita uicesimo anno
 bella ciuilia, sepulta externa, reuocata pax, sopitus ubique
 armorum furor, restituta uis legibus, iudiciis auctoritas,
 senatui maiestas, imperium magistratuum ad pristinum
 redactum modum; tantummodo octo praetoribus allekti 10
 4 duo. prisca illa et antiqua rei publicae forma reuocata.
 rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa
 cuique rerum suarum possessio; leges emendatae utiliter,
 latae salubriter; senatus sine asperitate nec sine seueritate
 lectus. principes uiri triumphisque et amplissimis honoribus 15
 functi adhortatu principis ad ornandam urbem inlecti sunt.
 5 consulatus tantummodo usque ad undecimum qui con-
 tinuaret Caesar, cum saepe obnitens repugnasset, impetrare
 potuit: nam dictaturam quam pertinaciter ei deferebat
 6 populus, tam constanter reppulit. bella sub imperatore gesta 20
 pacatusque uictoriis terrarum orbis et tot extra Italiam
 domique opera omne aevi sui spatium impensurum in id
 solum opus scriptorem fatigarent: nos memores professionis
 uniuersam imaginem principatus eius oculis animisque
 subiecimus. 25

90 Sepultis, ut praediximus, bellis ciuilibus coalescentibusque

1 ne in operis quidem *Gelenius*: nedum in operis siquidem *AP*:
fortasse numquam ne i. o. q. i. m. 3 a dis *A* de *A*: dii *P*
 4 foel. *A* consumari *A* 6 repres. *A* finito *A* 7 bellaci Iulia
A 10 redactus *A* Allectio *del.*, *dein* allectio *A* (*sic*) 12 redit *A*
sacris agris sacris *A* (*sic*) 15 letus *A* ~~ho~~ amplissimis *A* (*sic*)
 16 adhortatur *A*: hortatu *P*: adhortatu *Orelli* 17 qui *scripsi*:
 quem *AP*, *uide Comm. Crit.* quem *Kritz* retinuit, impetrari *scripsit*
pro impetrare: quin *Maduig*, addito non ante potuit 18 imperare
suprascr. impetrare *A* 20 repulit *A*: imperatore eo *Orelli* 22
 inp. *A* 23 fatigarent *Voss*: fatigant *AP*: fatigent *Acidalius*

LIBER II

rei publicae membris, etiam coaluerunt quae tam longa armorum series lacerauerat. Delmatia, annos xx et cc rebellis, ad certam confessionem pacata est imperi. Alpes feris incultisque nationibus celebres perdomitae. Hispaniae
 5 nunc ipsius praesentia, nunc Agrippae, quem usque in tertium consulatum et mox collegium tribuniciae potestatis amicitia principis euexerat, multo uarioque Marte pacatae. in quas prouincias cum initio Scipione et Sempronio Longo 2 consulibus primo anno secundi belli Punici abhinc annos
 10 ccl Romani exercitus misissent duce Cn. Scipione, Africani patruo, per annos cc in his multo mutuoque ita certatum est sanguine, ut amissis P. R. imperatoribus exercitibusque saepe contumelia, nonnumquam etiam periculum Romano inferretur imperio. illae enim prouinciae Scipiones con- 3
 15 sumpserunt; illae contumelioso + xx annorum bello sub duce Viriatho maiores nostros exercuerunt; illae terrore Numantini belli populum Romanum concusserunt; in illis turpe Q. Pompei foedus turpiusque Mancini senatus cum ignominia dediti imperatoris rescidit; illa tot consularis, tot
 20 praetorios absumpsit duces, patrumque aetate in tantum Sertorium armis extulit, ut per quinquennium diiudicari non potuerit, Hispanis Romanisque in armis plus esset roboris et uter populus alteri pariturus foret. has igitur prouincias 4 tam diffusas, tam frequentis, tam feras ad eam pacem abhinc
 25 annos ferme l perduxit Caesar Augustus, ut quae maximis

1 etiam coaluerunt *ego postquam Bergk* et coaluere *proposuerat*: et coram alio *AP, uide Comm. Crit.* 2 Damatia xx et cc. rebellis *A*: Dalmatia xx. & cc. rebellis *P*: annos *add. post cc Lipsius, post Dalmatia Orelli*; per annos *Novák* 4 incultisque *Heinsius*; multisque *AP quod seruauit Kritz* perdomitae *P*: per do. (*sic*) *A* 5 Agrippe *A* 6 tribuniciae *AP* 7 amicitia *A* 8 prouintias *A*, et sic 14, 23 9 COS *A*: COSS. *P* belli *add. Heinsius*: 'fortasse subintelligendum, non inuehendum belli' *Wopkens* anno *A* 10 misissent *A*: missi essent *P* 11 hiis *A*: his *P* 12 P. R. *Gelenius*: Praetor *AP* 13 etiam nonnumquam *AP, transposuit Gelenius* 15 immo x ut *Lipsius uoluit* 16 timore *del., dem suprascr.* terrore *A* 19 dedit *A* restindit *A* consulares *AP* 22 poterit *BA* 25 anno's. *A*

VELLEI PATERCVLI

bellis numquam uacauerant, eae sub C. Antistio ac deinde P. Silio legato ceterisque postea etiam latrociniis uacarent.

- 91 Dum pacatur Occidens, ab Oriente ac rege Parthorum signa Romana, quae Crasso presso Orodes, quae Antonio pulso filius eius Prahates ceperant, Augusto remissa sunt. 5 quod cognomen illi uiro Planci sententia consensus uniuersi 2 senatus populiue Romani indidit. erant tamen qui hunc felicissimum statum odissent: quippe L. Murena et Fannius Caepio diuersis moribus (nam Murena sine hoc facinore potuit uideri bonus, Caepio et hoc *et* ante erat pessimus) cum 10 inissent occidendi Caesaris consilia, oppressi auctoritate 3 publica, quod ui facere uoluerant, iure passi sunt. neque multo post Rufus Egnatius, per omnia gladiatorum quam senatori propior, collecto in aedilitate fauore populi, quem exstinguendis priuata familia incendiis in dies auxerat, in 15 tantum quidem, ut ei praeturam continuaret, mox etiam consulatum petere ausus, cum esset omni flagitiorum scelerrumque conscientia mersus nec melior illi res familiaris quam mens †foret, adgregatis simillimis sibi interemere Caesarem statuit, ut quo saluo saluus esse non poterat, eo 20 4 sublato moreretur. quippe ita se mores habent, publica quisque ruina malit occidere quam sua proteri, idem passurus minus conspici. neque hic prioribus in occultando felicius fuit, abditusque carcere cum consciis facinoris mortem dignissimam uita sua obiit. 25

1 eae P: hae A Antistio Gelenius: Aristio AP 3 pacatus
(pacaturus) A, sed -us multo minutioribus litteris 4 presso
scripsi: praesso A: presso P: oppresso Gelenius 5 Prahates
A, sicut in Mediceo Tac. Ann. ii. 1 et 2 (Thomas): Phrahates P
6 uiro AP: uere Ruhnken: iure Orelli 9 Cepio AP, et sic 10
10 et hoc ante AP: et ante hoc Gelenius: scripsi et hoc et ante h. e. et
hoc facinore et ante 11 inissent P: inissent A (sic) 15 ext. AP
17 omnium Burmann 18 fortasse (nec melior illi res familiaris quam
mens fuerat), ut 95. 3 foret scriptum est in AP, cum sententia postulet
fuerat 19 interim. AP 21 publica] ut add. Burer 22
pro^p del., dein proteri A (sic) et idem P 24 carcere Krause:
carceri AP: carceri Rockwood seruauit secutus Neniun, qui attulit
Aen. ii. 553 lateri abdidit ensem (Formenl. i. 241)

LIBER II

Praeclarum excellentis uiri factum C. Senti Saturnini 92
 circa ea tempora consulis ne fraudetur memoria. aberat 2
 [in] ordinandis Asiae Orientisque rebus Caesar, circum-
 ferens terrarum orbi praesentia sua pacis suae bona. tum
 5 Sentius, forte et solus et absente Caesare consul, cum alia
 prisca seueritate summaque constantia, uetere consulum
 more *atque* asperitate, gessisset, protraxisset publicanorum
 fraudis, punisset auaritiam, regessisset in aerarium pecunias
 publicas, tum in comitiis habendis praecipuum egit con-
 10 sulem: nam et quaesturam petentis, quos indignos iudi- 3
 cavit, profiteri uetuit, et, cum id facturos se perseuerarent,
 consularem, si in campum descendissent, uindictam minatus
 est, et Egnatium florentem fauore publico sperantemque ut 4
 praeturam aedilitati, ita consulatum praeturae se iuncturum,
 15 [profiteri] uetuit, et cum id non obtinuisset, iurauit, etiam si
 factus esset consul suffragiis populi, tamen se eum non
 renuntiaturum. quod ego factum cuilibet ueterum con- 5
 sulum gloriae comparandum reor, nisi quod naturaliter
 audita uisis laudamus libentius et praesentia inuidia, prae-
 20 terita ueneratione prosequimur et his nos obrui, illis instrui
 credimus.

Ante triennium fere, quam Egnatianum scelus erumperet, 93
 circa Murenæ Caepionisque coniurationis tempus, abhinc
 annos L, M. Marcellus, sororis Augusti Octaviae filius, quem
 25 homines ita, si quid accidisset Caesari, successorem po-
 tentiae eius arbitrabantur futurum, ut tamen id per M.
 Agrippam securo ei posse contingere non existimarent,

&

1 preclarum *A*   Sentii *AP*   3 in *del. Heinsius*   5 forte solus
A (sic) $\overline{\text{COS}} A : \text{COS } P$ 7 *atque asperitate scripsi: ac ac seueri-*
tate A (sic): ac seuer. P: ac perseuerantia uel grauitate Wopkens:
ac ueritate uel grauitate Orelli: ac sanctitate Laurent   8 *fraudes AP*
 10 *petentes AP*   quos *P*: quod *A*   15 *uetuit A: profiteri*
uetuit P   16 $\overline{\text{COS}} A : \text{COS. } P$ eum *P*: cum *A*   20 *hiis del.,*
dein suprascr. his A   23 *ab hinc A*   24 *sororis bis posteriore eraso A*
 25 *Caesari A*   27 *securos AP: secure uel securius Rhenanus*

VELLEI PATERCVLI

magnificentissimo munere aedilitatis edito decessit admodum iuuenis, sane, ut aiunt, ingenuarum uirtutum laetusque
 2 animi et ingeni fortunaeque, in quam alebatur, capax. post cuius obitum Agrippa, qui sub specie ministeriorum principalium profectus in Asiam, ut fama loquitur, ob tacitas
 3 cum Marcello offensiones praesenti se subduxerat tempori, reuersus inde filiam Caesaris Iuliam, quam in matrimonio Marcellus habuerat, duxit uxorem, feminam neque sibi neque rei publicae felicitis uteri.

94 Hoc tractu temporum Ti. Claudius Nero, quo trimo, ut
 praediximus, Liuia, Drusi Claudiani filia, despondente Ti.
 2 Nerone, cui ante nupta fuerat, Caesari nupserat, innutritus caelestium praeceptorum disciplinis, iuuenis genere, forma, celsitudine corporis, optimis studiis maximoque ingenio
 3 instructissimus, qui protinus quantus est, sperari potuerat
 15 uisusque praetulerat principem, quaestor undeuicesimum annum agens capessere coepit rem publicam maximamque difficultatem annonae ac rei frumentariae inopiam ita Ostiae atque in urbe mandatu uitrici moderatus est, ut per id,
 4 quod agebat, quantus euasurus esset, eluceret. nec multo
 20 post missus ab eodem uitrico cum exercitu ad uisendas ordinandasque, quae sub Oriente sunt, prouincias, praecipuis omnium uirtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingressus Armeniam, redacta ea in potesta-

2 ut aiunt ing. BA : ing. ut aiunt P 3 ingentis fortunae in
 quam al. capax *Scriner* : ingenii AP 8 foemina A 9 foelicitis A
 10 Ti.] T. P : T A trimo *Aldus* : primo AP 11 despondente *Gelen-*
 Ti

ius, cf. 79. 2 : resp. AP Nerone A : Nerone P, sed *Burer* 'exemplar uet. uidetur habere respondente ei Nerone' 16 uisusque praetulerat
Vrsinus : uisusque praetulerit AP 17 capessere AB : capescere P
 18 ac rei f. inopiam ut interpolata del. *Cornelissen* Ostiae atque
Rhenanus : Ostia eratque AP 19 mandatu *Orelli* : mandatū A : mandato P
 uitrici et paulo post uitrico AP 22 que om. A
 23 omnibus A tractu *Gelenius* : tractatu AP, quod recepit
Kritz tamquam significarit in eius rei tractatione

LIBER II

tem populi Romani regnum eius Artauasdi dedit. † cuius rex quoque Parthorum tanti nominis fama territus liberos suos ad Caesarem misit obsides.

Reuersum inde Neronem Caesar haud mediocris belli 95
 5 mole experiri statuit, adiutore operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quem intra Caesaris penates enixa erat Liuia. quippe uterque diuisis partibus Raetos Vindeli- 2
 cosque adgressi, multis urbium castellorum oppugnationibus nec non directa quoque acie feliciter functi gentis locis
 10 tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentis, feritate trucidis maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine perdomuerunt. ante quae 3
 tempora censura Planci et Pauli acta inter discordiam neque ipsis honori neque rei publicae usui fuerat, cum
 15 alteri uis censoria, alteri uita deesset, Paulus uix posset implere censorem, Plancus timere deberet, nec quidquam obicere posset adulescentibus aut obicientis audire, quod non agnosceret senex.

Mors deinde Agrippae, qui nouitatem suam multis rebus 96
 20 nobilitauerat atque in hoc perduxerat, ut et Neronis esset socer, cuiusque liberos nepotes suos diuus Augustus prae-

1 Artauazdi AB: Artauasdi P: 'restituendum Velleio Artauazdi multa persuadent. Nam littera z clare etiam incisa Mon. Anc. lat. vi. 11 Artauazdis, uel Armenio scribendi genere Artauazd commendatur' Thomas p. 11 cuius AP: cuius 'sc. Ti. Neronis' Thomas p. 22
 3 Cærem del., dein suprascr. Cæsarem A 4 inde P: deinde del., dein suprascr. in A 5 mole Heinsius: molem P: morem A 7 diuisis AP: quod uindicauit Boot ex Liu. 44. 11 e diuersis Stanger, cf. 109. 5 Raetos A: Rhetos P 8 et cast. P: castellorumque Orelli cf. Novák p. 98 9 & directa (sic) A: directa P gentes . . . frequentes . . . truces AP 10 difficilimas A 12 perdomuerunt. Ante P: perdomuere. Tanta A 14 ipsis Gelenius: ipsi AP fuerat Orelli: foret AP uerba cum alteri . . . timere deberet om. A 15 censori P: censoria Burmann: censoris Gelenius 16 nec (ne P) quicquam AP 17 obicere, obicientes AP Malin quod non ipse in se a. s. 19 Agrippe A 20 et AP, num etiam? 21 diuus] D. AP

- positis Gai ac Luci nominibus adoptauerat, admouit propius
 Neronem Caesari: quippe filia Iulia eius, quae fuerat
 2 Agrippae nupta, Neroni nupsit. subinde bellum Panno-
 nicum, quod inchoatum † Agrippa Marcoque Vinicio, auo
 tuo, COS, magnum atroxque et perquam uicinum imminebat 5
 3 Italiae, per Neronem gestum est. gentes Pannoniorum
 Delmatarumque nationes situmque regionum ac fluminum
 numerumque et modum uirium excelsissimasque et multi-
 plicis eo bello uictorias tanti imperatoris alio loco explica-
 bimus: hoc opus seruet formam suam. huius uictoriae 10
 compos Nero ouans triumphauit.
- 97 Sed dum in hac parte imperi omnia geruntur prosperrime,
 accepta in Germania clades sub legato M. Lollio, homine
 in omnia pecuniae quam recte faciendi cupidior et inter
 summam uitiorum dissimulationem uitiosissimo, amissaque 15
 legionis quintae aquila uocauit ab urbe in Gallias Caesarem.
- 2 cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso
 Claudio, fratri Neronis, adulescenti tot tantarumque uir-
 tutum, quot et quantas natura mortalis recipit uel industria
 perficit. cuius ingenium utrum bellicis magis operibus an 20
 3 ciuilibus suffecerit artibus, in incerto est: morum certe
 dulcedo ac suauitas et aduersus amicos aequa ac par sui
 aestimatio inimitabilis fuisse dicitur; nam pulchritudo
 corporis proxima fraternae fuit. sed illum magna ex parte
 domitorem Germaniae, plurimo eius gentis uariis in locis 25
 profuso sanguine, factorum iniquitas consulem, agentem

2 Iulia filia Haase: filia eius I. Gelenius, ut 100. 2, cf. Novák p. 66
 3 Agrippa nuptae A 4 corruptus locus quem nemo emendauit
 5 COS A: COSS P: Lipsius scribebat inch. [ab] Agrippa, Marco
 Vinicio, a. tuo, consule: fortasse sub Agrippa, [Q. Lucretio] Marcoque
 Vinicio, a. t., consulibus pro quam A 6 panniorum del., dein
 suprascr. pannonicorum A 7 Delm. AB: Dalm. P 8 multiplices
 AP 9 colo del., dein suprascr. loco A 12 imperi AP 13
 Lolio AP 15 uictorum A 20 perficit Lipsius, cf. ii. 2. 2 tantis
 denique adornatus uirtutibus, quantas perfecta et natura et industria
 mortalis condicio recipit: percipit AP 21 armis del., dein suprascr.
 artibus A 25 genitis A

LIBER II

annum tricesimum, rapuit. moles deinde [eius] belli trans-
lata in Neronem est: quod is sua et uirtute et fortuna
administrauit peragratusque uictor omnis partis Germaniae
sine ullo detrimento commissi exercitus, quod praecipue
5 huic duci semper curae fuit, sic perdomuit eam, ut in formam
paene stipendiariae redigeret prouinciae. tum alter tri-
umphus cum altero consulatu ei oblatu est.

Dum ea, quae diximus, in Pannonia Germaniaeque ge- 98
runtur, atrox in Thracia bellum ortum, omnibus eius gentis
10 nationibus in arma accensis, L. Pisonis, quem hodieque
diligentissimum atque eundem lenissimum securitatis urba-
nae custodem habemus, uirtus compressit (quippe legatus 2
Caesaris triennio cum his bellauit gentisque ferocissimas
plurimo cum earum excidio nunc acie, nunc expugnationibus
15 in pristinum pacis redegit modum), eiusque patratiōe Asiae
securitatem, Macedoniae pacem reddidit. de quo uiro hoc 3
omnibus sentiendum ac praedicandum est, esse mores eius
uigore ac lenitate mixtissimos et uix quemquam reperiri
posse, qui aut otium ualidius diligat aut facilius sufficiat
20 negotio et magis quae agenda sunt curet sine ulla ostenta-
tione agendi.

Breui interiecto spatio Ti. Nero duobus consulatibus 99
totidemque triumphis actis tribuniciae potestatis consortione
aequatus Augusto, ciuium post unum, et hoc, quia uolebat,
25 eminentissimus, ducum maximus, fama fortunaque cele-
berrimus et uere alterum rei publicae lumen et caput, mira 2
quadam et incredibili atque inenarrabili pietate, cuius causae
mox detectae sunt, cum C. Caesar sumpsisset iam uirilem
togam, Lucius item maturus esset † uiris, ne fulgor suus

eius
1 belli (sic) A : fortasse eius omittendum erat 3 peruagatus-
que *Ruhnken* omnis partis A 6 pene A regeret A 8 quae
praediximus P 10 Lucii AP 13 his AP: iis *Halm* gentes-
que AP 18 rigore *Vrsinus* 22 Ti. P: T. A 29 Lucius] L. AP
uiris AP: ueritus *Vascosanus*: uiribus *Bipontina* ed.: curis *Heinsius*:
uir; is *Laurent*: fortasse Lucius eidem maturus esset, uir is (sc. Tiberius)

orientium iuuenum obstaret initiis, dissimulata causa consili
sui, commeatum ab socero atque eodem uित्रico adque-
3 scendi a continuatione laborum petiit. quis fuerit eo tem-
pore ciuitatis habitus, qui singulorum animi, quae digredien-
tium a tanto uiro omnium lacrimae, quam paene ei patria 5
4 manum iniecerit, iusto seruemus operi: illud etiam in hoc
transcursu dicendum est, ita septem annos Rhodi moratum,
ut omnes, qui pro consulibus legatiquae in transmarinas pro-
fecti prouincias, uisendi eius gratia tamquam ad principem
conuenientes semper priuato, si illa maiestas priuata um- 10
quam fuit, fasces suos summiserint fassique sint otium eius
honoratius imperio suo.

100 Sensit terrarum orbis digressum a custodia Neronem
urbis: nam et Parthus desciscens a societate Romana
adiexit Armeniae manum et Germania auersis domitoris 15
2 sui oculis rebellauit. at in urbe eo ipso anno, quo magnifi-
centissimis gladiatorii muneris naumachiaeque spectaculis
diuus Augustus abhinc annos xxx se et Gallo Caninio
consulibus, dedicato Martis templo animos oculosque populi
Romani repleuerat, foeda [in] dictu memoriaque horrenda 20
3 in ipsius domo tempestas erupit. quippe filia eius Iulia,
per omnia tanti parentis ac uiri inmemor, nihil, quod facere
aut pati turpiter posset femina, luxuria libidine infectum
reliquit magnitudinemque fortunae suae peccandi licentia

1 consilii AP 2 uित्रico A 4 quae digredientium *om. in textu, add.
in marg. A* 5 a tanto P: & anto A pene A 7 moratum BA:

moratum *est P 8 legatiquae A (sic) sunt *add. Halm* 9 tamquam
ad principem *scripsi*: ad quem AP 10 priuato si illa Aldus: priuatos
illa AP umquam Aldus: numquam AP 12 post honoratius Novák
addebat esse 16 magnificentissimis Cuper, cf. 56. 1: magnificentissimi
AP 18 diuus] D. AP xxx A: xxx. P 19 COS A: COSS. P
animo A 20 foedā in dictu A, sed ~ inducto: foeda dictu P 21
In del., dein *suprascr.* in A si recte interpretatus sum 22 imm. AP
23 libide del., dein *suprascr.* libidine A: libidineue Halm, refragante
Novák p. 68, qui praetulit Orellianum ac libidine. Riguez seruauit
asyndeton, quem sequor 24 peccandi A

LIBER II

metiebatur, quidquid liberet pro licito uindicans. tum 4
 Iulius Antonius, singulare exemplum clementiae Caesaris,
 uiolator eius domus, ipse sceleris a se commissi ultor fuit
 (quem uicto eius patre non tantum incolumitate donauerat,
 5 sed sacerdotio, praetura, consulatu, prouinciis honoratum,
 etiam matrimonio sororis suae filiae in artissimam adfinitatem
 receperat), Quintiusque Crispinus, singularem nequitiam 5
 supercilio truci protegens, et Appius Claudius et Sempronius
 Gracchus ac Scipio aliique minoris nominis utriusque ordinis
 10 uiri, quas cuiuslibet uxore uiolata poenas pependissent, pe-
 pendere, cum Caesaris filiam et Neronis uiolassent con-
 iugem. Iulia relegata in insulam patriaeque et parentum
 subducta oculis, quam tamen comitata mater Scribonia
 uoluntaria exili permansit comes.

15 Breue ab hoc intercesserat spatium, cum C. Caesar ante 101
 aliis prouinciis ad uisendum obitis in Syriam missus, con-
 uento prius Ti. Nerone, cui omnem honorem ut superiori
 habuit, tam uarie se ibi gessit, ut nec laudaturum magna
 nec uituperaturum mediocris materia deficiat. cum rege
 20 Parthorum, iuvene excelsissimo, * * insulae quam amnis
 Euphrates ambiebat, aequato utriusque partis numero coiit.
 quod spectaculum stantis ex diuerso hinc Romani, illinc 2
 Parthorum exercitus, cum duo inter se eminentissima im-
 periorum et hominum coirent capita, perquam clarum et

1 quicquid *AP* uindicans *suprascr.* iudicans *A*: iudicans *Rhenanus*
 2 Iulius *AP*: Iulus *Schegk* ut *Hor.* C. iv. 2. 2. Sed in *Tac. Ann.*
 i. 10, iii. 18 *Mediceus* habet Iulios, Iulii, et sic uidentur habere codices *Dionis*
C. 51. 15; 54. 26; 55. 1. Vide *Borghesi Osseruazione Numismatiche*
Decad. x. pp. 6-12 6 artissimam *P* 10 quas *Orelli*: quasi *AP*
 pependissent *A*: om. *P.* Locum *Orelli* restituit ex *A*, cf. *Scriner p.* 104
 11 uxorem *del.*, dein *suprascr.* coniugem *A* 14 uoluntaria *Lipsius*:
 uoluntarii *AP* exilii *AP* 16 ad uisendum *Lipsius*: adsidendum
BA: ad sedandum *P* 17 T. *A* 19 sufficiat *del.*, dein deficiat *A*
 20 excelsissimae (e *A*) insulae (e *A*) *AP*: excelsissimo *Gelenius*: lacu-
 nam posui: in ripa ins. *Gruner*: excelsissimae indolis in insula *Orelli*:
 in fine excelsissimae insulae *Scriner*: fortasse in ora 21 coiit *P*: colit *A*
 23 imperatorum riorum *A* (sic): scribendumne imperatorum? h. e. inter
 imperatores et homines qui duo eminentissimi erant 24 perquam *A*

VELLEI PATERCVLI

memorabile sub initia stipendiorum meorum tribuno militum
 3 mihi uisere contigit: quem militiae gradum ante sub patre
 tuo, M. Vinici, et P. Silio auspicatus in Thracia Macedonia-
 que, mox Achaia Asiaque et omnibus ad Orientem uisis
 prouinciis et ore atque utroque maris Pontici latere, haud 5
 iniucunda tot rerum, locorum, gentium, urbium recordatione
 perfruor. prior Parthus apud Gaium in nostra ripa, poste-
 rior hic apud regem in hostili epulatus est.

102 Quo tempore M. Lolli, quem ueluti moderatorem iu-
 uentae filii sui Augustus esse uoluerat, perfidiam et 10
 plena subdoli ac uersuti animi consilia, per Parthum in-
 dicata Caesari fama uulgauit: cuius mors intra paucos
 dies fortuita an uoluntaria fuerit ignoro. sed quam
 hunc decessisse laetati homines, tam paulo post obisse
 Censorinum in iisdem prouinciis grauiter tulit ciuitas, 15
 2 uirum demerendis hominibus genitum. Armeniam deinde
Gaius ingressus prima parte introitus prospere *rem* gessit;
 mox in colloquio, cui se temere crediderat, circa Artageram
 grauiter a quodam, nomine Adduo, uulneratus,
 ex eo ut corpus minus habile, ita animum minus utilem 20
 3 rei publicae habere coepit. nec defuit conuersatio homi-
 num uitia eius adsentatione alentium (etenim semper mag-
 nae fortunae comes adest adulatio), per quae eo ductus

1 in *A* inducta est prima littera m (? in) uocabuli meorum 3 M.
 Vinici *AP*, sed *Burer* adnotauit *Murbacensem* sic habere ut potius legen-
 dum existimaret M. Vinicio 4 uisis *AP*: 'alias usus' *Rhenanus*:
 fortasse uersus, ut *Bothe* coni. 7 Gaium *A*: Caium *P* 9 Lolli *AP*
 iuuentæ *A* 10 perfidia *A*, quod correxi: perfida *P* 12 Caesari
 fama u. *Lipsius*: Caesaris iam auulgauit *AP*. *Plin. H. N.* 9. 118 hic
 est rapinarum exitus, hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum
 muneribus in toto Oriente interdicta amicitia a C. Caesare Augusti filio
 uenenum biberet 13 fuerit dignior *A*: fuerit ignoro *P*: fortasse
 fortuita an uoluntaria fuerit indignior, nescio 14 obiisse *A*: odisse
marg. A: obisse *P* 17 Gaius *add. Krause* rem *add. Heinsius*
 18 conloquio *Gelenius*: conloquium (coll. *A*) *AP* cum *suprascr.*
 cui *A* Artagera *Muretus ex Zonara p. 539 D*: Artageram uindi-
 cauit *Thomas p. 12* 23 comes est *A*

LIBER II

erat, ut in ultimo ac remotissimo orbis terrarum angulo
 consenescere quam Romam regredi mallet. diu dein
 reluctatus inuitusque reuertens in Italiam, in urbe Lyciae
 (Limyra nominant) morbo obiit, cum ante annum ferme
 5 L. Caesar frater eius Hispanias petens Massiliae deces-
 sisset.

Sed fortuna, quae subduxerat spem magni nominis, iam 103
 tum rei publicae sua praesidia reddiderat: quippe ante
 utriusque horum obitum patre tuo P. Vinicio consule Ti.
 10 Nero reuersus Rhodo incredibili laetitia patriam repleuerat.
 non est diu cunctatus Caesar Augustus; neque enim quae 2
 endus erat quem legeret, sed legendus qui eminebat. itaque 3
 quod post Luci mortem adhuc Gaio uiuo facere uoluerat
 atque eo uehementer repugnante Nerone erat inhibitus, post
 15 utriusque adulescentum obitum facere perseuerauit, ut et
 tribuniciae potestatis consortionem Neroni constitueret,
 multum quidem eo cum domi tum in senatu [recusante,]
 et eum Aelio Cato C. Sentio consulibus V. Kal. Iulias,
 post urbem conditam annis † DCCLIII, abhinc annos
 20 XXVII adoptaret. laetitiam illius diei concursumque ciui- 4
 tatis et uota paene inserentium caelo manus spemque
 conceptam perpetuae securitatis aeternitatisque Romani

^{orbis}
 1 terrarum orbis A (sic): terrarum orbis P 2 Diu de re
 luctatus A: Deinde reluctatus P: diu reluctatus an de reditu
 luctatus legendum esset, dubitauit Burer illud tamen praeferens: diu
 deinde rel. Ruhnken: diu dein rel. scripsi 4 Ly(i A)mira BA:
 Limyram P quom P: quo A 5 L. Gelenius: quinquagesi-
 mum AP Massiliae AB: Massilia P 9 COS. A: COS.
 P Tib. P: T. A 12 legerat BA 13 Lucil L. AP
 Gaio] C. AP 14 quae eo A: atque P: 'ex uestigiis uetusti
 codicis apparebat pro atque, eo que siue eo quod scriptum: nam uesti-
 gia literarum uix poterant uideri prae uetustate' Burer: eoque Thomas:
 atque eo praetuli: de pronomine Thomas disputauit p. 15 15
 adulescentum A: adulescentium P 17 eum del., dein suprascr.
 eo A recusante om. A 18 C. add. Aldus COS A: COSS.
 P 19 DCCLIII. P: acc. LIII A: acc. L. III. B annos
 A: annis P 21 pene A celo A manuq. spem quae
 A 22 conceptam Boecler: conceptae AP

VELLEI PATERCVLI

imperi uix in illo iusto opere abunde persequi poterimus,
 5 nedum hic implere temptemus. *satis erit* id unum
 dixisse quam * * ille omnibus fuerit. tum refulsit certa
 spes liberorum parentibus, uiris matrimoniorum, dominis
 patrimoni, omnibus hominibus salutis, quietis, pacis, tran- 5
 quillitatis, adeo ut nec plus sperari potuerit nec spei re-
 sponderi felicius.

104 Adoptatus eadem die etiam M. Agrippa, quem post
 mortem Agrippae Iulia enixa erat, sed in Neronis adoptione
 illud adiectum his ipsis Caesaris uerbis: hoc, inquit, rei 10
 2 publicae causa facio. non diu uindictam custodemque
 imperi sui morata in urbe patria protinus in Germaniam
 misit, ubi ante triennium sub M. Vinicio, auo tuo, claris-
 simo uiro, inmensum exarserat bellum. erat † et ab eo
 quibusdam in locis gestum, quibusdam sustentatum feliciter, 15
 eoque nomine decreta ei cum speciosissima inscriptione
 3 operum ornamenta triumphalia. hoc tempus me, functum
 ante tribunatu, castrorum Ti. Caesaris militem fecit: quippe
 protinus ab adoptione missus cum eo praefectus equitum
 in Germaniam, successor officii patris mei, caelestissimorum 20
 eius operum per annos continuos † VIII praefectus aut legatus
 spectator, tum pro captu mediocritatis meae adiutor fui.
 neque illi spectaculo, quo fructus sum, simile condicio mor-
 talis recipere uidetur mihi, cum per celeberrimam Italiae

1 imperii AP   2 hic *Gelenius*: hinc AP   temptemus id
 (tentemus: *id P) unum dixisse quam ille omnibus fuerit AP   3
 contenti post dixisse, carus post ille *Rhenanus*, iuuat post dixisse,
 carus post fuerit *Burer* addebant: id u. dix. sat est quam i. o. fuerit
 carus (dilectus) *Laurent*   quam faustus *Halm*: quam felix *Novák*:
 quanti pro quam *Rosenheyn*   5 patrimonii AP   6 respondere
 felitius A   8 adoptatus om. A   eodem *Krause*   12 imperii
 AP   13 ubi P: uti A   tricennium *Boot*   14 imm. AP
 id *Lipsius*   16 ei P: & A   18 tribunatū prius A   Tib. P:
 T. A   19 et 21 pref. A   20 mei patris mei A (sic)   cel. A
 21 VIII A: VIII. P   22 spectator, tum *Thomas*: spectatum A:
 spectatus P, quod frustra uindicauit *Laurent*: spectator et *Gelenius*:
 sp. aut *Cludius*   mae del., dein suprascr. meae A   23 fructus
 B: fructus P: functus A

LIBER II

partem tractumque omnem Galliae prouinciarum ueterem imperatorem et ante meritis ac uirtutibus quam nomine Caesarem reuisentes sibi quisque quam illi gratularentur plenius. at uero militum conspectu eius elicita¹ gaudio⁴ lacrimae alacritasque et salutationis noua quaedam exultatio⁵ et contingendi manum cupiditas non continentium protinus quin adicerent, 'uidemus te, imperator? saluum recipimus?' ac deinde 'ego tecum, imperator, in Armenia, ego in Raetia fui, ego a te in Vindelicis, ego in Pannonia, ego in Ger-¹⁰mania donatus sum,' neque uerbis exprimi et fortasse uix mereri fidem potest.

Intrata protinus Germania, subacti Canninefates, Attuarii,¹⁰⁵ Bructeri, recepti Cherusci, † gentis utinam minus mox nostra clade nobilis, transitus Visurgis, penetrata ulteriora, cum¹⁵ omnem partem asperrimi et periculosissimi belli Caesar uindicaret, [in] iis, quae minoris erant discriminis, Sentium Saturninum, qui tum legatus patris eius in Germania fuerat, praefecisset, uirum multiplicem [in] uirtutibus, gnauum,² agilem, prouidum militariumque officiorum patientem ac²⁰ peritum pariter, sed eundem, ubi negotia fecissent locum otio, liberaliter lauteque eo abutentem, ita tamen, ut eum splendidum aut hilarem potius quam luxuriosum aut desidem

1 tractumq. *Cludius*: tractum *AP*   2 uirtutibus *Lipsius*: uiri-
bus *AP*   3 quisq. quam *P*: quisquam *A*   4 at *om. A*   elicita¹
P: felicitate *A*   5 lachrymae *P*   7 adicerent *AP*, quod correxi
recepimus *P*   12 subacta *A*   cam ui faciat Tuari Bruoteri *A*:
Caninifaci, Attuari Bructeri *P*: 'sic leges, Caninefates Cattuari Bructeri'
Rhenanus   13 Cherusci *P*: Ceruisci *A*   gentis (-tes *P*) et
inamminus *AB*: et *inamninus *P*: et utinam minus m. n. c. n., t.
Visurgis *Voss*: gentes utinam minus m. n. c. nobiles *Friebel Satyrogr.*
Graecor. Fragm. p. 151 (1837): gens utinam m. *Fröhlich*: fortasse genus
... nobile h. e. 'a stock, breed.'   14 transitu *AP*   Viturgis *A*, teste
Fechtero   16 in *AP*, *om. Krause, Herel*   17 tum] iam *Gruner*
18 in uirtutibus *AP*: in *del. Raphaelengius*   nauum *P*   19
patientem *A*   20 post locum deletum est in *A*   co liberaliter
21 eo *om. A*   22 aut hilarem *Ruhnken*: Athilam *A*: ac hilarem
P: atque h. *Orelli*   Audesidem *A*: aut desidem *P*: ac des.
Halm

diceres: de cuius uiri claro ingenio celebrique consulatu
 3 praediximus. anni eius aestiua usque in mensem Decem-
 brem perducta inmanis emolumentum fecere uictoriae.
 pietas sua Caesarem paene obstructis hieme Alpibus in
 urbem traxit; ad tutelam imperi eum ueris initio reduxit 5
 in Germaniam, in cuius mediis finibus ad caput † Iuliae
 fluminis hiberna digrediens princeps locauerat.

106 Pro dii boni, quanti uoluminis opera insequenti aestate
 sub duce Tiberio Caesare gessimus! perlustrata armis tota
 Germania est, uictae gentes paene nominibus incognitae, 10
 receptae Cauchorum nationes: omnis eorum iuuentus
 infinita numero, immensa corporibus, situ locorum tutissima,
 traditis armis una cum ducibus suis saepta fulgenti armato-
 que militum nostrorum agmine ante imperatoris procubuit
 2 tribunal. fracti Langobardi, gens etiam Germana feritate 15
 ferocior; denique quod numquam antea spe conceptum,
 nedum opere temptatum erat, ad quadringentesimum milia-
 rium a Rheno usque ad flumen Albim, qui Semnonum
 Hermundurorumque fines praeterfluit, Romanus cum signis
 3 perductus exercitus. et eadem mira felicitate et cura ducis, 20
 temporum quoque obseruantia, classis, quae Oceani circum-
 nauigauerat sinus, ab inaudito atque incognito ante mari
 flumine Albi subuecta, cum plurimarum gentium uictoria,

r claro 4. ingenio celebrique ingenio consulatu A (sic): claro cele-
 brique cons. P 4 et 10 pene A extractis AP: obs. Gelenius
 5 ad tutelam imperii: eum AP, sequor Vossii distinctionem: at tutela
 i. eum u. i. reduxit Lipsius, prob. Kritz et Halm initi AP:
 'alias ueris initio' Rhenanus 6 Lupiae Lipsius 7 hyberna P
 8 in sequenti A 10 est del. Herel, Gudeman egentes A
 12 infinito A immensa P tutissimam traditus (corr. in traditis)
 A 13 septa AP 15 Langobardi B: Longobardi AP
 gene A 16 ante alpes del., dein suprascr. antea spes A 17
 tentatum AP quadringentesimum A 18 Aibim A Semnonum
 Puteanus, cf. Mon. Ancyr. v. 17 Mommsen: Senonum AP 19
 Hermundurorumque Miller (1756): Hermundorumque AP 20
 eadem Kritz: eodem AP fael. A 22 maris flumine labi
 A 23 cum addidi: parta add. Halm uictori Burmann: uictrix
 Maduig: post pl. g. uictoriam Freudenberg: a pl. g. uictoria Thomas
 et Gudeman

LIBER II

cum abundantissima rerum omnium copia, exercitui Caesari-
que se iunxit.

Non tempero mihi quin tantae rerum magnitudini hoc, 107
qualecumque est, inseram. cum citeriorem ripam praedicti
5 fluminis castris occupassemus et ulterior armata hostium
uirtute fulgeret, sub omnem motum *undecumque* nostrarum
nauium protinus refugientium, unus e barbaris aetate senior,
corpore excellens, dignitate, quantum ostendebat cultus,
eminens, cauatum, ut illis mos est, ex materia conscendit
10 alueum solusque id nauigi genus temperans ad medium
processit fluminis et petiit, liceret sibi sine periculo in eam,
quam armis tenebamus, egredi ripam ac uidere Caesarem.
data petenti facultas. tum appulso lintre et diu tacitus 2
contemplatus Caesarem, nostra quidem, inquit, furit iuuen-
15 tus, quae cum uestrum numen absentium colat, praesentium
potius arma metuit quam sequitur fidem. sed ego beneficio
et permissu tuo, Caesar, quos ante audiebam, hodie uidi
deos, nec feliciorem ullum uitae meae aut optaui aut sensi
diem. impetratoque ut manum contingeret, reuersus in
20 nauiculam, sine fine respectans Caesarem ripae suorum
appulsus est. uictor omnium gentium locorumque, quos 3
adierat Caesar, cum incolumi inuiolatoque et semel tantum-
modo magna cum clade hostium fraude eorum temptato

1 Caesarisque *A*   3 Nont *del.*, *dein suprascr.* Non *A*   5
ulteriora *A*   6 iuuentute *P*   motūq. qī (qī *pallidiore atramento*
ut paene deletum uideatur) *A* : metumque *Burer*, sed adnotauit 'inter
omnem motumque quiddam deesse uidetur' : motum *P* : cuiuscumque
Heinsius : sub nutum motumque *Walter* : sub o. conatum motumque
Jacobs : sub o. motum conatumque *Halm* : undecumque *scripsi*, cf.
Sen. de Vit. beata 27 rupis quam fluctus non desinunt, undecumque
moti sunt, uerberare 7 auium *A*   10 nauigii *AP*   12 tenebamus *P* :
tenebamus *BA*   13 data *BA* : data a Caesare *P*, 'Hoc a Cæsare
in uetusto cod. non reperitur, unde unde hic immigrarit' *Burer*   adp. *AP*
et sic 21   lynthre *A*   et om. *Vascosanus*   17 et *A* :
ac *P*   ho tantummodo legi in *A* ceteris litteris erasis uel abscissis
in fine uersus   18 ill ullum *A* (*sic*)   19 impetr. *P* : imper.
AB

VELLEI PATERCVLI

exercitu in hiberna legiones reduxit, eadem qua priore anno festinatione urbem petens.

- 108 Nihil erat iam in Germania, quod uinci posset, praeter gentem Marcomannorum, quae Maroboduus duce excita sedibus suis atque in interiora refugiens incinctos Hercyniae siluae campos incolebat. nulla festinatio huius uiri mentionem transgredi debet. Maroboduus, genere nobilis, corpore praeualens, animo ferox, natione magis quam ratione barbarus, non tumultuarium neque fortuitum neque mobilem et ex uoluntate parentum constantem inter suos occupauit principatum, sed certum imperium uimque regiam complexus animo statuit auocata procul a Romanis gente sua eo progredi, ubi cum propter potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima. occupatis igitur, quis praediximus, locis finitimos omnis aut bello domuit aut condicionibus iuris sui fecit.
- 109 Corpus sui incustoditum ante imperi, perpetuis exercitiis paene ad Romanae disciplinae formam redactum, breui in eminens et nostro quoque imperio timendum perduxit fastigium gerebatque se ita aduersus Romanos, ut neque bello nos lacesseret, et si lacesseret, superesse sibi uim ac uoluntatem resistendi ostenderet. legati, quos mittebat ad Caesares,

4 Marcomannorum P Maroboduus A 5 int. Gelenius: inferiora AP Hercyniae siluae AP: -a -a Heinsius 7 debet] d3 A 8 preu. A 10 parentum BA: parentum P 11 cöpl. AP 13 propter quod Maduig debebat probante Woelfflin Archiv. Lat. Lex. i. 163, nuper uindicauit Novák 14 quis BA: quos P: quis corr. ex quos A ante quis in A deletum est his 16 sic correxi: suum custodia tum imperium AP: custoditum 'potius legendum' Burer: Corpus sui custodia tutum imperii Heinsius: C. suum custodia tuitus Sauppe: Corpus sui custoditum imperi Kritz, ex Floro iv. 3. 5, Tacito Hist. i. 16, Seneca de Clem. ii. 2 adlatis locis ubi corpus imperii eodem modo dictum est: Corpus suum custodientium imperium Maduig prob. Halm 19 gerebatque A, rebat deletum est in A ante gerebatque 20 lacesseret, at si supplēuit Rhenanus 21 ostenderet add. Burmann: 'declararet, uel simile quippiam hic deesse uidetur. nam hic in exemplari lacunulam omissae dictionis offendimus' Rhenanus: ut neque bello nos lacesseret et superesse sibi uim ac uoluntatem resistendi ostenderet Kritz ex coni. Rosenheynii legato/ prius A Caesares P et corr. A: Caesarem A m. pr.

LIBER II

interdum ut supplicem commendabant, interdum ut pro pari loquebantur. gentibus hominibusque a nobis desciscentibus erat apud eum perfugium, † totumque ex male dissimulato agebat aemulum; exercitumque, quem LXX milium peditum, 5 quattuor equitum fecerat, adsiduis aduersus finitimos bellis exercendo maiori quam, quod habebat, operi praeparabat: eratque etiam eo timendus, quod cum Germaniam ad laeuam 3 et in fronte, Pannoniam ad dextram, a tergo sedium suarum haberet Noricos, tamquam in omnes semper uenturus ab 10 omnibus timebatur. nec securam incrementi sui patiebatur 4 esse Italiam, quippe cum a summis Alpium iugis, quae finem Italiae terminant, initium huius finium haud multo plus cc milibus passuum abesset. hunc uirum et hanc 5 regionem proximo anno diuersis e partibus Ti. Caesar 15 adgredi statuit. Sentio Saturnino mandatum, ut per Chattos excisis continentibus Hercyniae siluis legiones Boiohaemum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est), ipse a Carnunto, qui locus Norici regni proximus ab hac parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marco- 20 mannos orsus est.

Rumpit, interdum moratur proposita hominum fortuna. 110
praeparauerat iam hiberna Caesar ad Danubium admoto-
que exercitu non plus quam quinque dierum iter a primis
hostium * * Saturninum admouere ei placuerat, paene 2

3 totumque AP: totusque Heinsius: perf. tutum. denique Haase
4 LX A: LX. P, at Burer 'ex uestigiis uet. cod. apparet .LXX. fuisse
craso X posteriore' 5 quattuor AP 6 opi A 10 tuebatur
deletum est in A ante timebatur ingrem. A pacieb. A
12 huius Heinsius: cuius AB: eius P 13 passum A 14
Tib. P: T. A 15 Catthos AP 16 Botohaemum A: Boio-
haemum P: duceret add. Lipsius: post quod Dodwell lacunam statue-
bat, qua belli exitum, quem cum Maroboduo Tiberius habuerit, distinctius
enarrauerit § 3. p. 6 ed. Krausianae 18 a Carnunto P: Acar-
nanto del., dein suprascr. Ac. arnumho A 19 duceret A 21
iter dum A: Rumpit interdum, interdum m. Heinsius: R. int. ma-
turata pr. Warburton: fortasse itidem 24 aberat et legiones
etiam quas supplenuit Haupt admouere ei Haupt: admoueri
AP paene eq. A

VELLEI PATERCVLI

aequali diuisae interuallo ab hoste intra paucos dies in
 praedicto loco cum Caesare *se* iuncturae erant, cum uni-
 uersa Pannonia, insolens longae pacis bonis, adulta uiribus,
 Delmatia omnibusque tractus eius gentibus in societatem
 3 adductis consili, arma corripuit. tum necessaria gloriosis 5
 praeposita neque tutum uisum abdito in interiora exercitu
 uacuam tam uicino hosti relinquere Italiam. gentium
 nationumque, quae rebellauerant, omnis numerus amplius
 † DCCC milibus explebat; cc fere peditum colligebantur
 4 armis habilia, equitum VIII. cuius immensae multitudinis, 10
 parentis acerrimis ac peritissimis ducibus, pars petere
 Italiam decreuerat iunctam sibi Nauporti ac Tergestis
 confinio, pars in Macedoniam se effuderat, pars suis sedi-
 bus praesidium esse destinauerat. maxima duobus Bato-
 5 nibus ac Pinneti ducibus auctoritas erat. in omnibus 15
 autem Pannoniis non disciplinae tantummodo, sed linguae
 quoque notitia Romanae, plerisque etiam litterarum usus et
 familiaris animorum erat exercitatio: itaque hercules nulla
 umquam natio tam mature consilio belli bellum iunxit ac
 6 decreta patrauit. oppressi cives Romani, trucidati nego- 20
 tiatores, magnus uexillariorum numerus ad internecionem ea
 in regione, quae plurimum ab imperatore aberat, caesus,

2 *se hic add. Krause* cum *P*: tum *BA* 3 et adulta *P*
 adiuta uiribus Delmatiae *Vrsinus* 5 consilii *Fröhlich*: constitit
AP: constituto *Voss* 6 abdito *A*: addito *P* 7 relin-
 quere Italiam *P*: relinquere *om. A*, unde *suspicio scribendum potius*
 Italiam relinquere 9 *accc. P*: *accc A*: *DCCC Gelenius* 11
 parentis *BA*: pars *P* petere *BA*: properare in *P* 13 in
M. effugerat AP: se in *M. effuderat Vrsinus*: in *M. se effuderat*
Ruhnken, ut i. 4. 3; ii. 112. 4 14 proxima *AP*: maxima *Heinsius*,
sic et 114. fin. duobus Batonibus *AP*, cf. *Dion. C. 55. 29, 30,*
ol Bártaves 32 *Rhenanus tamen p. 70 adnotauit 'sic legendum puto*
Proxima Batoni ac Pineti ducibus a. erat,' allegatis Vell. ii. 114. 4 et
Suet. Tib. 20 ubi unius tantum Batonis mentio fit: Batoni ac *P. duci-*
bz uel duobus ducibus Batoni ac P. Halm, fere ut Vrsinus 16
 discipline *A* 18 armorum *Bothe* 19 maturae *A* 20 negoc.
AP 21 internet. *AP*

LIBER II

occupata armis Macedonia, omnia et in omnibus locis
 igni ferroque uastata. quin etiam tantus huius belli
 metus fuit, ut stabilem illum et firmatum tantorum bello-
 rum experientia Caesaris Augusti animum quateret atque
 5 terreret.

Habiti itaque delectus, reuocati undique et omnes uete- **III**
 rani, uiri feminaeque ex censu libertinum coactae dare
 militem. audita in senatu uox principis, decimo die, ni
 caueretur, posse hostem in urbis Romae uenire conspectum.
 10 senatorum equitumque Romanorum exactae ad id bellum
 operae: pollicitati. omnia haec frustra praeparassemus, 2
 nisi qui illa regeret fuisset. itaque ut praesidium ultimum
 res publica ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium.
 habuit in hoc quoque bello mediocritas nostra speciosi 3
 15 ministeri locum. finita equestri militia designatus quaestor
 necdum senator aequatus senatoribus, etiam designatis
 tribunis plebei, partem exercitus ab urbe traditi ab Augusto
 perduxit ad filium eius. in quaestura deinde remissa 4
 sorte prouinciae legatus eiusdem ad eundem missus sum.
 20 quas nos primo anno acies hostium uidimus! quantis pru-
 dentia ducis opportunitatibus furentis eorum uires uniuersas

2 quin *Vascosanus*: quia *AP* etiam tantus *A*: t. etiam *P* il *del.*,
 dein huius *A*, *coeperat scribere illius* 3 firmatum *Burer ex coniectura*:
 formatum *BA*: fortunatum *P* 5 Post terreret *Haase transponebat*
 111. 1 audita in senatu . . . pollicitati 6 dilectus *A*: delectus *P*
 reuocatus *AP*: reuocati *Gelenius* 8 militem *Rhenanus*: militum
AP 11 operae, pollicitati omnia haec *A*: operae. Pollicitati.
 Omnia h. *P*, *secutus sum distinctionem Hottingeri* 12 ultimum
Lipsius: militum *AP*, quod *Thomas cum postposito ducem coniungit*:
 unicum *Gruter* 15 ministri *AP*: ministerii *Lipsius*, quod *Kritz*
tuctur ex Liu. iv. 8 speciosi ministerii procurationem, *Val. Max.* viii.
 13. 1 speciosissimis reip. ministeriis eq. uestri *A* 16
 et iam *Gelenius* designatus tribunus *Rhenanus et Popma* 18
 perduxit *AP*: perduxit *Rhenanus* 19 prouintiae *A* missus
 sum *Halm*: missum *A*: missus *P* 21 ducis usi o. *Heinsius*:
 opp. *A*: sed op. 115. 5. 120. 4 furentis *A*: furenteis *PB*,

i
 fuerat fortasse in Murb. furentes eorum *AB*: in eum *P*

VELLEI PATERCVLI

euasimus, elusimus partibus! quanto cum temperamento
† simul utilitatis res auctoritate imperatoris agi uidimus! qua
prudencia hiberna disposita sunt! quanto opere inclusus
custodiis exercitus nostri, ne qua posset erumpere inopsque
copiarum et intra se furens uiribus hostis elangueretur! 5

112 Felix euentu, forte conatu prima aestate belli Messalini
2 opus mandandum est memoriae. qui uir animo etiam
quam gente nobilior dignissimusque, qui et patrem Coruinum
habuisset et cognomen suum Cottae fratri relinqueret,
praepositus Illyrico subita rebellione cum semiplena legione 10
uicesima circumdatus hostili exercitu amplius uiginti milia
[hostium] fudit fugauitque et ob id ornamentis triumphalibus
3 honoratus est. ita placebat barbaris numerus suus, ita
fiducia uirium, ut ubicumque Caesar esset, nihil in se
reponerent. pars exercitus eorum, proposita ipsi duci et 15
ad arbitrium utilitatemque nostram macerata perductaque
ad exitiabilem famem, neque instantem sustinere neque † ut
facientibus copiam pugnandi derigentibusque aciem ausa
congregi occupato monte Claudio munitione se defendit.
4 at ea pars, quae obuiam se effuderat exercitui, quem A. 20
Caecina et Siluanus Plautius consulares ex transmarinis
adducebant prouinciis, circumfusa quinque legionibus

1 euasimus *suprascr.* eius imus A: euasimus PB: uniuersas euasi-
mus, elusimus partibus Thomas p. 29, h. e. 'uniuersum hostem sine
damno euadentibus, sicuti tamen fieri poterat, paruulis proeliis concursa-
tionibus eludentibus' 2 fortasse simulatae: summae Mommsen
utilitatis AP, quod ex 127. 2 utilitatem auctoritate muniri uindicauit:
ciuitatis Ruhnken et Maduig: simul util. reipublicae et auctori-
tatis imperatoris Kritz 4 fortasse ut ne 6 forte *supra*
uersum habet A 8 que addidit Heinsius 11 amplius xx.
hostium P: a m xx A, quod sitne amplius milia uiginti an amplius
uiginti milia ambigitur. Num ad xx milia? 16 post arbitrium
deletum est in A ducis 17 instantes Acidalius ut AP: cum
Ruhnken: fortasse nostris 18 derigentibus quae A: dirigentibus-
que BP aciem *suprascr.* aciam A: aciem B: etiam P, sed Rhenanus
in marg. 'alias aciem': fortasse ac (uel atque) iam derigentibus aciem
20 at ea B et Rhenanus in marg. P: altera A: antea P que A
21 Plancius A 22 circum P: raum (craum Fechter) *suprascr.*
circum A

LIBER II

nostris auxiliaribusque et equitatui regio (quippe magnam
 Thracum manum iunctus praedictis ducibus Rhoemetalces,
 Thraciae rex, in adiutorium eius belli secum trahebat) paene
 exitiabilem omnibus cladem intulit: fusa regionum eque- 5
 5 stris acies, fugatae alae, conuersae cohortes sunt, apud signa
 quoque legionum trepidatum. sed Romani uirtus † militis
 plus eo tempore uindicatum gloriae quam ducibus reliquit,
 qui multum a more imperatoris sui discrepantes ante in
 hostem inciderunt, quam per exploratores, ubi hostis esset,
 10 cognoscerent. iam igitur in dubiis rebus semet ipsae 6
 legiones adhortatae, iugulatis ab hoste quibusdam tribunis
 militum, interempto praefecto castrorum praefectisque co-
 hortium, non incruentis centurionibus, qui etiam primi
 ordinis cecidere, inuasere hostes nec sustinuisse contenti
 15 perrupta eorum acie ex insperato uictoriam uindicauerunt.
 hoc fere tempore Agrippa, qui eodem die quo Tiberius 7
 adoptatus ab auo suo naturali erat et iam ante biennium,
 qualis esset, apparere coeperat, mira prauitate animi atque
 ingeni in praecipitia conuersus patris atque eiusdem aui sui
 20 animum alienauit sibi, moxque crescentibus in dies uitiiis
 dignum furore suo habuit exitum.

Accipe nunc, M. Vinici, tantum in bello ducem, quantum 113

1 magnam (-a P) Thracum manu AP 2 manum Rhenanus iunc-
 tus B: iunctis del., dein iunctus A: uinctus P predictus A
 Rhomo et Alces ABP, em. Rhenanus 3 Thracie A in AP: num
 magna Thr. manu . . . adiutorium trahebat? pene A 4
 fusa Voss: fuga BA: fugata P æqu. A 5 apud A 6 Militis
 suprascr. militis A ita tamen ut M littera incerta mihi neque st multum
 dissimilis uisa sit: militibus Lipsius: militi Gruter 7 uindicatum
 iit ed. Bipont: fortasse excidit sibi post uindicatum. Vide Comm. Crit.
 8 amore ~~duis~~ suprascr. imperatoris A discrepantes Io. Is. Pon-
 tanus Anall. i. i (1599): crepantes AP 10 ipse A 12 prefecto
 castrorum A (sic) 13 qui P: quibus AB, puto ex geminatione
 syllabae bus qua praecedens centurionibus terminatum est 14 ordines
 ABP: ordinis Gelenius: e quibus e. p. ordines Boecler 15 pre-
 rupta A 17 et iam Gelenius: etiam AP 18 ceperat A 19
 ingenii AP 21 suo supra uersum A

VELLEI PATERCVLI

in pace uides principem. iunctis exercitibus, quique sub
 Caesare fuerant quique ad eum uenerant, contractisque in
 una castra decem legionibus, LXX amplius cohortibus, XIV
 * * et pluribus quam decem ueteranorum milibus, ad hoc
 magno uoluntariorum numero frequentique equite regio, 5
 tanto denique exercitu, quantus nullo umquam loco post
 bella fuerat ciuilia, omnes eo ipso laeti erant maximamque
 2 fiduciam uictoriae in numero reponebant. at imperator,
 optimus eorum quae agebat iudex et utilia speciosis prae-
 ferens quodque semper eum facientem uidi in omnibus 10
 bellis, quae probanda essent, non quae utique probarentur
 sequens, paucis diebus exercitum, qui uenerat, ad refouendas
 ex itinere eius uires moratus, cum eum maiorem, quam ut
 temperari posset, neque habilem gubernaculo cerneret,
 3 dimittere statuit; prosecutusque longo et perquam laborioso 15
 itinere, cuius difficultas narrari uix potest, ut neque uni-
 uersos quisquam auderet adgredi et partem digredientium,
 suorum quisque metu finium, uniuersi temptare non possent,
 remisit eo, unde uenerant, et ipse asperrimae hiemis initio
 regressus Sisciam legatos, inter quos ipsi fuimus, partitis 20
 praefecit hibernis.

II4 O rem dictu non eminentem, sed solida ueraque uirtute
 atque utilitate maximam, experientia suauissimam, humani-
 tate singularem! per omne belli Germanici Pannonique
 tempus nemo e nobis gradumue nostrum aut praecedentibus 25
 aut sequentibus inbecillus fuit, cuius salus ac ualetudo non
 ita sustentaretur Caesaris cura, tamquam districtissimus ille
 tantorum onerum mole huic uni negotio uacaret animus.

1 uides principem *AB*: uides . Principes *P*   3 LXX *A*: $\overline{\text{LXX}}$. *P*
 4 alis add. *Lipsius*: x alis *Laurent* et *Lipsius*: set corr. in sed *A*:
 sed *P*   adhoc *P*   9 spet. *A*   11 utique *AP*, h. e. quae
 ab aliquo saltem probari possent: cuique *Heinsius*   19 asperrime *A*
 20 Sisciam *B*: Sisci iam *A*: Sistiam *P*   22 ductu *A*   23
 utilitatem *A*   26 becillus *A*   27 districtissimus *Bentley*: dis-
 traximus *AP*: distractissimus *Rhenanus*   28 uni negotio *Gelenius*:
 uni genito *A*: uni genitio *B*: uni *P*

LIBER II

erat desiderantibus paratum iunctum uehiculum, lectica eius 2
 publicata, cuius *usum* cum alii tum ego sensi: iam medici,
 iam apparatus cibi, iam in hoc solum uni portatum instru-
 5 tantum ac domestici deerant, ceterum nihil, quod ab illis
 aut praestari aut desiderari posset. adiciam illud, quod, 3
 quisquis illis temporibus interfuit, ut alia, quae rettuli,
 agnoscet protinus: solus semper equo uectus est, solus cum
 iis, quos inuitauerat, maiore parte aestiuarum expeditionum
 10 cenauit sedens: non sequentibus disciplinam, quatenus
 exemplo non nocebatur, ignouit; admonitio frequens,
 † inerat et castigatio, uindicta rarissima, agebatque medium,
 plurima dissimulantis, aliqua inhibentis. hiemps emolu- 4
 mentum patrati belli contulit, sed insequenti aestate omnis
 15 Pannonia reliquiis totius belli in Delmatia manentibus
 pacem petiit. ferocem illam tot milium iuuentutem, paulo
 ante seruitutem minatam Italiae, conferentem arma quibus
 usa erat apud flumen nomine Bathinum prosternentemque
 se uniuersam genibus imperatoris, Batonemque et Pinnetem
 20 excelsissimos duces, captum *alterum*, alterum a se deditum
 iustis uoluminibus ordine narrabimus, ut spero. autumnus 5
 * * uictor in hiberna reducitur exercitus, cuius omnibus copiis

1 laetitia *del.*, *dein suprascr.* lectica *A*   2 *usum add. Lipsius*   3
 um *del.*, *dein suprascr.* uni portatum *A*: importatum *P*: una p. *Orelli*:
 'uni praefero propter oppositum nullius non' *G. A. Koch*   4 baline *A*
 5 quod, *postremis tribus litteris inductis*, *A*   6 aditiam *A*: adiciam *P*
 7 que retuli *A*   8 equo *P*: eo quo *A*   10 cen. *A*: cœn. *P*   12
 inerat *AP*: interdum uir doctus in *Ephem. Gotting. a. 1779, idque placuit*
Kritzio: interea *Thomas*: incerta (*om.* et) ego in *Hermathena anni*
1897 p. 21 amarissima *AP*: rarissima *Rhenanus*: uidetur ex uindicta
geminata a adhaessisse sequenti rarissima: hoc cum non satis intellegeretur
quid esset, factum est amarissima   13 aliquā *A*   14 non tulit *Friebel*
in seq. A   15 reliquis *del.*, *dein suprascr.* reliquiis *A*   16
 Fero uocem *A*: an ferociorem?   17 quibus *P*: qui *A*: quibus
 abusa *Haase*   19 Pinetem *AP*, sed cf. 110. 4   20 alterum
semel AP, sed Rhenanus 'alterum deesse uidetur' a se *AP*: a socio
Burmman: fort. per se   21 initio uel fine *suppleuerim*: autumnus
Gelenius

VELLEI PATERCVLI

per Caesarem *M.* Lepidus praefectus est, uir nominis ac fortunae deorum proximus, quem in quantum quisque aut cognoscere aut intellegere potuit, in tantum miratur ac diligit tantorumque nominum, quibus ortus est, ornamentum iudicat.

- 115 Caesar ad alteram belli Delmatici molem animum atque 5
arma contulit. in qua regione quali adiutore legatoque
fratre meo Magio Celere Velleiano usus sit, ipsius patrisque
eius praedicatione testatum est et amplissimorum donorum,
quibus triumphans eum Caesar donauit, signat memoria.
2 initio aestatis Lepidus educto hibernis exercitu per gentis 10
integras immunisque adhuc clade belli et eo ferocis ac
trucis tendens ad Tiberium imperatorem et cum difficultate
locorum et cum ui hostium luctatus, magna cum clade
obsistentium excisis agris, exustis aedificiis, caesis uiris,
laetus uictoria praedaeque onustus peruenit ad Caesarem, 15
3 et ob ea, quae si propriis gessisset auspiciis, triumphare
debuerat, ornamentis triumphalibus consentiente cum iudicio
4 principum uoluntate senatus * * est. illa aestas maximi
belli consummauit effectus: quippe Perustae et Desitiates
Delmatae, situ locorum ac montium, ingeniorum ferocia, 20
mira etiam pugnandi scientia et praecipue angustiis saltuum
paene inexpugnabiles, non iam ductu, sed manibus atque
armis ipsius Caesaris tum demum pacati sunt, cum paene
5 funditus euersi forent. nihil in hoc tanto bello, nihil in

1 *per addidi* *M. add. Burer* pref. *A* nomini *Acidalius* 2
deorum *Laurent*: eorum *AP*: Caesarum *Scheffer* max del., dein
proximus *A* (*sic*) 3 intellegere *A*: intellig. *P* 5 Dalm. *A*
7 Velleiano *Gelenius*: Ulli (ulli *P*) flano *AP*: Uliflano *Burer* 8
~~donorum~~ honorum *A* (*sic*): honorum *P* 10 pergentis in (*om. P*)
integras (integritas *B*) *APB* 11 imunesque *B*: immunesque *AP*
feroces ac truces *AP* 14 edific. *A* 16 auspitiis *A* 17 iuditio *A*
18 *suppleuerunt* ornatus *G. A. Koch*, in quam *παρήχθον* et ipse incideram,
cf. honoribus honoratum 124. 3: donatus *Rhenanus*: honoratus *Herel*
probante Novák estas maximi (maximi *Fechter*) 19 con-
sumauit *A* perusia aedesitiales *A*: Perusia aede siciales *P*:
Perustae *Voss* Desitiates *Gelenius*: et uulg. ac *Voss prob. Kritzio*
20 Delmatae *B*: Dalmatae *AP* 21 saltum pene *A*

LIBER II

Germania aut uidere maius aut mirari magis potui, quam
quod imperatori numquam adeo ulla oportuna uisa est
uictoriae occasio, quam damno amissi pensaret militis
semperque uisum est gloriosum, quod esset tutissimum, et
5 ante conscientiae quam famae consultum nec umquam
consilia ducis iudicio exercitus, sed exercitus prouidentia
ducis rectus est.

Magna in bello Delmatico experimenta uirtutis in † multos 116
ac difficilis locos praemissus Germanicus dedit; celebri 2
10 etiam opera diligentique Vibius Postumus uir consularis,
praepositus Delmatiae, ornamenta meruit triumphalia: quem
honorem ante paucos annos Passienus et Cossus, uiri
† quibusdam diuersis uirtutibus celebres, in Africa meruerant.
sed Cossus uictoriae testimonium etiam in cognomen fili
15 contulit, adulescentis in omnium uirtutum exempla geniti.
at Postumio operum L. Apronius particeps illa quoque 3
militia eos, quos mox consecutus est, honores excellenti
uirtute meruit. utinam non maioribus experimentis testatum
esset, quantum in omni re fortuna posset! sed in hoc
20 quoque genere abunde agnosci uis eius potest. nam et
Aelius Lamia, uir antiquissimi moris et priscam grauitatem
super humanitate temperans, in Germania Illyricoque et
mox in Africa splendidissimis functus ministeriis, non
merito, sed materia apiscendi triumphalia defectus est, et 4

2 oportuna *A*, cf. 120. 4 4 gloriosum *AP*: gloriosissimum
Halm 5 quam *om. A* fame *A* nec unquam *P*: necum quod
BA 8 Delm. *B* et corr. *A*: Dalm. *P* et prius *A* ne del. ante in *A*
incultos *Heinsius* 9 difficilis *A* celebri *AP*: 'alias
celebris' *Burer* 10 diligenti quib. ius Postumus *A*: diligenti, quibus
Iulius Posthumus *P*: 'ex. uet. habet Iul. Postumus' *Burer*: diligentique
Voss: Vibius Postumus *Pighius Annal.* iii. p. 538 11 praepositus
P: quae positus *A* Delmatiae *BA*: Dalmatiae *P* 13 quibus-
dam *AP*: quamuis *Bothe*: quamquam *Halm*: fortasse quantumuis:
diuersis quibusdam *Wilhelm* 16 Ad *BA* Postumi *P*: Postumio
BA. quod cum Orellio retinui 19 hoc *Gelenius*: loco *AP* 21
Aelius Lamia *Ruhnken*: etiam *AP* 22 super *A*: semper *P* 24
di
apiscendi prius *A*, mox *suprascriptum est, addito* α : adipiscendi *P*

VELLEI PATERCVLI

A. Licinius Nerua Silianus, P. Sili filius, quem uirum ne qui intellexit quidem abunde miratus est, † me nihil non optimo cui simplicissimo duci perisset praeferens †, immatura morte et fructu amplissimae principis amicitiae et consummatione euectae in altissimum paternumque 5 fastigium imaginis defectus est. horum uirorum mentioni si quis quaesisse me dicet locum, fatentem arguet; neque enim iustus sine mendacio candor apud bonos crimini est.

117 Tantum quod ultimam imposuerat Pannonico ac Delma- 10 tico bello Caesar manum, cum intra quinque consummati tanti operis dies funestae ex Germania epistulae caesi Vari trucidatarumque legionum trium totidemque alarum et sex cohortium * * uelut in hoc saltem tantummodo indulgente nobis fortuna, ne occupato duce * * * et causa et persona 15 2 moram exigit. Varus Quintilius inlustri magis quam nobili ortus familia, uir ingenio mitis, moribus quietus, ut corpore, ita animo immobilior, otio magis castrorum quam bellicae adsuetus militiae, pecuniae uero quam non contemptor, Syria, cui praefuerat, declarauit, quam pauper diuitem 20 3 ingressus diues pauperem reliquit; is cum exercitui, qui

1 Alicinius (ci *super rasuram*) *del.*, *dein suprascr.* Alicinius A Silii AP 2 ne (me uel me A) nihil non (om. P) optimo (optimo A) cui (cuius A) simplicissimo duci perisset BPA: fortasse nihil non o. cui simpl. duci superesse praeferens, cf. 125. 5. Vide Comm. Crit. 4 morte add. Orelli amplicissimae A 6 est P: es A honorum AB: quorum P: horum Burer: bonorum Burmann: an honorariae horum? 8 sine mendacio tamquam interpolatum del. Cornelissen 10 ac] ad A Dalm. AP 11 consum. A 14 cohortium] nuntium attulere hic supplendum erat 15 ne occupato ducem et causa persona moram exigit AP. Lacunam post duce cum Lipsio et Vossio statui. Eam sic explent: Voss in debellandis Pannoniis uictores Germani iis se coniungerent: Halm tanta clades inferretur: Boot malum tantum ingereret sed causa et persona Lipsius et Voss: sed et causa et p. Orelli 18 ita Acidalius: et AP, quod Wopkens interpr. 'pro corporis animique tarditate' Imob. A: imm. P 21 cum in A sic scriptum est ut ad tum potius accedere uideatur

LIBER II

erat in Germania, praeesset, concepit esse homines, qui nihil praeter uocem membraque haberent hominum, quique gladiis domari non poterant, posse iure mulceri. quo pro-
 4 posito mediam ingressus Germaniam uelut inter uiros pacis
 5 gaudentis dulcedine iurisdictionibus agendoque pro tribu-
 nali ordine trahebat aestiua.

At illi, quod nisi expertus vix credat, in summa feritate 118
 uersutissimi natumque mendacio genus, simulantes fictas
 litium series et nunc prouocantes alter alterum in iurgia,
 10 nunc agentes gratias, quod ea Romana iustitia finiret
 feritasque sua nouitate incognitae disciplinae mitesceret et
 solita armis discerni iure terminarentur, in summam socor-
 diam perduxere Quintilium, usque eo, ut se praetorem
 urbanum in foro ius dicere, non in mediis Germaniae
 15 finibus exercitui praeesse crederet. tum iuuenis genere 2
 nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus
 ingenio, nomine Arminius, Sigimeri principis gentis eius
 filius, ardorem animi uultu oculisque praeferens, adsiduus
 militiae nostrae prioris comes, iure etiam ciuitatis Romanae
 20 decus equestris consequens gradus, segnitia ducis in occa-

1 preesset *A*   3 mulcere *A*   4 paces (e ex i) del., dein
 pacis *A*   5 gaudentes *AP*   6 ordine suspectum *Lipsio Heinsio*
Ruhnenio: otiose *Cornelissen*: fort. socordius (socordia iam *Laurent*):
 ordine *Christian Crusius Probabil. Crit. p. 120 (1753)* rettulit ad con-
 uentus per ciuitates obeundos   7 credat *Lipsius*: credebat *AP*
 8 mendatio *A*   9 prouocantes in textu sed in marg. procaces
A: procaces *P*: procataes *B*: prouocantes *Rhenanus* in iurgia

Maduig: iniuria *AP*   11 mutesceret *A*: mutesceret *B*: mite-
 sceret *P*   14 mediis *lis*, priore inducto, *A*   15 preesse *A*   16
 num promotus?   19 sic *Maduig Aduers. ii. 311*: iure etiam ciuitatis
 Romae eius (ius *P*) equestris consequens gradus *AP*   Romanae *Burer*
 20 decus *Burmman et Maduig*   consequens *h. e. equestri gradui*
proximus, uti interpretatus est Maduig: consecutus *Heinsius et sic Halm*,
 tamquam deprauatum ex scriptura consequutus: *Mommsen* scribebat iure
 etiam c. Romanae eius equestres consequens gradus. *Vide Comm. Crit.*
De loco conclamato disputauit Huebner 'ueber den Namen des Arminius'
 in *Hermes* x. p. 395 n.

sionem sceleris usus est, haud imprudenter speculatus
 neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret, et
 3 frequentissimum initium esse calamitatis + securitatis. primo
 igitur paucos, mox pluris in societatem consili recepit:
 opprimi posse Romanos et dicit et persuadet, decretis facta 5
 4 iungit, tempus insidiarum constituit. id Varo per uirum
 eius gentis fidelem clarique nominis, Segesten, indicatur.
 postulabat etiam * * * fata consiliis omnemque animi eius
 aciem praestrinxerant: quippe ita se res habet, ut plerumque
 cui fortunam mutaturus *est* deus, consilia corrumpat, 10
 efficiatque, quod miserrimum est, quod accidit ut etiam
 merito accidisse uideatur et casus in culpam transeat.
 negat itaque se credere speciemque in se beneuolentiae ex
 merito aestimare profitetur. nec diutius post primum in-
 dicem secundo relictus locus.

119 Ordinem atrocissimae calamitatis, qua nulla post Crassi
 in Parthis damnum in externis gentibus grauior Romanis
 fuit, iustis uoluminibus ut alii, ita nos conabimur exponere:
 2 nunc summa deflenda est. exercitus omnium fortissimus,
 disciplina, manu experientiaque bellorum inter Romanos 20
 milites princeps, marcore ducis, perfidia hostis, iniquitate

1 imp. AP 3 securitatis *inducto* -is et -eis *substituto*, mox, *toto hoc*
inducto, securitatis *suprascript.* A, in quantum *scripturam* codicis ego et F.
 Madan, *difficiliorem sane, interpretari potuimus*: securitatem P: num in
 (uel ex) securitate? 4 societate consili praecepit AP, corr.
 Rhenanus 5 docet Heinsius 8 lacunam sic *suppleui* ex Tac. Ann.
 i. 58 [uinciri conscios. sed praeualebant iam] in quibus sed praeu. iam
 Gelenii est 9 praestruxerat AP, em. Gelenius 10 cui *scripsi*:
 qui AP: cui Laurent *relatiuum*, Kritze *indefinitum* ut in Cic. Fin. iii. 21.
 71 habuit: cuius ed. Bipont. et Halm cf. 57. 3: fort. quib. f. m. e. deus,
 [iis] imitaturus A est add. Gelenius eius post deus addebat Laurent
 11 ut quod accidit et etiam (etiam P) ABP: quod accidit ut etiam
scripsi, solita *structura* qua ut post *relatiuum* demum *infertur*: ut quod
 accidit, id etiam Burer 12 culpam P: culpa BA 13 speciemque
 Burmann: spemque AP beneuolentia AP, corr. Gelenius 16
 qua BP: quae A Crassi P: Cassi BA 20 disciplina A 21
 Marco reducis A

LIBER II

fortunae circumuentus, cum ne pugnandi quidem egredien-
 diue occasio nisi *iniqua nec* in quantum uoluerant data
 esset immunis, castigatis etiam quibusdam graui poena, quia
 Romanis et armis et animis usi fuissent, inclusus siluis,
 5 paludibus, insidiis ab eo hoste ad internecionem trucidatus
 est, quem ita semper more pecudum trucidauerat, ut uitam
 aut mortem eius nunc ira nunc uenia temperaret. duci 3
 plus ad moriendum quam ad pugnandum animi fuit: quippe
 paterni auitique successor exempli se ipse transfixit. at 4
 10 e praefectis castrorum duobus quam clarum exemplum
 L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit, qui, cum longe
 maximam partem absumpsisset acies, auctor deditionis
 supplicio quam proelio mori maluit. at Vala Numonius,
 15 spoliatum equitem peditem relinquens fuga cum aliis Rhenum
 petere ingressus est. quod factum eius fortuna ulta est;
 non enim desertis superfuit, sed desertor occidit. Vari 5
 corpus semiustum hostilis lacerauerat feritas; caput eius

1 ne p. quidem egredie^g (*sic A: egregie P: egrediē B*) aut occasionis
 in quantum uoluerant data esset immunis (*imm. P*) *APB: egrediendiue*
Voss: aut egrediendi Haase 2 occasio nisi in quantum *ed. Bipont:*
occ. nis[i] [in]i[qua] [nec] in quantum ego, ut in qua bis repetitum
fuert, semel exciderit 3 *sic P: qui a Romanis et armis et animi*
suis fuissent A: fort. quia Romani et armis et animi sui fuissent
h. e. audaciae Romanis insitae 5 paludis *AP* internet.
AP 6 tractauerat *Cornelissen* 9 auitique *P: auique BA*
 atque *suprascr. a te A* 11 legg. iustam *A* Ceionius
A, i incerta et propius ad r accedente: C. Eionius P: C. Ceionius
Heinsius 13 suplitio *A* Vala Num. *Vrsinus: Valnu-*
monius AP 14 cetæra *A* ac *P: et A* 15 equitem *AP:*
equite Gelenius fugatum (*sic AB, fuga cum P*) aliis *ABP:*
fuga cum aliis Gelenius: 'nam dirum exemplum eo constitit quod legatus
cum aliis i. e. cum equitatu confugit peditem relinquens' Kritze. Retinui
quod habent ABP. Numonius spoliatum equitem equis reliquit peditem,
deinde cum aliis sociis uiae Rhenum petebat: frustra ille quidem, nam
quos equis abreptis inermis deseruerat his non superfuit, sed ipse, merito
supplicio desertoris, interit: cf. 117. 2 quam pauper diuitem ingressus,
diues pauperem reliquit 16 ultra est *A* 17 non enim d. s. s. d.
occidit] haec uerba in ed. Orelliana omissa extant in A 18 hostilis
Burer ex coniectura hosti *BA: hostium P* lacerauerit *A*

VELLEI PATERCVLI

abscisum latumque ad Maroboduum et ab eo missum ad
Caesarem gentilicii tamen tumuli sepultura honoratum est.

120 His auditis reuolat ad patrem Caesar ; perpetuus patronus
Romani imperi adsuetam sibi causam suscipit. mittitur ad
Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, praesidia 5
munit et se magnitudine sua, non fiducia hostium metiens,
qui Cimbricam Teutonicamque militiam Italiae minabantur,
2 ultro Rhenum cum exercitu transgreditur. arma infert isti
quem arcuisse pater et patria contenti erant ; penetrat
interius, aperit limites, uastat agros, urit domos, fundit 10
obuios maximaque cum gloria, incolumi omnium, quos
3 transduxerat, numero in hiberna reuertitur. reddatur uerum
L. Asprenati testimonium, qui legatus sub auunculo suo
Varo militans gnaua uirilique opera duarum legionum, quibus
praeerat, exercitum immunem tanta calamitate seruauit 15
matureque ad inferiora hiberna descendendo uacillantium
etiam cis Rhenum sitarum gentium animos confirmauit.
sunt tamen, qui ut uiuos ab eo uindicatos, ita iugulorum
sub Varo occupata crediderint patrimonia hereditatemque
4 occisi exercitus, in quantum uoluerit, ab eo aditam. L. 20
etiam Caedici praefecti castrorum eorumque, qui una
circumdati Alisone immensis Germanorum copiis obside-
bantur, laudanda uirtus est, qui omnibus difficultatibus
superatis, quas inopia rerum intolerabilis, uis hostium

1 abscisum *A* Meroboduum *A* 2 gentilicii *AP* 3 His au-
ditis . . . reuertitur] *transponebat Haase post 120. 6 profluuiio expiraret*
4 imperii *AP* 6 et *A*: *om.* *P*: et *Burer*, *sed, ut uidetur, ex*
coniectura, non tamquam in Murbacensi lectum hostium *AP*: *om.*
Burer: hostis *Haupt* metiens *del., dein* metiens *A* 7 minabatur
BA: minabantur *P* 8 ultro *A* et sic ex *coni. Freinsheim*: ultra *P*
arma interfecti quæ arguisse *AP*: a. infert *Lipsius*: infert hosti *Voss*:
i. genti *Ruhnken*: i. isti *Bothe* 9 quem *Voss et Bothe* arcuisse
Lipsius prt (*sed inductum*) ante pater *A* penetrati *A* 11 obuios
P: obulos *BA* 13 Asprenati *A* 14 gnaua *A*: naua *P*
15 preerat *A* imm. *AP* 17 Rheno *AP*: num cisrhenositarum?
ut compositum fieret 20 occisi *A*: excisi *P* ualuerit *Lipsius*
21 Caediti *A*: Caedicii *P* 22 circumdati *A* Alisone *Rhenanus*: a
lisone *A*: a *Lisone *P* imensis *A*: imm. *P* 24 intollerabilis *A*

LIBER II

faciebat inexsuperabilis, nec temerario consilio nec segni
prouidentia iuti speculatique oportunitatem ferro sibi ad
suos peperere redditum. ex quo apparet Varum, sane 5
grauem et bonae uoluntatis uirum, magis imperatoris de-
fectum consilio quam uirtute destitutum militum se magni-
ficentissimumque perdidisse exercitum. cum in captiuos 6
saeuiretur a Germanis, praeclari facinoris auctor fuit Calvus
Caelius, adulescens uetustate familiae suae dignissimus, qui
complexus catenarum, quibus uinctus erat, seriem, ita illas
10 inlisis capiti suo, ut protinus pariter sanguinis cerebrique
profluuium exspiraret.

Eadem uirtus et fortuna subsequenti tempore ingressi 121
Germaniam imperatoris Tiberi fuit, quae initio fuerat. qui
concussis hostium uiribus classicis peditumque expeditioni-
15 bus, cum res Galliarum maximae molis accensaque plebe
Viennensium dissensiones coercitione magis quam poena
mollisset, senatus populusque Romanus postulante patre
eius, ut aequum ei ius in omnibus prouinciis exercitibusque
esset, quam erat ipsi, decreto complexus est. etenim absurdum
20 erat non esse sub illo, quae ab illo uindicabantur, et qui ad 2
opem ferendam primus erat, ad uindicandum honorem non

1 inexuperabilis (-leis P) AP   2 uiti B: niti A: usi P: adiuti
Burer: nisi ed. Bipont.: iuti Heinsius, cf. Tac. Ann. xiv. 4   oppor-
tunitatem AP   3 pepererunt del., dein peperere A: aperuere Corne-
lissen   4 graue m&c bone A   7 seuir. et precl. A   8 Coelius (Cael.
P) ad uetustatem AP, quod defendit Wopkens Lect. Tull. § 134: adule-
scens uetustate Ruhnken: ac . . . dignissimi Lipsius   9 saeriem
A   11 profluuium Gelenius: in fluuium AP: effluuium Lipsius   ex-
piret corr. in expiraret A   12 eadem A: eadem et P   in-
gressi Germaniam Bardili (1822) pulcherrime: ingressa animam (-mum
P) ABP   13 Tiberii ABP   14 concussis del., dein iterum
suprascr. concussis A: contusis Ruhnken probabiliter   15 accensa-
que plebe A, quod reuocauit, cum Burer testatus sit accensaque in
Murbacensi fuisse: accensasque plebis P: plebis etiam Burer uidit
16 coercionem AP, corr. Gelenius   18 aequum ei ius Rhenanus:
equum eius AP   prouinciis A   19 quam AP: atque Orelli
ipse AP: ipsi Rhenanus: fort. quam quo erat ipse   cöpl. A
est scripsi: esset AP, et sic Burer uidetur legisse. Vulgo et addunt post
mollisset, apodosin autem faciunt in urbem reuersus, κ.τ.λ.

iudicari parem. in urbem reuersus iam pridem debitum, sed
 continuatione bellorum dilatum ex Pannoniis Delmatisque
 egit triumphum. cuius magnificentiam quis miretur in
 3 Caesare? fortunae uero quis non miretur indulgentiam?
 quippe omnis eminentissimos hostium duces non occisos 5
 fama narrauit, sed uinctos triumphus ostendit; quem mihi
 fratrique meo inter praecipuos praecipuisque donis adornatos
 uiros comitari contigit.

122 Quis non inter reliqua, quibus singularis moderatio Ti.
 Caesaris elucet atque eminet, hoc quoque miretur, quod, 10
 cum sine ulla dubitatione septem triumphos meruerit, tribus
 contentus fuerit? quis enim dubitare potest, quin ex
 Armenia recepta et ex rege praeposito ei, cuius capiti insigne
 regium sua manu imposuerat, ordinatisque rebus Orientis
 ouans triumphare debuerit, et Vindelicorum Raetorumque 15
 2 uictor curru urbem ingredi? fractis deinde post adoptionem
 continua trienni militia Germaniae uiribus idem illi honor
 et deferendus et recipiendus fuerit? et post cladem sub
 Varo acceptam, *expectato* ocus prosperrimo rerum euentu
 eadem excisa Germania triumphus summi ducis adornari 20
 debuerit? sed in hoc uiro nescias, utrum magis mireris,
 quod laborum periculorumque semper excessit modum, an
 quod honorum temperauit.

123 Venitur ad tempus, in quo fuit plurimum metus. quippe
 Caesar Augustus cum Germanicum nepotem suum reliqua 25
 belli patraturum misisset in Germaniam, Tiberium autem
 filium missurus esset in Illyricum ad firmanda pace quae

4 in diligentiam *A* 5 omnis *A* 6 ut *del. ante fama A* mihi
Burer: militi *AP* 7 p̄cipuos precipuisque *A* 9 Tib. *P*: T *A*
 13 praeposito ei *Heinsius*: praepositi (pro-*P*) *ABP* 15 praetorum-
 que *suprascr.* Rhætorumque *A* 17 trienni *A*: triennii *P* 18 sub
P: ~~suprascr.~~ sub *A* 19 *expectato* ocus *Halm*: totius *BA*: ocus
P: uoto ocus *Burmman*: totiens *Perizonius*: fortasse uoto citius
nisi cui praeferendum uidebitur quod Scriver con. tertius 20
 triumphum *AP*, *em. Heinsius* adornari *BA*: adornare *P* 21
 nescis *A* 22 aut *del.*, dein an *A* 25 Cæs. *A* 27 firmanda
Burer: formanda *AP*: fortasse adfirmando *h. e. ut adfirmaret*

LIBER II

bello subegerat, prosequens eum simulque interfuturus
 athletarum certaminis ludicro, quod eius honori sacratum
 a Neapolitanis est, processit in Campaniam. quamquam
 iam motus inbecillitatis inclinataeque in deterius principia
 5 uoletudinis senserat, tamen obnitente ui animi prosecutus
 filium digressusque ab eo Beneuenti ipse Nolam petiit: et
 ingraescente in dies uoletudine, cum sciret, quis uolenti
 omnia post se salua remanere accersendus foret, festinanter
 reuocauit filium; ille ad patrem patriae expectato reuolauit
 10 maturius. tum securum se Augustus praedicans circum-
 fususque amplexibus Tiberi sui, commendans illi sua atque
 ipsius opera nec quidquam iam de fine, si fata poscerent,
 recusans, subrefectus primo conspectu alloquioque carissimi
 sibi spiritus, mox, cum omnem curam fata uincerent, in sua
 15 resolutus initia Pompeio Apuleioque consulibus septuagesimo
 et sexto anno animam caelestem deo reddidit.

Quid tunc homines timuerint, quae senatus trepidatio, 124
 quae populi confusio, quis urbis metus, in quam arto salutis
 exitique fuerimus confinio, neque mihi tam festinanti ex-
 20 primere uacat neque cui uacat potest. id solum uoce
 publica dixisse *satis* habeo: cuius orbis ruinam timueramus,
 eum ne commotum quidem sensimus, tantaque unius uiri
 maiestas fuit, ut nec * bonis neque contra malos opus armis
 foret. una tamen ueluti luctatio ciuitatis fuit, pugnantis 2
 25 cum Caesare senatus populiue Romani, ut stationi paternae

1 eumque simul A   2 certamini Cellarius   4 imb. AP
 8 post se P: posse A   accersendum A   11 Tiberi P: Tiberii
 A   15 Appuleioq. Kreyssig   COS. A: COS. PB: 'pro cos
 scribatur COSS.' Burer   16 et om. P, habet A: 'Amerbachius copu-
 lam, a Rhenano omissam, non de suo addidisse, sed in codice Murbacensi
 inuenisse uidetur. Suetonius quoque Octau. cap. 100 de Augusto; obiit,
 inquit, septuagesimo et sexto aetatis anno' Kreyssig   caelo P
 18 urbis A et Acidalius: orbis P   19 ꝑ exitique A (sic) coeperat
 scribere fuerimus   21 satis add. Ruhnken   orbis AP; urbis
 Burer legendum uidebatur   23 nec P: ne A: pro suppleuerim,
 non enim adsentior Kritzio posse bonis id per se significare: bonis con-
 silio Scliner   24 forent A   25 R. AP

VELLEI PATERCVLI

succederet, illius, ut potius aequalem ciuem quam eminentem
 liceret agere principem. tandem magis ratione quam honore
 uictus est, cum quidquid tuendum non suscepisset, periturum
 uideret ; solique huic contigit paene diutius recusare princi-
 patum, quam, ut occuparent eum, alii armis pugnauerant. 5
 3 post redditum caelo patrem et corpus eius humanis
 honoribus, numen diuinis honoratum, primum principalium
 eius operum fuit ordinatio comitiorum, quam manu sua
 4 scriptam diuus Augustus reliquerat. quo tempore mihi
 fratrique meo, candidatis Caesaris, proxime a nobilissimis ac 10
 sacerdotalibus uiris destinari praetoribus contigit, consecutis
 quidem ut neque post nos quemquam diuus Augustus neque
 ante nos Caesar commendaret Tiberius.

125 Tulit protinus et uoti et consili sui pretium res publica,
 neque diu latuit aut quid non impetrando passuri fuisset 15
 aut quid impetrando profecissemus. quippe exercitus, qui
 in Germania militabat praesentisque Germanici imperio
 regebatur, simulque legiones, quae in Illyrico erant, rabie
 quadam et profunda confundendi omnia cupiditate nouum
 ducem, nouum statum, nouam quaerebant rem publicam ; 20
 2 quin etiam ausi sunt minari daturos senatui, daturos principi
 leges ; modum stipendi, finem militiae sibi ipsi constituere
 conati sunt : processum etiam in arma ferrumque strictum
 est et paene in ultima gladiatorum erupit impunitas, defuitque,
 3 qui contra rem publicam duceret, non qui sequerentur. sed 25
 haec omnia ueteris imperatoris maturitas, multa inhibentis,
 aliqua cum grauitate pollicentis, *tum* inter seueram praecipue

2 m. ratione *BA* : ratione m. *P*   3 quicquid *AP*   4 pene *A*
 6 redditum *A*   7 numen *Krause* : nomen *AP*, quod defendit *Milkan*
ex 54. 2   10 candidatos *AP*   11 sacerdotibus *AP*, em. *Scheffer*
c. quidem *scripsi* : consecutisque *A* : consecutis *P*   12 post nos *P* :
 post annos *A*   14 et uoti *Gelenius* : ut uoti *AP*   praetium *A*
 16 profic. *A*   18 rabiem quandam *A*   19 omnia ante confun-
 dendi *deletum est in A*   20 quer. *A*   22 stipendii *AP*   24
 ultima *Voss* : ultimam *AB* : ultimum *P*   27 *tum addidi* : et *Krause*
 saeueram *A*

LIBER II

noxiorum ultionem mitis aliorum castigatio breui sopiit ac
sustulit. quo quidem tempore ut pleraque *non* ignaue 4
Germanicus, ita Drusus, qui a patre in id ipsum plurimo
quidem igne emicans incendium militaris tumultus missus
5 erat, prisca antiquaque seueritate usus, ancipitia sibi tamque
re quam exemplo perniciosa, et his ipsis militum gladiis,
quibus obsessus erat, obsidentis coercuit, singulari adiutore 5
in eo negotio usus Iunio Blaeso, uiro nescias utiliore in
castris an meliore in toga : qui post paucos annos proconsul
10 in Africa ornamenta triumphalia cum appellatione impera-
toria meruit. at Hispanias exercitumque * * * uirtutibus
celeberrimaque in Illyrico militia praediximus, cum imperio
obtineret, in summa pace *et* quiete continuit, cum ei pietas
rectissima sentiendi et auctoritas quae sentiebat obtinendi
15 superesset. cuius curam ac fidem Dolabella quoque, uir
simplicitatis generosissimae, in maritima parte Illyrici per
omnia imitatus est.

Horum xvi annorum opera quis cum ingerantur oculis 126
animisque omnium, [in] partibus eloquatur? sacrauit paren-
20 tem suum Caesar non imperio, sed religione, non appellauit
eum, sed fecit deum. reuocata in forum fides, summota e 2

1 noxiorum Gronovius prob. Bentleio : nostrorum AP 2 non
addidi : gnaue Salmasius et Bentley. Huic uni loco adscripsit Bentr.
'fo,' h. e. fortasse : itaque non probauit tamquam alienum, sed protulit
tamquam suum : ignouit ed. Bipont 3 Drusus Gelenius : Brutus AP
plurimo quidem AP : plurimoque idem uel plurimo pridem Heinsius :
5 tamque re scripsi : tam re P : timere AB : maluit tenere Maduig,
quod uerum non credo 7 obsidentis A 8 Bleso AP 9
procos A 10 apell. A 11 at A : ad B : ac P Post
exercitumque Maduig lacunam statuit, quam sic expleuit in iis cum
M. Lepidus, de cuius probabiliter, iudice Elimaro Klebs in Prosopo-
graphia Romani Imperi i. p. 31 n. 248. Ante Maduicum credebatur
Iunius Blaesus etiam Hispanias rexisse 13 in summa P, et sic
A secundum Orelli et Fechter, nam mihi potius cui (uel cum) summa est
uisum. Madano in, sed negligentius scriptum habetur et add. Orelli
14 obt. P : opt. A 18 xvi. A : xvi. P ingerantur uel ingerant
se scripserim : inserta BA : inserta sint P Vide Comm. Crit. 19
partibus Voss 20 apell. A 21 eum om. Gruter

VELLEI PATERCVLI

foro seditio, ambitio campo, discordia curia, sepultaeque ac
 situ obsitae iustitia, aequitas, industria ciuitati redditae;
 accessit † militibus auctoritas, senatui maiestas, iudiciis graui-
 tas; compressa theatralis seditio, recte faciendi omnibus
 3 aut incussa uoluntas aut imposita necessitas; honorantur 5
 recta, praua puniuntur, suspicit potentem humilis, non
 timet, antecedit, non contemnit humiliorem potens. quando
 annona moderatur, quando pax laetior? diffusa in orientis
 occidentisque tractus et quidquid meridiano aut septentrione
 finitur, pax augusta [per] omnis terrarum orbis angulos a 10
 4 latrociniorum metu seruat immunis. fortuita non ciuium
 tantummodo, sed urbium damna principis munificentia uin-
 dicat. restitutae urbes Asiae, uindicatae ab iniuriis magistra-
 tuum prouinciae: honor dignis paratissimus, poena in malos
 sera, sed aliqua: superatur aequitate gratia, ambitio uirtute; 15
 5 nam facere recte ciuis suos princeps optimus faciendo docet,
 cumque sit imperio maximus, exemplo maior est.
 127 Raro eminentes uiri non magnis adiutoribus ad guber-
 nandam fortunam suam usi sunt, ut duo Scipiones duobus
 Laeliis, quos per omnia aequauerunt sibi, ut diuus Augustus 20
 M. Agrippa et proxime ab eo Statilio Tauro, quibus nouitas
 familiae haud obstitit quominus ad multiplicis consulatus
 2 triumphosque et complura nominarentur sacerdotia. etenim

1 am *del.*, *dein* ambitio *A* curiae *AP* sepultaeque *AB*:
 sepultae *P* 2 obsitae *Gelenius*: oppositae *ABP*: obsopitae *Bergk*
 3 magistratibus *Gelenius* maiestatis *suprascr.* maiestas *A* 4
 compr. *AP* 5 imp. *AP* 9 quidquid *A*: quicquid *P* semp-
 tentrione *A* 11 immunis *A* 15 aliqua *AP*: aequa *Lipsius*
 16 principes *A* optime *Pluygers* 19 uisi sunt *A* 20 Diuus
P: D. *A* 21 proxime *Scheffer*: maxime *AP*, cf. 114 *fin.* 22
 haut obstitit *P et marg.* *A*: aut - stilit *A* quominus *P*: dominus
A consulatos triumphosque et complura (*sed Orellio uisum est*
compluræ) ~~nominentur~~ numerentur *A* (*sic*): enumerentur *B*: enu-
 merarentur *P*: complura numero enit- uel eueherentur *Thomas*, cf.
Cic. Font. iv. 8. 23 numero plurimi, *Sall. Jug.* 97. 5 numero plures:
 eueherentur *Vascosanus*: eniterentur *Gelenius*: emerentur *Heinsius*
mutato quominus ad in quominus et: scripsi *A* secutus nominarentur
h. e. designarentur

LIBER II

magna negotia magnis adiutoribus egent † neque in paruo
 paucitas ministeria defecit †, interestque rei publicae quod
 usu necessarium est, dignitate eminere utilitatemque auc-
 toritate muniri. sub his exemplis Ti. Caesar Seianum 3
 5 Aelium, principe equestris ordinis patre natum, materno
 uero genere clarissimas ueteresque et insignis honoribus
 complexum familias, habentem consularis fratres, conso-
 brinos, auunculum, ipsum uero laboris ac fidei capacis-
 simum, sufficiente etiam uigori animi compage corporis,
 10 singularem principalium onerum adiutorem in omnia ha-
 buit atque habet, uirum seueritatis laetissimae, hilaritatis 4
 priscæ, actu otiosis simillimum, nihil sibi uindicantem
 eoque adsequentem omnia, semperque infra aliorum aesti-
 mationes se metientem, uultu uitaque tranquillum, animo
 15 exsomnem.

In huius uirtutum aestimatione iam pridem iudicia 128
 ciuitatis cum iudiciis principis certant; neque nouus hic
 mos senatus populique Romani est putandi, quod optimum
 sit, esse nobilissimum. nam et illi qui ante bellum
 20 Punicum abhinc annos ccc Ti. Coruncanium, hominem
 nouum, cum aliis omnibus honoribus tum pontificatu etiam

1 sic A parua P: neque in paruo paucitas ministerii deficit
 Thysius: neque in parua p. ministerii sufficit Kreyssig: neque nisi
 paruo paucitas ministerii sufficit Mommsen: num p. ministerii idem
 fecit? h. e. ac si plures essent 3 est Ruhnken: e A: et P auc-
 toritatem del. ante utilitatemque A 4 muniri Gelenius: munire
 AP Tiberius P: T. A, item c. 129. 1 Seianumelium equestris A
 (sic) 7 familiâ A sic 9 uigore A compage A 11 sæuer.
 A: fortasse serenitatis: seueritatis priscæ, laetissimæ hilaritatis
 Cornelissen 12 uitio del., dein otiosis A similimum A 13
 q^d
 cor A (sic) semperque BA: semper P 14 se metientem
 P: sencientem A 15 ex omnem A 16 uirtutem aestima-
 tionem B: huius uiri uirtutum Ruhnken 19 qui ante] primi ante
 bellum A: antiqui ante primum bellum P: Puto ex qui ante factum
 esse turbato ordine primum ante qui, mox antiqui 20 Ti.
 Coruncanium AB recte, cf. Cic. pro Sulla vii. 23; Liu. Epit. xviii:
 T. Coruncanum P 21 honoribus pontificatum (om. tum) A

2 maximo ad principale extulere fastigium, et qui equestri loco
 natum Sp. Caruiliū et mox M. Catonem, nouum etiam
 Tusculo, urbis inquilinum, Mummiūque Achaicum in con-
 3 sulatus, censuras et triumphos prouexere, et qui C. Mariū
 ignotae originis usque ad sextum consulatū sine dubita- 5
 tione Romani nominis habuere principem, et qui M. † Fuluiū
 tantum tribuere, ut paene adsentatione sua quibus uellet
 principatus conciliaret, quique nihil Asinio Pollioni negaue-
 runt, quod nobilissimis summo cum sudore consequendum
 foret, profecto hoc senserunt, in cuiuscumque animo uirtus 10
 4 inesset, ei plurimum esse tribuendum. haec naturalis
 exempli imitatio ad experiendum Seianū Caesarem, ad
 iuuanda uero onera principis Seianū propulit seruatum-
 que et populum Romanū eo perduxit, ut, quod usu
 optimum intellegit, id in tutelam securitatis suae libenter 15
 aduocet.

129 Sed proposita quasi uniuersa principatus Ti. Caesaris
facie singula recenseamus. qua ille prudentia Rhascu-
 polim, interemptorem fratris sui fili Cotyis consortisque
 eiusdem imperii, Romam euocauit! singulari in eo negotio 20
 usus opera Flacci Pomponi consularis uiri, nati ad omnia
 quae recte facienda sunt, simpliciue uirtute merentis
 2 semper, numquam captantis gloriam. cum quanta grauitate

1 et qui equestri *Fröhlich*: et eque aequestri *A*: et equestri *P* 3
 post Tusculo *interpunxi*, et sic ante me *Laurent* 6 *Tullio Lipsius*
 8 principatū *Kreyssig* consiliaret *A* 12 uero *del.*, dein ad
 iuuanda *A*: leuanda *Cludius* 13 propulit *Acidalius*: protulit *AP*
 14 perduxit *P*: produxit *BA* 15 intelligit *A*: intellegit *P* 17
 quasi *AP*: imagine *Friebel* Tib. *P*: T. *A* 18 facie *scripsi*:
 forma *Rhenanus* et *Burer*, quasi hinc exciderit, infra post imperii trans-
 positum fuerit: quod incertum est singulare censeamus *A* 19 fili
A Cotyis *Heinsius*: Cotyss *A*: Cotys *P* 20 imperii *AP*
 Romam *Vrsinus*: formam *ABP*: *Vrsini* emendatio si uera est, ut uidetur
 esse, cadit argumentatio *Rhenani* et *Bureri* forma superius hinc reuo-
 cantium. Nam mero errore Romam in formam abiit 21 opere *A*
 Pomponii *AP* 23 numquam *Orelli*: quam *AP* cum quanta
AP: fortasse nam quanta cum

LIBER II

ut senator et iudex, non ut princeps, * * * et causas pressius
 audit! quam celeriter ingratum et noua molientem op-
 pressit! quibus praeceptis instructum Germanicum suum
 imbutumque rudimentis militiae secum actae domitorem
 5 recepit Germaniae! quibus iuuentam eius exaggerauit
 honoribus, respondente cultu triumphi rerum, quas gesserat,
 magnitudini! quotiens populum congiariis honorauit sena- 3
 torumque censum, cum id senatu auctore facere potuit,
 quam libenter expleuit, ut neque luxuriam inuitaret neque
 10 honestam paupertatem pateretur dignitate destitui! quanto
 cum honore Germanicum suum in transmarinas misit pro-
 uincias! qua ui consiliorum suorum ministro et adiutore
 usus Druso filio suo, Maroboduum inhaerentem occupati
 regni finibus, pace maiestatis eius dixerim, uelut serpentem
 15 abstrusam terrae salubribus [consiliorum suorum] medica-
 mentis coëgit egredi! quam illum ut honorate, *sic* nec
 secure continet! quantae molis bellum principe Galliarum
 ciente Sacrouiro Floroque Iulio mira celeritate ac uirtute
 compressit, ut ante populus Romanus uicisse se quam
 20 bellare cognosceret nuntiosque periculi uictoriae praece-
 deret nuntius! magni etiam terroris bellum Africum et 4
 cotidiano [in] auctu maius auspiciis consiliisque eius breui
 sepultum est.

Quanta sua suorumque nomine exstruxit opera! quam pia 130

1 sic AP: Orelli supplebat quam ceteri et sanctius diiudicat: *Maduig*
ex uocabulo quod est pressius nomen Drusi Libonis exprimebat, re-
fragante Thomasio p. 54: mihi uidentur nonnulla post illud princeps
excidisse uelut si scribas [Libonis et scelus inquisiuit] et causam pressius
(h. e. intentius et curatius) audiuit 4 actis del. ante actae A 6
 respondentem BA cultui . . . magnitudine Burer 8 post id
 deletum est a in A 15 terra Cludius cons. suorum Ruhnken debebat
 ut ex u. 12 inculcata 16 ut hon. nec secure AP: sic addidi,
 ut iam Burmann sed om. nec: et hon. nec sec. Gelenius 18 sacro
 uiro floreque A Iulius Ruhnken ex Tac. Ann. iii. 40 exstimulator
 acerrimus inter Treuiros Iulius Florus, apud Aeduos Iulius Sacrouir
 19 compr. AP se om. A 22 cottidiano AP in ante auctu
 deletum est in A; omissum in P 24 suo Acidalius exst. A

VELLEI PATERCVLI

munificentia superque humanam euecta fidem templum patri
molitur! quam magnifico animi temperamento Cn. quo-
que Pompei munera absumpta igni restituit! qui quidquid
umquam claritudine eminuit, id ueluti cognatum censet
2 tuendum. qua liberalitate cum alias, tum proxime incenso 5
monte Caelio omnis ordinis hominum iacturae patrimonio
succurrit suo! quanta cum quiete hominum rem perpetui
praecipuique timoris, supplementum, sine trepidatione delec-
3 tus prouidet! si aut natura patitur aut mediocritas recipit
hominum, aut ratio deorum cum deis queri: quid hic 10
meruit, primum ut scelerata Drusus Libo iniret consilia?
deinde ut Silium Pisonemque tam * * * alterius dignitatem
constituit, auxit alterius? ut ad maiora transcendam, quam-
quam et haec ille duxit maxima, quid, ut iuuenes amitteret
filios? quid, ut nepotem ex Druso suo? dolenda adhuc 15
4 rettulimus: ueniendum ad erubescenda est. quantis hoc
triennium, M. Vinici, doloribus lacerauit animum eius!
quam diu abstruso, quod miserrimum est, pectus eius
flagrauit incendio, quod ex nuru, quod ex nepote dolere,
5 indignari, erubescere coactus est! cuius temporis aegri- 20
tudinem auxit amissa mater, eminentissima et per omnia
deis quam hominibus similior femina, cuius potentiam
nemo sensit nisi aut leuatione periculi aut accessione
dignitatis.

131 Voto finiendum uolumen est. Iuppiter Capitoline, et 25

2 CN A: CN. P 3 qui quidem quam AP: 'alias qui quicquid
unquam' *Rhenanus*: quicquid enim umquam *Haase*: fortasse quidquid
umquam 6 Caelio A: Caeli P 8 dilectus A 10
auro deo cum de his queri AP: aut ratio (10) *Orelli*: deorum
Rhenanus: cum deis *Heinsius*, qui tamen maluit audeo cum deis queri
quod receperunt *Kritz et Halm*: de deo cum deis queri iam ante *Hein-*
sium Vrsinus, quod praemisso audeo uel aueo *suppleuerim* 12 in-
festos haberet quorum *suppleuit Burmann* 14 dixit AP, *em.*
Rhenanus 15 Druso suo *Burer*: Drusuo B: Druso AP 16
rett. A: ret. P est BA: om. P 17 Vinicii B 19 fortasse
quo . . . quo dolore A 20 erubescere om. P egreditu-
dinem A 25 est *Orelli*: sit AP Iuppiter P

LIBER II

auctor ac stator Romani nominis Gradiue Mars, perpetuo-
 rumque custos Vesta ignium et quidquid numinum hanc
 Romani imperi molem in amplissimum terrarum orbis
 fastigium extulit, uos publica uoce obtestor atque precor :
 5 custodite, seruate, protegite hunc statum, hanc pacem, *hunc*
principem, eique functo longissima statione mortali destinate 2
 successores quam serissimos, sed eos, quorum ceruices tam
 fortiter sustinendo terrarum orbis imperio sufficiant, quam
 huius suffecisse sensimus, consiliaque omnium ciuium aut
 10 pia * * *

1 ac *B* : et *AP* 2 quicquid *AP* numinum *P* : nominum *AB* : hanc
 Romani *P* et marg. *A* : honor omni *BA* 4 praecor *A* 5 pacemq.
 (q *inducta*) *A* hunc principem *add. Lipsius* 7 eos *P* : eorum
A 10 fortunate aut scelerata frustramini *Orelli supplebat*. 'Vide-
 tur hic parum deesse in hac peroratiuncula uotitia. nam in exemplari
 uersus aliquot erant erasi, forsitan ab aliquo nebulone facturo periculum
 an illitae membranis notae expungi possint' *Rhenanus* Post aut
 pia *Amerbach addidit hanc subscriptionem, quae claudit fol. 36 a*

Tertio Eid. Aug. MDXVI

Basileie In edib. suis

Bo. Amerbacch

Θεσμὸν ἔρωσ οὐκ οἶδε βιημάχος

V^P

OXFORD CLASSICAL TEXTS

Most volumes in the Series are also obtainable in paper covers at 1s. less than the price of the cloth edition. *All prices are net.*

GREEK

	Cloth	India Paper
ESCHYLUS. A. Sidgwick. Second edition	4s 6d	6s
NTONINUS. J. H. Leopold	4s	6s
POLLONIUS RHODIUS. R. C. Seaton	4s	6s
RISTOPHANES. F. W. Hall, W. M. Geldart		10s 6d
I. <i>Ach., Eq., Nubes, Vesp., Pax, Aves.</i> Second edition	4s 6d	6s
II. <i>Lys., Thesm., Ran., Eccl., Plutus, Fragmenta.</i> Sec. ed.	4s 6d	6s
RISTOTLE. I. Bywater, F. G. Kenyon		
<i>De Arte Poetica.</i> Second edition	3s	
<i>Ethica</i> (On quarto writing paper, 10s. 6d.)	5s	7s 6d
<i>Atheniensium Respublica</i>	3s 6d	
UCOLICI GRAECI. U. v. Wilamowitz-Moellendorff	4s	6s
EMOSTHENES		
I. <i>Orationes</i> I-XIX. S. H. Butcher	5s 6d	15s
II. i. <i>Orationes</i> XX-XXVI. S. H. Butcher	4s 6d	
II. ii. <i>Orationes</i> XXVII-XL. W. Rennie	4s 6d	
URIPIDES. G. G. A. Murray		15s
I. <i>Cyc., Alc., Med., Heracl., Hip., Andr., Hec.</i>	4s 6d	10s 6d
II. <i>Suppl., Herc., Ion, Tro., El., I. T.</i> Third ed.	4s 6d	
III. <i>Hel., Phoen., Or., Bacch., Iph. Aul., Rhesus</i>	4s 6d	
ELLENICA OXYRHYNCHIA <i>cum Theopompi et</i> } <i>Cratippi fragmentis.</i> B. P. Grenfell, A. S. Hunt }	5s 6d	
ERODOTUS. K. Hude. Second edition		
I (Books I-IV)	5s 6d	15s
II (Books V-IX)	5s 6d	
OMER.		
I-II. <i>Iliad.</i> D. B. Monro, T. W. Allen		
Books I-XII. Second edition	4s	8s 6d
Books XIII-XXIV. Third edition	4s	
III-IV. <i>Odyssey.</i> T. W. Allen		
Books I-XII. Second edition	4s	8s 6d
Books XIII-XXIV. Second edition	4s	
V. <i>Hymns, &c.</i> T. W. Allen	5s 6d	7s 6d
Books I-V		15s
YPERIDES. F. G. Kenyon	4s 6d	
ONGINUS. A. O. Prickard	3s 6d	

GREEK (cont.)

		Cloth	India Paper
LYSIAS. K. Hude		4s 6d	6s
PLATO, J. Burnet			
I-III			20s
IV-V			20s
I. <i>Euth., Apol., Crit., Ph.; Crat. Tht., Soph., Polit.</i> Ed. 2	7s 6d	10s	
II. <i>Par., Phil., Symp., Phdr.; Alc. I, II, Hipp., Am.</i> Ed. 2	7s 6d	10s	
III. <i>Thg., Chrm., Laches, Lysis; Euthd., Prot., Gorg.,</i> <i>Meno; Hp. Ma. et Min., Io, Mn.</i>	7s 6d	10s	
IV. <i>Clitopho, Respublica, Timaeus, Critias</i>	8s 6d	10s	
<i>Republic separately (4to with margin, 12s 6d)</i>	7s 6d	8s 6d	
V. <i>Minos, Leges; Ep., Epp., Def., Spuria</i>	9s 6d	15s	
SOPHOCLES, <i>Fabulae.</i> A. C. Pearson	6s 6d	8s	
THEOPHRASTUS, <i>Characteres.</i> H. Diels	o.p.		
THUCYDIDES. H. Stuart Jones			
Books I-IV	4s 6d		
Books V-VIII. Second edition	4s 6d	10s	6d
TRAGICORUM FRAGMENTA PAPYRACEA. A. S. Hunt	4s		
XENOPHON. E. C. Marchant			
I-III			15s
IV-V			15s
I-V			21s
I. <i>Historia Graeca</i> , Ed. 2, and III. <i>Anabasis</i>	each 4s		
II. <i>Libri Socratici</i> and IV. <i>Institutio Cyri</i>	each 4s 6d		
V. <i>Opuscula</i>	7s 6d		

LATIN

ASCONIUS. A. C. Clark	4s 6d		
CAESAR, COMMENTARII. R. L. A. Du Pontet			10s
I. <i>Bellum Gallicum</i>	3s 6d		
II. <i>Bellum Civile</i>	4s		
CATULLUS. R. Ellis	3s 6d		
<i>With Tibullus and Propertius</i>			10s 6d
CICERO, EPISTULAE. L. C. Purser			o.p.
I. <i>ad Fam.</i>	7s 6d		
II. <i>ad Att., Pars i (1-8), Pars ii (9-16)</i>	each 5s 6d		
III. <i>ad Q.F., ad M. Brut., Fragm.</i>	4s		
ORATIONES. A. C. Clark and W. Peterson			
<i>Rosc. Am., I. Pomp., Clu., Cat., Mur., Cael.</i> Clark	4s		
<i>Pro Milone, Caesarianae, Philippicae.</i> Clark. Ed. 2	4s		21s
<i>Verrinae.</i> Peterson. Second edition	5s		

LATIN (*cont.*)

Cloth India Paper

CICERO, ORATIONES (*cont.*)

<i>Quinct., Rosc. Com., Caec., Leg. Agr., Rab. Perduell.,</i>	4s	} 18s 6d
<i>Flacc., Pis., Rab. Post.</i> Clark		
<i>Post Reditum, De Domo, Har. Resp., Sest., Vat., Prov.</i>	4s	
<i>Cons., Balb.</i> Peterson		
<i>Tull., Font., Sull., Arch., Planc. Scaur.</i> Clark	3s 6d	

RHETORICA. A. S. Wilkins

10s 6d

I. *De Oratore*

4s

II. *Brutus, &c.*

4s 6d

HORACE. E. C. Wickham. Ed. 2. H. W. Garrod

4s

6s

ISIDORI ETYMOLOGIAE. W. M. Lindsay. Two vols.

20s

25s

LIVY. R. S. Conway and C. F. Walters

Books I-V

5s

7s 6d

Books VI-X

6s

7s 6d

LUCRETIUS. C. Bailey

5s

7s 6d

MARTIAL. W. M. Lindsay

o.p.

10s

NEPOS. E. O. Winstedt

3s

OVID, *Tristi, Epistulae ex Ponto, &c.* S. G. Owen.

4s

PERSIUS and JUVENAL. S. G. Owen. Second ed.

4s

6s

PHAEDRUS, *Fabulae.* J. P. Postgate

6s

PLAUTUS. W. M. Lindsay

I. *Amphitruo-Mercator*

7s 6d

II. *Miles Gloriosus-Fragmenta*

7s 6d

} 16s

PROPERTIUS. J. S. Phillimore. Ed. 2. (I.P., see Catullus)

4s

STATIUS

12s 6d

Silvae. J. S. Phillimore. Second edition

4s 6d

8s 6d

Thebais and Achilleis. H. W. Garrod

7s 6d

TACITUS

16s

Annales. C. D. Fisher

7s 6d

10s

Historiae. C. D. Fisher

5s

7s 6d

Opera Minora. H. Furneaux

3s

TERENCE. W. M. Lindsay and R. Kauer. Second ed.

5s

7s 6d

TIBULLUS. J. P. Postgate. Ed. 2 (I.P., see Catullus)

3s

VIRGIL. Sir Arthur Hirtzel

4s 6d

6s

APPENDIX VERGILIANA. R. Ellis

5s

The Oxford Greek Testament, 5s net (I. P. 7s 6d net); Dr. Souter's Pocket Lexicon to the above, 3s 6d net (I. P. 5s 6d net); The New Testament in Latin, 3s net (I. P. 4s 6d net).

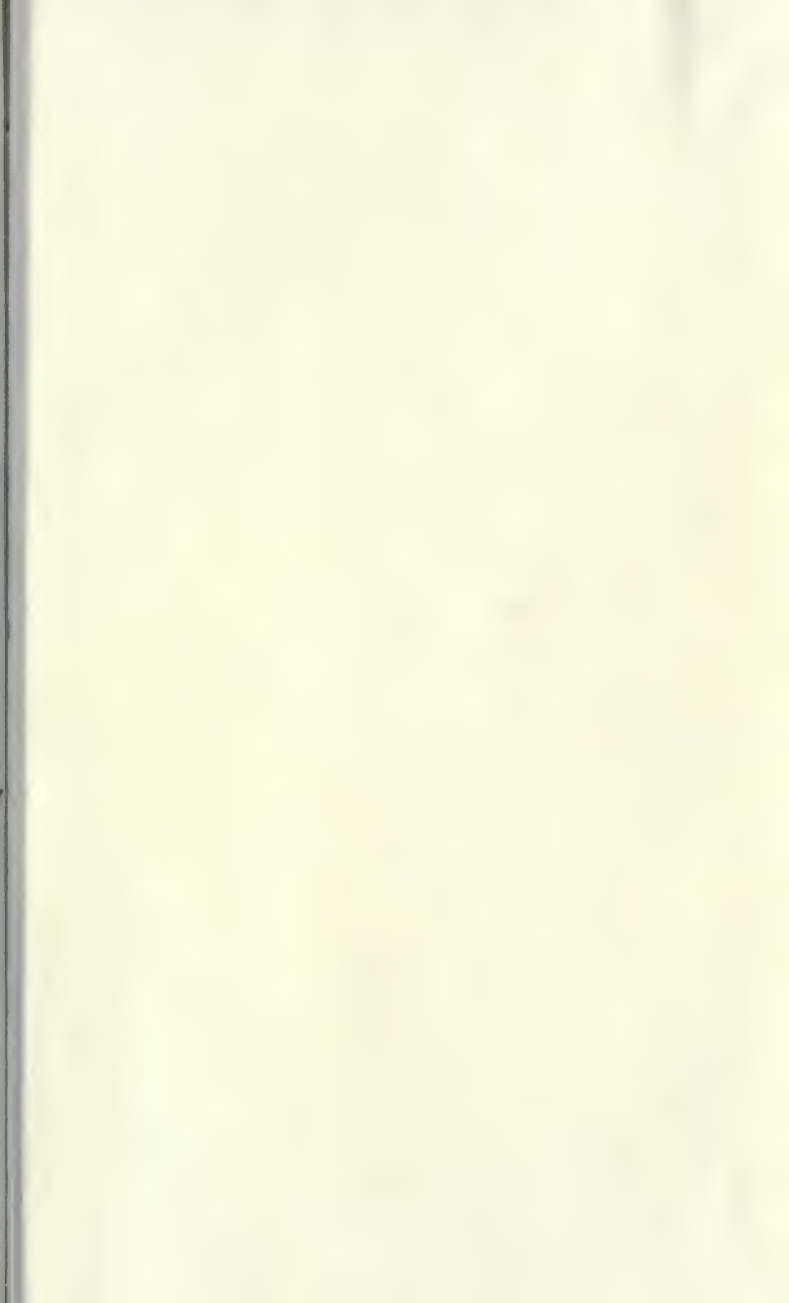
OXFORD UNIVERSITY PRESS

Amen House

Warwick Square

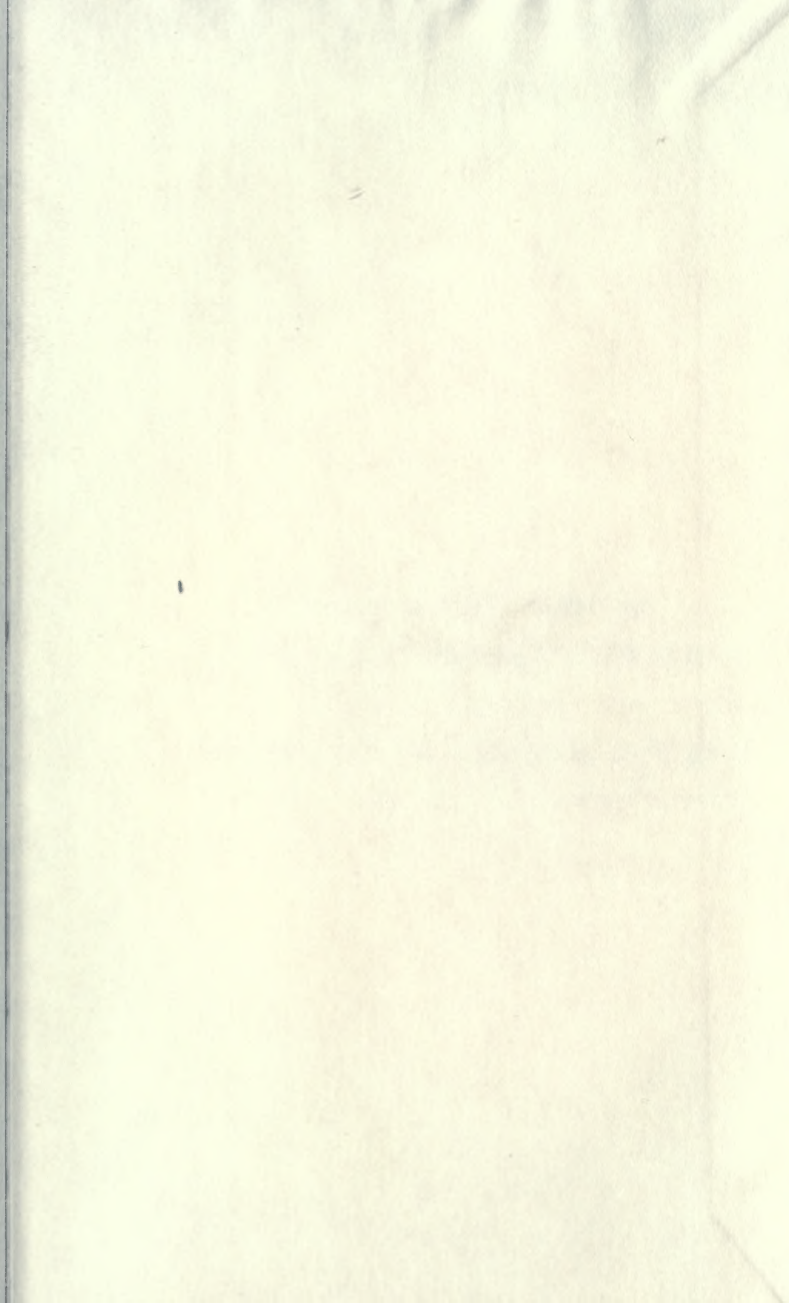
London, E.C. 4

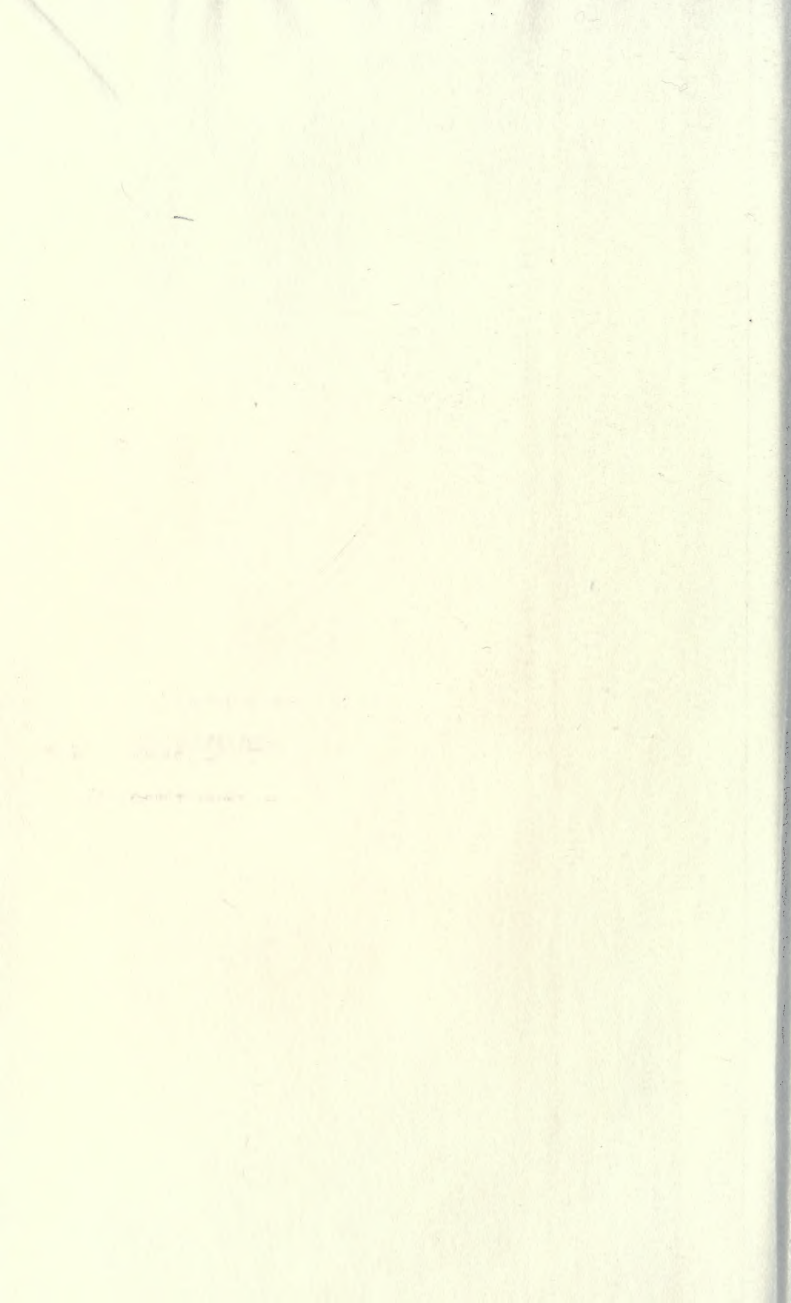

BINDING SECT.

AUG 25 1983

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
